

II

(Besluiten waarvan de publikatie niet voorwaarde is voor de toepassing)

RAAD

BESCHIKKING VAN DE RAAD

van 22 december 1986

tot goedkeuring van het jaarverslag over de economische toestand in de Gemeenschap en
vaststelling van de richtsnoeren voor de economische politiek voor 1987

(86/667/EEG)

DE RAAD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN,

HEEFT DE VOLGENDE BESCHIKKING VASTGESTELD:

Gelet op het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap,

Artikel 1

Gelet op Beschikking 74/120/EEG van de Raad van 18 februari 1974 betreffende de verwezenlijking van een hoge mate van convergentie van de economische politiek van de Lid-Staten der Europese Economische Gemeenschap ⁽¹⁾, gewijzigd bij de Beschikkingen 75/787/EEG ⁽²⁾ en 79/136/EEG ⁽³⁾, inzonderheid op artikel 4,

De Raad keurt het jaarverslag over de economische toestand in de Gemeenschap, alsmede de door de Gemeenschap te volgen richtsnoeren voor de economische politiek, die zijn opgenomen in deel I van het bij deze beschikking gevoegde verslag, goed; voorts stelt hij de door de Lid-Staten te volgen richtsnoeren voor de economische politiek, die zijn opgenomen in deel II van het hierbij gevoegde verslag, vast.

Artikel 2

Gezien het voorstel van de Commissie,

Deze beschikking is gericht tot de Lid-Staten.

Gezien het advies van het Europese Parlement ⁽⁴⁾,

Gedaan te Brussel, 22 december 1986.

Gezien het advies van het Economisch en Sociaal Comité ⁽⁵⁾,

Voor de Raad

De Voorzitter

G. SHAW

⁽¹⁾ PB nr. L 63 van 5. 3. 1974, blz. 16.

⁽²⁾ PB nr. L 330 van 24. 12. 1975, blz. 52.

⁽³⁾ PB nr. L 35 van 9. 2. 1979, blz. 8.

⁽⁴⁾ PB nr. C 322 van 15. 12. 1986.

⁽⁵⁾ PB nr. C 333 van 29. 12. 1986.

ECONOMISCH JAARVERSLAG
1986/1987

ECONOMISCH JAARVERSLAG 1986/1987

INHOUD

Deel I — Vermindering van de werkloosheid in een meer dynamische Europese economie

Voor een efficiënte toepassing van de communautaire samenwerkingsstrategie

	Bladzijde
1. Samenvatting en conclusies	6
2. Economische ontwikkeling en convergentie	11
2.1. De wereldeconomie	11
Kader: Economische gevolgen van de olieprijssterugslag	16
2.2. De economische vooruitzichten van de Gemeenschap	18
2.3. Nominale en reële convergentie in de Gemeenschap	25
3. De samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid	36
3.1. Doelstellingen en methoden	36
3.2. De vooruitzichten voor 1986 en 1987 uit het oogpunt van de samenwerkingsstrategie	39
3.3. Taken voor het macro-economisch beleid in 1987 en daarna	41
Kader: Scenario's op middellange termijn van de samenwerkingsstrategie	48
4. Bijdrage van de beleidsvoering tot de samenwerkingsstrategie	49
4.1. Monetaire richtsnoeren en coördinatieproblemen	49
4.2. Begrotingsbeleid	54
4.2.1. Begrotingstekorten, overheidsschuld, groei en werkgelegenheid	54
4.2.2. Overheidsuitgaven, belastingen, groei en werkgelegenheid	55
4.3. Lonen en arbeidsmarkt	60
4.3.1. Inkomens en loonkosten	60
4.3.2. Aanpassing van de arbeidsmarkt met het oog op een meer werkgelegenheidscheppende groei ..	62
4.4. Aanpassingsvermogen van de markten	65
4.5. Financiering van het communautaire beleid: begroting en financiering	68
4.6. Sociale dialoog	71
4.7. Internationale coördinatie van de economische politiek	72

Deel II — Het economisch beleid in de Lid-Staten

	Bladzijde
Toepassing van de samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid in de Lid-Staten in 1987 ...	75
België	76
Denemarken	79
Bondsrepubliek Duitsland	82
Griekenland	85
Spanje	88
Frankrijk	91
Ierland	94
Italië	97
Luxemburg	100
Nederland	102
Portugal	105
Verenigd Koninkrijk	107

BIJLAGE

DEEL I

VERMINDERING VAN DE WERKLOOSHEID IN EEN MEER DYNAMISCHE
EUROPESE ECONOMIEVOOR EEN EFFICIËNTE TOEPASSING VAN DE COMMUNAUTAIRE
SAMENWERKINGSSTRATEGIE

1. SAMENVATTING EN CONCLUSIES

- 1.1. Met de goedkeuring van het laatste economisch jaarverslag (1985/1986) heeft de Raad, na kennis te hebben genomen van de gunstige adviezen van het Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en de Europese sociale partners, zijn instemming met de door de Commissie voorgestelde „samenwerkingsstrategie voor meer groei en werkgelegenheid” in de Gemeenschap kenbaar gemaakt.

Het *doel van deze strategie* is, over een periode van verscheidene jaren de werkloosheid duidelijk en permanent te verminderen. De werkloosheid in Europa is het resultaat van ernstige economische en maatschappelijke onevenwichtigheden. Zij kan niet worden verholpen met incidentele maatregelen, die uitsluitend de symptomen aanpakken. In het kader van de Gemeenschapsstrategie worden zowel de macro- en micro-economische als de sociale aspecten van het vraagstuk in aanmerking genomen en wordt getracht de werkloosheid bij de wortel te bestrijden. Hiertoe is het op macro-economisch niveau noodzakelijk de gematigde stijging van de reële lonen nog enige tijd te laten voortduren, waarbij echter *tegelijktijd* een voldoende ontwikkeling van de vraag met het oog op stabiliteit moet worden gewaarborgd. Deze combinatie versterkt de rentabiliteit, de investeringen en de werkgelegenheid. Op micro-economisch niveau komt het erop aan met inachtneming van de sociale aspecten het aanpassingsvermogen van de markten voor goederen, diensten, kapitaal en arbeid te verbeteren alsmede meer in het bijzonder de oprichting van nieuwe ondernemingen, de beroepsopleiding en de toepassing van nieuwe technologieën te bevorderen. Dit vergemakkelijkt de noodzakelijke structurele verandering, schept nieuwe economische dynamiek en maakt het mogelijk het concurrentievermogen van de Europese economie met gebruikmaking van de voordelen van de grote Europese interne markt verder te ontwikkelen.

De uit een dergelijk beleid voortvloeiende dynamische en arbeidschepende groei wordt op communautair niveau voor de periode 1986 tot 1990 geraamd op 3 à 3,5 % per jaar. Dit zou gepaard kunnen gaan met een gemiddelde toeneming van de werkgelegenheid met 1 à 1,5 % per jaar. Een dergelijke ontwikkeling zou het mogelijk maken de gemiddelde werkloosheid in de Gemeenschap vanaf nu tot 1990 met bijna 4 procentpunten te verminderen⁽¹⁾. In vergelijking met de

ontwikkeling van de laatste jaren, die werd gekenmerkt door een stijgende of op een hoog niveau stagnerende werkloosheid, zou dit een aanzienlijke vooruitgang vormen.

Deze vooruitgang betekent echter nog geen volledige werkgelegenheid. Begeleidende maatregelen op het gebied van met name de jeugdwerkloosheid en de langdurige werkloosheid blijven dringend noodzakelijk om te voorkomen dat grote groepen personen voor lange tijd buiten de arbeidsmarkt komen te staan. De politieke en maatschappelijke effecten op lange termijn van een dergelijke ontwikkeling zouden noodlottig kunnen zijn. Ook de sectoriële en regionale structuurverandering die met de noodzakelijke aanpassing van de produktiestructuur en met de technische vooruitgang gepaard gaat, maakt begeleidende maatregelen op sociaal gebied noodzakelijk: de hiermee samenhangende problemen kunnen des te gemakkelijker worden overwonnen naarmate de economie van de Gemeenschap haar dynamiek sneller terugverovert.

Voor het welslagen van de Gemeenschapsstrategie is in vergelijking met het verleden een soms aanmerkelijke wijziging van het economische beleid en het gedrag vereist. Deze veranderingen zijn bezig. Het gaat erom ze te bespoedigen en vaster te verankeren. Het gaat erom te bereiken, dat de economische subjecten op evenwichtige wijze tot het welslagen van de strategie bijdragen en dat de acceptatie van de economische politiek wordt versterkt. De sociale dialoog op Gemeenschapsniveau en met name op nationaal niveau is derhalve een belangrijk instrument voor de tenuitvoerlegging van de strategie.

- 1.2. In dit economisch jaarverslag 1986/1987 worden de economische ontwikkelingen en vooruitzichten onderzocht en worden de richtsnoeren voor de economische politiek in het licht van de Gemeenschapsstrategie aangepast.
- 1.3. Het *economische klimaat* buiten de Gemeenschap is door de gedaalde olieprijsen, de normalisering van de dollarkoers en de gedaalde rentetarieven aanzienlijk gewijzigd. Een zo sterke verbetering van de ruilvoet in zo korte tijd hebben de olieverbruikende industrielanden in de naoorlogse periode nog niet meegemaakt.

(1) 1990: EUR-10 ongeveer 7 %, EUR-12 ongeveer 8 %.

De devaluering van de dollar vond plaats in het kader van een beter gecoördineerde ontwikkeling, waartoe het Plaza-akkoord van september 1985 en de resultaten van de Topconferentie van Tokio in mei 1986 hebben bijgedragen. De gedaalde rentetarieven vormen een welkom, maar niet toereikend hulpmiddel voor de ontwikkelingslanden met hoge schuldenlast. Ook het verloop van de jongste onderhandelingen over de buitenlandse schuld en het interne aanpassingsbeleid van Mexico kan als voorbeeld van een positieve ontwikkeling worden gezien. De in Punta del Este in september 1986 gemaakte afspraak om een nieuwe ronde van multilaterale handelsbesprekingen in het kader van de GATT te beginnen, versterkt de hoop dat de tendens tot protectionisme kan worden tegengehouden en gekeerd.

Ondanks deze positieve ontwikkelingen op internationaal niveau zijn voor de oplossing van de grote mondiale economische vraagstukken nog aanzienlijke inspanningen vereist. Een betere ordening van het internationale monetaire stelsel blijft nog steeds dringend noodzakelijk. De terugkeer naar een aanvaardbare verdeling van de saldi op de lopende rekening van de betalingsbalansen op mondiaal niveau vereist een geleidelijke vermindering van het begrotingstekort van de Verenigde Staten en expansieve begrotingsmaatregelen in Japan, in combinatie met een verdere revaluatie van de yen. De belangrijkste bijdrage van de Gemeenschap en de EVA-landen tot dit internationale aanpassingsproces bestaat in een versterking van hun eigen groei op een gezonde basis. Voorwaarde voor een voldoende toeneming van de wereldhandel is derhalve hoofdzakelijk een sterkere groei in Japan en Europa. Ook het probleem van de schuldenlast van de ontwikkelingslanden kan alleen op langere termijn bij een sterkere groei van de wereldeconomie worden opgelost.

In vergelijking met de huidige ramingen zouden de *groeivooruitzichten voor de wereldhandel* echter duidelijk kunnen worden verkleind door niet te onderschatten risico's die de wereldeconomie bedreigen. Deze risico's kunnen als volgt worden beschreven:

- een nieuwe, sterke depreciatie van de dollar of ongecontroleerde wisselkoersbewegingen;
- een onvoldoende of verkeerd gericht aanpassingsproces in Japan en de Verenigde Staten zou — ondanks de in Punta del Este bevestigde doelstellingen — tot een snelle toeneming van het protectionisme kunnen leiden; ook een recessie in de Verenigde Staten of een nieuwe versnelling van de inflatie kan niet worden uitgesloten;
- een nieuwe grote verandering van de aardolieprijs;
- een verslechtering van de toestand van de ontwikkelingslanden: bij een aanhoudende verslechtering van de ruilvoet voor de door deze landen uitgevoerde grondstoffen en bij gebrek aan passende financiering uit het buitenland, dan wel groeiende afzetmarkten voor hun uitvoer van landbouw- of industrieproducten, zouden de ontwikkelingslanden zich gedwongen kunnen zien hun groei en hun invoer nog verder te beperken.

Maar ook bij een gunstige ontwikkeling van de wereldeconomie zullen van de wereldhandel de komende jaren vermoedelijk geen bijzonder sterke groei-impulsen voor de Gemeenschap uitgaan. Dit komt door de aard van de noodzakelijke aanpassingsprocessen: vermindering van het omvangrijke handelsbalanstekort van de Verenigde Staten, consolidering van de positie van de OPEC-landen en de ontwikkelingslanden. Voor de Gemeenschap is dit een reden te meer om de internationale samenwerking met het oog op de vergemakkelijking van de noodzakelijke mondiale aanpassingsprocessen te versterken en zich tegelijkertijd op de versterking van haar eigen groeipotentieel te concentreren.

- 1.4. *In de Gemeenschap zet het gematigde herstel zich in 1986 en waarschijnlijk ook in 1987 voort.* De groei van het reële BBP zou overeenkomstig de ramingen iets kunnen toenemen (1985: 2,4%; 1986: 2,5%; 1987: 2,8%); **evenwel** zal nog niet het groeitempo worden bereikt dat mogelijk en noodzakelijk zou zijn om de werkloosheid in de Gemeenschap duidelijk en permanent te verminderen. De drempel waarboven reële groei leidt tot meer werkgelegenheid, ligt thans niettemin merkbaar lager dan in de jaren zestig of zeventig. Voor 1986 en 1987 wordt een toeneming van de werkgelegenheid met telkens ongeveer 0,8% verwacht. Aangezien de beroepsbevolking zich echter verder uitbreidt — een verschijnsel waaraan in steeds mindere mate demografische oorzaken ten grondslag liggen, maar waarin een gewijzigd arbeidsmarktgedrag tot uiting komt — zal de gemiddelde werkloosheid in de Gemeenschap (EUR-9; 1985: 11,1%; 1986: 11%; 1987: 10,8%) echter weinig teruglopen. Deze ontwikkeling is nog volledig onbevredigend.

Eveneens onbevredigend is nog steeds *de verdeling van de groei over de regio's en landen van de Gemeenschap*. Gemeten naar het reële BBP per hoofd was er voor **de eerste olieschok** sprake van een duidelijk inhaalproces van de minder ontwikkelde regio's en landen, maar sedertdien werd een stilstand en zelfs een gedeeltelijke ommekeer van dit proces waargenomen. Ook in 1986 en 1987 schijnt dit proces van reële convergentie nog steeds niet op gang te komen. De bevordering van dit proces is een essentieel element ter versterking van de economische en sociale coherentie van de Gemeenschap.

Over het geheel genomen wordt de groei in de Gemeenschap **thans** door *de binnenlandse vraag* gedragen. Deze overgang voltrok zich in het eerste halfjaar van 1986 eerst aarzelend, hetgeen tot gevolg had dat de in het afgelopen voorjaar opgestelde groeiraming voor 1986 in geringe mate naar beneden moest worden bijgesteld. De meest dynamische elementen van de **reële binnenlandse vraag** zijn thans de investeringen in outillage (1986: 6,1%; 1987: 6,9%) en het gezinsverbruik (1986: 3,7%; 1987: 3,5%); de investeringen in de bouw herstellen zich, terwijl het overheidsverbruik nog steeds zeer langzaam toeneemt. Ondanks de verslechtering van het reële saldo op de goederen- en dienstenbalansen, die een negatieve invloed op de groei heeft, neemt het nominale overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans

van de Gemeenschap nog tijdelijk toe (1985: 0,5 % van het BBP; 1986: 1,2 %; 1987: 0,9 %).

In deze ontwikkelingen komt vooral de *aanzienlijke verbetering van de ruilvoet* ten gevolge van de daling van de olieprijs en de devaluatie van de dollar tot uiting. De olierekening van de Gemeenschap is gehalveerd; de koopkracht van de gezinnen stijgt in 1986 en 1987 in de meeste landen sterk; de reële loonkosten per hoofd stijgen in 1986 praktisch niet, maar kunnen in 1987 wellicht weer toenemen; de rentabiliteit van het bedrijfsleven is verbeterd, ook al ligt het gemiddelde voor de Gemeenschap nog lang niet op het niveau van voor de eerste olieschok; in enige landen van de Gemeenschap werd de verbetering van de ruilvoet door middel van fiscale maatregelen deels ook gebruikt om de overheidsbegrotingen te ontlasten.

De in 1986 waarneembare en voor 1987 geraamde sterke stijging van de *investerings van het bedrijfsleven* bevordert niet alleen de vraag, maar leidt ook tot een vergroting van de *produktiecapaciteit*. De investeringsquote van de Gemeenschap als geheel (in % van het BBP) ligt echter nog steeds ongeveer 4 punten onder het niveau van voor de eerste olieschok, en de groei van de produktiecapaciteit alsmede de schepping van nieuwe arbeidsplaatsen moeten geleidelijk nog verder worden bespoedigd. De versterkte investeringsinspanning blijft derhalve nog verscheidene jaren noodzakelijk.

De *inflatiepercentages* zijn opnieuw gedaald en hun convergentie in de richting van meer stabiliteit is verder verbeterd. Deze gunstige ontwikkeling kan voor een groot deel ook aan de verbetering van de ruilvoet worden toegeschreven. De prijsdaling bij de invoer, met name voor aardolie, remt de stijging van het prijsindexcijfer van het gezinsverbruik af en leidt in de meeste landen tot een geringere stijging van de nominale lonen en kosten. Deze ontwikkeling moet echter ook worden gezien als een verder resultaat van de sedert enige jaren in het EMS en in de Gemeenschap gevoerde meer convergente stabiliteitspolitiek. De gemiddelde inflatie in de Gemeenschap (prijzen van het gezinsverbruik 1986: 3,7 %; 1987: 3,0 %) heeft thans een waarde bereikt die sedert twee decennia niet meer kon worden waargenomen. Deze grotere stabiliteit en prijsconvergentie dienen te worden behouden en geconsolideerd. In dit verband lijkt een zeker optimisme gerechtvaardigd. De bezettingsgraad van de produktiecapaciteit is weliswaar gestegen, maar de toeneming van de investeringen begint bij te dragen tot de uitbreiding van de capaciteit en het punt van waaraf spanningen ontstaan, zou verder kunnen opschuiven. Overigens schijnt de ontwikkeling van de invoerprijzen ook in 1987 de interne stabiliteit niet aan te tasten en er bestaat een kans dat de stijging van de nominale lonen in de meeste landen mede wordt afgestemd op de verminderde inflatie. In verband met dit laatste aspect is de betekenis van de sociale dialoog duidelijk.

- 1.5. De in de laatste jaren bereikte duidelijke verbeteringen van de aanbodvoorwaarden en de positieve effecten van de olieprijsdaling zijn op zich nog niet voldoende om de Gemeenschap op de weg naar een toereikende en arbeidschepende groei te brengen, die het mogelijk maakt de werkloosheid op de nagestreefde wijze te verminderen. Onderzoeken betreffende de middellange termijn wijzen uit dat ondanks de verbeterde voorwaarden de gemiddelde groei in de periode 1986-1990 nog onder de 3 % zou kunnen blijven en dat onder deze omstandigheden de werkloosheid in de Gemeenschap van de Twaalf in 1990 nog boven de 10 % zou kunnen liggen. Dit hangt deels ook samen met het feit dat in de komende jaren geen sterke groei-impulsen van de wereldeconomie verwacht kunnen worden. De verleden jaar vastgestelde en hierboven onder punt 1.1 samengevatte *Gemeenschapsstrategie voor meer groei en werkgelegenheid* is derhalve geenszins overbodig geworden. Integendeel, zij *moet thans welbewust en vastberaden worden toegepast*. Op deze wijze kunnen de op gang gekomen verbetering van de aanbodvoorwaarden en de verandering van de gedrag patronen ten dienste van een snellere stijging van de werkgelegenheid worden gesteld. Op deze wijze kunnen ook de uit de daling van de olieprijs en van de inflatie voortvloeiende gunstige omstandigheden het best worden benut. Indien deze kans niet in 1987 en 1988 wordt aangegrepen, zal het tot het einde van het decennium niet meer mogelijk zijn de werkloosheid in de Gemeenschap duidelijk te verminderen.

De tenuitvoerlegging van de Gemeenschapsstrategie voor meer groei en werkgelegenheid is ook een belangrijk element voor de totstandbrenging van de grote projecten en taken van de Gemeenschap op middellange termijn. In dit verband is er sprake van een bijzondere relatie tussen een aantal elkander versterkende effecten. De bevordering van de technische vooruitgang en de voltooiing van de interne markt leveren een essentiële bijdrage tot het economisch potentieel en het concurrentievermogen van de Gemeenschap; tegelijkertijd kan deze taak veel gemakkelijker worden volbracht — ook in sociaal opzicht —, indien de tenuitvoerlegging van de strategie inderdaad leidt tot een sterkere en meer werkschepende groei. Deze groei zou het inhaalproces van de achtergebleven regio's en de omschakeling van de achteruitgaande industriegebieden in sterke mate vergemakkelijken; tegelijkertijd zouden de versterking van de economische en sociale samenhang van de Gemeenschap en het herstel van het proces van convergentie in de reële sfeer bijdragen tot de vergroting van het economisch potentieel en de totale dynamiek van de Gemeenschap. Ten slotte vergemakkelijkt groei in combinatie met stabiliteit de verdere ontwikkeling van het EMS en de monetaire samenwerking; tegelijkertijd bevordert het scheppen van een monetaire stabiliteit het handelsverkeer, versterkt het de integratie en verzwakt het externe storende invloeden.

- 1.6. In 1987 en daarna moet het streven naar verbetering van de aanbodvoorwaarden en van het aanpassingsvermogen van de markten worden voortgezet. Wanneer dan het positieve effect van de verbetering van de ruilvoet uitgewerkt zal zijn, dient de *binnenlandse vraag* onder handhaving van de doelstelling van sanering van de overheidsfinanciën te worden ondersteund.

Het meest dynamische element moeten en kunnen de *investeringen van het bedrijfsleven* zijn. Bij de zich reeds aftekenende ontwikkeling is een zekere stroomversnelling voldoende om de voor de doelstellingen van de Gemeenschapsstrategie vereiste toeneming te bereiken. Natuurlijk berust elke investering op een nuchtere rentabiliteitsberekening; derhalve is het van belang te blijven streven naar verbetering van de rentabiliteit, vermindering van de reële rentetarieven op gezonde basis en bevordering van de beschikbaarstelling van risicodragend kapitaal. De investeringsbeslissing berust echter ook op vertrouwen en bereidheid van het bedrijfsleven om risico's te nemen; deze gedragspatronen dienen eveneens positief te worden beïnvloed. De bijdrage van het bedrijfsleven bestaat er derhalve vooral in, zo snel mogelijk op de stijgende rentabiliteit te reageren met hogere en werkscheppende investeringen.

De overheidsinvesteringen en de investeringen in infrastructuurvoorzieningen in ruimere zin, die niet alle door de overheid behoeven te worden gefinancierd, dienen eveneens een dynamisch element van de vraag te worden. De overheidsinvesteringen hebben onder de sanering van de overheidsfinanciën geleden; hun aandeel in het BBP van de Gemeenschap is sedert het begin van de jaren zeventig met bijna 1,5 procentpunt gedaald. Ten gevolge daarvan bestaat er thans behoefte aan dit soort voor de nationale economie rendabele projecten. Het gaat er hier om de noodzakelijke initiatieven ook op communautair niveau te nemen en de nodige particuliere en openbare middelen beschikbaar te stellen. De manoeuvreerruimte die binnen het kader van de overheidsbegrotingen ontstaat door herstructurering en door met de groei en de werkgelegenheid verband houdende hogere ontvangsten of lagere uitgaven, dient deels voor deze doelstellingen te worden gebruikt.

Ook het *gezinsverbruik* als grootste component van de binnenlandse vraag kan de komende jaren de vraag schragen. De gematigde reële *loonstijging*, de toenemende werkgelegenheid en de daling van belastingen en sociale verzekeringspremies ten gevolge van de grotere budgettaire manoeuvreerruimte maken het mogelijk dat het gezinsverbruik ook op middellange termijn reël bijna evenveel kan stijgen als het BBP. In dit verband is het van belang dat, terwijl gezondmaking van de openbare financiën op middellange termijn wordt nagestreefd, de belasting- en premieverminderingen relatief snel worden ingevoerd. In een latere fase, wanneer de rentabiliteit van het bedrijfsleven beter is hersteld en de werkgelegenheid sterker toeneemt, kunnen groeiende werkgelegenheid en geleidelijk toenemende reële loonstijgingen het gezinsverbruik gemakkelijker zelf ondersteunen en tegelij-

kertijd leiden tot hogere ontvangsten en lagere uitgaven op de overheidsbegrotingen.

- 1.7. Het *beleid op het gebied van de openbare financiën* heeft bij de tenuitvoerlegging van de Gemeenschapsstrategie een belangrijke, maar bijzonder moeilijke rol te vervullen. Het doel van gezondmaking van de overheidsfinanciën op middellange termijn dient verder te worden nagestreefd. Tegelijkertijd gaat het erom alle aanwezige en beschikbaar komende manoeuvreerruimte vastberaden en zo snel mogelijk te gebruiken voor de verbetering van de vraag- en aanbodsituatie door middel van belasting- en premieverminderingen en een versterking van investeringsactiviteit van de overheid. Deze manoeuvreerruimte ontstaat door de aanvullende ontvangsten en geringere uitgaven ten gevolge van de sterkere groei en de stijgende werkgelegenheid. De manoeuvreerruimte ontwikkelt zich in de verschillende Lid-Statens echter zeer uiteenlopend. In Duitsland en Luxemburg schijnt de situatie het gunstigst te zijn. In Frankrijk is de bestaande ruimte reeds aangewend. Voor 1987 zijn reeds aanzienlijke belastingverlagingen voorzien en voor 1988 zijn verdere verlagingen aangekondigd, terwijl het tekort in beide jaren wordt verminderd. Naarmate de expansie in het buitenland en vooral in de Gemeenschap sterker is, wordt het begrotingsbeleid in Frankrijk vergemakkelijkt. In het Verenigd Koninkrijk heeft de regering in haar verklaring van afgelopen herfst voorzien in een verhoging van de openbare uitgaven van ongeveer 4,75 miljard pond in 1987-1988. Dit brengt met zich dat de voor 1987-1988 voorziene openbare uitgaven in reële termen ongeveer 2 % hoger zullen liggen dan het geraamde resultaat van 1986-1987. Daarentegen vereisen de nog steeds te hoge tekorten en de stand van de overheidsschuld dat in België, Griekenland, Ierland, Italië en Portugal de begrotingssanering met voorrang wordt voortgezet. Dat ook dit met een gunstige ontwikkeling van de investeringen van het bedrijfsleven en van de werkgelegenheid verenigbaar kan zijn, heeft het voorbeeld van Denemarken de laatste jaren aangetoond. In een laatste groep landen (Denemarken, Spanje, Nederland) zijn de budgettaire beperkingen weliswaar minder sterk, maar wordt de macro-economische manoeuvreerruimte begrensd door andere aspecten van de te verwachten ontwikkeling.

In 1987 en 1988 zal derhalve waarschijnlijk slechts een kleine groep landen in staat zijn om door het begrotingsbeleid de vraag- en aanbodvoorwaarden in het algemeen te beïnvloeden. Belangrijk is ook dat deze landen groter in aantal worden bij een voortschrijdend economisch herstel. Deze positieve kettingreactie dient door gecoördineerd optreden te worden versterkt. Bovendien bestaat er in alle Lid-Statens nog aanvullende manoeuvreerruimte om door herstructurering van de overheidsontvangsten en -uitgaven (met inbegrip van een doelgerichte vermindering van subsidies) gunstiger algemene voorwaarden voor de verhoging van de werkgelegenheid te scheppen. Deze mogelijkheden dienen niet te worden onderschat en er dient een uitwisseling van in dit opzicht opgedane ervaringen plaats te vinden. Het

principe van herstructurering dient ook op de Gemeenschapsbegroting te worden toegepast.

- 1.8. Ondanks het sterk veranderde internationale monetair klimaat behoeven de fundamentele beleidslijnen voor het *monetaire beleid in de Gemeenschap* niet te worden toegepast. Het monetair beleid dient erop gericht te blijven de beschikbare speelruimte voor de reële groei op passende wijze te financieren en tegelijkertijd reeds bereikte resultaten bij de vermindering van de inflatietendensen te consolideren en waar nodig te versterken. Tot nog toe kon het monetair beleid in belangrijke mate profiteren van de internationale economische ontwikkeling. De devaluatie van de dollar en de daling van de olieprijs en de Amerikaanse rentetarieven hebben de ruimte voor renteverlagingen vergroot, zonder dat dit gevaar voor de inflatie met zich brengt. Een verdere, duidelijke daling van de dollar zou een flexibele reactie van de rentetarieven in Europa kunnen vereisen om het gevaar van een opnieuw verkeerd gewaardeerde dollar, met alle negatieve gevolgen op middellange termijn vandie, het hoofd te bieden. Daarbij moet er echter op worden gelet dat geen nieuw inflatiepotentieel wordt opgebouwd. De vermindering van de inflatieverwachtingen en de versterkte besparingen van de economie als geheel zouden in de meeste landen ook tot een daling van de langlopende reële rentetarieven op gezonde basis kunnen leiden. Dit ligt in de lijn van de strategie. Het EMS is een stabiliserende factor gebleken. De voortschrijdende convergentie in combinatie met een liberalisering van het kapitaalverkeer heeft de noodzaak van een nauwere coördinatie van de economische politiek van de Lid-Staten versterkt, en wel zowel intern, tussen het monetair beleid, het begrotingsbeleid en de inkomensontwikkeling, alsook tussen de Lid-Staten. De vorderingen die bij de schepping van een gebied van monetair stabiliteit zijn gemaakt, verminderen de afhankelijkheid van externe invloeden en zijn de voorwaarde voor verdere vooruitgang bij de integratie van de Europese economieën.

- 1.9. De maatregelen ter verbetering van het aanpassingsvermogen van de markten en van het ondernemingsklimaat, ter bevordering van de oprichting van nieuwe, vooral kleine en middelgrote ondernemingen en van de beroepsopleiding alsmede ter stimulering van de ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën, moeten met prioriteit verder worden uitgevoerd. De voltooiing van de interne markt is een essentieel element ter versterking van de mededinging en ter verbetering van de werking van de markten. De arbeidsmarktpolitiek is van bijzonder belang voor de totstandbrenging van een arbeidscheppende groei. De sociale partners dienen nog enige tijd een beleid gericht op werkscheppende, gematigde reële loonstijging na te streven, totdat de werkscheppende investeringen rendabel genoeg zijn geworden en de werkloosheid duidelijk en van jaar tot jaar in toenemende mate daalt. In dit opzicht zijn in de meeste landen de laatste jaren aanzienlijke vorderingen gemaakt, die bij een voldoende ontwikkeling van de vraag snel hun

neerslag zouden moeten krijgen in een sterk stijgende werkgelegenheid. Ook een zekere verlaging van de sociale verzekeringspremies zou kunnen bijdragen tot een versterking van de werkgelegenheid; hierbij zou het moeten gaan om de benutting van financiële speelruimte, waardoor noch de kwaliteit van de sociale verzekeringsstelsels, noch het financiële evenwicht van deze stelsels wordt aangetast. Ook de aanpassing van bepaalde overdreven of achterhaalde regelingen van de arbeidsmarkt zou kunnen helpen nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen. Een groot aantal initiatieven die de schepping van arbeidsplaatsen voor met name zelfstandigen alsmede in kleine ondernemingen bevorderen, zijn reeds ten uitvoer gelegd of worden momenteel onderzocht; zij dienen te worden aangemoedigd en de in dit verband opgedane ervaringen dienen te worden uitgewisseld.

De maatregelen ter verbetering van het aanpassingsvermogen van de markten en met name van de arbeidsmarkt raken dikwijls belangrijke sociale aspecten. Deze dienen grondig met de sociale partners te worden besproken. Voor een groot deel vallen zij onder de CAO-bevoegdheden van de sociale partners. Dit geldt bij voorbeeld voor de reorganisatie en verkorting van de arbeidstijd, die het groeiproces eveneens werkscheppender kunnen maken, voor zover het kostenniveau hierdoor niet wordt beïnvloed.

Voor dit gebied als geheel dient het in het economisch jaarverslag van vorig jaar geformuleerde beginsel te blijven gelden: „De geest waarin de discussie over de marktflexibiliteit wordt gevoerd is belangrijk voor het slagen daarvan. De verhoging van de flexibiliteit mag niet leiden tot vernietiging van de reeds bereikte sociale verworvenheden, doch heeft als doel meer werkgelegenheid te scheppen. Voor zover enigszins mogelijk zal de economische efficiency derhalve hand in hand moeten gaan met het behoud en de verdere ontwikkeling van de sociale verworvenheden.”.

- 1.10. Voor het *welslagen van de Gemeenschapsstrategie* voor meer groei en werkgelegenheid is het zaak, dat zij in alle Lid-Staten ook daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd. Dit geldt zowel voor de macro- en micro-economische beleidsmaatregelen alsook voor de sociale dialoog op communautair niveau en op nationaal niveau.

De Commissie is voornemens in haar voor juli 1987 geplande mededeling aan de Raad „Economie en financiën” een tussenbalans van de toepassing van de Gemeenschapsstrategie op te maken. De bespreking dienaangaande stelt de Raad ECOFIN in de gelegenheid om het van de Europese Raad in Den Haag ontvangen mandaat uit te voeren, waarbij haar wordt opgedragen de voortgang van de eind 1985 overeengekomen Gemeenschapsstrategie te volgen. Ten einde deze rol beter te kunnen vervullen nodigt de Commissie elke regering van de Lid-Staten uit begin mei 1987 een kort verslag in te dienen, waarin de door haar genomen initiatieven en maatregelen van het econo-

misch beleid worden uiteengezet. Deze verslagen — eventueel aangevuld met eigen verslagen van de sociale partners — zouden in het Comité voor economische politiek en in het kader van de Europese sociale dialoog kunnen worden besproken.

Op nationaal niveau is de sociale dialoog over de thema's van de Gemeenschapsstrategie in vele landen onvoldoende voortgeschreden. De Commissie dringt er derhalve bij de regeringen van de Lid-Staten op aan de nodige initiatieven te nemen overeenkomstig arti-

kel 3 van Richtlijn 74/121/EEG van de Raad van 18 februari 1974 betreffende de stabiliteit, de groei en de volledige werkgelegenheid in de Gemeenschap ⁽¹⁾, rekening houdende met de bijzondere omstandigheden in elk land.

Bovendien dringt de Commissie er bij de sociale partners op aan in voorkomend geval zelf het initiatief voor de dialoog op nationaal niveau over de thema's van de Gemeenschapsstrategie te nemen.

(1) PB nr. L 63 van 5. 3. 1974, blz. 19.

2. ECONOMISCHE ONTWIKKELING EN CONVERGENTIE

2.1. De wereldeconomie

In het afgelopen anderhalf jaar hebben zich in de wereldeconomie drie belangrijke gebeurtenissen voorgedaan: de halvering van de aardolieprijs in US-dollar, een correctie van de overgewaardeerde dollar en de daling van de rentevoeten. De gecombineerde weerslag van deze drie factoren zal het de wereldeconomie mogelijk maken op middellange termijn een stabielere groei te hervinden. De vooruitzichten op korte termijn betreffende de groei van de wereldeconomie zijn echter niet meer zo optimistisch als in het afgelopen jaar op hetzelfde tijdstip. De groei in de OESO-zone als geheel zal in 1986 en 1987 waarschijnlijk ongeveer 2,5 % bedragen, of iets minder dan in 1985.

De aardolieprijzen zijn van 25 à 30 US-dollar per vat in 1985 teruggevallen tot 10 à 15 US-dollar per vat in de loop van dit jaar. In Europese valuta berekend is de relatieve daling nog groter. In dollar uitgedrukt zijn de spotprijzen namelijk met circa 50 % gedaald gedurende de twaalf maanden welke aan september 1986 voorafgingen, terwijl de prijsdaling in Ecu zo'n 65 % beliep. De gevolgen van deze ontwikkeling zullen zich niet beperken tot de aardoliemarkt; ook de indirecte gevolgen zullen aanzienlijk zijn, namelijk de vermindering van de aardolierekening, de desinflatoire druk, de gunstige consequenties voor de productiecapaciteit van de industrielanden en derhalve de mogelijkheid om een op een sneller groeitempo gericht economisch beleid te voeren. De halvering van de aardolieprijs is een uniek feit waarvan de gevolgen voor de wereldeconomie nauwelijks met zekerheid kunnen worden ingeschat.

Het is te verwachten dat de tot 10 à 15 US-dollar per vat teruggevallen prijzen tot een aanzienlijke stijging van het aardolieverbruik en een grotere energie-intensiteit van de groei zullen leiden, die des te geprononceerder zou zijn naarmate de prijzen van de onderscheiden energiebronnen op de binnenlandse markt de olieprijsdaling zouden volgen. Binnenslands zou zulks de problemen in verband met de milieubescherming kunnen doen toenemen. Buitenslands zou, te zamen met de vermindering van het aardolieaanbod door de producentenlanden, een aanmerkelijke versnelling van het verbruik van aardolieprodukten de waarschijnlijkheid van een snel herstel van de aardolieprijzen vergroten.

De halvering van de prijs in dollar maakt het mogelijk de kosten van het aardolieverbruik van de westelijke wereld met circa 220 miljard US-dollar te verminderen. Aangezien meer dan de helft van deze aardolie op de internationale markten verhandeld wordt, zouden de betalingen van de netto-aardolie-importerende landen aan de netto-exporterende landen met circa 120 miljard US-dollar verminderen. De vermindering van de totale aardolierekening van de Gemeenschap (met inbegrip van de eigen produktie), berekend op basis van de verbruiksniveaus van 1985, belooft circa 85 miljard Ecu (2,5 % van het BBP) terwijl de verlichting van de netto-aardolierekening (invoer) wordt becijferd op ongeveer 60 miljard Ecu (1,8 % van het BBP).

De vertraging van de inflatie ten gevolge van de daling van de aardolieprijzen heeft bijgedragen tot de daling van de rentevoeten. In de Verenigde Staten is de korte rente met 1,5 procentpunt gedaald in het aan juli 1986 voorafgaande jaar, terwijl de lange rente nog duidelijker is teruggelopen met 2,5 procentpunten. In de Gemeenschap was de achteruitgang van dezelfde grootte (de korte rentevoeten verminderden eveneens met 1,5 procentpunt en de lange rentevoeten met 2 procentpunten). De duidelijke versoepeling van het monetair beleid, met name in de Verenigde Staten, heeft een bijdrage van betekenis geleverd tot deze ontwikkeling van de rentevoeten (zie grafieken 8 en 9).

De inzakking van de aardolieprijzen en de daling van de rentevoeten hebben de winstgevendheid van de energiegebruikende industrieën verbeterd, en het is waarschijnlijk dat de ondernemers hun nieuwe investeringen zullen uitbreiden of de buitenbedrijfstelling van oudere installaties zullen vertragen. Hieruit zou een zekere door de aanbodzijde aangezengelde stijging van de productiecapaciteit resulteren.

De algemene daling van de rentevoeten is een welkome, doch onvoldoende ruggesteun voor de ontwikkelingslanden met hoge schulden. Een algemene daling van de rentevoeten met 1 procentpunt vertegenwoordigt voor deze landen circa 7 miljard US-dollar per jaar (waaruit de omvang van hun schuldpositie op korte termijn of tegen variabele rente blijkt). De ontwikkelings-debiteurenlanden hebben hun ruilvoet echter opnieuw zien verslechteren (– 1,7 % in 1985) en hun inkomsten uit uitvoer zien dalen (– 1,6 % in 1985 en – 0,9 % geraamd voor 1986). Dientengevolge is hun tekort

op de lopende rekening van de betalingsbalans nog groter geworden en zijn zij niet in staat geweest hun groei te vergroten (4,1 % in 1985 en 3,3 % geraamd voor 1986). Met name de aardolie-exporterende landen (in hoofdzaak de landen van de OPEC, doch ook Mexico, China en Maleisië) maken een bezuinigingsperiode door, die een inkrimping van hun invoer zal vergen. De vooruitzichten zijn echter beter voor bepaalde van de nieuwe industrielanden (zoals bij voorbeeld Taiwan en Zuid-Korea) wier mededingingsvermogen sterk is toegenomen ten gevolge van de afstemming van hun valuta op de dollar, waarvan de koers daalt.

De weliswaar aanzienlijke daling van de dollar (33 % ten opzichte van de Ecu in het anderhalf jaar voor september 1986, 40 % ten opzichte van de yen) volstaat als zodanig niet om de handelsbalans van de Verenigde Staten snel in evenwicht te brengen. In het eerste halfjaar van 1986 heeft de inzakking van de aardolieprijzen de gevolgen van de depreciatie van de dollar voor de ruilvoet geneutraliseerd. In de vooruitzichten op korte termijn van de diensten van de Commissie worden echter geen nieuwe dalingen van de aardolieprijs verwacht, zodat de stijging van de invoerprijzen van niet-aardolieprodukten zou uitlopen op een verslechtering van de ruilvoet. Na zekere tijd zal hieruit een aanpassing van het export- en importvolume in de Verenigde Staten resulteren. Voor 1986 en 1987 kan echter nog geen verbetering van het handelstekort worden verwacht, daar de invoeruitgaven sneller zouden kunnen toenemen dan de exportontvangsten (gevolgen van de J-curve). Bovendien zal het saldo op de lopende rekening geleidelijk verslechteren wegens de rentelasten van de toenemende buitenlandse schuld van de Verenigde Staten. Dit betekent dat het tekort op de lopende rekening van de Verenigde Staten in 1986 en 1987 flink boven de 100 miljard US-dollar zal blijven. De overschotten van de Gemeenschap en Japan zullen in 1986 aanzienlijk toenemen wegens de invloed van de aardolieprijzen. Het Japanse overschot zou in 1986 meer dan 4 % van het BBP kunnen vertegenwoordigen, dit is viermaal zoveel als het Gemeenschapscijfer.

Wat het binnenlandse aanpassingsbeleid in de *Verenigde Staten* betreft heeft de eind 1985 aangenomen wet Gramm-Rudman-Hollings inzake de terugbrenging van het tekort een stringente begrotingsdiscipline willen opleggen ten einde het gehele tekort op de federale begroting in vijf jaar uit te wissen. De vooruitzichten voor de verwezenlijking van deze doelstelling blijven echter onzeker. Niettemin wordt grote druk uitgeoefend om het tekort in te krimpen tot 230 miljard US-dollar voor het begrotingsjaar 1986, hetgeen het voeren van een krappe begrotingspolitiek gedurende een aantal jaren zou vereisen. De begrotingspolitiek van *Japan* blijft gericht op een doelstelling van gezonde overheidsfinanciën op middellange termijn; in de herfst is dan ook een pakket maatregelen ter ondersteuning van de binnenlandse vraag door de regering aangenomen, dat met name 3 000 miljard yen versnelde uitgaven voor openbare werken inhoudt, of circa 1 % van het nominaal bruto binnenlands produkt. Ondanks deze maatregelen lijken de gevolgen van de ruilvoetwinsten slechts gedeeltelijk door te stromen naar de gehele economie en met name naar de consumenten, zodat de hiervan verwachte impuls zich nog niet heeft geconcretiseerd.

Over het geheel genomen zal de groei van de wereldhandel in industrieproducten bescheiden blijven. De ruilvoet van de industrielanden is in 1986 sterk verbeterd (met 7,5 %, doch met meer dan 30 % exclusief intra-OESO-handel), de sterkste toename sinds de oorlog. De mondiale invoer, exclusief die van de Gemeenschap, gewogen met de marktaandeelen van de Gemeenschap, zou reëel echter slechts een zeer lichte vooruitgang vertonen (circa 1,3 % in 1986, 2,4 % in 1987), waaruit blijkt dat een intern gegenereerde economische expansie van Europa als één geheel steeds noodzakelijker wordt.

De huidige economische indicatoren wijzen voor 1987 noch op een sterke groei, noch op een recessie van de wereld economie. Zelfs dit vrij bescheiden vooruitzicht is echter niet vrij van risico's, en de hypothesen van de Commissie op het gebied van de wereldhandel zouden te optimistisch kunnen blijken. Immers:

- i) de depreciatie van de dollar heeft nog niet tot een aanwakkering van inflatie in de Verenigde Staten geleid. Het is echter waarschijnlijk slechts een kwestie van tijd eer de depreciatie tot uiting komt in hogere invoerprijzen in de Verenigde Staten en een zekere opwaartse aanpassing van de in dollar luidende wereldgrondstoffenprijzen. Derhalve moet het gevaar voor een heropleving van de inflatie niet worden onderschat. Indien een restrictief budgettair beleid, dat beheerst wordt door het streven naar vermindering van het begrotingstekort, zou samengaan met een verkrapping van het monetair beleid ten einde een te sterke daling van de dollarkoers te voorkomen of een snelle opkomst van de inflatie een halt toe te roepen, zou zich inderdaad een recessie kunnen voordoen;
- ii) de aardolieprijs zou zich sneller kunnen herstellen dan thans verwacht, met name indien de OPEC-landen tot overeenstemming kunnen komen over een gezamenlijke productiebeperking, wat zich reeds voordeed in het midden van 1986. Het is mogelijk dat de vaststelling van quota door de OPEC-landen midden 1986 reeds een aanzet van een ontwikkeling in deze zin heeft gevormd. Ook moet echter gezegd worden dat de aardolieprijs thans sterk in beide richtingen kan schommelen;
- iii) ten gevolge van de hoge internationale schuldenlasten en de weinig bevredigende vooruitzichten voor de ontwikkelingslanden loopt het internationale bankwezen nog steeds het gevaar, dat omvangrijke betalingsverplichtingen niet worden nagekomen.

In het afgelopen jaar is het mondiaal economisch klimaat ingrijpend gewijzigd ten gevolge van de daling van de aardolieprijs, de depreciatie van de dollar en de daling van de rentevoeten. Wat de aardolieverbruikende industrielanden betreft moet hier worden gesproken van een sinds de oorlog ongekende omvang en snelheid van de daarmee gepaard gaande verbetering van de ruilvoet. Verwacht moet worden dat de binnenlandse vraag van de industrielanden voldoende zal zijn om een eventuele mondiale tendens tot vertraging van de vraag en de productie te vermijden. Het economisch aanpassingsproces zal echter tijd vergen en het gevaar

bestaat, dat de ontwikkeling die tot een nieuwe en meer evenwichtige toestand van de wereldeconomie moet leiden wordt verstoord. Het is met name aan de industrielanden om een gericht en gecoördineerd beleid te voeren ten einde ten volle profijt te trekken van de verbetering van de aanbod-

voorwaarden en om het correctieproces van de voornaamste onevenwichtigheden op de betalingsbalansen te versnellen. Bovendien is de situatie van de ontwikkelingslanden met betrekking tot hun schuldpositie nog steeds precair en blijft zij gevaar opleveren voor de internationale economie.

TABEL 1

Wereldproductie, handel en prijzen

	1984	1985	1986	1987
<i>Bruto binnenlands produkt in constante prijzen — mutatie in % per jaar:</i>				
EUR-12	2,2	2,4	2,5	2,8
Andere OESO-landen	5,5	3,4	2,6	2,4
— Verenigde Staten	6,5	2,8	2,8	2,3
— Canada	5,0	4,5	3,3	2,8
— Japan	5,7	4,5	2,0	2,4
— rest OESO	3,3	3,6	2,5	2,4
Totaal OESO	4,4	3,0	2,6	2,5
<i>Wereldinvoervolume — mutatie in % per jaar:</i>				
Incl. EUR — gewogen met aandelen in de wereldinvoer	9,3	3,4	3,8	4,4
Excl. EUR — gewogen met aandelen in de wereldinvoer	10,4	2,2	2,3	3,1
Excl. EUR — gewogen aan de hand van de EUR-markt-aandelen	7,5	1,9	1,3	2,4
<i>Wereldexportprijzen in dollar — mutatie in % per jaar:</i>				
Grondstoffen, excl. brandstoffen	-1,5	-10,5	3,2	-1,6
Ruwe aardolie — fob	-4,5	-3,0	-47,3	-12,9
Industrieproducten	-2,8	-1,2	17,3	4,0
<i>Lopende rekening van de betalingsbalans — in miljard US-dollar:</i>				
EUR-12	2,8	14,4	50,5	43,5
Andere OESO-landen	-67,5	-74,4	-65,8	-75,5
— Verenigde Staten	-101,6	-117,7	-139,5	-140,5
— Canada	1,9	-1,7	-5,4	-6,5
— Japan	35,1	49,2	85,0	79,0
— rest OESO	-3,0	-4,3	-6,0	-7,6
Totaal OESO	-64,7	-60,0	-15,3	-32,0
OPEC-landen	-6,0	1,4	-32,2	-24,8
Andere ontwikkelingslanden ⁽¹⁾	-20,0	-22,2	-22,3	-21,2
Andere landen ⁽²⁾	25,2	5,0	-1,4	-0,7
Vergissingen en weglatingen	-65,5	-75,8	-71,1	-78,6

⁽¹⁾ De rubriek „andere ontwikkelingslanden” is inclusief China, Joegoslavië en Zuid-Afrika.

⁽²⁾ De rubriek „andere landen” is exclusief de intra-Comecon-handel.

Bron: Diensten van de Commissie (op basis van de economische vooruitzichten van oktober 1986).

TABEL 2

Balans besparingen/investeringen in de Verenigde Staten, Japan en de Gemeenschap (percentage van het BNP/BBP)

		Middelen					Bestedingen		
		Particuliere besparingen	-	Particuliere investeringen	=	Besparings-overschot	=	Overschot lopende rekening	+ Overheids-tekort
Verenigde Staten	1985	17,2	-	16,6	=	0,6	=	- 2,9	+ 3,5
	1986	16,4	-	16,5	=	- 0,1	=	- 3,5	+ 3,4
	1987	15,9	-	16,6	=	- 0,7	=	- 3,3	+ 2,6
Japan	1985	32,9	-	28,0	=	4,9	=	3,7	+ 1,2
	1986	34,2	-	28,9	=	5,3	=	4,3	+ 1,0
	1987	33,5	-	29,5	=	4,0	=	3,5	+ 0,5
EUR-12	1985	21,7	-	16,1	=	5,6	=	0,5	+ 5,1
	1986	22,4	-	16,5	=	5,9	=	1,2	+ 4,7
	1987	22,6	-	17,0	=	5,0	=	0,9	+ 4,1

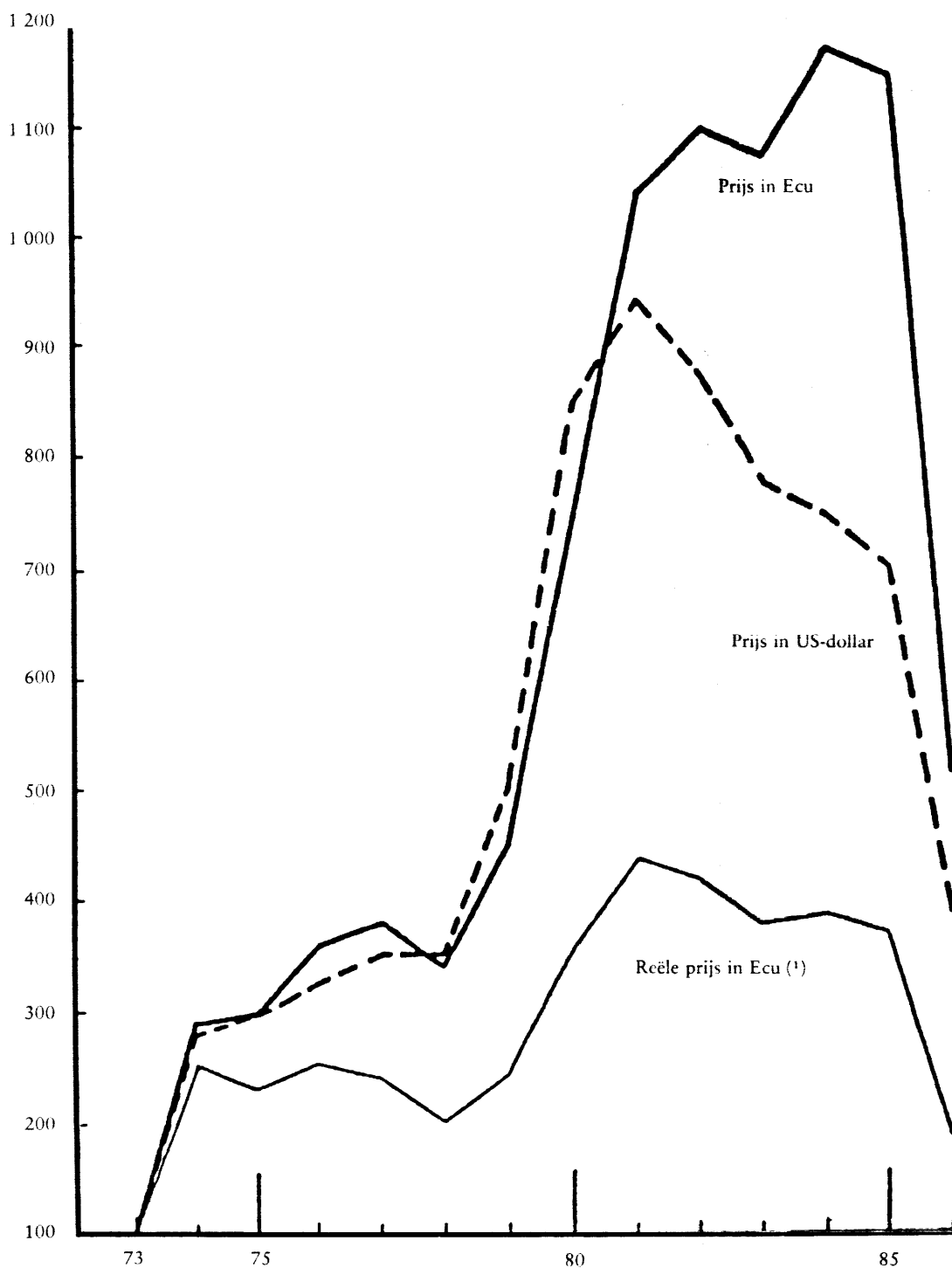
NB: De gegevens van de nationale rekeningen voor de Verenigde Staten, Japan en de Gemeenschap zijn niet strikt vergelijkbaar.

Bron: Diensten van de Commissie (op basis van de economische vooruitzichten van oktober 1986).

GRAFIEK 1

De aardolieprijs

Gemiddelde invoerprijzen van ruwe aardolie in de Gemeenschap (EUR-12) in US-dollar, Ecu en reël (*Index 1973 = 100*)

(*) Gecorrigeerd met het prijsindexcijfer van de particuliere consumptie.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

Economische gevolgen van de olieprijssterugslag

De inzakking van de aardolieprijs vormt een van de voornaamste factoren van de economische conjunctuur van 1986. Op basis van de — plausibele doch niet zekere — hypothese van een gemiddelde aardolieprijs van 15 US-dollar per vat in 1986 zou de daling ten opzichte van 1985 45 % belopen. De aanzienlijke depreciatie van de dollar ten opzichte van de Ecu heeft deze beweging nog verruimd: uitgedrukt in Ecu zou de prijs van een vat aardolie in 1986 met circa 55 % terugvallen ten opzichte van 1985. De belangrijke rol van aardolie als een bron van energievoorziening in onze economieën maakt dat de omvang van de daling erop wijst dat de olieprijssterugval grote gevolgen voor de vooruitzichten van de Europese economieën zal hebben.

Deze gevolgen zullen zowel de vooruitzichten op korte termijn als op middellange termijn beïnvloeden en zich niet alleen uitstrekken tot vraag en aanbod, maar ook tot het economisch beleid. Voorlopig moet echter op twee punten een voorbehoud worden gemaakt:

- De hypothese gaat uit van een *definitieve* daling van de aardolieprijs; verondersteld wordt derhalve dat de gevolgen de tijd hebben die nodig is om ten volle tot uiting te komen (anders dan in de later in dit document weergegeven scenario's waarin de aardolieprijs zich op middellange termijn herstelt). Dientengevolge is geen enkele vertraging in de reacties van de economische subjecten ingecalculleerd, hoewel in de economische realiteit de onzekerheid over het duurzame karakter van de daling deze reacties mogelijkvertraagt.
- Voorts hebben zich in 1986 ook andere gebeurtenissen van betekenis (bij voorbeeld de depreciatie van de dollar) voorgedaan die zich met de zuiver aan de olieprijssterugval gekoppelde consequenties zullen vermengen. De gunstige gevolgen die daarvan voor Europa verwacht kunnen worden zouden derhalve wel eens niet tot uiting kunnen komen in een onmiddellijke en aanzienlijke verbetering van de Europese conjunctuur.

TABEL 3

Raming van de gevolgen van de daling van de aardolieprijzen van 27 tot 15 US-dollar per vat

	Niveau van het BNP (in %)		Niveau van de consumptieprijzen (in %)		Omvang van de werkgelegenheid (in %)		Saldo lopende rekening (in % van het BNP)	
	1986	1987	1986	1987	1986	1987	1986	1987
<i>Ramingen van de Commissie ⁽¹⁾:</i>								
Duitsland	1,4	1,7	- 1,7	- 2,4	0,9	1,2	1,4	0,3
Frankrijk	0,9	1,9	- 1,4	- 2,2	0,9	1,2	1,5	0,9
Italië	0,3	2,1	- 1,2	- 2,9	0,2	0,7	1,5	0,5
Verenigd Koninkrijk	0,3	0,9	- 0,3	0,2	0	0	- 1,4	- 0,7
EUR-10	0,9	1,4	- 1,4	- 2,2	0,5	0,9	1,0	0,5
<i>HERMES-model ⁽²⁾:</i>								
Frankrijk	1,1	1,9	- 3,5	- 4,4	0,3	0,5	:	:

Bronnen:

⁽¹⁾ Deze ramingen zijn verricht door de diensten van de Commissie en zijn niet rechtstreeks gebaseerd op econometrische modellen. De raming betreffende de Gemeenschap (EUR-10) is gebaseerd op prognoses voor elk land.

⁽²⁾ Het HERMES-model (Harmonised European Research for Macrosectorial and Energy Systems) berust op de hypothese dat 30 % van de winststijging geïnvesteerd wordt in de modernisering van de industrie.

Op korte termijn zullen twee directe effecten naar voren komen: een overdracht van de inkomsten van de aardolieproducerende landen naar de netto-invoerlanden en een algemene vermindering van de produktiekosten van de oliegebruikers. In de hypothese van een aardolieprijs van 15 US-dollar per vat zullen deze inkomstenoverdrachten aanzienlijk zijn: 1,8 procentpunt van het BBP voor de Europese Gemeenschap, met zeer duidelijke verschillen tussen de Lid-Staten al naar gelang van hun afhankelijkheidsgraad (van 4,1 procentpunten voor Portugal tot -0,8 procentpunt voor het Verenigd Koninkrijk). Apart genomen ⁽¹⁾ zou zulks leiden tot een snellere groei van het BBP in constante prijzen, dat na twee jaar 1,5 % hoger zou zijn dan het zonder de daling van de aardolieprijs zou zijn geweest. Deze gunstige gevolgen zullen echter worden afgezwakt door de waarschijnlijk forse daling van de invoer van de aardolieproducerende landen, hoewel men het er over eens is dat de gevolgen daarvan voor de Europese landen per saldo positief blijven. Voor het overige zou de daling van de aardolieprijs het mogelijk moeten maken de overheidstekorten te verlichten (besparingen op de energie-uitgaven van 0,1 tot 0,5 % van het BBP, reële grondslagverhoging van belastingen en heffingen).

De ruilvoetvoordelen ten gevolge van de olieprijssterugval zullen eveneens tot een zeer aanzienlijke afnemende inflatie in de Europese landen leiden (behalve waarschijnlijk in het Verenigd Koninkrijk wegens de depreciatie van het pond sterling): zij zou na twee jaar bijna 2 % kunnen bedragen. Dit heeft een reeds aanzienlijke daling van de nominale rentetarieven op de kapitaalmarkt ten gevolge gehad (-2,0 punten van juli 1985 tot juli 1986 voor de Gemeenschap) waarbij de daling van de korte rente paradoxaalwijze aarzelder lijkt, daar deze nauw verbonden is met de wisselkoersbewegingen. Deze daling speelt een belangrijke rol dank zij de verbetering van de solvabiliteit die zij voor de economische subjecten die lenen oplevert, zelfs op korte termijn, afhankelijk van de schuldpositie tegen variabele rentevoeten. De desinflatietendens zou ten slotte de rol van de monetaire autoriteiten kunnen vergemakkelijken.

Op langere termijn zal de duurzaamheid van de hierboven beschreven invloeden cruciaal afhankelijk zijn van het laag blijven van de aardolieprijzen, doch ook van de op dit punt bij de economische subjecten bestaande verwachtingen. Zelfs indien de aardolieprijs nog enige tijd in de buurt van 15 US-dollar per vat zou blijven, zou zij vervolgens weer kunnen stijgen onder de gecumuleerde druk van toeneming van de wereldvraag naar aardolie en vermindering van het aanbod. Er bestaat derhalve veel onzekerheid over de gevolgen op lange termijn. Het aanbodseffect dat per definitie pas op middellange termijn zijn volledige draagwijdte zal bereiken, zou voornamelijk afkomstig zijn van een stijging van de rendabele produktiecapaciteit. Door het herstel van de winstverwachtingen kunnen bepaalde investeringsplannen worden verwezenlijkt, die zonder inzakking van de olieprijs niet zouden kunnen worden uitgevoerd, aangezien dan geen voldoende winstmarges zouden zijn behaald. Deze werking zou in de eerste jaren kunnen worden versterkt door een uitstel van buitenbedrijfstelling van de oudste produktie-installaties, die economisch rendabel zouden blijven ten gevolge van de val van de aardolieprijs. Hoewel deze zuivere aanbodseffecten moeilijk te ramen vallen, zouden zij een toeneming van de produktiecapaciteit met 2 à 5 % op lange termijn voor de gehele Gemeenschap mogelijk kunnen maken.

De daling van de aardolieprijs heeft gevolgen van betekenis voor de economische politiek. Het is waarschijnlijk dat zij, vroeger of later al naar gelang van het land, de verschillende beperkingen op het monetair en budgettair beleid zal versoepelen: een afnemende inflatie, vermindering van het overheidstekort en verbetering van de lopende rekening van de betalingsbalans in de meeste landen van de Gemeenschap. De indirecte consequenties die zouden voortvloeien uit de hernieuwde beschikbaarheid van speelruimte voor de economische politiek zouden derhalve toenemen. Dit zou de tenuitvoerlegging van de samenwerkingsstrategie voor meer groei en werkgelegenheid alleen maar vergemakkelijken.

(¹) Dit cijfer berust op *ceteris paribus* voorwaarden, zoals met name een ongewijzigde economische politiek, en komt dus boven op de andere effecten (wet Gramm-Rudman-Hollings; zwakte van de dollar, enz.).

2.2. De economische vooruitzichten van de Gemeenschap

Ten gevolge van de ingrijpende wijzigingen van het economisch klimaat die hierboven zijn geschetst — halvering van de aardolierekening, correctie van de dollarkoers, daling van de rentevoeten en teruggang van de inflatie — zijn de groei-vooruitzichten op middellange termijn van Europa verbeterd. Begin 1986 gaf het — voor het overige vrij bescheiden — economisch herstel echter tekenen van aarzeling te zien. De inkrimping van de vraag naar industrieproducten in aardolieproducerende landen was groter dan de stijging van de binnenlandse vraag in de aardolieverbruikende landen. Met name de OPEC- en Comecon-landen die in 1985 meer dan een derde van de totale export van de Gemeenschap naar derde landen vertegenwoordigden zouden hun invoer in 1986 sterk kunnen beperken (respectievelijk reëel met 25 en 11 %). Ook hebben de meeste niet aardolieproducerende ontwikkelingslanden hun invoer in 1986 nauwelijks kunnen uitbreiden, wegens moeilijkheden in verband met hun buitenlandse schuld, de lage grondstoffenprijzen en diensgevolge een gebrek aan deviezen. De niet bij de Gemeenschap aangesloten OESO-landen hebben hun invoer vergroot, doch de externe vraag van de Gemeenschap zal over het geheel genomen in 1986 nauwelijks toenemen. Daardoor, en mede door het verlies aan prijsconcurrentie, zou het uitvoervolume van de Gemeenschap zelfs licht kunnen dalen. Derhalve is het in hoofdzaak toe te schrijven aan de dynamiek van de interne vraag van de Lid-Staten dat de totale uitvoer van de Lid-Staten in 1986 reëel met circa 2,2 % zal toenemen, dit is minder dan de helft van het in 1985 bereikte cijfer (5,7 %).

De invoer van de Gemeenschap zal zijnerzijds aanmerkelijk sneller toenemen. De buitenlandse handel zal een duidelijk negatieve bijdrage leveren tot de reële groei van de Gemeenschap. Zonder deze ongunstige factor zou de groei van de Gemeenschap meer dan 1 procentpunt groter zijn geweest. Deze negatieve invloed van de reële netto-uitvoer van de Gemeenschap levert echter een aanzienlijke bijdrage tot het wegwerken van de onevenwichtigheden van de wereldhandel. Desondanks zal het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans van de Gemeenschap in 1986, dank zij de aanmerkelijke verbetering van de ruilvoet, aanzienlijk groter zijn dan in 1985 (circa 1,2 % van het bruto binnenlands produkt tegenover 0,5 % in 1985).

In het eerste halfjaar van 1986 werd de zwakte van de uitvoer slechts gedeeltelijk gecompenseerd door de stijging van de interne vraag. Daar de kopers verdere prijsdalingen verwachtten, hebben zij hun aankopen in de eerste maanden van het jaar enige tijd uitgesteld. Dit gold voor de ondernemingen die hun input-voorraden verminderden. In eerste instantie hebben de consumenten, wier reële inkomen onverwacht was gestegen, meer gespaard. Vanaf het tweede kwartaal vertoonde de finale vraag echter tekenen van een opleving. Dit kwam eveneens tot uiting in de vergroting van het consumentenvertrouwen, een voorlopende indicator die wordt opgesteld op basis van regelmatig in de Gemeenschap uitgevoerde enquêtes. De *particuliere consumptie* van de

Gemeenschap zou in 1986 reëel met ongeveer 3,7 % kunnen toenemen, en derhalve de hoofdfactor van de economische groei worden. De sterkste toeneming van deze component (iets minder dan 5 %) zal worden bereikt in Duitsland.

Naast de particuliere consumptie blijven de *investeringen* een positieve factor in het economisch herstel, hoewel de groei lager is dan die welke gewoonlijk in eerdere conjuncturele opgangperiodes werden waargenomen. Dit valt voornamelijk toe te schrijven aan de grote expansie van de *investeringen* in de bouwnijverheid, waarvan het volume in 1986 met ongeveer 2,3 % zal toenemen na een teruggang van 2,6 % in 1985. De overige investeringen vertonen nog steeds een duidelijk stijgende tendens (met circa 6,0 %), zoals blijkt uit de meest recente enquêtes inzake de bedrijfsinvesteringen in de Gemeenschap. Volgens deze gegevens zijn de door de industriële ondernemingen in de afgelopen herfst opgestelde, reeds optimistisch ingestelde investeringsprogramma's in vrijwel alle Lid-Staten opwaarts herzien (van 7 naar 10 % in volume). De investeringen van bedrijven zullen derhalve in 1986 meer toenemen dan in de gehele economie. De betrekkelijk snelle stijging van de investeringen in 1985 en 1986 heeft tot nog toe echter slechts tot een stabilisatie van de werkgelegenheid in de industrie geleid. Het is derhalve duidelijk dat de investeringen in de komende jaren sterk zullen moeten toenemen om het verlies aan arbeidsplaatsen te compenseren, waartoe een te laag investeringsniveau in de tweede helft van de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig heeft geleid (zie grafiek 10).

Evenals in de afgelopen jaren is de toeneming van de *overheidsconsumptie* aanzienlijk onder de gemiddelde groei van de binnenlandse vraag gebleven (1,7 %). Over het geheel zal de binnenlandse vraag van de Gemeenschap in 1986 duidelijk toenemen (met 3,8 % in volume tegenover 2,2 % in 1985).

Anders dan bij de groei van het reële bruto binnenlands produkt het geval is geweest, heeft de werking van de ruilvoet op de *consumentenprijzen* zich vrijwel onmiddellijk doen gevoelen, ondanks het feit dat de kostendaling niet ten volle in de verkoopprijzen tot uiting is gekomen. De Europese consument heeft echter gemiddeld meer baat gevonden bij de verbetering van de ruilvoet dan de Japanse consument, omdat in Japan een groter deel van de met deze verbetering verbonden voordelen in de ondernemingssector is gebleven. Zoals uit de enquêtes bij de consumenten van de Gemeenschap is gebleken, heeft de stabilisatie van de prijzen tot een belangrijke toeneming van de koopkracht geleid. De gemiddelde stijging van de consumptieprijzen in de Gemeenschap in 1986 (circa 3,7 %) zal de laagste sinds twintig jaar zijn.

Ondanks de aanzienlijke stijging van de reële loonsom per werknemer (2,3 % op basis van het prijsindexcijfer van de particuliere consumptie) zullen de *reële loonkosten per werknemer* (op basis van het prijsindexcijfer van het BBP) in de Gemeenschap in 1986 stabiel blijven. Deze gunstige situatie, die zich in de komende jaren niet zal herhalen, valt toe te schrijven aan de duidelijke verbetering van de ruilvoet waardoor de kosten van bedrijven zijn verminderd met een gelijktijdige stijging van de koopkracht van de consumenten.

Het herstel, dat tot nog toe echter niet zeer dynamisch is geweest, heeft eveneens een invloed gehad op de *arbeidsmarkt*. In 1986 zal de werkgelegenheid in de Gemeenschap met 0,8 % kunnen toenemen, hetgeen duidelijk boven het gemiddelde van de jaren zestig en zeventig ligt (zie tabel 4). In macro-economisch perspectief lijkt de drempel waarboven de produktiestijging gevolgen begint te hebben voor de werkgelegenheid, nog te zijn verlaagd. De toegenomen werkgelegenheid valt echter eveneens toe te schrijven aan specifieke, in het kader van het werkgelegenheidsbeleid genomen maatregelen, alsmede aan de uitbreiding van de deeltijdse arbeid. De werkgelegenheidstoename zal boven het gemiddelde liggen in Denemarken (1,9 %), Spanje (1,8 %) en in Duitsland en Nederland (1,1 % in beide landen). Ondanks een duidelijke stijging van het aantal arbeidsplaatsen zal de werkloosheid in de Gemeenschap in 1986 slechts zeer licht dalen (van 12 % in 1985 tot 11,9 % EUR-12) wegens de aanhoudende groei van de beroepsbevolking in de Gemeenschap (met circa 0,8 % in 1986).

Deze toename was recentelijk veeleer het gevolg van een stijging van de participatiegraad (met name van vrouwen) dan van demografische factoren.

Ondanks de geleidelijke verbetering van de arbeidsmarkt blijven bepaalde onderdelen daarvan specifieke problemen stellen. Hierbij dient met name te worden gewezen op de aanhoudende toename van het aantal langdurig werklozen in de Gemeenschap: thans is circa 40 % van de werklozen sinds meer dan één jaar zonder werk, tegenover 36 % in 1983. Hoewel het moeilijk is rechtstreekse vergelijkingen te trekken tussen de Lid-Staten, lijken zich in dit verband aanzienlijke verschillen voor te doen: terwijl in Denemarken het aandeel van de langdurig werklozen bij voorbeeld slechts circa 6 % van de beroepsbevolking uitmaakte, zou dit cijfer in België, Nederland en Spanje boven de 50 % liggen en in Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië en het Verenigd Koninkrijk uiteenlopen van 30 tot 40 %. Het aantal werkloze jongeren is licht afgenomen (van 4,6 miljoen in 1985 tot 4,5 miljoen in 1986, dit is ongeveer 35 % van het totaal aantal werklozen in EUR-9). Dit valt toe te schrijven aan demografische factoren en speciale programma's in de Lid-Staten om basisonderwijs en -opleiding voort te zetten. Het werkloosheidspeil onder de jongeren van 15 tot 25 jaar in de Gemeenschap blijft echter onaanvaardbaar hoog (circa 20 %).

Economische vooruitzichten voor 1987. De geleidelijke opleving van de economische activiteit in de Gemeenschap zal in 1987 het vijfde jaar ingaan. Volgens het normale conjunctuurpatroon van de voorafgaande herstelperiodes gaan wij thans de laatste fase van dit proces in en zullen wij derhalve niet ver af zijn van de top van de conjunctuercyclus. Gezien de feiten lijkt deze conclusie echter niet gerechtvaardigd, aangezien de conjuncturele ontwikkeling aanzienlijk afwijkt van die in voorafgaande periodes. Anders dan in 1972/1973 en 1979/1980 het geval is geweest, is de toenemende capaciteitsbezetting tot nog toe niet vergezeld gegaan van een versnelde prijsstijging, doch integendeel van een daling van de inflatie. De loonkosten per eenheid produkt zijn evenmin sneller beginnen te stijgen, zoals vroeger het geval was in de laatste fases van het herstel, omdat thans het tekort aan arbeidskrachten dat kenmerkend was voor eerdere gevallen zich niet heeft voorgedaan.

Voor 1987 lijken er geen tekenen van een eventuele overhitting te zijn. Voor de Gemeenschap als geheel voorziet de Commissie in feite een nieuwe vertraging van de *consumptieprijsen* in 1987 (3 % tegenover 3,7 % in 1986) die in hoofdzaak toe te schrijven valt aan de vooruitgang bij de inflatiebestrijding in die Lid-Staten die tot nog toe aanzienlijke prijsstijgingen kenden (Griekenland, Spanje, Portugal en Italië). In de andere Lid-Staten zal het inflatiepeil zich waarschijnlijk stabiliseren op het relatief lage niveau van 1986, of slechts licht toenemen.

In 1987 zal de *binnenlandse vraag* (+ 3,5 %) de voornaamste stuwende factor van de groei blijven; zij zal waarschijnlijk iets minder toenemen dan in 1986. Voorts zullen de meer dynamische factoren weer de *particuliere consumptie* (3,5 % in volume) en de *investeringen in vaste activa* (5,1 %) zijn; de investeringen in kapitaalgoederen (6,9 %) zullen veel dynamischer zijn dan de investeringen in de bouwnijverheid (3,2 %). De toeneming van de *overheidsconsumptie* zal waarschijnlijk betrekkelijk bescheiden blijven (1,3 % in volume). Bovendien zal de *uitvoer* in 1987 nauwelijks nog de groei van de Europese economie stimuleren. Na de virtuele stagnatie in 1986 zullen de exportmarkten van de Gemeenschap waarschijnlijk in de loop van het komende jaar een lichte stijging vertonen (met reëel circa 2,4 %) onder invloed van het herstel van het wereldhandelsverkeer. De uitvoer van de Lid-Staten (binnen en buiten de Gemeenschap) zou in 1987 met 3,5 à 4 % kunnen toenemen. Daar de invoer van de Gemeenschap echter nog krachtig zal stijgen (met circa 6,5 %) zal de buitenlandse handel nog steeds een negatieve invloed hebben op de reële groei van de Gemeenschap (waarschijnlijk -0,8 % tegenover -1,2 % in 1986). De Gemeenschap zal derhalve blijven bijdragen tot het wegwerken van de onevenwichtigheden die de wereldhandel ongunstig beïnvloeden. Ondanks de negatieve invloed van de externe handel van de Gemeenschap in reële termen zal het overschot op de lopende rekening duidelijk positief blijven (1987: 0,9 % van het BBP of 42 miljard US-dollar tegenover 1,2 % van het BBP in 1986, of 52 miljard US-dollar).

Al bij al, zou de groei van de economie van de Gemeenschap in 1987 bij het huidige beleid iets onder de 3 % blijven. De groeipercentages zullen uiteenlopen van 3,6 % in Italië tot -0,2 % in Griekenland. Ondanks de hernieuwde stijging van de werkgelegenheid (0,8 % per jaar in 1986 en 1987) blijft de *werkloosheid* uiterst hoog; in 1987 zal het werkloosheidspeil in de Gemeenschap van de Twaalf waarschijnlijk slechts licht afnemen van 11,9 % tot 11,7 %.

Het economisch herstel in de Gemeenschap zet zich voort, in hoofdzaak ten gevolge van de inkomensoverdracht voortvloeiende uit de sterke daling van de invoerprijzen. De binnenlandse vraag, met name de particuliere consumptie en de investeringen, vormt de meest belangrijke groeifactor, terwijl de externe markten van de Gemeenschap in hun geheel een zekere zwakte vertonen. De vertraging van de prijsstijging en de daling van de rentevoeten zullen de groeivoorzichten op middellange termijn verbeteren. De eerste successen bij de bestrijding van de werkloosheid in de Gemeenschap worden zichtbaar maar zijn nog onvoldoende ten opzichte van hetgeen noodzakelijk of mogelijk is.

TABEL 4
EUR-12: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Mutatie in % per jaar)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ reëel	10,2	14,6	10,8	11,2	9,6	8,8	8,5	8,8	6,4
{ nominaal	4,8	2,2	-0,1	0,5	1,2	2,0	2,4	2,5	2,8
{ deflator	5,1	12,1	10,9	10,6	8,3	6,6	6,0	6,2	3,5
Particulier verbruik, deflator	4,6	12,1	12,1	10,4	8,4	7,0	5,8	3,7	3,0
Bruto-investeringen in activa									
{ particulier ⁽¹³⁾	5,6	1,2	-1,7	-2,2	-1,7	3,5	1,7	5,2	5,0
{ openbaar ⁽¹³⁾	3,2	-0,6	-6,8	5,3	0,7	-1,0	0,5	1,2	2,0
{ totaal	5,6	0,5	-4,1	-1,5	-0,4	1,3	2,4	4,2	5,1
waarvan: bouwnijverheid	:	:	:	:	:	:	-2,6	2,3	3,2
kapitaalgoederen	:	:	:	:	:	:	8,0	6,1	6,9
Binnenlandse vraag (constante prijzen)									
Nationale indicator	5,0	2,1	-1,8	0,8	0,8	1,4	2,2	3,8	3,5
Verschil ten opzichte van de andere OESO-partners	-0,6	-0,2	-4,1	1,0	-1,9	-4,2	-1,1	0,4	0,9
Brutoloonsond per werknemer									
{ nominaal	10,0	14,9	12,8	10,9	9,9	7,6	6,8	6,0	4,8
{ reëel A ⁽³⁾	4,7	2,5	1,7	0,3	1,5	0,9	0,8	-0,1	1,3
{ B ⁽³⁾	5,2	2,5	0,6	0,4	1,4	0,6	1,0	2,3	1,8
Productiviteit ⁽⁴⁾	4,5	2,2	1,1	1,5	2,1	2,1	2,0	1,8	2,0
Reële loonkosten per eenheid produkt ⁽⁵⁾	100	104,5	104,3	103,0	102,4	101,1	99,9	98,1	97,4
Rentabiliteit ^{(5) (6)}	100	67,4	60,0	60,4	62,3	64,7	68,2	75,5	79,0
Mededingingsvermogen ^{(5) (7)}	100	108,8	105,5	98,9	93,2	86,7	85,6	95,1	95,9
Werkgelegenheid	0,3	0,0	-1,2	-0,9	-0,8	-0,2	0,4	0,8	0,8
Geregistreerde werklozen in % van de actieve burgerlijke beroepsbevolking ^{(8) (9)}	2,2	4,7	7,8	9,3	10,3	10,8	11,1	11,0	10,8
Saldo van de lopende rekening in % van het BBP	:	:	-0,7	-0,8	0,0	0,1	0,5	1,2	0,9
Langlopende rente ⁽¹⁰⁾	7,1	10,5	15,1	14,3	12,7	12,0	10,8	9,0	:
Liquiditeitsmassa ⁽¹¹⁾	:	13,5	10,6	11,6	10,6	8,7	9,4	8,4	6,5
Financieringsvermogen of -behoefte van de overheid in % van het BBP ⁽¹²⁾	-0,6	-3,8	-5,4	-5,6	-5,5	-5,4	-5,1	-4,7	-4,1
Overheidsschuld in % van het BBP	:	:	45,0	49,8	53,5	56,0	58,9	60,3	61,8
Rente op overheidsschuld in % van het BBP	:	2,9	4,1	4,6	4,9	4,9	5,1	5,1	5,0

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Vooruitzichten van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁴⁾ Reële bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de gehele economie.⁽⁵⁾ Index: 1961-1973 = 100.⁽⁶⁾ EUR-4: D + F + I + VK; niet agrarische sector.⁽⁷⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negen andere industrielanden) op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de gehele economie.⁽⁸⁾ Definitie Eurostat.⁽⁹⁾ Exclusief Griekenland, Spanje en Portugal.⁽¹⁰⁾ Exclusief Spanje en Portugal.⁽¹¹⁾ Per jaarultimo — liquiditeitsmassa in ruimere zin M2 of M3 al naar gelang van het land.⁽¹²⁾ Exclusief Griekenland, Spanje, Ierland en Portugal.⁽¹³⁾ Raming voor EUR-10.

TABEL 5
Goedereninvoer (volume) van de grote economische zones

	<i>(Mutatie in % per jaar)</i>					
	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
EUR-12 (incl. intra-EUR)	2,7	2,0	7,1	5,5	6,3	6,4
Verenigde Staten	- 2,3	12,7	23,6	4,7	10,9	6,3
Japan	0,5	- 2,8	11,0	- 1,9	8,5	6,4
OPEC	5,1	- 10,1	- 7,4	- 11,3	- 25,0	- 12,5
Andere ontwikkelingslanden	- 8,2	- 1,2	5,5	3,3	1,8	3,0
Wereld	- 0,8	1,7	8,9	3,4	3,8	4,4

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie: oktober 1986.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 6
Middelen en bestedingen in constante prijzen EUR-12

	<i>(Mutatie in % per jaar)</i>				
	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
Gezinsconsumptie	1,0	0,9	2,2	3,7	3,5
Overheidsconsumptie	1,7	1,0	1,7	1,7	1,3
Bruto-investeringen in vaste activa	- 0,3	1,3	2,4	4,2	5,1
Invloed op wijziging van het BBP van: finale binnenlandse bestedingen ⁽²⁾ ⁽³⁾	0,9	1,0	2,1	3,4	3,4
voorraadmutatie ⁽²⁾	0,5	- 0,2	0,0	0,4	0,2
uitvoersaldo ⁽²⁾	- 0,3	0,1	0,2	- 1,2	- 0,8
BBP	1,2	2,0	2,4	2,5	2,8
Uitvoer (goederen en diensten)	3,1	7,6	5,7	2,2	3,7
Invoer (goederen en diensten)	1,5	5,6	5,3	6,3	6,2

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie: oktober 1986.

⁽²⁾ Verandering in % van het BBP van het voorafgaande tijdvak.

⁽³⁾ Met uitzondering van voorraadmutaties.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 7

Geraamde groei van het bruto binnenlands produkt in 1986 en 1987

(Mutatie in % per jaar)

	1986 ⁽¹⁾			1987 ⁽¹⁾		
	BBP nominaal	BBP reëel	BBP deflator	BBP nominaal	BBP reëel	BBP deflator
België	6,7	2,0	4,6	3,1	1,3	1,8
Denemarken	7,8	2,9	4,8	5,5	1,8	3,7
Duitsland	7,1	3,1	3,9	4,6	3,2	1,4
Griekenland	23,2	0,5	22,6	12,1	-0,2	12,3
Spanje	15,1	2,9	11,8	9,3	3,0	6,1
Frankrijk	6,9	2,2	4,6	5,3	2,5	2,7
Ierland	7,6	1,8	5,6	6,8	3,1	3,6
Italië	12,7	2,8	9,7	9,1	3,6	5,3
Luxemburg	8,0	2,4	5,4	5,3	2,6	2,6
Nederland	2,0	1,6	0,4	0,1	1,8	-1,7
Portugal	23,8	3,8	19,2	14,4	3,5	10,5
Verenigd Koninkrijk	6,3	2,3	3,9	7,0	2,7	4,2
EUR-12	8,8	2,5	6,2 6,4	2,8	3,5	

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.

TABEL 8

Indicatoren van de ontwikkeling van de arbeidsmarkt

	Werklozen in % van de actieve burgerlijke beroepsbevolking						Werkgelegenheid Mutatie in % per jaar				
	1960	1970	1983	1985	1986	1987	1961—1970	1971—1980	1981—1985	1986	1987
België	3,1	2,1	14,3	13,7	12,9	13,4	0,6	0,3	-0,8	0,3	-0,6
Denemarken	1,6	1,1	10,1	8,8	7,6	7,7	1,1	0,7	0,9	1,9	0,3
Duitsland	1,0	0,6	8,4	8,4	8,1	7,7	0,2	-0,1	-0,6	1,1	1,0
Griekenland	:	:	7,8	7,8	7,6	8,3	-0,7	0,6	1,0	0,5	0,0
Spanje	:	:	17,8	22,1	21,7	21,5	0,7	-2,1	-2,2	1,8	1,2
Frankrijk	0,7	1,3	8,8	10,3	10,5	10,7	0,6	0,4	-0,5	0,1	0,3
Ierland	4,7	5,3	14,9	18,0	18,4	18,0	-0,0	0,9	-0,9	-1,1	0,7
Italië	7,2	4,4	10,9	12,9	13,4	12,8	-0,5	0,5	0,5	0,5	1,3
Luxemburg	0,1	0,0	1,6	1,6	1,3	1,2	0,6	1,3	0,1	0,8	0,7
Nederland	0,7	1,3	14,3	13,1	12,0	11,1	1,2	0,2	-0,9	1,1	0,9
Portugal	:	:	10,2	8,7	8,6	8,5	-0,5	-0,3	-0,7	0,3	0,3
Verenigd Koninkrijk	1,6	2,5	11,6	12,0	12,0	12,0	0,2	0,2	-0,8	0,8	0,8
EUR-12	:	:	11,0	12,0	11,9	11,7	0,2	0,2	-0,6	0,8	0,8
EUR-9 ⁽¹⁾	2,5	2,0	10,3	11,1	11,0	10,8					
Verenigde Staten	5,5	4,9	9,6	7,2	6,9	6,9	1,9	2,0	1,6	2,2	1,7
Japan	1,7	1,1	2,7	2,6	2,8	2,9	1,4	0,8	1,0	:	:

⁽¹⁾ Exclusief Griekenland, Spanje en Portugal.

NB: De hier weergegeven werkloosheidscijfers worden berekend op basis van de gegevens inzake het aantal geregistreerde werklozen volgens een gemeenschappelijke definitie van Eurostat.

Uitzonderingen: voor Griekenland, Spanje en Portugal zijn de gegevens afkomstig van nationale enquêtes.

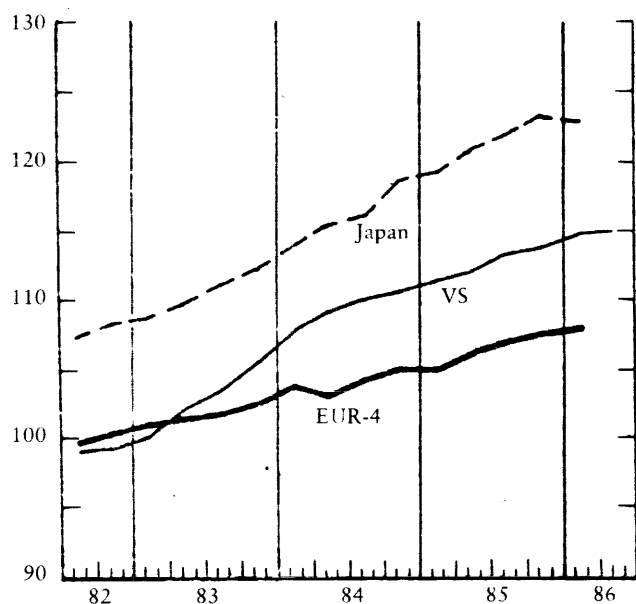
Bron: Eurostat en diensten van de Commissie (oktober 1986).

GRAFIEKEN 2 tot en met 5

Vergelijking tussen de Gemeenschap, de Verenigde Staten en Japan, 1982—1986

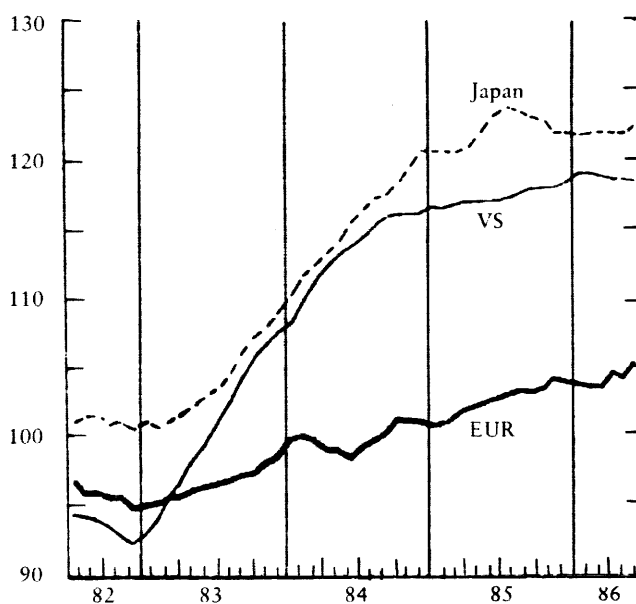
2. Bruto binnenlands produkt, gvs

1980 = 100

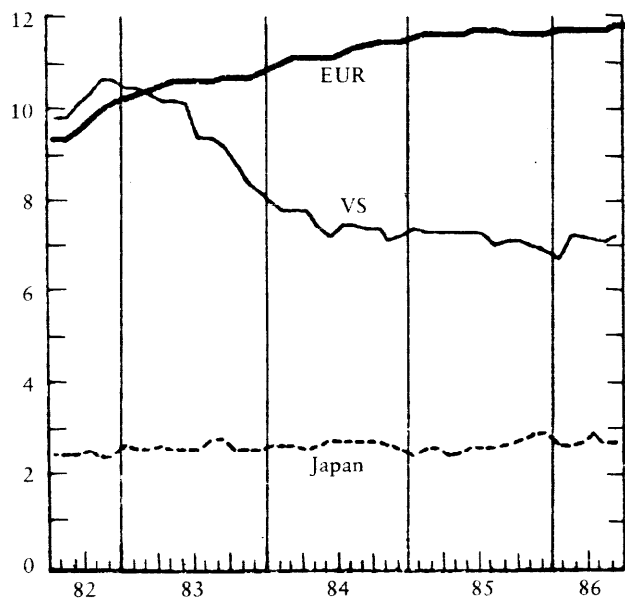
3. Industriële productie, voortschrijdend driemaandsgemiddelde, gvs

1980 = 100

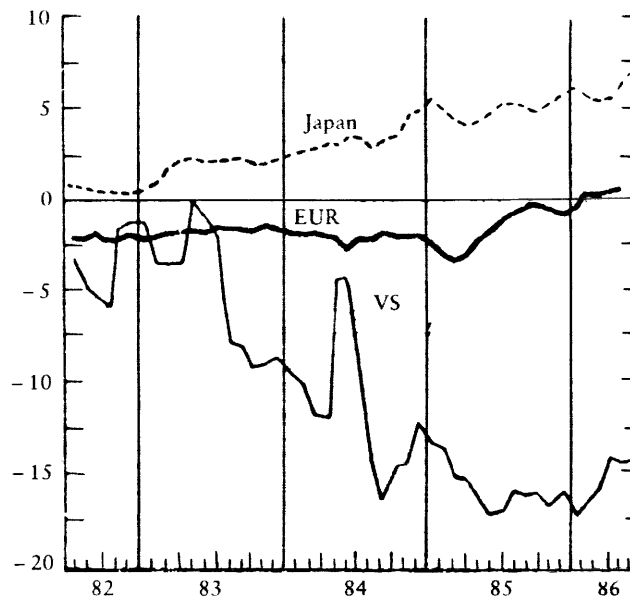
4. Werkloosheid, gvs

%

5. Handelsbalans, fob/cif, miljard Ecu, voortschrijdend driemaandsgemiddelde, gvs

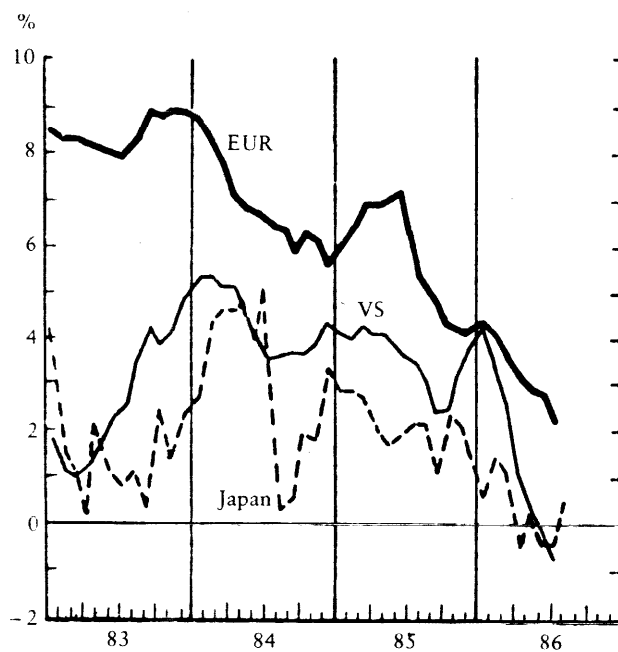
1 000 000 000 Ecu

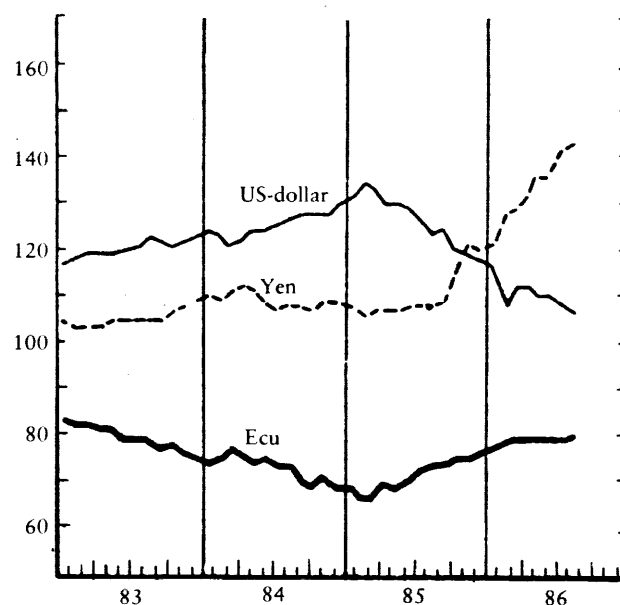
GRAFIEKEN 6 tot en met 9

Vergelijking tussen de Gemeenschap, de Verenigde Staten en Japan, 1983—1986

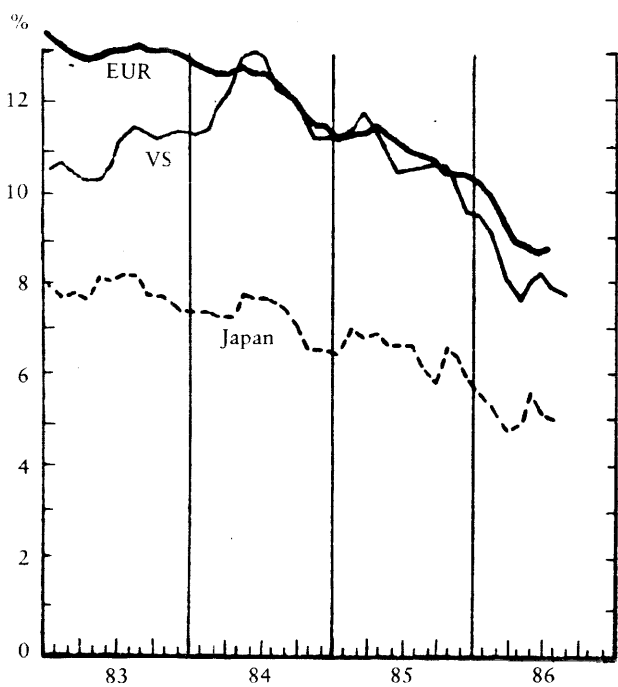
6. *Consumptieprijs*,
verandering over zes maanden, gvs op jaarbasis

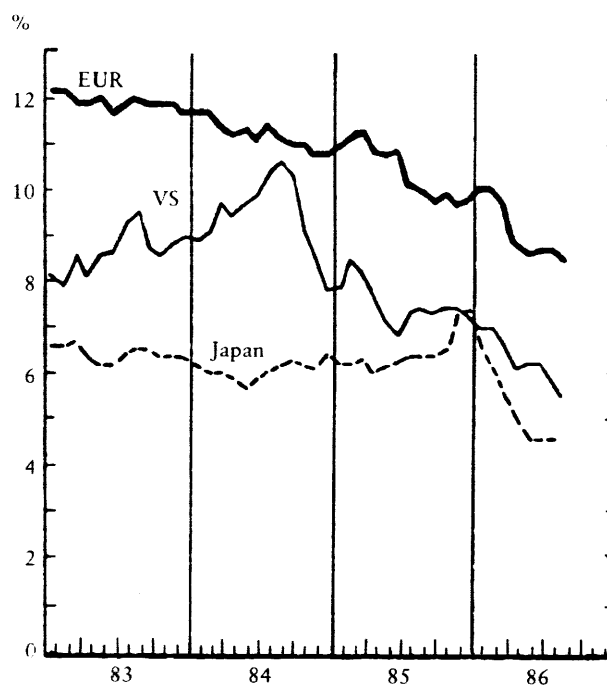
7. *Wisselkoersen*,
indexcijfer van de SDR per valuta-eenheid,
maart 1979 = 100

8. *Lange termijn interestvoet*

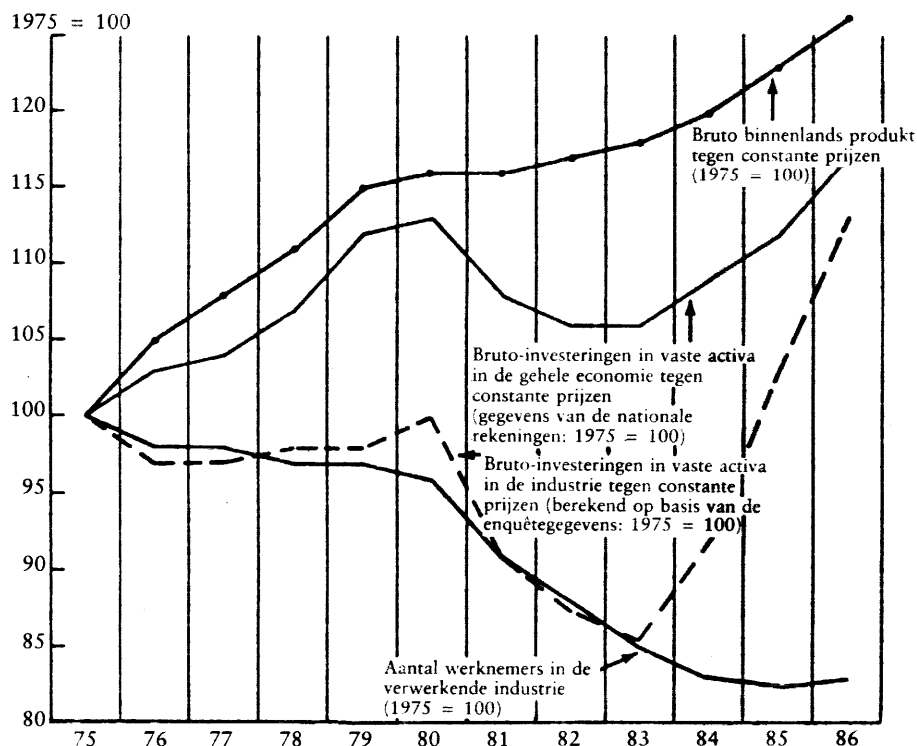

9. *Korte termijn interestvoet*

GRAFIEK 10

Tendens van de industriële investeringen in de Gemeenschap (indicator afgeleid uit enquêtes bij ondernemingen) in vergelijking met andere macro-economische indicatoren

1985 en 1986: ramingen van de diensten van de Commissie met uitzondering van de bruto-investeringen in vaste activa in de industrie, opgesteld op basis van investeringsenquêtes van de Europese Gemeenschap.

Bron: Eurostat en investeringsenquêtes van de Europese Gemeenschap.

2.3. Nominale en reële convergentie in de Gemeenschap

Het belang van het begrip economische convergentie werd in het afgelopen jaar vergroot door de belangrijke politieke ontwikkelingen in de Gemeenschap: akkoord over het Programma tot voltooiing van de interne markt, de Europese Akte en de toetreding van Spanje en Portugal.

Het begrip convergentie betreft voornamelijk twee afzonderlijke doelstellingen. De eerste doelstelling is convergentie naar prijsstabiliteit, maar omvat tevens een betere beheersing van de monetaire ontwikkelingen, van de nominale inkomens en van de grote economische evenwichten zoals die van de overheidsfinanciën en van de betalingsbalans. Dit kan de *nominale convergentie* genoemd worden. De tweede doelstelling betreft voornamelijk de onderlinge toenadering „naar boven” van de levensstandaard (gemeten bij voorbeeld aan het reële BBP per hoofd der bevolking) van de regio's en Lid-Staten van de Gemeenschap, maar omvat tevens een onderlinge toenadering van de werkloosheidspercentages naar een lager niveau. Dit kan worden genoemd de *reële convergentie*. Deze doelstellingen van economisch beleid werden reeds vastgelegd in de preambule en in artikel 104 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap. De Europese Akte bevat in artikel 130

een bevestiging en nadere omschrijving van de doelstelling „het verschil tussen de onderscheiden regio's en de achterstand van de minst begunstigde regio's te verkleinen” en wijst deze doelstelling duidelijk aan als een objectief voor de coördinatie van het economisch beleid van de Lid-Staten en voor de activiteiten die de Gemeenschap ontplooit door middel van haar structuurfondsen en financiële instrumenten (artikel 130 B).

Nominale en reële convergentie zijn geen van elkaar onafhankelijke doelstellingen. De verwezenlijking van de nominale convergentie is een centrale voorwaarde voor het streven naar een duurzame en krachtige economische groei. Zulke groei zal het de relatief meest arme streken en Lid-Staten gemakkelijker maken de afstand die hen scheidt van de meer welvarende te verkleinen. Convergerende en geringe inflatiepercentages zijn ook nodig om de stabiliteit in het EMS te verzekeren en moeten de factoren die investerings- en spaarbeslissingen bepalen meer voorspelbaar maken.

Te zamen met de voltooiing van de interne markt moet monetaire stabiliteit een krachtige impuls geven aan de handel tussen de Lid-Staten. Voorts maakt het ontbreken van grote tekorten op de overheidsbegroting of met het buitenland het mogelijk een gestadig beleid tot bevordering van een krachtige economische groei te voeren.

In het navolgende worden de recente ontwikkelingen van de voornaamste economische indicatoren onderzocht die van betekenis zijn voor de convergentie.

Nominale convergentie. Overeenkomstig de ontwikkeling in andere industrielanden is de inflatie in de Gemeenschap sedert 1982 aanzienlijk verminderd, zoals blijkt uit grafiek 11. Het prijsindexcijfer van de particuliere consumptie in de Gemeenschap zal naar schatting in 1986 met 3,7 % stijgen, wat het laagste cijfer is van de laatste twintig jaar. In het komende jaar zal deze dalende tendens zich naar verwachting voortzetten.

De vermindering van het gemiddelde inflatiepercentage ging gepaard met een geleidelijke afname van de inflatoire dispariteiten tussen de Lid-Staten, in het bijzonder sedert 1984, zoals blijkt uit tabel 9 en grafiek 12. Voor het prijsindexcijfer van de particuliere consumptie zal de convergentie zich in 1986 en 1987 voortzetten. Onder de huidige omstandigheden wordt een toename van dit indexcijfer verwacht die varieert van 22 % voor Griekenland — een stijging met 4 procentpunten ten opzichte van het voorgaande jaar — tot vrijwel 0 voor Nederland en Duitsland. Uit tabel 9 blijkt voorts dat de nominale convergentie die zich de afgelopen jaren heeft voorgedaan nog sterker was voor de landen die deel uitmaken van het EMS. Het EMS is een katalysator voor de nominale convergentie gebleken, in die zin dat de landen met een relatief hoge inflatie onderhevig waren aan een voor een grotere prijsstabiliteit bevorderlijke druk gedurende steeds langere perioden waarin de wisselkoerspariteiten onveranderd bleven (zie hoofdstuk 4.1). De vermindering en de betere convergentie van de inflatiepercentages moeten beschouwd worden als een succes van het economisch beleid en in het bijzonder van het EMS.

De recente teruggang van de jaarlijkse inflatiepercentages berust op inspanningen tot een sterkere beheersing van de daarvoor fundamenteel bepalende factoren (zie grafiek 13). Het monetaire beleid was steeds meer gericht op prijsstabiliteit, zoals blijkt uit de geringere groei van de geldhoeveelheid per eenheid produkt. Dit laatste vloeit ten dele voort uit het feit dat de begrotingstekorten in mindere mate werden gefinancierd door geldschepping. Bovendien heeft de aanpassing van de nominale lonen geleid tot een duidelijke daling van de loonkosten per eenheid. Het feit dat de monetaire voorwaarden en de loonkosten per eenheid van de Lid-Staten inmiddels zijn geconvergeerd toont aan dat de meeste Lid-Staten van de Gemeenschap onderling overeenstemmende maatregelen tot stabilisatie hebben getroffen.

De vermindering van de inflatie in de loop van dit jaar en in het komende jaar zal worden vergemakkelijkt door gunstige, maar omkeerbare, exogene factoren, zoals de sterke daling van de aardolieprijs en de aanzienlijke depreciatie van de dollar. Deze factoren hebben echter slechts één enkele maal een deflatorisch effect. Om een lage inflatie te behouden moet de ontwikkeling van de loonkosten per eenheid en van de monetaire voorwaarden verenigbaar zijn met prijsstabiliteit. De verwachtingen voor 1986 en 1987 wettigen een zeker optimisme ten aanzien van de ontwikkeling van de inflatie-

percentages in Europa in de nabije toekomst. De groei van de geldhoeveelheid en van de loonkosten per eenheid zal verder verminderen, terwijl de verschillen tussen de Lid-Staten kleiner zullen worden.

Terwijl echter in het monetaire beleid een onderlinge toenadering optrad is de situatie bij de overheidsfinanciën, zowel voor de gehele Gemeenschap als in de verschillende Lid-Staten, minder bevredigend. De inspanningen tot verlaging van de overheidstekorten hadden in verschillende mate succes, hetgeen een gevaar zou kunnen betekenen voor de consolidatie van de convergentie naar monetaire stabiliteit welke tot dusver was bereikt. Terwijl in verschillende landen het tekort van de overheid duidelijk werd verminderd bleef de financieringsbehoefte van de overheid in vele andere in de afgelopen jaren nog te groot. De meeste van laatstgenoemde landen hebben hun tekort gefinancierd met een toenemend beroep op het uitgeven van interest dragende passiva buiten de banksector. Deze gezondere wijze van financiering maakt deel uit van het eerder genoemde op prijsstabiliteit gerichte monetaire beleid. Anderzijds hebben de aanhoudende hoge tekorten onvermijdelijk geleid tot een overeenkomstige verzwaring van de overheidsschuld en een opwaartse druk uitgeoefend op de reële rente op de kapitaalmarkten. De verzwaring van de rentelast die daaruit voortvloeit zou moeten geïnterpreteerd worden als een signaal om de inspanningen op te voeren om de onevenwichtigheden in de overheidsfinanciën te corrigeren. Indien de overheidstekorten van deze landen niet verder worden teruggedrongen zal de dreiging van een grotere monetaire financiering van de schuld weer herleven.

Voor de Gemeenschap als geheel werd het overheidstekort teruggebracht van 5,6 % in 1982 tot 5,1 % in 1985 en deze gunstige tendens zal zich dit jaar en het komende jaar voortzetten en leiden tot een tekort van 4,1 % in 1987. Voor de Gemeenschap als geheel was deze vermindering echter nog niet voldoende om de groei van de openbare schuld in percenten van het BBP te doen dalen. Deze ratio, die gemiddeld voor de Gemeenschap in 1982 50 % bedroeg, is voortdurend opgelopen en zal in 1987 meer dan 63 % bedragen (voor nadere bijzonderheden zie hoofdstuk 4.2). Verschillende landen, onder meer België, Ierland en Italië, hebben thans te kampen met een schuld die hun BBP per jaar overtreft. Uit de cijfers voor 1986 en 1987 blijkt dat deze zorgwekkende ontwikkelingen nog steeds niet gecorrigeerd zijn.

Terwijl de ontwikkeling van de begrotingstekorten in een aantal landen nog veel te wensen overlaat, zal voor de meeste Lid-Staten die te kampen hebben met ernstige betalingsbalansproblemen de situatie in 1986 en 1987 aanzienlijk verbeteren. Uit tabel 10 blijkt dat Denemarken, Griekenland en Ierland het tekort op de lopende rekening, onder invloed van de krachtige verbetering van de ruilvoet en van maatregelen tot vermindering van de binnenlandse consumptie, zullen zien dalen.

Reële convergentie. De convergentie naar boven van de ontwikkeling van het reële bruto binnenlands produkt per hoofd der bevolking en van de werkgelegenheid is bepalend

voor de economische en sociale samenhang van de Gemeenschap. De verwezenlijking van de reële convergentie is uiteraard nog moeilijker geworden na de achtereenvolgende toetredingen, sedert 1980, van relatief minder welvarende maar sterk bevolkte landen. De recente uitbreidingen hebben de dispariteiten in de Gemeenschap nog vergroot, zowel ten aanzien van het BBP per hoofd der bevolking als ten aanzien van het werkloosheidspeil. In tabel 11 zijn de Lid-Staten naar afnemende hoogte van het reële inkomen per hoofd der bevolking (uitgedrukt in koopkrachteenheden) in 1985 gerangschikt. Het blijkt dat de gemiddelde inwoner van de vier armste Lid-Staten (Spanje, Griekenland, Portugal en Ierland), die ongeveer 20 % van de huidige bevolking van de Gemeenschap vertegenwoordigen, in het afgelopen jaar gemiddeld beschikte over een reël inkomen dat minder dan de helft bedroeg van dat van de gemiddelde inwoner van de vier rijkste landen (Duitsland, Frankrijk, Denemarken en Luxemburg). De verhouding tussen de uitersten (Portugal en Luxemburg) is bijna 1 tot 3.

In de jaren zestig, toen de groei van de Europese economie dynamisch was, de wereldhandel werd geliberaliseerd en de Douaneunie tot stand werd gebracht, heeft de Gemeenschap snelle vooruitgang gemaakt met de reële convergentie. Het reële BBP per hoofd en de werkloosheid in de Lid-Staten convergeerden tot ongeveer het midden van de jaren zeventig (zie grafieken 14 en 15). Grafiek 15 geeft bij voorbeeld aan dat de armste vier landen van de Gemeenschap van 1960 tot de eerste oliecrisis ongeveer een derde van de achterstand die zij hadden op de relatief rijkste Lid-Staten wisten in te halen. In die periode ging de vermindering van de spreiding van de Lid-Staten ten opzichte van het Europese gemiddelde gepaard met een snelle expansie van het reële BBP per hoofd in de gehele Gemeenschap (4,0 % per jaar, zie tabel 11).

Hieruit blijkt dat een krachtige economische groei in de Gemeenschap een belangrijke factor is ter ondersteuning van het proces van reële convergentie. Indien de Gemeenschap in staat zou zijn voor de komende tien of vijftien jaren een overeenkomstige ontwikkeling als in de jaren zestig te bewerkstelligen zou het doel van reële convergentie en grotere economische samenhang veel dichterbij komen. De voorwaarden van de jaren zestig zijn evenwel niet langer aanwezig en de Gemeenschap moet daarmee rekening houden.

Sedert 1975, toen de economische wereldcrisis die tweewerld werd gebracht door de eerste olieschok begon, en toen het groeitempo op middellange termijn aanzienlijk daalde, werd de reële convergentie in de Gemeenschap tot staan gebracht en zelfs omgekeerd. Dit verschijnsel kan worden geconstateerd bij zowel de ontwikkeling van de reële groei als bij die van de werkloosheid. De relatief armste vier landen tezamen hebben sedert de eerste olieschok de voor Europa in haar geheel opgetekende groei niet bereikt, en dit wegens de geringe expansie in Griekenland en vooral in Spanje. Tenzelfder tijd was in Duitsland en Denemarken, de rijkste twee landen na Luxemburg, de groei van het BBP per hoofd groter dan voor de Gemeenschap als geheel. Volgens de huidige ramingen voor 1986 en 1987 wordt de reële divergentie nog niet tot staan gebracht.

De ontwikkeling van de werkloosheid in de verschillende landen — waarvan de vergelijkbaarheid onmiskenbare problemen stelt — was eveneens zeer uiteenlopend sedert 1975.

Dienaangaande is de spreidingsgraad tussen de Lid-Staten in één decennium verdrievoudigd, zoals grafiek 16 laat zien. Dit houdt verband met zowel de ontwikkeling van de werkgelegenheid als met de groei van de beroepsbevolking, twee variabelen die beide vanaf het midden van de jaren zeventig een divergente tendens te kennen gaven.

Deze reële divergentie sedert het midden van de jaren zeventig kan tevens worden waargenomen op het niveau van de regio's van de Europese Gemeenschap, voor wie uiteraard de absolute verschillen aanzienlijker zijn (zie grafiek 16). De indicator van de dispariteit van het reële inkomen per hoofd tussen de regio's van elk van de grote Lid-Staten is eveneens vrijwel onveranderd gebleven tijdens circa de tien jaar die 1984 voorafgaan. In geen enkel land ondergingen de regionale inkomensdispariteiten een vermindering van betekenis. De verslechtering van de convergentie tussen de Lid-Staten inzake werkloosheid kan ook op regionaal niveau worden waargenomen. Terwijl in 1976 de gemiddelde werkloosheid in de 25 minst begunstigde streken van de Gemeenschap 8 % bedroeg, tegen 2,4 % in de 25 rijkste gebieden, waren deze percentages in 1985 respectievelijk 21,1 % en 6,6 %.

Een krachtigere economische groei is dus blijkbaar een belangrijke voorwaarde om de relatief minder ontwikkelde regio's in staat te stellen hun achterstand in te halen en de verzwakte industriegebieden in staat te stellen zich om te schakelen. De tenuitvoerlegging van de samenwerkingsstrategie en van de voltooiing van de interne markt van de Gemeenschap zullen bijdragen tot het tot stand brengen van dit onmisbare gunstige macro-economische klimaat. Ter vermindering van de ongelijkheden in reële inkomens ten opzichte van de meest welvarende landen van de Gemeenschap zullen de minst begunstigde regio's evenwel niet alleen moeten deelhebben aan de algemene economische expansie in Europa maar zij zullen bovendien in een hoger tempo dan het Europese gemiddelde moeten groeien. Het is dan ook noodzakelijk dat naast het scheppen van een meer dynamisch groeiklimaat in het geheel van de Gemeenschap, gezondere grondslagen worden gelegd in de betrokken regio's voor een stabiele en duurzame economische expansie.

Het regionaal inhaal- en omschakelingsproces moet onder meer berusten op nieuwe openbare en particuliere investeringen, hetgeen omvangrijke financieringsmiddelen zal vereisen. Een deel van deze middelen kan worden gegenereerd door bevordering van binnenlandse besparingen. Maar voor de investeringen in de armste regio's en landen is ook een voldoende internationale kapitaaltoevoer vereist. De spontane invoer van kapitaal in deze zones van de Gemeenschap zal groeien voor zover een voldoende rentabiliteit kan worden verwacht. Daarom moeten de autoriteiten van deze regio's een beleid voeren dat gericht is op het scheppen van een economisch en politiek klimaat dat gunstig is voor bedrijven. De afschaffing van controles op het kapitaalverkeer, zoals voorgesteld door de Commissie, zal de overdracht van kapitaal bevorderen, daar aldus de buitenlandse beleggers niet hoeven te vrezen dat hun middelen geblokkeerd zullen worden. De ervaringen uit het verleden doen evenwel aannemen dat invoer van particulier kapitaal op zich zelf vaak ontoereikend is. Een doelgericht optreden van de overheid moet hieraan worden gekoppeld. Hierbij kan de Gemeenschap een belangrijke rol spelen met haar structuurfondsen, de Europese Investeringsbank en haar andere financiële instrumenten.

In overeenstemming met artikel 130 D van de Europese Akte zal de Commissie de Raad een globaal voorstel voorleggen dat erop gericht is de structuur en de regels inzake de werking van de Fondsen met structurele strekking te wijzigen.

Het doel is:

- de taken van deze Fondsen nader te omschrijven en te rationaliseren ten einde bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van economische en sociale samenhang;
- hun doeltreffendheid te vergroten;
- hun bijstandsverlening onderling en met die van de financieringsinstrumenten van de Gemeenschap te coördineren.

Aldus moet het mogelijk zijn een belangrijke bijdrage te leveren tot de economische en sociale samenhang van de Gemeenschap. Daarnaast zal de versterking van het proces van reële convergentie bijdragen tot de algemene groeikracht van de Gemeenschap.

De Gemeenschap heeft in het recente verleden belangrijke vooruitgang geboekt inzake nominale convergentie. Het algemene economische beleid en de werking van het EMS

hebben in de afgelopen jaren een daling van de inflatie in de meeste landen van de Gemeenschap mogelijk gemaakt. Ook met de correctie van de externe onevenwichtigheden wordt voortgang gemaakt. Verschillende landen zijn erin geslaagd hun overheidstekort terug te dringen, maar in andere blijft de financieringsbehoefte van de publieke sector buitensporig. Tot het midden van de jaren zeventig kende de Gemeenschap zowel een krachtige en aanhoudende groei als vooruitgang op het gebied van de reële convergentie. Dit proces is echter tot stilstand gekomen en zelfs enigszins omgekeerd. Om de reële convergentie in de Gemeenschap weer op gang te brengen moet aan verschillende complementaire voorwaarden worden voldaan. In de eerste plaats moet een kader tot stand worden gebracht, voor een meer dynamische groei in de Gemeenschap als geheel, hetgeen het hoofddoel is van de samenwerkingsstrategie. In de tweede plaats moet het ondernemingsklimaat in de regio's met een relatieve achterstand of met een industriële sector in verval, verbeterd worden door een geëigend aanpassingsbeleid; dit valt onder de verantwoordelijkheid van de nationale en de regionale autoriteiten. In de derde plaats moet de Gemeenschap — door middel van haar financieringsinstrumenten en de leningen van de Europese Investeringsbank — de pogingen van de autoriteiten van de minder begunstigde regio's om de grondslagen te leggen voor een duurzame groei aanvullen. Zo zal de Gemeenschap in belangrijke mate kunnen bijdragen tot de verwezenlijking van een grotere samenhang tussen de regio's en de Lid-Staten van de Gemeenschap.

TABEL 9

Prijsindexcijfers van de particuliere consumptie (Mutatie in % per jaar)

	1961/ 1969	1970/ 1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
België	3,2	7,4	4,1	3,9	6,5	8,1	7,4	7,5	5,9	4,8	1,3	1,5
Denemarken	5,7	10,0	9,2	10,4	10,7	12,0	10,2	7,2	6,5	5,0	3,3	2,8
Duitsland	2,7	5,5	2,8	4,0	5,8	6,0	4,7	3,1	2,4	2,1	0,0	1,1
Griekenland	2,4	10,5	12,8	16,5	21,2	23,3	21,2	18,6	18,0	18,4	22,5	12,5
Spanje	5,9	13,4	19,2	16,2	15,6	15,1	14,2	12,2	11,1	8,4	8,6	5,3
Frankrijk	4,2	8,3	8,7	10,4	13,2	12,8	11,2	9,5	7,3	5,5	2,5	2,3
Ierland	4,5	13,8	8,0	14,9	18,6	21,2	16,0	8,2	8,5	4,2	3,7	3,2
Italië	3,7	12,9	12,9	15,1	20,2	19,2	17,0	15,1	11,1	9,4	6,2	4,0
Luxemburg	2,3	6,8	3,4	5,2	7,7	8,6	10,6	8,0	6,4	4,0	0,5	1,3
Nederland	4,0	8,0	4,5	4,3	6,9	6,3	5,3	2,8	2,6	2,6	0,0	-1,0
Portugal	2,6	13,1	21,0	24,0	22,3	16,9	22,5	25,5	29,3	19,3	11,8	9,0
Verenigd Koninkrijk	3,7	12,5	9,1	13,5	16,4	11,5	8,5	5,2	5,1	5,3	4,0	3,9
<i>Gemiddelden:</i>												
EUR-12	3,7	9,8	9,0	10,6	13,2	12,1	10,4	8,4	7,0	5,8	3,7	3,0
EUR-10	3,6	9,3	7,7	9,8	12,9	11,7	9,8	7,7	6,2	5,3	3,1	2,6
EMS	3,6	8,5	7,2	8,7	11,6	11,5	9,9	8,1	6,2	5,0	2,4	2,1
<i>a) Gemiddelde afwijking van het gemiddelde:</i>												
EUR-12	1,2	3,1	3,7	4,2	4,5	3,9	4,0	4,2	3,3	2,5	2,7	1,6
EUR-10	1,0	3,0	3,1	4,0	4,8	3,9	3,9	3,9	2,8	2,1	2,3	1,4
EMS	1,0	2,5	3,6	4,2	5,0	4,6	4,3	4,1	3,0	2,3	2,0	1,1
<i>b) Gemiddelde afwijking van het minimum:</i>												
EUR-12	3,3	5,3	6,1	6,7	7,3	6,1	5,8	5,6	4,6	3,7	3,7	4,0
EUR-10	1,8	4,9	4,9	5,9	6,9	5,7	5,2	4,9	3,8	3,3	3,1	3,6
EMS	1,5	3,4	4,4	4,7	5,8	5,4	5,2	5,3	3,8	2,9	2,3	3,1

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie, oktober 1986.

TABEL 10

Saldo lopende rekening

(in % van het BBP)

	1961/1970	1971/1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Vershil 1986/1982	1987
België / Luxemburg	0,9	0,6	-3,2	-2,0	0,5	1,1	1,8	3,5	5,5	3,8
Denemarken	-2,2	-2,9	-3,0	-4,2	-2,2	-3,2	-4,4	-4,1	0,1	-3,6
Duitsland	0,7	0,6	-0,8	0,6	0,7	1,0	2,2	3,2	2,7	2,1
Griekenland	-3,1	-2,2	-0,2	-3,8	-4,7	-4,1	-8,4	-5,8	-2,0	-3,7
Spanje	:	-0,9	-2,4	-2,3	-1,4	1,3	1,7	3,5	5,9	3,7
Frankrijk	0,2	-0,4	-1,4	-3,0	-1,7	-0,9	-0,8	0,1	3,1	0,4
Ierland	-2,3	-6,4	-14,8	-10,7	-6,9	-5,7	-3,2	-1,3	9,4	-1,3
Italië	1,8	-0,2	-2,3	-1,6	0,2	-0,8	-1,1	1,2	2,8	0,9
Nederland	0,0	1,2	2,1	2,8	2,9	4,1	4,3	3,9	1,1	2,8
Portugal	-1,0	-3,3	-11,7	13,5	-7,2	-3,0	1,8	5,4	18,9	4,2
Verenigd Koninkrijk	0,0	-0,6	2,4	1,5	0,8	0,3	0,8	-0,1	-1,6	-0,6
EUR-12	0,4 ⁽¹⁾	-0,1	-0,6	-0,6	0,0	0,1	0,5	1,2	1,8	0,9

⁽¹⁾ EUR-10.

TABEL 11

BBP in prijzen en KKS van 1980 per hoofd van de bevolking

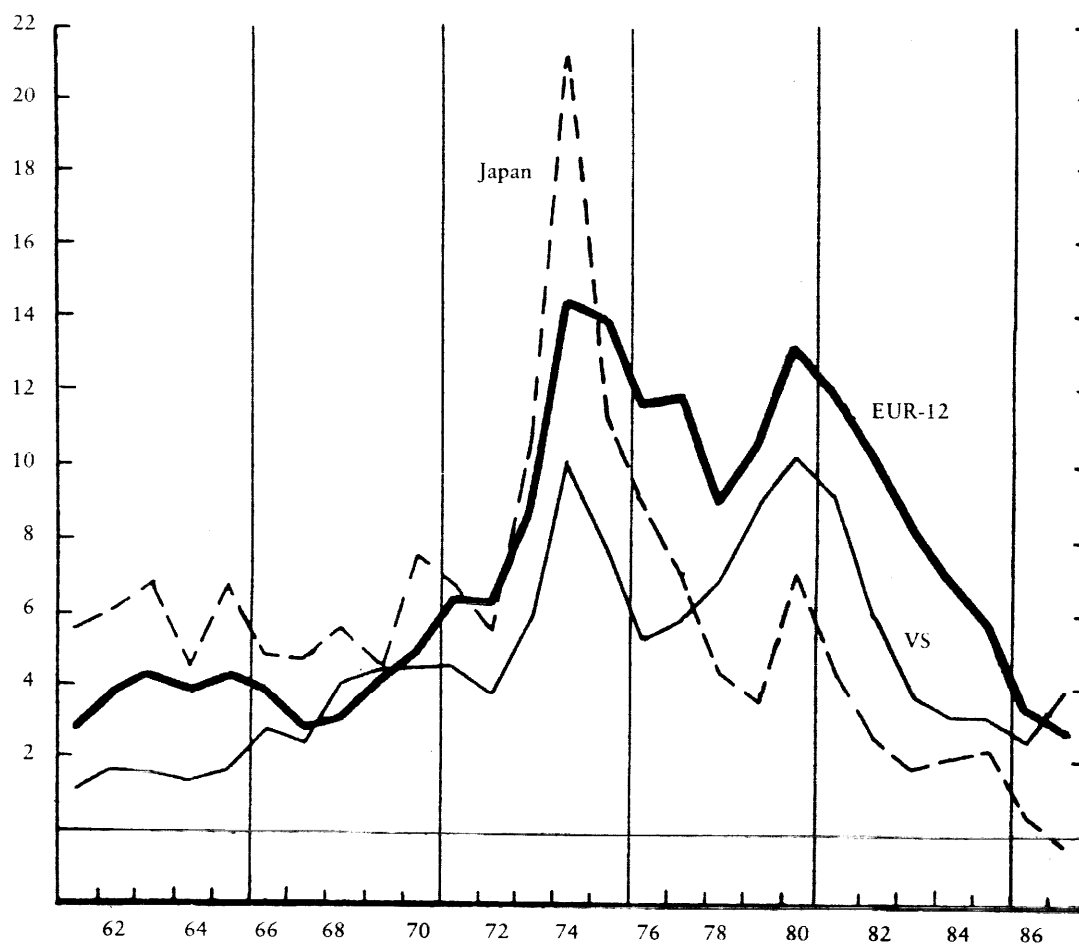
	1960	1965	1970	1975	1980	1985
Luxemburg	145,4	135,5	128,8	126,9	124,4	129,3
Denemarken	126,6	129,5	123,5	117,7	115,9	123,9
Duitsland	123,4	121,5	118,7	114,5	119,3	121,6
Frankrijk	104,9	106,9	109,9	114,4	115,6	114,0
België	103,4	104,7	107,1	111,0	112,2	109,8
Nederland	118,3	114,9	115,6	114,7	110,9	106,1
Verenigd Koninkrijk	125,8	116,5	105,9	103,5	98,7	102,0
Italië	83,5	85,4	92,2	89,3	93,3	91,7
Spanje	59,9	69,8	73,7	81,6	75,2	75,0
Ierland	67,3	65,9	66,7	68,5	70,4	70,7
Griekenland	39,1	46,1	52,3	57,7	59,0	57,1
Portugal	32,8	36,5	41,2	43,5	47,3	46,2
EUR-12	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Verenigde Staten	186,6	179,5	163,0	154,7	152,6	157,6
Japan	63,1	79,7	104,3	106,5	114,0	128,1
EUR-12 (1960 = 100)	100,0	121,8	147,7	166,4	189,0	198,2
Verenigde Staten (1960 = 100)	100,0	116,9	129,5	137,7	154,4	166,9
Japan (1960 = 100)	100,0	153,5	244,0	280,1	340,6	401,4

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 11

Prijsindexcijfer van de particuliere consumptie

(Mutatie in % per jaar)

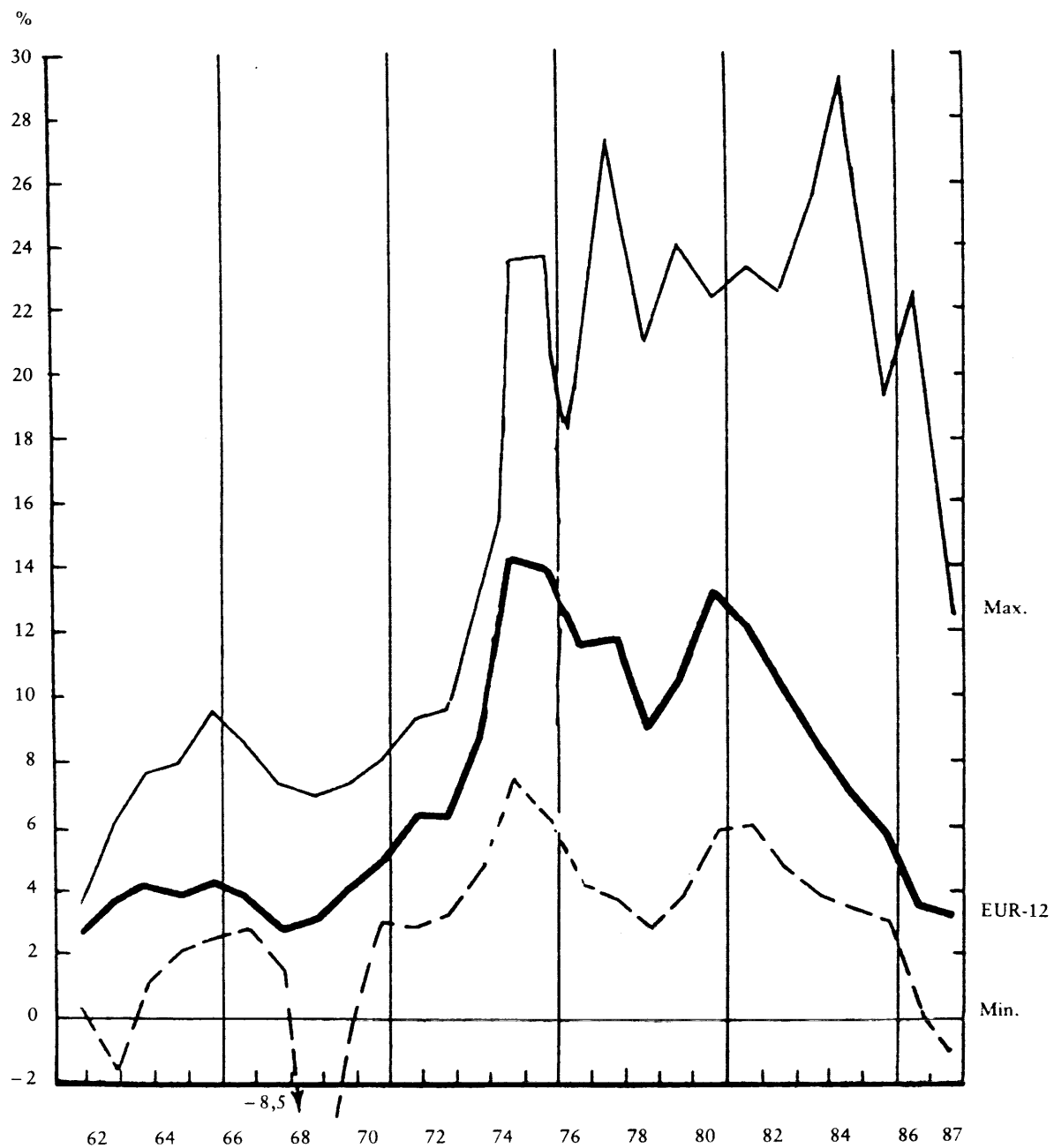

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 12

Prijnsindexcijfer van de particuliere consumptie

Gewogen gemiddelde EUR-12 en hoogste en laagste van de inflatiepercentages van de Lid-Staten

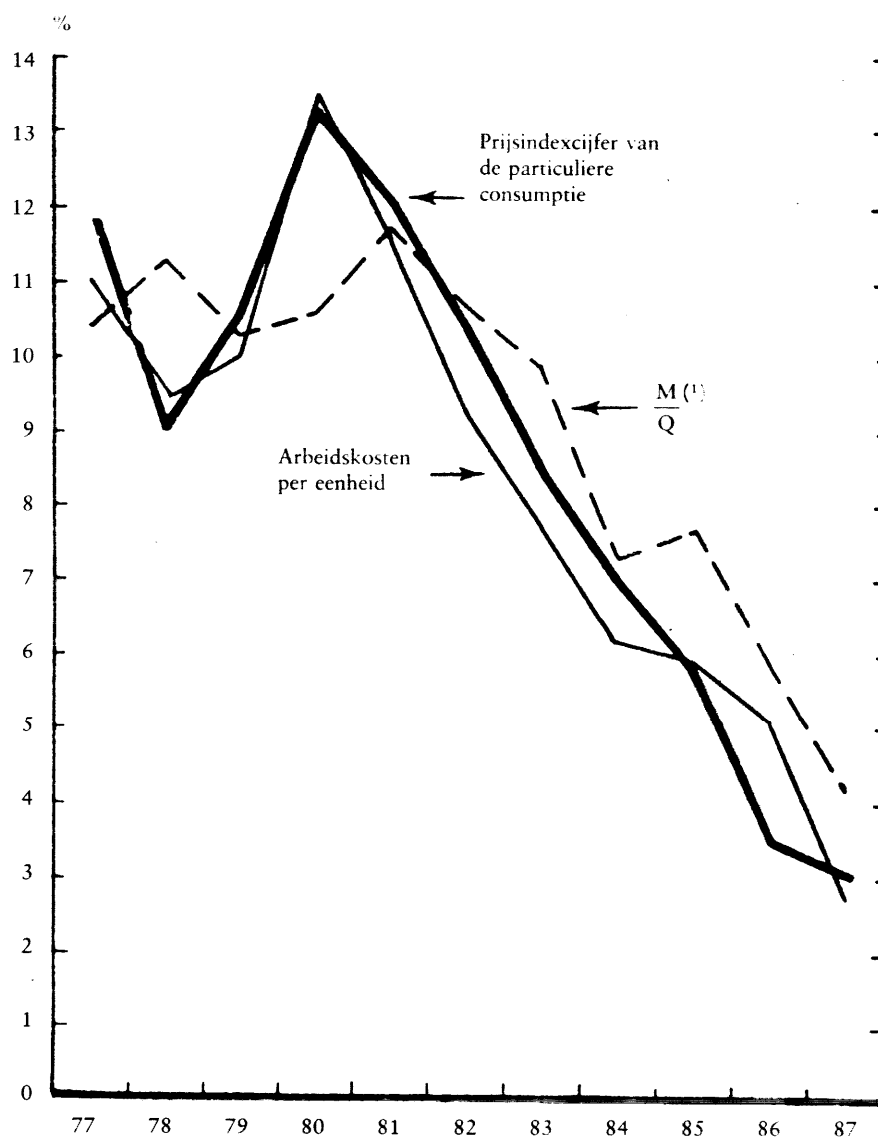

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 13

Prijsindexcijfer van de particuliere consumptie, arbeidskosten per eenheid, groei van de liquiditeitenmassa per eenheid produkt

Gewogen gemiddelde van de groeipercentages — EUR-12

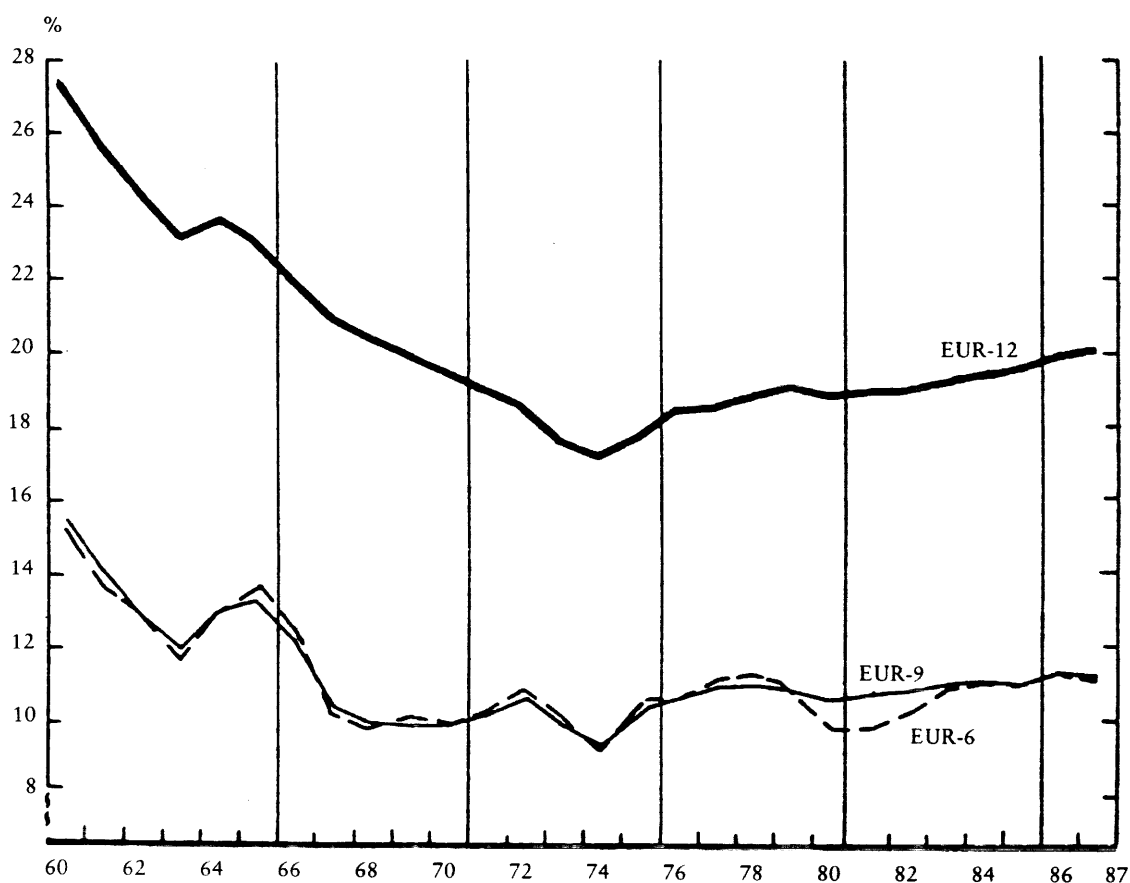

(¹) Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2 of M3) gedeeld door BBP tegen lopende prijzen.
Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 14

Ontwikkeling van het reële BBP per hoofd der bevolking: verschillen tussen de Lid-Staten ⁽¹⁾

Standaardafwijking van het reële BBP per hoofd, ten opzichte van het communautaire gemiddelde, in %

⁽¹⁾ De verschillen zijn gemeten met de gewogen variatiecoëfficiënt.

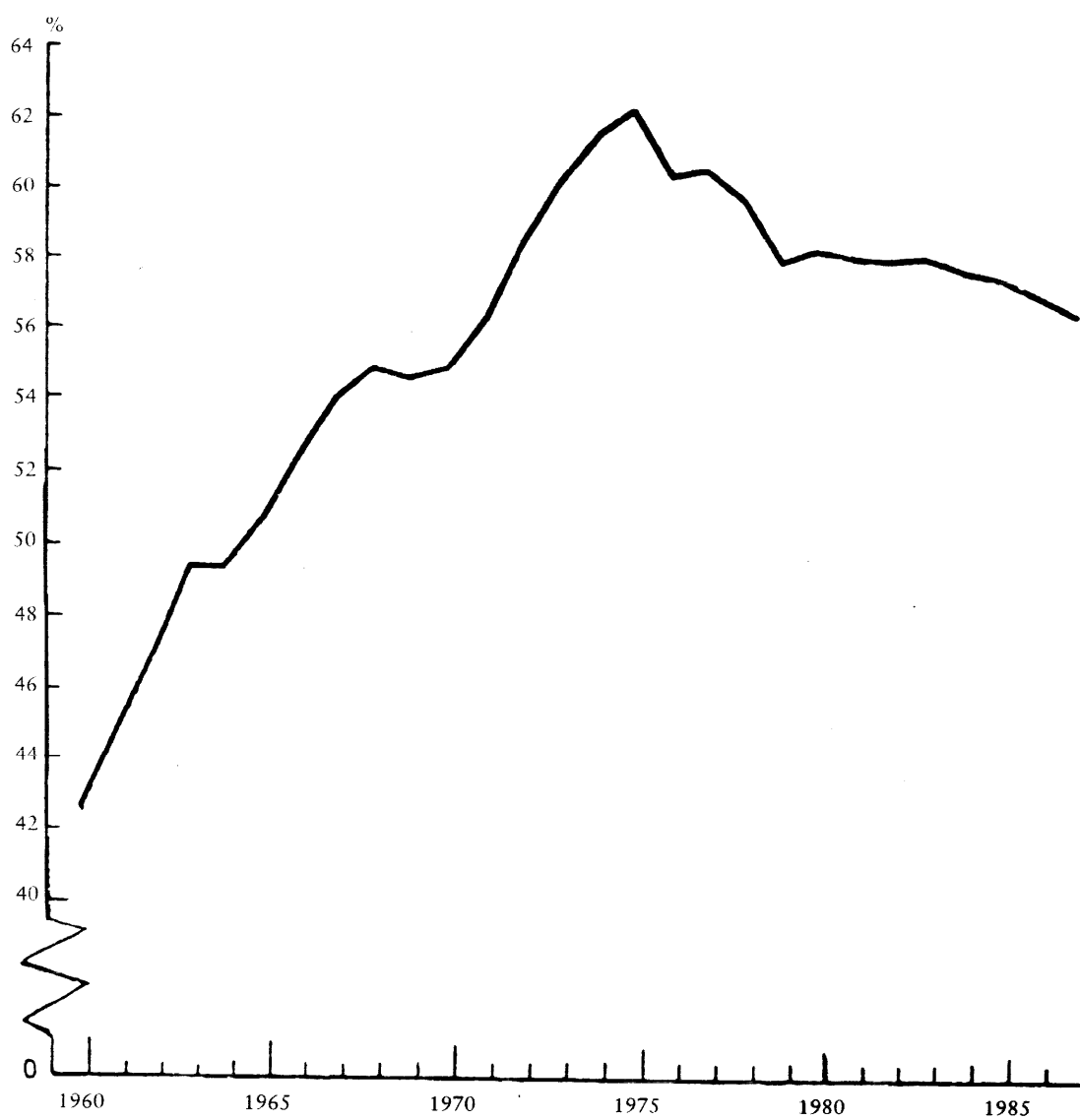
De gewogen variatiecoëfficiënt $\left(\frac{\text{gewogen standaardafwijking}}{\text{gemiddelde}} \times 100 \right)$ geeft de relatieve spreiding aan ten opzichte van het gemiddelde.

Een vermindering van de coëfficiënt geeft een vermindering van de spreiding aan.

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 15

Verhouding tussen het inkomen ⁽¹⁾ per hoofd in de armste vier landen en de rijkste vier landen van de Gemeenschap (EUR-12) (in %)

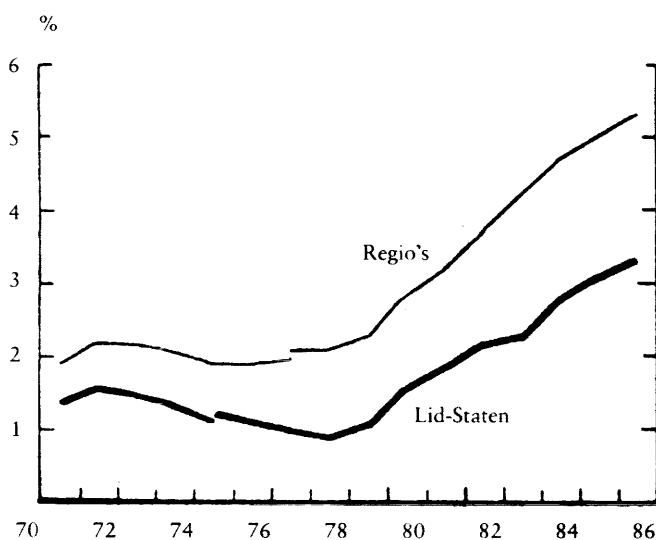
⁽¹⁾ BBP per hoofd in prijzen en KKS van 1980.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

GRAFIEK 16

Ontwikkeling van de verschillen in werkloosheid ⁽¹⁾ tussen de Lid-Staten en tussen de regio's van de Gemeenschap

Standaardafwijking ten opzichte van het werkloosheidspercentage voor de Gemeenschap

⁽¹⁾ De verschillen worden gemeten met met de bevolking gewogen standaardafwijkingen. De regio's zijn gekozen op niveau II van desaggregati. Dit zijn bij voorbeeld de „Provincies” in België, de „Regierungsbezirke” in Duitsland, de „Régions” in Frankrijk, de „Regioni” in Italië, de „Provincies” in Nederland en de „groups of counties” in het Verenigd Koninkrijk. Geen van de cijfers omvat Griekenland. De cijfers voor de eerste jaren betreffen EUR-9.

Bron: Diensten van de Commissie, Directoraat-generaal Regionaal Beleid.

3. DE SAMENWERKINGSSTRATEGIE VOOR GROEI EN WERKGELEGENHEID

3.1. Doelstellingen en methoden

Met het Economisch Verslag 1985/1986 heeft de Raad een strategie aangenomen die gericht is op het aanzienlijk en duurzaam verminderen van de werkloosheid in de Gemeenschap in de periode tot het eind van het decennium door het probleem bij de wortel aan te vatten. Dit doel werd geïllustreerd met een vermindering van ongeveer 30 à 40 % van het aantal werklozen (dat is 4 tot 5 miljoen personen), dit wil zeggen een verlaging van het werkloosheidspercentage met 3 tot 4 procentpunten.

Na de toetreding van Spanje en Portugal blijft het hoofdprobleem gelijk; deze twee landen hebben immers ook te kampen met een omvangrijke werkloosheid (in 1986: 21,7 % voor Spanje en 8,6 % voor Portugal). Aldus bedraagt de werkloosheid voor de Gemeenschap van de Twaalf in 1986 gemiddeld 11,9 % ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ In de berekening van het gemiddelde voor de Gemeenschap van de Twaalf zijn de voor Griekenland, Spanje en Portugal gebruikte cijfers niet geheel vergelijkbaar met die voor de andere landen, zie tabel 8 ter zake.

In hun analyses op middellange termijn gaan de diensten van de Commissie uit van de hypothese dat de beroepsbevolking in de Gemeenschap in de komende vijf jaar zal toenemen in een tempo van 0,3 % per jaar. Een vermindering van de werkloosheid met 3 tot 4 procentpunten tot 1990 vereist onder deze omstandigheden een jaarlijkse uitbreiding van de werkgelegenheid met 1 tot 1,5 % tot het eind van het decennium.

Evenals in het vorige jaarverslag worden in dit document scenario's op middellange termijn beschreven om de orden van grootte en de nodige maatregelen te doen uitkomen (zie kaderartikel).

In een eerste scenario, het basisscenario, worden de ontwikkelingen aangegeven die voort zouden vloeien uit ten opzichte van het verleden ongewijzigde gedragingen en vormen van beleid. In dit basisscenario wordt uiteraard rekening gehouden met de in de afgelopen maanden in de internationale verhoudingen opgetreden wijzigingen, alsmede met de ramingen voor de jaren 1986 en 1987.

Gemiddeld wordt de groei voor de jaren 1986—1990 geraamd op 2,7 % (EUR-10) en de toeneming van de

werkgelegenheid in deze periode op 0,7 % per jaar, hetgeen nog onvoldoende zou zijn om de werkloosheid belangrijk te doen afnemen; in 1990 zou het werkloosheidspercentage (EUR-10) ongeveer 9,7 % van de beroepsbevolking bedragen, tegen 10,8 % in 1986. In de Gemeenschap van de Twaalf zou de werkloosheid dan nog hoger zijn dan 10 %.

Een nadere analyse van de jaren 1986 en 1987 ten opzichte van de eisen van de samenwerkingsstrategie wordt beschreven onder punt 3.2 van dit verslag. Nagegaan kan worden in welke mate deze in 1986 en 1987 gunstigere ontwikkeling voortvloeit uit een wijziging van de gedragingen in de door de samenwerkingsstrategie gewenste zin of uit de uitzonderlijke verbetering van de ruilvoet die dit jaar aan de Europese economie ten goede kwam.

In ieder geval blijkt dat het werkloosheidsprobleem niet vanzelf zal verdwijnen. Om deze reden, rekening houdend met de recente conjunctuurontwikkelingen, worden in dit Jaarverslag een aantal maatregelen aanbevolen die beantwoorden aan de samenwerkingsstrategie die het vorig jaar werd omschreven.

Deze maatregelen en hun effecten op middellange termijn worden in dit verslag nader beschreven (punt 3.3 en hoofdstuk 4). Zij moeten leiden tot een vermindering van de werkloosheid langs twee wegen: enerzijds door terugkeer tot een krachtige groei, die voor de jaren 1986 tot en met 1990 gemiddeld tussen 3 % en 3,5 % moet liggen; anderzijds door behoud en zelfs uitbreiding van de arbeidsintensiteit van elk groeipunt. In hoofdzaak zijn deze maatregelen van tweeërlei aard: in macro-economisch opzicht moet de vraag op een passend niveau worden gehouden onder vergroting van de rentabiliteit van investeringen die nieuwe arbeidsplaatsen opleveren door vast te houden aan een matige groei van de reële loonkosten per hoofd; in micro-economisch opzicht moet de verbetering van de aanpasbaarheid van de markten voor goederen en produktiefactoren worden voortgezet en moet de oprichting van ondernemingen worden bevorderd.

Aldus bedraagt bij voorbeeld in het scenario dat dit jaar de *samenwerkingsstrategie* weergeeft de gemiddelde groei in de jaren 1986—1990 3,5 %, welk cijfer ook werd aangegeven voor het afgelopen jaar. De werkloosheid zou in de periode tot 1990 met ongeveer 4 procentpunten kunnen worden verminderd en aldus aan het eind van het decennium in de Gemeenschap van de Tien ongeveer 7 % komen te bedragen (ongeveer 8 % in de Gemeenschap van de Twaalf). Een groei die gemiddeld in de jaren 1986—1990 ongeveer 3,5 % zou bedragen veronderstelt echter een geleidelijke versnelling. Onder deze omstandigheden zou de werkgelegenheid tegen het einde van het decennium kunnen toenemen in een tempo dat iets hoger ligt dan 1,5 %. De vastberaden toepassing van de strategie zou aldus leiden tot een situatie in 1990 waarin niet alleen de werkloosheid belangrijk zou zijn verminderd, maar waarin ook de Europese economie zodanig gesaneerd zou zijn dat het mogelijk is voor de volgende jaren te rekenen op een passende groei in stabiliteit en verdere snelle verminderingen van de werkloosheid.

In dit verband nemen de *investeringen*, zowel de *particuliere* als de *openbare*, een sleutelpositie in.

In het kader van de *samenwerkingsstrategie* versterken zij in de eerste plaats de *vraag* waarzonder een snellere groei niet mogelijk is. Aan de *aanbodzijde* wordt de kapitaalvoorraad versterkt. De terugkeer tot een duurzame hogere groei vereist een snellere vergroting van de kapitaalvoorraad en dus een stijging van het aandeel van de middelen dat elk jaar bestemd wordt voor particuliere en openbare investeringen. De investeringen blijven echter in de Gemeenschap van de Twaalf bijna 4 punten van het BBP achter bij het niveau in de jaren zestig. Deze daling is overigens voor meer dan een derde een gevolg van de vermindering van het aandeel van de overheidsinvesteringen in het BBP.

De gegevens die voorts beschikbaar zijn voor de marktsector (zonder woningbouw en landbouw) van de grootste vier landen van de Gemeenschap doen eveneens uitkomen dat een belangrijke verhoging van de investeringsquote noodzakelijk is. Gemiddeld blijft in deze vier landen de groei van de kapitaalvoorraad stagneren op het laagste niveau sedert 1980, dat is ongeveer 2,5 % (zie grafiek 18). Om de kapitaalvoorraad weer te doen groeien in een tempo van gemiddeld 3,5 % per jaar, hetgeen een duurzame produktiegroei van dezelfde omvang mogelijk maakt, moet het aandeel van de investeringen in de toegevoegde waarde van de marktsector met 2 à 3 procentpunten verhoogd worden (uitgaande van een constante kapitaalintensiteit). De vereiste investeringsgroei is dus aanzienlijk.

Om de beoogde vermindering van de werkloosheid te verwezenlijken is het voorts noodzakelijk dat het per groeipunt gecreëerde aantal arbeidsplaatsen blijft toenemen. Uit historisch oogpunt is de *verhouding tussen groei en werkgelegenheid* sedert de jaren zestig ten gunste van de laatste veranderd. Dit blijkt duidelijk uit de vermindering van het verschil tussen de economische groei en de groei van de werkgelegenheid, dit wil zeggen die van de gemiddelde produktiviteitsstijging per werkzaam persoon (zie grafiek 17). De vrij gunstige reactie van de werkgelegenheid op het bescheiden herstel van de groei sedert 1983 is eveneens in dit opzicht van betekenis.

Het feit dat de produktiviteitsstijgingen per arbeidskracht in de economie als geheel betrekkelijk gering blijven betekent evenwel niet dat Europa genoeg moet nemen met een verdedigende strategie op het gebied van de werkgelegenheid en moet afzien van technische vooruitgang. Integendeel, modernisering van de produktiecapaciteit, gepaard gaande met belangrijke produktiviteitsstijgingen, overal waar zulks mogelijk is, is wenselijk ter vergroting van de economische doelmatigheid en de levensstandaard en is tevens noodzakelijk voor de versterking van het concurrentievermogen van Europa en de bevestiging van het aandeel van Europa op de belangrijke wereldmarkten waar Europa in de jaren zeventig terrein heeft verloren.

Het is dus noodzakelijk de modernisering van de produktiecapaciteiten in overeenstemming te brengen met de schepping van voldoende arbeidsplaatsen in de economie als

geheel. Dit is mogelijk, aangezien de relatie op macro-economisch niveau tussen groei en werkgelegenheid in werkelijkheid de resultante is van verschillende factoren:

- i) Bij een krachtiger groei kan de bezettingsgraad van de kapitaalvoorraad duurzaam hoger zijn, zodat de kapitaalproductiviteit verbetert en gunstige omstandigheden voor nieuwe arbeidsplaatsen ontstaan.
- ii) Vermindering en herverdeling van de arbeidstijd kunnen eveneens bijdragen tot vergroting van de arbeidsintensiteit van de groei. Een dergelijke vermindering kan plaatsvinden door uitbreiding van deeltijdarbeid of door een vermindering van de wekelijkse of jaarlijkse arbeidsduur. Deze maatregelen zullen slechts dan volledig effect hebben op de werkgelegenheid indien zij geen remmende werking uitoefenen op de mechanismen die — op macro-economisch niveau — leiden tot een sterke groei die meer arbeidsplaatsen oplevert en indien zij neutraal zijn uit een oogpunt van kosten. In dat geval kan de produktiviteitsstijging ook uitgekeerd worden in de vorm van vermindering van de arbeidsduur. Bovendien kan ook vergroting van het aantal uitzendkrachten en werknemers met een arbeidscontract van beperkte duur bijdragen tot vergroting van de arbeidsintensiteit van de groei, in het bijzonder indien bedrijven diensgevolge afzien van het gebruik van overwerk. Deze maatregelen vallen grotendeels onder overeenkomsten tussen de sociale partners en de tenuitvoerlegging ervan dient onderwerp te vormen van grondige onderhandelingen tussen hen.
- iii) Ten slotte bestaat er een tendens op lange termijn die verklaard wordt door de geleidelijke herstructurering van de arbeid ten gunste van sectoren met een geringe produktiviteitsstijging per persoon (met name de dienstensector), ten koste van de industrie, waar de produktiviteitsstijgingen groter zijn. Van 1970 tot 1983 is het aandeel van diensten (tertiair en quair) in de werkgelegenheid in de Gemeenschap (EUR-6) toegenomen van 48 % tot 59 %. De produktiviteit in de dienstensector is in deze periode evenwel slechts gemiddeld per jaar met 1,6 % toegenomen, terwijl die van de verwerkende industrie steeg met 3,3 %.

Uiteenlopende ontwikkelingen van de produktiviteitsstijgingen tussen sectoren en ondernemingen zijn normaal. In gunstige omstandigheden moet echter bereikt kunnen worden dat de in de sectoren met de beste resultaten bereikte produktiviteitsstijgingen ten goede komen aan de gehele economie en uiteindelijk leiden tot nieuwe werkgelegenheid. Een gematigde stijging van de reële loonkosten per hoofd in alle sectoren van de economie en het mechanisme van de relatieve prijzen spelen daarbij een essentiële rol.

Indien immers de sectoren met produktiviteitsstijgingen die boven het gemiddelde uitgaan deze toename gebruiken voor een relatieve verlaging van hun prijzen verbeteren zij hun concurrentievermogen en kunnen zij hun eigen produktie tegenover een toegenomen vraag uitbreiden; ook echter komt deze verlaging ten goede aan sectoren waar de produktiviteitsstijgingen geringer zijn. Dank zij namelijk de overeenkomstige stijging van de relatieve prijzen van hun eigen produkten kunnen

deze sectoren met geringe produktiviteitsstijgingen hun rentabiliteit behouden en aldus kunnen zij werkgelegenheid scheppen. Een overdracht van koopkrachtverbeteringen in verband met de technische vooruitgang vindt aldus plaats tussen sectoren, zulks onder omstandigheden die gunstig zijn voor de werkgelegenheid ⁽¹⁾.

Opdat dit mechanisme goed werkt, zoals wenselijk is uit een oogpunt van de werkgelegenheid, moet voornamelijk aan twee voorwaarden zijn voldaan: de gematigde toeneming van de reële loonkosten per werknemer moet ook ten goede komen aan de sectoren waarvan de produktiviteitsstijgingen het gemiddelde overtreffen. Bovendien moeten de markten hun functie bij de prijsvorming zo doeltreffend mogelijk vervullen: een versterking van de concurrentie en de voltooiing van de interne markt zullen daartoe bijdragen. Een stabiele monetair omgeving doet voorts de signalen die de prijsveranderingen inhouden duidelijker uitkomen.

Zo heeft een matige verhoging van de reële loonkosten in de gehele economie, waardoor de relatieve beloning van arbeid en kapitaal in een voor de laatste gunstige zin wordt gewijzigd, ook op micro- en macro-economisch niveau een gunstige invloed op de werkgelegenheid. Onder deze omstandigheden worden de ondernemingen ertoe aangespoord hun capaciteit zo volledig mogelijk te benutten. Tegelijkertijd worden omstandigheden tot stand gebracht die gunstiger zijn voor de ontwikkeling van bedrijvigheid die meer arbeidsplaatsen met zich brengen.

Een belangrijk aspect van de met de samenwerkingsstrategie aanbevolen maatregelen komt aldus duidelijk tot uiting: de nauwe complementariteit die bestaat tussen deze maatregelen, ongeacht of zij van macro-economische of van micro-economische aard zijn. Een versnelde groei is te meer gunstig voor de werkgelegenheid als de ondernemingen soepel kunnen reageren op een gestegen vraag. Maar een groter aanpassingsvermogen van de markten voor goederen, arbeid en kapitaal is op zich zelf niet voldoende om de ondernemingen ertoe te brengen investeringen uit te voeren waarvan de rentabiliteit niet verzekerd is door gunstige vraagvooruitzichten. Uiteindelijk komt een groter aanpassingsvermogen van de markten eerst volledig in economisch en sociaal opzicht tot zijn recht in omstandigheden van krachtige groei. In het tegengestelde geval bestaat het gevaar dat weer defensieve gedragingen opkomen die de grondslag zelf van de vernieuwing van de Europese economie in gevaar brengen.

Indien de gedragingen en het beleid niet snel worden omgebogen zal de Gemeenschap in 1990 nog geconfronteerd worden met een werkloosheid van meer dan 10 %. Dit

⁽¹⁾ Over de relatieve ontwikkeling van de werkgelegenheid, de produktiviteit en de prijzen in de verschillende sectoren in de Gemeenschap, zie hoofdstuk B.3 van het Economisch Jaaroverzicht 1986/1987. In tabel 14 van dit verslag wordt bovendien aangetoond dat dit mechanisme in Japan een bijzonder belangrijke rol speelt: de verschillen in produktiviteitsverbeteringen, maar ook de wijzigingen in de relatieve prijzen, waren bijzonder groot tussen de industrie en de andere sectoren. Het dynamisme van de Japanse industrie is ook ten goede gekomen aan de andere sectoren van de economie, die (te zamen) als enige hun werkgelegenheid hebben uitgebreid.

voorzicht is onaanvaardbaar. Een aanzienlijke en duurzame vermindering van de werkloosheid kan worden bereikt door een krachtigere en meer arbeidscheppende groei, van gemiddeld 3 tot 3,5 % in de jaren 1986—1990. De investeringen spelen in dit verband een zeer belangrijke rol. Hun aandeel in de toegevoegde waarde moet geleidelijk verhoogd worden met ongeveer 3 procentpunten. Voorts moet de verhouding tussen groei en werkgelegenheid beter worden. Dit betekent niet dat Europa genoeg kan nemen met een defensieve strategie op het gebied van de werkgelegenheid. De buitenlandse concurrentie maakt het integendeel noodzakelijk dat de produktiestructuren gemoderniseerd worden. De verhouding die tot stand komt tussen groei en werkgelegenheid wordt echter bepaald door andere factoren zoals een voor het kostenniveau neutrale vermindering en herinrichting van de gemiddelde arbeidsduur van elke werkende, een snellere schepping van arbeidsplaatsen in sectoren met een betrekkelijk zwakke produktiviteitsstijging, en een gematigde toeneming van de reële loonkosten per hoofd in alle sectoren van de economie. Indien immers de sectoren met een produktiviteitsstijging die uitgaat boven het gemiddelde evenzeer profiteren van een matige stijging van de reële loonkosten per hoofd kunnen zij hun relatieve prijzen verlagen. Dit verbetert hun eigen concurrentievermogen en komt bovendien ten goede aan sectoren met een geringere produktiviteitsstijging, welke alsdan hun rentabiliteit zien verbeteren en arbeidsplaatsen kunnen scheppen. Technische vooruitgang en vergroting van het aantal arbeidsplaatsen kunnen aldus op macro-economisch niveau met elkaar in overeenstemming worden gebracht. Deze factoren zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van een groter aanpassingsvermogen van de markten. Dit zal evenwel slechts in omstandigheden van snellere groei economisch en sociaal tot zijn recht komen. Dit doet de nauwe complementariteit uitkomen van de maatregelen die zowel op macro- als op micro-economisch niveau met de samenwerkingsstrategie worden aanbevolen.

3.2. De vooruitzichten voor 1986 en 1987 uit het oogpunt van de samenwerkingsstrategie

Gezien de doelstellingen van de samenwerkingsstrategie zijn de vooruitzichten voor 1986 en 1987 weinig bevredigend. Zowel in 1986 als in 1987 blijven de economische groei (2,5 % en 2,8 %) en de uitbreiding van de werkgelegenheid (gemiddeld 0,8 %) achter bij het noodzakelijke tempo. Weliswaar kan de terugkeer tot een sterke groei slechts geleidelijk plaatsvinden, maar het huidige lage tempo van het proces is zorgwekkend, te meer daar de Gemeenschap momenteel profiteert van een aanzienlijke verbetering van haar ruilvoet die in beginsel de aanbod- en vraagvoorwaarden beïnvloedt in de door de samenwerkingsstrategie gewilde richting.

De verbetering van de ruilvoet heeft de Europese economieën immers de gelegenheid geboden verder voortgang te maken naar een bevredigende rentabiliteit en tevens de reële inkomens van de gezinshuishoudingen betrekkelijk krachtig te doen toenemen. De daling van de prijzen van ingevoerde producten komt zowel aan de bedrijven als aan de gezins-

huishoudingen ten goede. De reële loonsom per hoofd is uit een oogpunt van kosten vrijwel stabiel, terwijl de reële loonsom per werknemer (prijsindexcijfer particuliere consumptie), dit wil zeggen uitgedrukt in koopkracht, met 2,3 % zal toenemen; dit is het hoogste tempo sedert 1980.

Voorts heeft de daling van de aardolieprijs rechtstreeks een positief effect op het niveau van de economisch rendabele productiecapaciteit: ofwel door middel van een hogere bezetting van de bestaande kapitaalvoorraad, ofwel omdat de ondernemingen installaties die anders buiten bedrijf zouden zijn gesteld langer in gebruik houden.

Uit de verschillende indicatoren blijkt dat in de tendens van de jaren zestig tot verslechtering van de *aanbodvoorwaarden* een omslag is opgetreden. Deze omslag dateert van het begin van de jaren tachtig:

- sedert 1980 zijn de reële loonkosten per werknemer in de Gemeenschap gemiddeld slechts met ongeveer 1 % per jaar gestegen, vergeleken met 2,4 % in de jaren 1973—1980. Door de werknemers zijn in verschillende landen aldus reeds belangrijke inspanningen geleverd, te meer daar hun beschikbaar inkomen veelal aan een zwaardere belasting- en premiedruk onderhevig was;
- de reële loonkosten per eenheid, welke de maatstaf vormen voor de relatieve ontwikkeling van de reële loonsom per werknemer en de arbeidsproduktiviteit liggen thans in de Gemeenschap weer op een niveau dat overeenkomt met dat van de jaren zestig;
- de gelijktijdig opgetreden stijging van het macro-economische winstaandeel (exploitatieoverschot ten opzichte van toegevoegde waarde) heeft ertoe geleid dat de rentabiliteit van het kapitaal (exploitatieoverschot ten opzichte van kapitaalvoorraad) opnieuw stijgt. De rentabiliteit heeft echter gemiddeld in de Gemeenschap nog slechts een deel van het sedert de eerste oliecrisis verloren terrein teruggewonnen (zie grafiek 18);
- voor de eerste maal sedert ten minste twintig jaar stijgt de rentabiliteit gedurende geruime tijd sneller dan de reële lonen per hoofd.

In 1987 lijkt de ontwikkeling van de reële loonsom per werknemer een versnelling te ondergaan. Volgens de meest recente ramingen zou de stijging 1,3 % bedragen, het hoogste tempo sedert 1980. De reële loonkosten per eenheid zouden slechts met 0,7 % dalen, het laagste cijfer sedert 1981, terwijl uit een oogpunt van extern concurrentievermogen de situatie eveneens minder gunstig is geworden.

De Ecu is namelijk ten opzichte van de dollar in de periode maart 1985/juni 1986 met 42 % geapprecieerd en slechts met 7,4 % gedeprimeerd ten opzichte van de yen. Uiteraard werden voor elk der Europese economieën afzonderlijk deze omvangrijke koerswijzigingen verzacht door de relatieve stabiliteit van de communautaire valuta's onderling, met

name van die welke deel uitmaken van het EMS. Dit neemt niet weg dat in de Gemeenschap de gemiddelde appreciatie ten opzichte van de valuta's van de negentien voornaamste handelspartners varieert van een maximum van 14,3 % voor de Bondsrepubliek Duitsland tot een minimum van 1,2 % voor het Verenigd Koninkrijk. Voor de landen van de Gemeenschap te zamen, na uitsluiting van de handel tussen de Lid-Staten, bedraagt deze appreciatie 17,8 %. Europa heeft thans aldus de voordelen verloren die het op verschillende derde markten had dank zij een krachtige dollar.

De wijzigingen in de internationale economische verhoudingen hebben uiteraard gevolgen gehad voor de groei en de structuur van de totale vraag. Een verbetering van de ruilvoet in de mate als die welke de Gemeenschap heeft gekend, leidt uiteraard tot een herverdeling van externe en interne vraag. De negatieve effecten op de uitvoer van de appreciatie van de Europese valuta's en van de vertraging van de groei bij belangrijke handelspartners van de Gemeenschap werden snel gevoeld. Zoals om andere redenen wenselijk was werden de inkomsten uit het buitenland in verschillende landen voor een bedrag van ongeveer 2 % van het BBP gebruikt hetzij ter verbetering van de financiële positie van de ondernemingen, daar waar de nominale lonen snel werden aangepast aan de vermindering van de inflatie, hetzij voor een snellere sanering van de overheidsfinanciën. In deze landen is de wederopleving van de binnenlandse vraag veel zwakker en meer in de tijd gespreid dan het geval zou zijn geweest indien de verbetering van de ruilvoet voornamelijk ten goede zou zijn gekomen aan de consumenten.

Per saldo zal de *totale vraag* (binnenlandse vraag plus uitvoer) in 1987 slechts met 3,6 % toenemen, hetgeen rekening houdend met de reactie van de invoer onvoldoende is om een hogere groei van het BBP dan 3 % te bereiken.

De groei van de binnenlandse vraag bestaat sedert 1985 voornamelijk uit de snelle toeneming van de particuliere consumptie (gemiddeld 3,6 % in 1986 en 1987) en van de investeringen in uitrusting (6 tot 7 % in 1986 en 1987). Het herstel van de investeringen in gebouwen is merkbaar maar de stijging blijft gering (3,2 % in 1987).

Het aandeel in het BBP van de middelen die worden gebruikt voor investeringen en voor uitbreiding van de kapitaalvoorraad blijven echter nog achter bij wat op middellange termijn noodzakelijk is. Verschillende factoren die bepalend zijn voor de investeringen van het bedrijfsleven geven niettemin een gunstige ontwikkeling te zien. De gemiddelde rentabiliteit van de kapitaalvoorraad stijgt (zie grafiek 18), ook al wordt slechts in de Bondsrepubliek Duitsland het rentabiliteitsniveau van voor de eerste oliecrisis benaderd. In de landen van de Gemeenschap te zamen is de bezettingsgraad van de produktiecapaciteit snel verbeterd (zie grafiek 19 voor de vier grootste landen van de Gemeenschap). De daling van de nominale rentetarieven blijft aanhouden en draagt mede bij tot een verschuiving van de verhouding van het rendement op beleggingen ten opzichte van het rendement op investeringen ten gunste van dit laatste.

De zwakke vraag in de afgelopen jaren en de onzekerheden dienaangaande kunnen evenwel een nadelige invloed hebben op de investeringen. In dit verband kunnen bij nadere beschouwing van de grafieken 18 en 19, waarin de groei van de kapitaalvoorraad in de vier grootste landen van de Gemeenschap wordt vergeleken in verband met de rentabiliteit en de bezettingsgraad, de volgende twee belangrijke conclusies worden getrokken:

- terwijl de vermindering van de groei van de kapitaalvoorraad na de eerste aardoliecrisis opgetreden daling van de rentabiliteit volgde hadden de tijdelijke stijging van deze laatste in de jaren 1976—1978 en die welke intrad in 1982 geen voldoende gunstige uitwerking op de investeringen;
- de vrij nauwe band die tot in 1975 lijkt te hebben bestaan tussen bezettingsgraad en groei van de kapitaalvoorraad lijkt sedertdien losser te zijn geworden. Zoals tussen de curve van de rentabiliteit en de curve van de groei van de kapitaalvoorraad doet zich sedert 1981 een groter wordende kloof voor tussen de groei van de kapitaalvoorraad en de bezettingsgraad.

In 1986 heeft de verbetering van de ruilvoet dus een gunstig effect gehad op zowel de aanbodvoorwaarden als de vraag. Deze effecten zullen ongetwijfeld ook in 1987 nog een gunstige invloed op de binnenlandse vraag hebben. Zij blijven echter onvoldoende en zullen bovendien snel afnemen. Thans is een daadwerkelijke toepassing van de samenwerkingstrategie nodig om op een verbetering van de vooruitzichten voor de werkloosheid te kunnen rekenen.

Ter verwezenlijking van de doelstellingen van de samenwerkingstrategie is een, soms aanzienlijke, wijziging in gedrag en beleid van alle deelnemers aan het economische leven noodzakelijk, zulks reeds in 1987.

In de eerste plaats moeten de ondernemingen met meer doortastendheid op de huidige verbetering van de aanbodvoorwaarden reageren door toenemende investeringen. Uiteraard berust elk investeringsbesluit op een economische berekening. Om deze reden dient verder gestreefd te worden naar verbetering van de rentabiliteit, verlaging van de reële rentetarieven op lange termijn op een gezonde grondslag en uitbreiding van de markt voor risicodragend kapitaal. Een investeringsbesluit berust evenwel ook op vertrouwen en bereidheid tot ondernemen. Ook deze gedragingen moeten in een voor de werkgelegenheid gunstige zin worden omgeboogen. In de eerste plaats zal een krachtigere ontwikkeling van de bedrijfsinvesteringen positief zijn uit oogpunt van de vraag. In de tweede plaats zou een dusdanige investeringsgroei aan de aanbodzijde een gelijkopgaande ontwikkeling van produktiecapaciteit en produktie mogelijk maken, hetgeen de inflatoire spanningen die voort zouden kunnen vloeien uit een stijgende bezettingsgraad doet verminderen. De Europese economieën zouden aldus volledig van de huidige situatie kunnen profiteren. De inflatoire spanningen die kunnen voortvloeien uit de stijging van de bezettingsgraad worden thans immers grotendeels geneutraliseerd door de matiging van de kosten van invoer en de loonmatiging.

Bovendien vormt de verbetering van de rentabiliteit die een gevolg is van deze matiging een aansporing tot een intensiever gebruik van de kapitaalvoorraad. In de derde plaats vormt een snellere totstandkoming van nieuwe arbeidsplaatsen een duidelijke rechtvaardiging voor de inspanningen die reeds in vele landen door de werknemers zijn geleverd. Aldus worden de mogelijkheden dat de stijging van de reële lonen gedurende voldoende lange tijd gunstig blijft voor de werkgelegenheid, groter.

Ook de voor het economisch beleid verantwoordelijke instanties hebben evenwel een taak. Zij moeten met hun optreden aantonen dat zij vastbesloten zijn bij te dragen tot een meer dynamische ontwikkeling van vraag en aanbod in de Gemeenschap. Hun verantwoordelijkheid blijft in ieder geval onverminderd.

In 1986 heeft de verbetering van de ruilvoet een gunstig effect gehad op aanbodvoorwaarden en vraag. Het herstel van de rentabiliteit, dat in het begin van het decennium inzette dank zij de gematigde toeneming van de reële loonkosten, werd sneller. De gemiddelde rentabiliteit in de Gemeenschap heeft echter het niveau van de jaren zestig nog niet bereikt. Volgens de ramingen zal de groei van de reële loonkosten per werknemer in 1987 versnellen. Anderzijds blijft in 1987 die groei van de totale vraag op een niveau dat lager is dan dat wat uit oogpunt van de samenwerkingsstrategie noodzakelijk is. In het bijzonder de investeringen geven niet die krachtige ontwikkeling te zien die verwacht mocht worden, gezien de verbetering van de meeste bepalende factoren. Een verbetering van de vraagvooruitzichten zou in dit verband een positieve invloed hebben. Thans moet ter verbetering van de vooruitzichten voor de werkloosheid een beroep worden gedaan op een daadwerkelijke toepassing van de samenwerkingsstrategie door alle betrokkenen. De bedrijven moeten door investeringen en nog snellere schepping van arbeidsplaatsen reageren op de verbetering van de aanbodvoorwaarden. Dit zal de mogelijkheden en tevens de rechtvaardiging bieden voor de noodzakelijke voortzetting van een matige stijging van de reële loonkosten per werknemer. Ook de voor het economisch beleid verantwoordelijke instanties hebben daarbij een taak.

3.3. Taken voor het macro-economisch beleid in 1987 en daarna

De sedert het begin van het decennium getroffen saneringsmaatregelen en de recente wijzigingen in de internationale economische omstandigheden bieden de Europese economieën uitzonderlijke mogelijkheden. De rentabiliteit van de bedrijven wordt beter. De inflatoire druk van binnenlandse oorsprong blijft gering; de verbetering van de ruilvoet heeft een krachtige neerwaartse invloed gehad op de inflatie en het gemiddelde inflatiepercentage in de Gemeenschap is op het laagste niveau sedert de jaren zestig. De verlaging van de olierekening heeft de betalingsbalanspositie van de Gemeenschap verbeterd en een overschot op de lopende rekening opgeleverd ten belope van 1,2% van het BBP, ondanks de verzwakking van de uitvoer.

De mogelijkheden die de Gemeenschap worden geboden moeten vastberaden worden aangegrepen. Niet alleen om een oplossing te geven aan het meest dringende probleem waarmee de Europese economieën geconfronteerd worden, de werkloosheid, doch ook om Europa zijn bijdrage te doen

leveren aan het herstel van de onevenwichtigheden tussen de lopende rekeningen in de wereld en aan het antwoord dat gegeven moet worden op de problemen van de ontwikkelingslanden.

De vereiste combinatie van economische beleidsmaatregelen komt overeen met die welke in het jaarverslag van het vorig jaar werd omschreven. Thans moeten deze maatregelen daadwerkelijk worden toegepast. Dit impliceert tevens dat de huidige sociale dialoog op het niveau van de Gemeenschap wordt uitgebreid tot de Lid-Staten zodat de respectieve bijdragen van de ondernemingen, werknemers en overheid beter onderling in overeenstemming gebracht kunnen worden.

Op het niveau van de landen moet in het beleid niet alleen rekening worden gehouden met de beschikbare en nieuw tot stand komende ruimte, maar tevens moet de tenuitvoerlegging ervan door de sociale partners in ruime mate worden aanvaard, waartoe een grondige dialoog op nationaal niveau met en tussen de sociale partners nodig is.

Het begrotingsbeleid vervult een belangrijke functie via herstructurering van overheidsuitgaven en -ontvangsten ten gunste van een groei die meer arbeidsplaatsen oplevert en via de manier waarop het de vraag ondersteunt. In dit opzicht kunnen drie typen maatregelen worden overwogen. De implicaties daarvan worden in hoofdstuk 4 nader behandeld:

- uitbreiding van economisch rendabele overheidsinvesteringen zou, naast de wederopleving van de particuliere investeringen, de modernisering van het Europese productieapparaat kunnen dienen en zou bovendien een rechtstreekse ondersteuning van de groei betekenen;
 - de matige stijging van de reële loonsom per werknemer moet in de orde van grootte blijven (ongeveer 1 % per jaar) die in het vorige jaarverslag werd aangehouden en zou aangevuld kunnen worden met enige verlaging van de sociale premies; voor de bedrijven zou deze maatregel, die de aanbodvoorwaarden verbetert en gunstig is voor de investeringen, de indirecte loonkosten, die gemiddeld in de Gemeenschap ongeveer 30 % van de totale loonkosten uitmaken, verminderen. Dit zou een snellere groei van de koopkracht van de werknemers mogelijk maken, hetgeen een ondersteuning van de vraag zou betekenen.
- Uiteraard moet de financiering van de stelsels van sociale verzekering gezond worden gehouden. Ook echter moet rekening worden gehouden met het feit dat naargelang de situatie verbetert de economische crisis in mindere mate voor de sociale stelsels zal leiden tot extra uitgaven en minder ontvangsten. De ruimte die aldus zou ontstaan moet systematisch worden gebruikt ter verlichting van de lasten die op de loonkosten drukken, zodat de trend van de jaren zeventig kan worden omgekeerd. Budgettering van die sociale uitgaven die verband houden met de crisis zou ruimere overweging verdienen;
- verlaging van de directe belastingen op gezinshuishoudingen en bedrijven zou eveneens bijdragen tot de noodzakelijke ondersteuning van de vraag en de verbetering van de aanbodvoorwaarden.

Over het geheel genomen zullen deze maatregelen ⁽¹⁾ het proces tot verlaging van het begrotingstekort op middellange termijn niet noodzakelijkerwijs in gevaar brengen. Gecombineerd met andere maatregelen die bijdragen tot verbetering van de aanbodvoorwaarden dragen zij immers bij tot een duurzame en krachtigere groei en tot vermindering van de werkloosheid. Dientengevolge zullen de crisisuitgaven geleidelijk verminderen en zal de belastinggrondslag sneller toenemen.

Een versnelling van de groei is echter reeds noodzakelijk in 1987. Deze zou ongetwijfeld kunnen worden bereikt door een betere coördinatie van het economisch beleid met de voornaamste partners van Europa (zie hoofdstuk 4.7), alsmede door een verdere versnelling van de particuliere investeringen als gevolg van een groter vertrouwen van de ondernemers in de toekomstige ontwikkelingen van vraag en rentabiliteit. In geval van een ongunstige ontwikkeling zou het nodig kunnen blijken een beperkte en tijdelijke verhoging van het gemiddelde begrotingstekort in de Gemeenschap te overwegen, echter onder handhaving van de doelstelling van sanering van de overheidsfinanciën op middellange termijn.

Dit doet uiteraard het probleem van de coördinatie van het begrotingsbeleid in de Gemeenschap rijzen. Enkele landen moeten nog belangrijke inspanningen tot sanering van de begroting leveren. Andere beschikken over ruimte of zullen daarover beschikken in een situatie van snellere groei.

De taak van de eerstgenoemde landen zou aanzienlijk worden vergemakkelijkt door een dergelijke context. Voor de andere zou een begrotingssanering bij hun partners die zou plaatsvinden in een situatie van een zwakke groei schadelijk kunnen zijn voor hun eigen groei. Ook in dit opzicht zijn de voordelen van een gezamenlijk optreden duidelijk.

De voortzetting van de daling van de *rentetarieven* in de Gemeenschap, als afspiegeling van de geringere en meer convergente inflatie, zal eveneens positief kunnen bijdragen tot de vraag. Ook zouden de monetaire autoriteiten aanleiding kunnen zien verdere renteverlagingen te aanvaarden om weerstand te bieden aan de druk die wordt uitgeoefend op de dollarkoers. Intern dient echter voorkomen te worden dat

een potentieel aan liquiditeiten ontstaat dat later de successen die werden behaald in de inflatiebestrijding in gevaar zou kunnen brengen, zonder dat evenwel mag worden nagelaten te zorgen voor een voldoende financiering van de reële groei. De ruimte waarover de monetaire autoriteiten dienaangaande beschikken zal des te groter zijn naarmate de binnenlandse inflatoire druk, en met name de ontwikkeling van de nominale loonkosten, zwak blijft.

De uitvoering van een macro-economisch beleid dat gebaseerd is op de bovenbeschreven richtsnoeren zal de door de werknemers gebrachte offers rechtvaardigen. Het is ook een voorwaarde voor het volledig doeltreffend zijn ten aanzien van de werkgelegenheid van de noodzakelijke micro-economische maatregelen tot verbetering van het aanpassingsvermogen van de markten.

De sedert het begin van het decennium ten uitvoer gelegde saneringsmaatregelen en de recente wijzigingen in de internationale verhoudingen bieden de Europese economieën uitzonderlijke mogelijkheden. Deze mogelijkheden moeten vastberaden worden aangegrepen, niet alleen om een oplossing te geven aan het werkloosheidsprobleem, maar ook om Europa een bijdrage te doen leveren aan het herstel van de onevenwichtigheden in de wereld op betalingsbalansgebied en aan het antwoord dat moet worden gegeven op de problemen van de ontwikkelingslanden. Het begrotingsbeleid heeft dienaangaande een belangrijke taak via de herstructurering van de overheidsuitgaven en -ontvangsten in een zin die gunstig is voor de verbetering van aanbodvoorwaarden en werkgelegenheid en via de passende steun die het moet geven aan de vraag. Geringere en meer convergente inflatie moet een verdere verlaging van de rentetarieven mogelijk maken. Rekening houdend evenwel met de problemen die voort zullen vloeien uit een verdere daling van de dollar op de valutamarkten en met de noodzaak te zorgen voor gezonde financiering van de groei, dient voorkomen te worden dat een potentieel aan liquiditeiten ontstaat dat op den duur schadelijk zou zijn voor de stabiliteit. De tenuitvoerlegging van de aanbevolen maatregelen moet plaatsvinden in nauwe samenwerking a) tussen de Lid-Staten, met name om rekening te houden met de verschillende mogelijkheden van elk der landen en b) tussen en met de sociale partners, met name op nationaal niveau, zodat zij in ruime mate aanvaard worden door de sociale groepen en zodat de bijdragen van een ieder in evenwicht zijn.

⁽¹⁾ Deze maatregelen worden nader toegelicht in het kaderartikel.

TABEL 12

Overheidsinvesteringen en totale investeringen in de Gemeenschap ⁽¹⁾

	(in % van het BBP)						
	1970	1974	1979	1984	1985 ⁽²⁾	1986 ⁽²⁾	1990 ⁽³⁾
Bruto-investeringen in vaste activa van de overheid	4,2	4,0	3,2	2,8	2,8	2,7	3,6
Bruto-investeringen in vaste activa van de gehele economie	22,7	22,3	20,8	18,6	18,4	18,5	21,7

⁽¹⁾ Zonder Griekenland, Ierland, Spanje en Portugal.

⁽²⁾ Economische budgetten van oktober 1986 van de diensten van de Commissie.

⁽³⁾ Samenwerkingscenario.

Bronnen: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 13
Indicatoren van vraag en aanbod

	1961 – 1973 (gemid- delde)	1974 – 1981 (gemid- delde)	1982	1983	1984	1985 ⁽¹⁾	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
<i>i) Indicatoren van de vraag (veranderingen in % per jaar):</i>								
Binnenlandse vraag tegen constante prijzen:								
— Indexcijfer voor de Gemeenschap	5,0	1,6	0,8	0,8	1,4	2,2	3,8	3,5
— Verschil EUR/andere landen van de OESO	-0,5	-0,6	1,0	-1,9	-4,2	-1,1	0,4	0,9
Particuliere consumptie	5,0	3,0	0,6	1,0	0,9	2,2	3,7	3,5
Bruto-investeringen in vaste activa	5,6	0,0	-1,5	-0,3	1,3	2,4	4,2	5,1
Uitvoer van goederen en diensten	9,2	4,6	1,5	3,1	7,6	5,7	2,2	3,7
<i>ii) Indicatoren van de aanbodsvor- waarden:</i>								
Werkgelegenheid (verandering in % per jaar)	0,3	-0,1	-0,9	-0,8	0,1	0,4	0,8	0,8
Productiviteit (verandering in % per jaar)	4,5	2,1	1,5	2,0	1,9	2,0	1,7	2,0
Reële loonkosten per eenheid (indexcijfer, 100 = gemiddelde 1961 – 1973)	100,0	104,3	103,0	102,4	101,1	99,9	98,1	97,4
Rentabiliteit ⁽²⁾ (indexcijfer, 100 = gemiddelde 1961 – 1973)	100,0	68,0	61,8	59,8	64,7	68,4	77,9	82,8
Investeringen in installaties (verandering in % per jaar)	:	:	0,2	0,3	3,4	8,0	6,1	6,9
Concurrentievermogen ⁽³⁾ (indexcijfer, 100 = gemiddelde 1961 – 1973)	100,0	108,8	98,9	93,2	86,7	85,6	95,1	95,9

⁽¹⁾ Schattingen en ramingen van de diensten van de Commissie (oktober 1986).

⁽²⁾ Schatting voor de Gemeenschap van de Tien: bruto-exploitatatieoverschot in de gehele economie ten opzichte van kapitaalvoorraad tegen vervangingsprijzen.

⁽³⁾ Reële effectieve wisselkoers op grond van de loonkosten per eenheid in de gehele economie ten opzichte van de andere landen van de OESO, exclusief intracommunautaire handel.

Bronnen: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 14

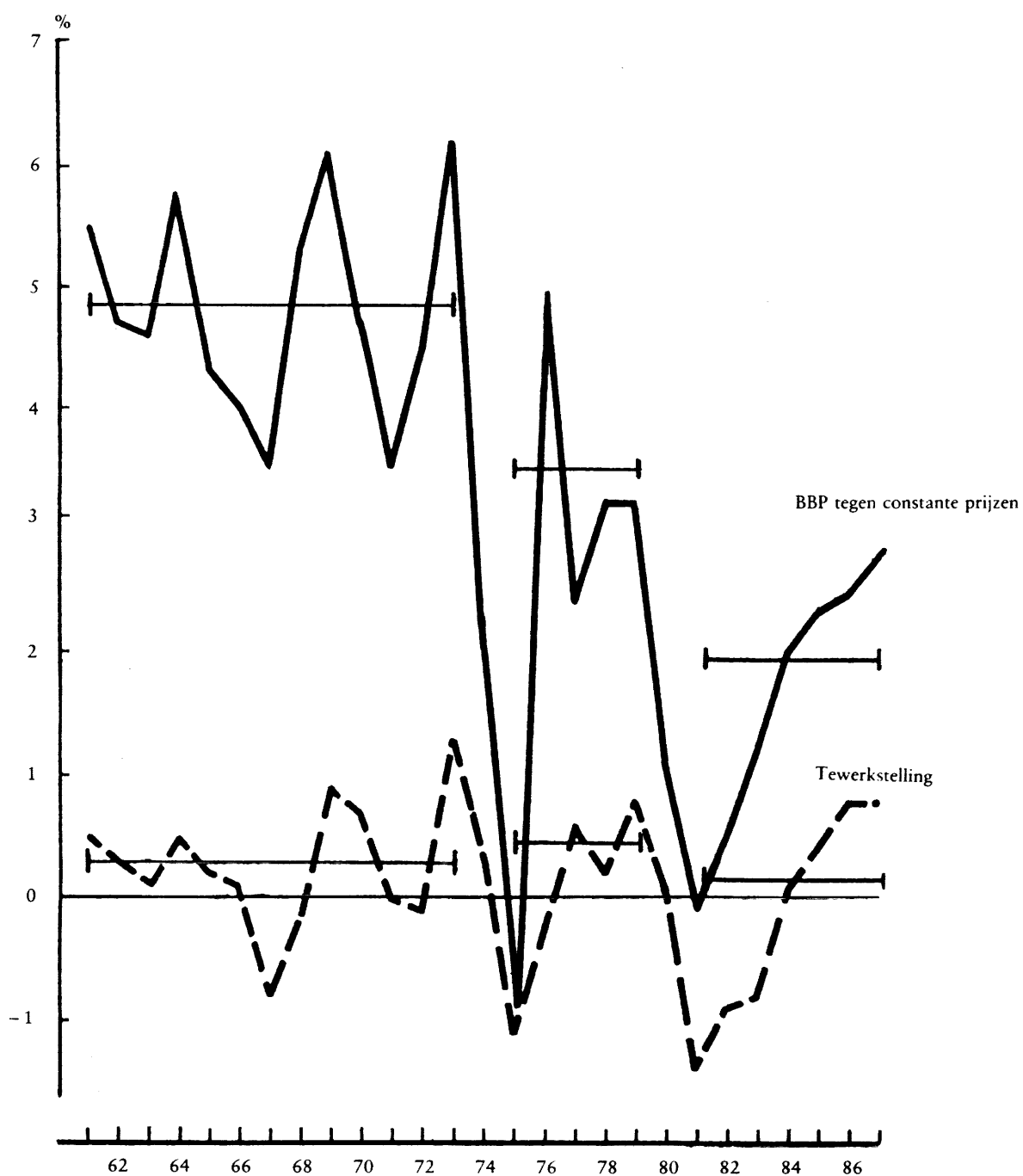
Ontwikkelingen naar sector, Europa, Verenigde Staten, Japan 1970—1982

	EUR-6 ⁽³⁾	VS	Japan
1. Toegevoegde waarde tegen constante prijzen (mutaties in % per jaar)			
Landbouw	1,8	2,1	0,2
Industrie ⁽¹⁾	1,7	2,1	7,1
Diensten marktsector	3,4	3,6	5,1
Diensten quartaire sector ⁽⁴⁾	2,4	1,9	4,2
Totaal ⁽²⁾	2,5	2,7	5,2
2. Werkgelegenheid in 1982 (1970 = 100)			
Landbouw	67,2	97,2	68,7
Industrie ⁽¹⁾	83,0	97,8	100,4
Diensten marktsector	117,2	136,2	132,2
Diensten quartaire sector ⁽⁴⁾	124,5	121,4	133,4
Totaal ⁽²⁾	99,9	121,7	111,5
3. Produktiviteit per arbeidskracht (mutaties in % per jaar)			
Landbouw	5,2	2,3	3,5
Industrie ⁽¹⁾	3,3	2,3	7,1
Diensten marktsector	2,1	1,0	2,7
Diensten quartaire sector ⁽⁴⁾	0,5	0,2	1,8
Totaal ⁽²⁾	2,5	1,0	4,3
4. Relatieve prijs ten opzichte van de prijs van industrieproducten in 1982 (1970 = 100)			
Landbouw	83,5	120,7	147,9
Industrie ⁽¹⁾	100,0	100,0	100,0
Diensten marktsector	110,3	112,4	161,3
Diensten quartaire sector ⁽⁴⁾	138,4	125,3	240,8
Totaal ⁽²⁾	110,6	116,4	147,8

⁽¹⁾ In enge zin.⁽²⁾ Met inbegrip van de andere sectoren: energie, bouwnijverheid en openbare werken.⁽³⁾ België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland en het Verenigd Koninkrijk.⁽⁴⁾ Voornamelijk overheid.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

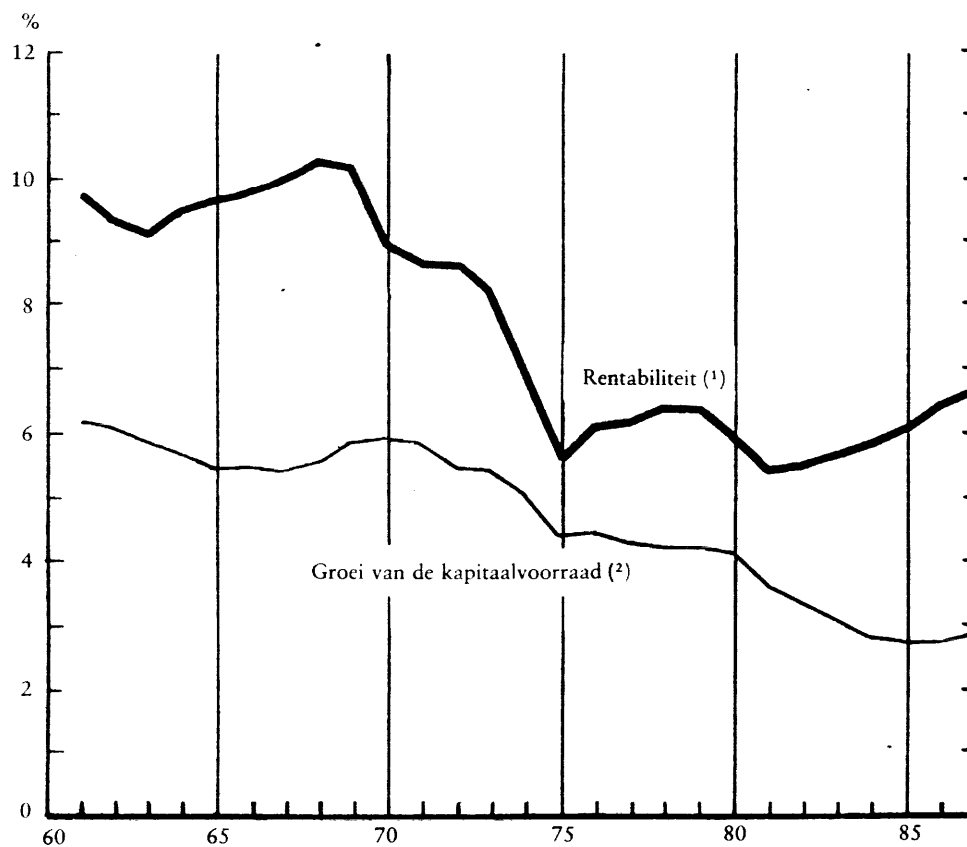
GRAFIEK 17

BBP en tewerkstelling in de Gemeenschap (EUR-12) (jaarlijkse procentuele groei) ⁽¹⁾

⁽¹⁾ De horizontale lijnen geven de gemiddelde jaarlijkse groeivoeten aan voor elke periode.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie (1985—1987: Schattingen en ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986).

GRAFIEK 18

Rentabiliteit ⁽¹⁾ en groei van de kapitaalvoorraad ⁽²⁾ in de Gemeenschap (EUR-4) ⁽³⁾

⁽¹⁾ Netto-exploitatieoverschot ten opzichte van de bruto-kapitaalvoorraad tegen vervangingskosten.

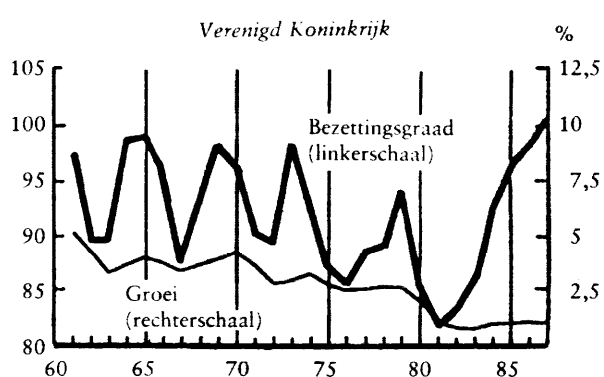
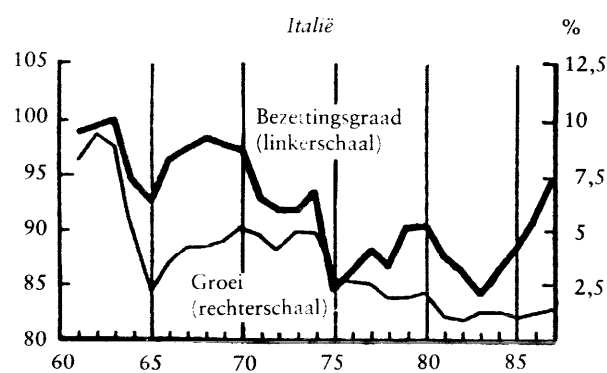
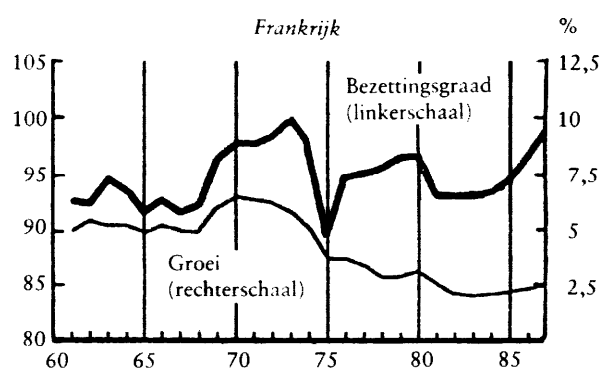
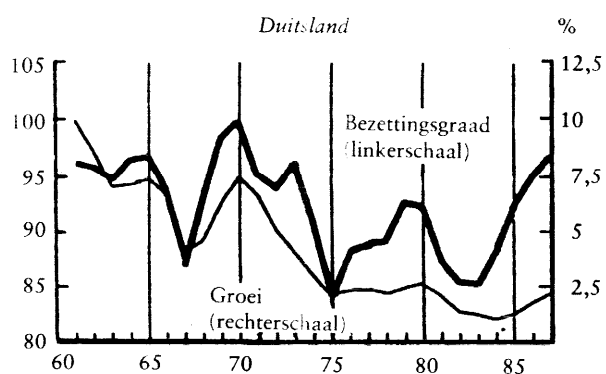
⁽²⁾ Bruto-kapitaalvoorraad tegen constante prijzen (veranderingen in % per jaar).

⁽³⁾ Duitsland, Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk.

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 19

Groei en bezettingsgraad van de kapitaalvoorraad ⁽¹⁾ ⁽²⁾ (Indexcijfer, 100 = maximum van de afgelopen 25 jaar)

⁽¹⁾ Groei van de bruto-kapitaalvoorraad.

⁽²⁾ Bezettingsgraad bepaald op grond van enquêtegegevens met betrekking tot de verwerkende nijverheid.

Bron: Diensten van de Commissie.

Scenario's op middellange termijn van de samenwerkingsstrategie

De mogelijke ontwikkeling van de Gemeenschap wordt op twee manieren weergegeven: enerzijds met een projectie op middellange termijn op grond van de hypothese dat het huidige beleid onveranderd wordt voortgezet en dat geen wijziging komt in de economische gedragingen en anderzijds met een zeer schematische voorstelling van de samenwerkingsstrategie. De kwantitatieve invulling dient slechts ter illustratie en moet niet worden beschouwd als formele doelstelling van economisch beleid.

De scenario's werden berekend met het model COMPACT voor de Gemeenschap van de Tien. Dit model is nader beschreven in Europese Economie nr. 27.

Hypothesen voor de internationale context

Voor het referentietraject en voor de samenwerkingsstrategie werd uitgegaan van de hypothese dat de aardolieprijzen voor het eind van het decennium weer zal gaan stijgen. Dit doet de ruilvoet met ongeveer 7 % verslechteren voor de jaren 1987—1990. Voor de wisselkoers wordt uitgegaan van vrijwel stabiele dollar/Ecu- en yen/Ecu-koersen ten opzichte van hun gemiddelde van 1986.

In de Verenigde Staten zal het overheidstekort geleidelijk worden verlaagd van 3,4 % van het BBP in 1986 tot 1 % in 1990. Het zal in Japan worden gestabiliseerd op 0,5 % van het BBP vanaf 1987, na in 1986 1 % te hebben bedragen. De groei zal in de Verenigde Staten gematigd (2,7 % à 2,8 % gemiddeld in 1986—1990 volgens de scenario's) zijn en vrij krachtig in Japan (3,7 % à 3,8 % voor dezelfde periode).

Een scenario ter illustratie van de samenwerkingsstrategie

Het scenario dat voor dit jaar de samenwerkingsstrategie illustreert levert dezelfde groei op als die welke werd opgenomen in het verslag van het vorige jaar (gemiddeld 3,5 % voor de jaren 1986—1990). De groei van de nominale vraag in het samenwerkingsscenario wordt bij benadering gehandhaafd op het niveau van het referentietraject (6 % of iets meer). Deze groei is voldoende om de werkloosheid terug te brengen met 3,7 procentpunten (van de beroepsbevolking) van 1986 tot 1990 en maakt het mogelijk aan het eind van het decennium de werkgelegenheid met iets meer dan 1,5 % per jaar te doen toenemen. De combinatie van economische beleidsmaatregelen heeft tot doel onder monetaire stabiliteit een grotere expansiekracht van de Europese economieën te bewerkstelligen door maatregelen die zowel de aanbodvoorwaarden als de vraag betreffen.

Voor de stijging van de reële loonkosten per hoofd werd dezelfde hypothese als voor het vorig jaar aangehouden, dit wil zeggen een jaarstijging met 1 % (gemiddelde 1986—1990); het verschil met de produktiviteitsstijging bedraagt gemiddeld per jaar 1,3 %.

Deze gematigde stijging van de reële loonkosten wordt bereikt met twee middelen: in de eerste plaats een matiging van de reële lonen (exclusief sociale bijdragen van de werkgevers); evenals in het scenario van het vorige jaar stijgen zij gemiddeld met 1,1 % in de jaren 1986 tot en met 1990; in de tweede plaats een verlaging van de sociale bijdragen die ten goede komt aan zowel werkgevers als werknemers. Gecumuleerd over vier jaar (1987—1990) bedraagt de *ex-ante* veronderstelde vermindering van de sociale premies 1 % van het BBP.

Het begrotingsbeleid op middellange termijn wordt gekenmerkt door een geleidelijke verlaging van de directe belastingen voor gezinshuishoudingen en een verhoging van de overheidsinvesteringen. Deze twee maatregelen te zamen over vier jaar vertegenwoordigen elk 1,2 % van het BBP. Naast de endogene verlagingen van bepaalde overdrachtsbetalingen (met name werkloosheidsuitkeringen) werd verondersteld dat de geleidelijke verbetering van de economische situatie zal leiden tot een minder sterke stijging van de uitgaven die rechtstreeks strekken tot verlichting van de arbeidsmarkt (programma's vervroegde uittreding, bij voorbeeld).

De duurzame vermindering van de inflatie, de verbetering van de financiële positie van de bedrijven — waardoor de kapitaalmarkt ruimer wordt — en een monetair beleid, dat ook al blijft het gericht op stabiliteit, de financiering van een snellere reële groei mogelijk maakt, impliceren een verlaging van de nominale rente op lange termijn, met ongeveer 3 procentpunten van 1986 tot 1990 als gemiddelde voor de Gemeenschap. Gemiddeld voor de periode bedraagt de reële rente 3,6 %.

Tussen 1987 en 1990 bedragen de belastingverlagingen en de verhogingen van de overheidsuitgaven op middellange termijn gecumuleerd in totaal 3,2 % van het BBP. Deze invloed op het overheidstekort wordt voor een belangrijk deel gecompenseerd door een snellere economische groei en een vermindering van de sociale uitkeringen. In 1990 is de verhouding van het overheidstekort ten opzichte van het BBP 0,5 procentpunt lager dan in 1986. Deze terugdringing is echter langzamer dan die welke is aangehouden in de basisprojectie.

In het samenwerkingsscenario is het saldo van de lopende rekening gemiddeld van 1986 tot 1990 in procenten van het BBP 0,5 punt lager dan het niveau van de basisprojectie (0,1 % van het BBP tegen 0,6 %). In punt 4.7 wordt een variant gegeven van het samenwerkingsscenario waarin Japan geacht wordt een grotere bijdrage tot de vermindering van de onevenwichtigheden in de wereld te leveren. In dat geval geeft de lopende rekening van de Gemeenschap in de jaren 1986—1990 een verbetering met 0,3 punt van het BBP ten opzichte van het samenwerkingsscenario te zien.

Enkele belangrijke macro-economische grootheden die de samenwerkingsstrategie weergeven

	<i>Basisprojectie</i>	<i>Samenwerkingsstrategie</i>
<i>Gemiddelde jaarlijkse groei 1986—1990, in %</i>		
BBP naar volume	2,7	3,5
Prijzen van het BBP	3,3	2,7
Nominaal BBP	6,0	6,2
Werkgelegenheid	0,7	1,2
Productiviteit	2,0	2,3
Particuliere consumptie	3,0	3,4
Investerings	3,7	6,8
Reële lonen per hoofd	1,9	1,1
Reële loonkosten per eenheid	-0,3	-1,3
<i>Gemiddelde jaarniveaus 1986—1990, in %</i>		
Kapitaalmarktrente (in %)		
Saldo lopende rekening (in % van het BBP)	7,7 0,6	6,3 0,1
	<i>Huidig niveau 1986</i>	<i>Niveau in 1990 volgens samenwerkingsstrategie</i>
Werkloosheid (in %)	10,8	7,1
Overheidstekort (in % van het BBP)	4,7	3,9

Aantekening: De cijfers hebben betrekking op EUR-10. Het voornaamste verschil voor het communautaire gemiddelde EUR-12 betreft de werkloosheid: 1986 11,9 %; 1990 8,2 %.

De bovenvermelde cijfers zijn berekend met een zeer schematisch model en worden slechts vermeld ter indicatie van mogelijke orden van grootte.

4. BIJDRAGE VAN DE BELEIDSVOERING TOT DE SAMENWERKINGSSTRATEGIE

4.1. Monetaire richtsnoeren en coördinatieproblemen

De Lid-Statens van de Gemeenschap hebben opnieuw vooruitgang geboekt bij de convergentie naar een monetair beleid, waarbij genoeg ruimte wordt gelaten voor een reële groei in een stabiel monetair klimaat. De minder snelle groei van de monetaire grootheden en een grotere convergentie daarvan zijn onbetwistbaar het teken van een grotere coherentie van het nationaal monetair beleid (tabel 15). Aan het eind van de

jaren zeventig nam in de Gemeenschap de liquiditeitsmassa in ruimere zin jaarlijks nog met circa 15 % toe (EMS 13 %), terwijl zij thans met circa 9,5 % toeneemt (EMS minder dan 7 %), en normalerwijze geen versnelling van dit tempo behoeft te worden verwacht. Het monetair beleid heeft aldus een belangrijke bijdrage geleverd tot de vertraging van de inflatie in de Gemeenschap. Het gemiddelde inflatiecijfer in de Gemeenschap zal dit jaar op 3,7 % terug kunnen vallen, terwijl het in 1980 nog 13 % bedroeg.

Een van de eerste doelstellingen van het monetair beleid is het bereiken en handhaven van een hoge mate van monetaire stabiliteit, hetgeen volledig in de lijn van de Samenwerkingsstrategie ligt. De monetaire stabiliteit is bepalend voor de verwezenlijking van de andere doelstellingen van het economisch beleid. Door de onzekerheden inzake de toekomstige koopkracht van het geld te verminderen, schept zij gunstige voorwaarden voor een coöperatief gedrag van de economische subjecten en vermindert zij met name de behoefte aan indexeringsmechanismen. Zij verbetert zodoende de voorwaarden voor de aanpassing van de relatieve prijzen en draagt juist daardoor bij tot een doeltreffende aanwending van de produktiefactoren.

Het formuleren van het monetair beleid op middellange termijn maakt het mogelijk de verwachtingen duurzaam om te buigen in de gewenste zin, zonder de bij de inflatiebestrijding geboekte resultaten weer in het geding te brengen.

Het monetair beleid dient echter naar behoren rekening te houden met de mogelijke reële groeimarge. Indien het expansietempo van het produktiepotentieel tijdens de uitvoering van de samenwerkingsstrategie zou versnellen, zou het monetair beleid dienovereenkomstig moeten reageren. Ook zou er behoefte bestaan aan extra liquiditeiten indien de aanhoudende zwakte van de energieprijzen het produktiepotentieel zou doen toenemen.

De vaststelling van kwantitatieve doelstellingen voor de liquiditeitenmassa of de kredietverlening speelt steeds een belangrijke rol in een monetair beleid op middellange termijn, dat gebaseerd is op een grote prijsstabiliteit. De financiële innovaties, de toenemende liberalisatie van de kapitaalbewegingen, de structurele wijzigingen van de geld- en kapitaalmarkten en het wisselend gedrag van de vraag naar geld zijn soms van aanzienlijke invloed op de monetaire grootheden. Daarmee zal rekening moeten worden gehouden bij de beoordeling van de monetaire ontwikkeling. De aankondiging van een jaarlijkse kwantitatieve monetaire doelstelling zet de bakens uit voor het monetair beleid. De werkgevers, de werknemersorganisaties en de regeringen kunnen hun besluitvorming dienovereenkomstig aanpassen. Door een betere informatie van de economische subjecten verminderen de voor het geldaanbod vastgestelde doelstellingen de gevaren voor wrijvingen en vergemakkelijken zij de onderlinge afstemming tussen de sociale partners. De landen die slechts over een beperkte marge voor een zelfstandig monetair beleid beschikken en wier hoofddoelstelling de stabilisatie van de wisselkoers van hun valuta is, zouden eveneens baat vinden bij het voeren van een op de middellange termijn gericht monetair beleid in de grote landen, voor zover de wisselkoersspeculaties zich zouden stabiliseren en zij een grote prijsstabiliteit zouden kunnen invoeren en handhaven.

Voorshands is de conjuncturele ontwikkeling in de meeste Lid-Staten vrijwel gelijk: in de meeste doet zich een fase van bescheiden herstel voor en alle landen (behalve Griekenland) voeren de stabiliteit in dank zij de sterke daling van de invoerprijzen. Tot nog toe is geen enkele dreiging van een nieuwe sterke toeneming van de inflatie aan de dag getreden,

althans op korte termijn. Weliswaar wordt in het huidige lage inflatiecijfer de inflatietrend onderschat. Dit betekent echter niet dat de Lid-Staten alle op dezelfde wijze moeten reageren op de ingevoerde prijsstabiliteit.

De landen waarin het inflatiepercentage en de inflatieverwachtingen zich reeds op een laag niveau hebben gestabiliseerd, behoeven hun monetair beleid, dat was vastgesteld voordat de invoerprijzen begonnen te dalen, niet wezenlijk te herzien. Aldus zal het monetair beleid een hogere reële groei ondersteunen. Overigens vergt een initiële en tijdelijke afwijking van de monetaire doelstelling niet noodzakelijkerwijze een correctie, aangezien de verwachtingen in dergelijke landen daardoor nauwelijks zullen worden beïnvloed. Indien de huidige omstandigheden inderdaad tot een opstuwning van de tendens van de reële groei in 1987 leiden, zou het monetair beleid daarmee rekening moeten houden bij de vaststelling van de kwantitatieve monetaire doelstelling.

De landen die resultaten van betekenis hebben behaald bij de inflatiebestrijding, doch wier inflatiepercentage aanzienlijk boven het communautair gemiddelde blijft liggen — bij voorbeeld Italië — zouden het ingevoerde stabiliteitsaandeel moeten consolideren, waarvan het initiële effect alleen betrekking heeft op het prijspeil, en moeten pogen de inflatie duurzaam te verminderen. Dit doel kan worden bereikt, mits het ondubbelzinnig wordt aangekondigd en ondersteund door geloofwaardige monetaire maatregelen. Een monetair beleid dat beoogt de vergroting van de liquiditeitenmassa te matigen zou geen hindernis vormen voor een nieuwe daling van de rentevoeten. Integendeel, naarmate de inflatieverwachtingen zich neerwaarts stabiliseren zullen ook de nominale en reële rentevoeten op lange termijn dalen.

Ten slotte moeten de landen waar het inflatiecijfer thans laag is doch waar de inflatieverwachtingen hoger liggen dan hetgeen het huidige prijsstijgingstempo impliceert — bij voorbeeld Frankrijk —, zich houden aan een gematigde vergroting van de liquiditeitenmassa, die verenigbaar is met de doelstelling van de reële groei op middellange termijn. De onlangs in Frankrijk waargenomen afnemende en stabilisatie van de curves van de rentevoeten, met een daling van de langlopende rente met 3 % en van de kortlopende rente met 2 % tussen januari en augustus 1986, wijzen op een nieuwe geloofwaardigheid van het monetair beleid. De stabilisatie op een laag niveau van de rentevoeten is afhankelijk van die van de inflatieverwachtingen.

De hier voor het monetair beleid aanbevolen oriëntatie vereist echter dat overwegingen van conjuncturele aard naar het tweede plan worden verwezen, indien de bereikte vooruitgang naar een hoge mate van prijsstabiliteit niet weer in gevaar wil worden gebracht. Ook mag niet uit het oog worden verloren dat een op de middellange termijn gericht monetair beleid eveneens bijdraagt tot de stabilisatie van de conjunctuercyclus. In een recessiefase neemt de liquiditeitenmassa relatief sneller toe dan het BBP. De liquiditeiten nemen toe, doch zonder ongunstige invloed op de inflatieverwach-

tingen. Daarentegen leidt de vermindering van de liquiditeiten in een expansiefase tot een matiging van de inflatieverwachtingen, doch zonder de onaangename begeleidende effecten van een stabilisatiebeleid.

Bij een stelsel van flexibele wisselkoersen kan het monetair beleid echter geconfronteerd worden met een conflict tussen de interne en externe vereisten. Het monetair beleid zou derhalve een soepel beheer kunnen vereisen aan de hand van de wisselkoersontwikkelingen buiten de Gemeenschap ten einde daadwerkelijke storingen te voorkomen, die leiden tot distorsies en die uiteindelijk de prioritaire doelstelling van de monetaire stabiliteit in gevaar brengen. Een dergelijke reactie zou de gekozen richtsnoeren echter niet fundamenteel in het geding moeten brengen.

De nominale rentevoeten zijn in de laatste jaren in Europa sterk gedaald. In 1981 beliep het gemiddelde nominale rentepercentage op korte termijn 15 % voor de Gemeenschap, terwijl het thans is teruggevallen tot 8,8 %, hetgeen vrijwel overeenkomt met het gemiddelde percentage van de jaren zeventig (tabel 16). Verwacht wordt dat de daling van de rentevoeten zich — doch in een langzamer tempo — in de nabije toekomst zal voortzetten. Ondanks het bij de inflatiebestrijding behaalde succes worden de reële rentevoeten op lange termijn voor het ogenblik nog als betrekkelijk hoog beschouwd. Wat het huidige peil van de reële rentevoeten betreft moet echter niet worden vergeten dat thans het inflatiepercentage in bepaalde landen onder het inflatiepercentage op middellange termijn ligt en dat het niveau van de reële rentevoeten derhalve wordt overschat. Te lage reële rentevoeten weerspiegelen niet voldoende de betrekkelijke kapitaalkrapte. In de jaren zeventig kwamen zij tot uiting in een te grote kapitaalintensiteit van de productie, hetgeen wijst op de gebrekkige macro-economische verdeling van betrekkelijk geringe besparingen en een verslechtering van de rentabiliteit impliceert. Bovendien ontmoedigen te lage reële rentevoeten de besparingen zodat de grondslag voor een versnelling van de groei wordt weggenomen. Zoals uit grafiek 20 blijkt, komt het voor 1986 voorziene niveau van de reële rentevoeten vrijwel overeen met dat van het eind van de jaren zestig. Daarentegen is het rendement op vaste activa nog niet op dit niveau teruggekomen.

Enerzijds zijn voldoende hoge reële rentevoeten noodzakelijk om een verkeerde bestemming van de middelen te voorkomen en een door het aanbod aangezwengelde groei te handhaven, die meer arbeidsplaatsen schept. Anderzijds zou het zeker gewenst zijn dat zowel de nominale als de reële rentevoeten dalen naarmate de inflatieverwachtingen zich op een laag niveau stabiliseren en de totale besparingen zich herstellen. Een op de middellange termijn gerichte monetaire strategie vormt het passende middel om, op gezonde grondslagen, tot de nagestreefde „organische” daling van de reële rentevoeten te komen.

Het EMS heeft een beslissende bijdrage geleverd tot de convergentie van het monetair beleid en de bestrijding van de inflatie door de deelnemende landen te verplichten een duidelijke wisselkoersdiscipline na te leven. De landen met een vrij sterke inflatie hebben een zekere mate van prijsstabiliteit kunnen invoeren gedurende de steeds langere periodes van stabiele wisselkoersen, waardoor het desinflatieproces is versterkt. Het EMS heeft echter alleen aan stabiliteit kunnen

winnen door een strikte naleving van een gemeenschappelijke stabiliteitsdoelstelling. Dientengevolge is de grotere stabiliteit van de wisselkoersen zowel de oorzaak als het gevolg geweest van de grotere stabiliteit van prijzen en kosten binnen het EMS. De in april en augustus 1986 plaatsgevonden herschikkingen van de wisselkoersen hebben geen wijziging aangebracht in deze fundamentele onderlinge afhankelijkheid.

Het EMS blijft ondanks alles een stelsel van vaste doch aanpasbare wisselkoersen. Bij een onvolledige coördinatie van het economisch beleid maken de dan tot stand komende verschillen bij de belangrijkste determinanten van de wisselkoersen periodieke aanpassingen noodzakelijk, doch een beleid van dit type staat in beginsel geen uiteenlopende economische tendensen vanaf het begin toe. In de toekomst zal een nauwere integratie van de kapitaalmarkten een grotere en wenselijke liberalisatie van de kapitaalbewegingen vereisen. De rentevoeten zijn in het kader van het EMS reeds aanzienlijk nader tot elkaar gekomen. Het verschil tussen de Duitse en Franse lange-termijnrente is in feite niet meer dan 2 % sinds de herschikking, terwijl het voordien 3 % bedroeg. Ook in België is de langlopende rente spectaculair gedaald.

De herschikking heeft derhalve concrete gevolgen gehad voor de rentevoeten. De valuta's waarvoor een neerwaartse herschikking werd voorzien, moesten weerstand bieden aan de aanpassingsdruk door optrekking van hun rentevoeten, waaruit wel blijkt dat in landen met de sterkste uitholling van de geldwaarde het uitstel van herschikking een belangrijke stabiliserende werking heeft gehad.

Daar omvangrijkere kapitaalbewegingen moeten worden verwacht, vertegenwoordigt de toenemende liberalisatie van het kapitaalverkeer initieel een mogelijk gevaar voor de stabiliteit van het EMS, dat echter geneutraliseerd kan worden door een grotere convergentie van het monetair beleid en van het algemeen economisch beleid. De voortzetting van het programma voor de liberalisatie van het kapitaalverkeer is derhalve nauw verbonden met de sterkere integratie van de economieën van de Gemeenschap en de ontwikkeling op hechte grondslagen van het Europees Monetair Stelsel.

Een grotere monetaire integratie vergt een betere coördinatie. Dit geldt voor het monetair beleid van elk land dat deelneemt aan het EMS, doch ook voor de afstemming op nationaal niveau van de instrumenten van het algemeen economisch beleid, die zodanig dienen te worden gehanteerd dat zij het stelsel van vaste wisselkoersen niet in gevaar brengen. Vooral van betekenis is echter dat een op de interne en externe stabiliteit gebaseerd monetair beleid wordt ondersteund door de begrotingspolitiek en een passende inkomensontwikkeling. In het kader van het EMS is de noodzaak tot coördinatie, met name tussen de grote Lid-Staten, nog dwingender geworden. In eerste instantie zal de overeenstemming over de doelstellingen van het stabiliteitsbeleid moeten worden versterkt.

Een gecoördineerd optreden op het gebied van het monetaire beleid staat echter niet gelijk met een uniform beleid in alle Lid-Staten. De problemen zijn immers in elk land anders, en er zullen met name verschillende methoden moeten worden

aangewend om een eind te maken aan het ernstige gebrek aan convergentie van het begrotingsbeleid en de daarmee samenhangende divergenties die met betrekking tot de inflatieverwachtingen zijn blijven bestaan. Ieder land moet, binnen de grenzen van zijn mogelijkheden, zoeken naar de juiste beleidsdosering zodat hij zich het best kan afstemmen op het gemeenschappelijke doel van een duurzame, niet-inflatoire en meer werkgelegenheidscheppende groei.

Bij de algemene oriëntatie van het monetair beleid van de EMS-landen zal eveneens rekening moeten worden gehouden met de ontwikkelingen buiten het EMS. Naarmate de economische convergentie en de liberalisatie van de kapitaalbewegingen groter zullen zijn, kan de stabiliteit van het EMS door externe effecten minder worden bedreigd daar hun relatieve betekenis afneemt in een geïntegreerde monetaire zone. De kapitaalbewegingen tussen de EMS-zone en de landen daarbuiten zullen een geringer gevaar inhouden voor de stabiliteit van het EMS, omdat de deelnemende landen er in gelijke mate mee te maken zullen krijgen. In dit opzicht is de versterking van de rol van de Ecu van bijzondere betekenis. In het geval van een vlucht uit de dollar zou een dergelijke versterking het mogelijk maken dat een deel van het kapitaal terugvloeit naar de Ecu, en niet geïnvesteerd wordt in de Duitse mark, zoals dikwijls het geval is geweest. Gelet op de onzekerheden met betrekking tot de toekomst van de dollar, zou deze betere integratie van het Europees beleid op monetair gebied en op het gebied van de wisselkoersen bijzonder gewenst zijn, en voor Europa bovendien het voordeel hebben dat een onderling afgestemd optreden

wordt vergemakkelijkt met het oog op het opheffen van de onevenwichtigheden in het internationale betalingsverkeer.

Het monetair beleid van de Gemeenschap zou zich moeten richten op een passende financiering van de beschikbare reële groeimarge alsmede op het behoud, en zo nodig, de versterking van de resultaten die bij het streven naar een duurzame vermindering van de inflatietrend zijn bereikt. Tot nog toe is haar taak vergemakkelijkt door de externe ontwikkelingen. De daling van de dollar, de inzinking van de aardolieprijzen en de daling van de Amerikaanse rentevoeten hebben de marge voor een verlaging van de Europese rentevoeten vergroot, zonder gevaar voor een nieuwe inflatoire druk. Indien de dollar duidelijk zal blijven dalen, zou het noodzakelijk kunnen zijn tot een flexibel beheer van de Europese rentevoeten te komen ten einde het hoofd te bieden aan de gevaren van een nieuwe geprononceerde depreciatie van de dollar met de ongunstige gevolgen die zulks op middellange termijn impliceert. Hierbij dient een nieuwe accumulatie van inflatoir werkende factoren echter absoluut te worden voorkomen. Gebleken is dat van het EMS een stabiliserende werking uitgaat. De bij de convergentie en de liberalisatie van het kapitaalverkeer geboekte vooruitgang heeft de behoefte aan een nauwere coördinatie van het economisch beleid zowel op nationaal niveau — tussen het monetair, budgettair en inkomensbeleid — als tussen de Lid-Staten nog versterkt. Het bij de schepping van een zone van monetaire stabiliteit behaalde succes verzacht de weerslag van externe factoren en vormt een belangrijke voorwaarde voor een verdere integratie van de Europese economieën.

TABEL 15

Minder snelle toeneming en convergentie van de groei van de liquiditeitenmassa

(in %)

	1961/ 1969	1970/ 1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
<i>Gewogen gemiddelde:</i>												
EUR	:	14,8	14,8	13,9	11,9	11,5	11,3	11,2	9,5	9,9	9,7	7,4
EMS	11,7	14,0	13,8	12,9	9,7	8,7	9,5	10,2	8,4	7,7	6,9	5,6
<i>Gemiddelde afwijking ten opzichte van het gemiddelde ⁽¹⁾:</i>												
EUR	:	4,2	4,0	3,9	4,1	4,1	2,7	3,6	3,0	4,4	4,2	2,6
EMS	2,1	3,4	4,2	4,0	3,4	2,5	2,3	3,5	3,1	3,2	1,5	1,2
<i>Gemiddelde afwijking ten opzichte van de kleinste grootte ⁽¹⁾:</i>												
EUR	:	6,5	10,2	9,0	6,6	7,3	4,8	5,8	5,5	5,0	4,4	3,8
EMS	4,8	5,2	9,2	8,1	4,4	4,4	3,0	4,8	4,4	2,8	1,6	2,0

⁽¹⁾ Gewogen som van de absolute afwijkingen van een referentie-grootte.

Bron: Diensten van de Commissie.

TABEL 16
Ontwikkeling van de rentevoeten

(In %)

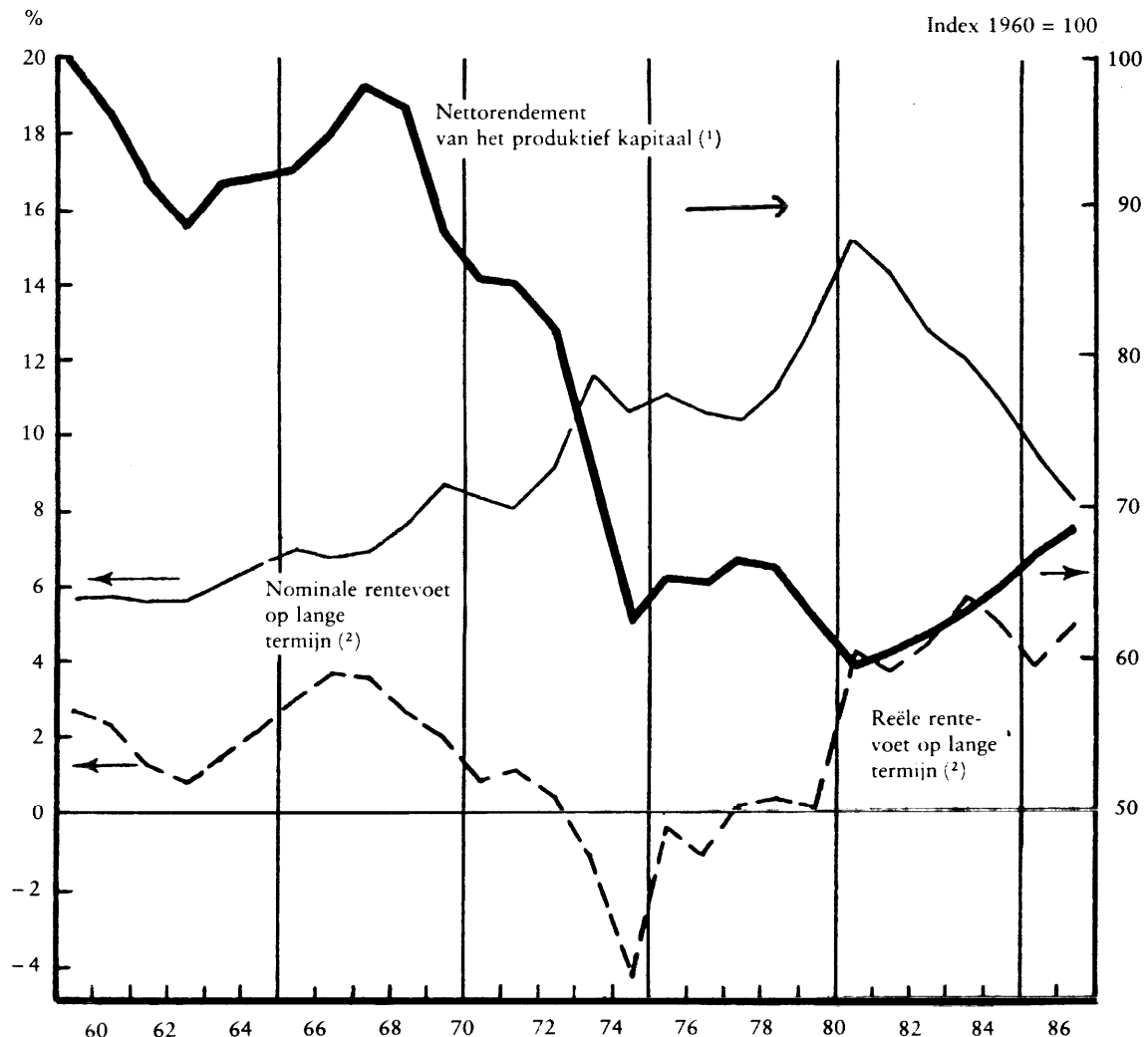
	1961/ 1969	1970/ 1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
<i>Nominale rentevoeten op korte termijn:</i>											
EUR-12	4,8	8,5	8,8	10,9	13,7	15,0	13,7	11,9	11,2	10,5	8,8
EMS	4,5	7,8	6,9	9,8	12,2	14,0	11,8	8,9	9,0	8,3	6,3
Verenigde Staten	4,1	5,7	7,4	10,1	11,6	14,0	10,6	8,7	9,4	7,5	6,5
Japan	—	8,0	5,1	5,8	10,7	7,4	6,8	6,5	6,3	6,5	5,3
<i>Nominale rentevoeten op lange termijn:</i>											
EUR-12	6,5	9,8	10,3	11,2	13,0	15,1	14,3	12,7	12,0	10,8	9,0
EMS	6,3	9,2	8,8	10,1	11,5	13,5	12,5	10,6	10,3	9,1	7,5
Verenigde Staten	4,6	6,5	7,9	8,7	10,8	12,9	12,2	10,8	12,0	10,8	8,1
Japan	—	7,7	6,3	8,3	8,9	8,4	8,3	7,8	7,3	6,5	5,2
<i>Reële rentevoeten op lange termijn (gecorrigeerd met het prijsindexcijfer van het BBP) ⁽¹⁾:</i>											
EUR-12	2,4	-0,3	0,1	0,4	0,1	4,2	3,7	4,4	5,7	4,8	2,6
EMS	2,3	0,4	0,6	1,3	0,8	3,5	2,1	2,7	4,5	4,1	2,1
Verenigde Staten	1,6	0,3	0,5	0,2	1,2	4,0	5,3	7,7	8,2	7,0	3,9
Japan	—	-1,0	1,7	5,7	6,1	5,7	6,6	7,1	6,7	5,2	3,9

⁽¹⁾ Bij de definitie van reële rentevoeten doen zich methodologische problemen voor. Deze worden nog groter wanneer grotere wijzigingen van de ruilvoet, zoals bij voorbeeld in 1986, de meting van de interne prijzen ten opzichte van de inflatietrend (al naar indicatoren, opwaarts of neerwaarts) beïnvloeden. Een verbetering van de ruilvoet tendeert naar een stijging van de prijzen van het BBP.

Bron: Diensten van de Commissie.

GRAFIEK 20

Kapitaalrendement en rentevoeten in de Gemeenschap

(¹) Netto-exploitatieoverschot van bedrijven (exclusief woningen) als aandeel van de kapitaalvoorraad (EUR-4) (index 100 = 1960).

(²) Rendement op overheidsleningen na deflatie met het prijsindexcijfer van het BBP.

Bron: Diensten van de Commissie.

4.2. Begrotingsbeleid

4.2.1. Begrotingstekorten, overheidsschuld, groei en werkgelegenheid

De groeiperspectieven in de Gemeenschap kunnen worden verbeterd door een grotere evenwichtigheid van de overheidsbegrotingen van de Lid-Staten. De vermindering van de begrotingstekorten verliep over het geheel in 1986 iets sneller dan in het voorafgaande jaar. Voor de gehele Gemeenschap (EUR-12) is het netto-financieringstekort van 5,1% van het BBP in 1985 gedaald tot 4,7% in 1986, terwijl deze vermindering in 1985 slechts drie tiende procentpunt had

bedragen (tabellen 17 en 18). De vermindering van het netto-financieringstekort was het grootst in bepaalde landen met een zeer hoog tekort (Griekenland en Italië) alsmede in Denemarken, waar de begroting in 1986 een overschot zal vertonen. In 1987 zullen de tekorten verder kunnen worden vermindert.

In talrijke landen zijn deze tekortreducties echter niet voldoende om de stabilisatie mogelijk te maken en nog minder om de verhouding van het overheidstekort tot het BBP te verbeteren. Voor de jaren 1986 en 1987 te zamen zal de overheidsschuld, uitgedrukt in een percentage van het BBP in de helft van de Lid-Staten van de Gemeenschap (België,

Spanje, Ierland, Italië, Nederland en Portugal – tabel 19) namelijk met 4 procentpunten toenemen. Deze ontwikkeling moet worden toegeschreven aan de aanhoudend hoge begrotingstekorten. In verschillende landen is de rentelast min of meer even hoog als het totale tekort. In drie landen, Duitsland, Luxemburg en vooral in Denemarken, wordt daarentegen een daling van het relatieve niveau van de overheidsschuld verwacht.

De begrotingstekorten die tot uiting komen in een hoge overheidsschuld hebben, macro-economisch gezien, twee belangrijke gevolgen. In de eerste plaats zullen de economische subjecten alleen bereid zijn een toenemend aandeel van hun activa te beleggen in overheidsleningen indien als tegenprestatie steeds hogere reële rentevoeten worden geboden. Voorts doen dergelijke begrotingstekorten de gevaren voor een inflatoire vergroting van de geldschepping stijgen, hetgeen tot een met een risicopremie gelijk te stellen verdere toeneming van de reële rentevoeten leidt. Wegens het hoge niveau van de reële rentevoeten worden de particuliere investeringen als het ware weggedrukt, met de negatieve gevolgen daarvan voor de groei op middellange termijn.

Bij een hoog niveau van overheidstekort en overheidsschuld hebben de negatieve effecten daarvan op middellange termijn de overhand en zouden de gevolgen van een vermindering alleen maar gunstig kunnen zijn. Wellicht overheersen op korte termijn de negatieve gevolgen van deze aanpassing voor de vraag wanneer initieel gevaar bestaat voor financiële instabiliteit, doch dit zal van voorbijgaande aard zijn. De Deense ervaring van de afgelopen jaren is hier een voorbeeld van.

Daarentegen winnen, wanneer het gevaar voor financiële instabiliteit beperkt is en de verhouding van de overheidsschuld tot het BBP reeds daalt, de negatieve aspecten van de budgettaire besnoeiing voor de vraag aan betekenis. Indien in dit geval tot belastingverlaging wordt overgegaan en andere maatregelen ter bevordering van het aanbod worden genomen, kan de initiële verslechtering van het begrotingssaldo althans ten dele vrij snel worden gecompenseerd.

Dientengevolge zou, te oordelen naar het niveau van de overheidsschuld en het tempo waarmee deze in de afgelopen jaren is gestegen, een aanzienlijke vermindering van het begrotingstekort uitgedrukt in procent van het BBP een prioritaire doelstelling moeten blijven in België, Spanje, Griekenland, Ierland, Italië en Portugal. Overtuigende maatregelen voor een sanering van de begroting op middellange termijn zouden te zamen met een daadwerkelijke monetaire stabilisatie een sterke vermindering van de nominale en de reële rentevoeten mogelijk maken, zodat de beperking van de essentiële begrotingsuitgaven tot het noodzakelijk minimum kan worden beperkt.

Hoewel de vermindering van de begrotingstekorten onbetwistbaar een prioriteit vormt voor bijna de helft van de Lid-Staten, vormt zij geen doelstelling op zich, wanneer de overheidsfinanciën voldoende gezond zijn. Een bepaalde mate van overheidsschuld ten opzichte van het BBP is namelijk verenigbaar met het financieel evenwicht op middellange termijn van een economie, en uit op het aanbod

georiënteerde normatieve begrotingsbeginselen zoals die van de Raad van Economische Deskundigen in Duitsland blijkt bij voorbeeld dat een bepaalde jaarlijkse toeneming van de overheidsschuld gerechtvaardigd is. De Raad van Deskundigen waardeert voor Duitsland deze „gerechtvaardigde” toeneming aan de hand van de definitie van „overheidsfinanciën” op 1,5 % van het productiepotentieel.

Bij de keuze van een begrotingsstrategie moet steeds rekening worden gehouden met aanbod en vraag. Onder de huidige omstandigheden bestaan er goede redenen om te kiezen voor een versterking van zowel het aanbod als van de vraag. De voornaamste Lid-Staten die hun overheidsschuld vrijwel hebben gestabiliseerd zijn Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. In Duitsland kan zelfs een verlichting van de druk van de overheidsschuld vastgesteld worden. In Frankrijk is de bestaande ruimte reeds aangewend. Voor 1987 zijn reeds aanzienlijke belastingverlagingen voorzien en voor 1988 zijn verdere verlagingen aangekondigd, terwijl het tekort in beide jaren wordt verminderd. Naarmate de expansie in het buitenland en vooral in de Gemeenschap sterker is, wordt het begrotingsbeleid in Frankrijk vergemakkelijkt. In het Verenigd Koninkrijk heeft de regering in haar verklaring van afgelopen herfst voorzien in een verhoging van de openbare uitgaven van ongeveer 4,75 miljard pond in 1987/1988. Dit brengt met zich dat de voor 1987/1988 voorziene openbare uitgaven in reële termen ongeveer 2 % hoger zullen liggen dan het geraamde resultaat van 1986/1987. Indien aldus de Gemeenschapsstrategie door zijn toepassing de grondslag zou worden van de economische actie voor de gehele Gemeenschap, zouden enige van deze drie landen een nieuwe combinatie van belastingverlaging en overheidsinvesteringen kunnen overwegen, die per land kunnen verschillen. Op redelijke termijn kan worden gerekend met een gedeeltelijke compensatie door extra inkomsten en door de vermindering van de crisisuitgaven waartoe een sterkere groei zou leiden.

De begrotingspolitiek moet een hoofdrol spelen bij de tenuitvoerlegging van de Samenwerkingsstrategie. De consolidatie van de begrotingstekorten en van de overheidsschuld moet een prioritaire doelstelling blijven voor bijna de helft van de Lid-Staten van de Gemeenschap. De andere Lid-Staten die te zamen ongeveer twee derde deel van het BBP van de Gemeenschap vertegenwoordigen, hebben aanvaardbare tekorten en beschikken over een zekere marge voor rechtstreekse groeiondersteunende begrotingsmaatregelen. Deze landen zouden thans een snellere en meer gecoördineerde uitvoering van budgettaire acties ter versterking van aanbod en vraag moeten overwegen. De vergroting van de bedrijvigheid in deze landen zal de andere Lid-Staten in staat stellen eveneens de doelstellingen van de begrotingssanering te bereiken bij een hoger niveau van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

4.2.2. Overheidsuitgaven, belastingen, groei en werkgelegenheid

Het begrip van de budgettaire „beleidsmarge” wordt soms teveel in verband gebracht met het ongetwijfeld belangrijke, doch niettemin partiële, aspect van de begrotingstekorten.

Wanneer een strategie voor meer groei op middellange termijn moet worden vastgesteld, zijn peil en structuur van belastingen en overheidsuitgaven nog belangrijker elementen. Op deze beide gebieden beschikken alle landen van de Gemeenschap inderdaad over een zeer ruime „beleidsmarge” om in de gewenste zin beleidsmaatregelen te nemen die op significante wijze kunnen bijdragen tot de verhoging van de groei op middellange termijn van de productie, de investeringen, de besparingen en de werkgelegenheid. Een belangrijk punt van de maatschappelijke dialoog is de totstandbrenging van een bredere consensus over de wijze, waarop kan worden bijgedragen tot de verwezenlijking van doelstellingen van de Samenwerkingsstrategie door een beïnvloeding van niveau en structuur van de overheidsuitgaven en de belastingen.

Niveau en structuur van de overheidsuitgaven. Een onderverdeling naar drie grote categorieën van overheidsuitgaven kan dienstig zijn.

i) De eerste categorie omvat *de infrastructuurinvesteringen en bepaalde andere investeringen, met name op het gebied van onderzoek en ontwikkeling en onderwijs*. Deze investeringen, in ruimere zin, kunnen ten dele worden gefinancierd door de particuliere sector. Mits deze investeringsprogramma's doeltreffend worden beheerd en daarbij criteria van een hoge of voldoende maatschappelijke rentabiliteit worden gehanteerd, is er geen enkele reden om deze uitgavenposten te verminderen. Het is voor een dynamische economie normaal dat een aanzienlijk gedeelte van haar middelen besteed wordt aan investeringen van dit type, met hoge of voldoende rentabiliteitspercentages. De programma's voor overheidsinvesteringen zijn door de begrotingsbeperkingen meer dan proportioneel besnoeid en van 1975 tot 1985 teruggebracht van 4 tot 2,5 % van het BBP. Mits efficiency-criteria worden gehanteerd, zouden deze programma's thans over verschillende jaren kunnen worden ontwikkeld in het kader van de Samenwerkingsstrategie.

Een programma van grote infrastructuurwerken met inbegrip van projecten van communautair belang, zoals uiteengezet in het economisch jaarverslag van het voorafgaande jaar, kan een goed onderdeel vormen van deze strategie. Dergelijke projecten van Europees belang zouden kunnen worden ondernomen door en gefinancierd onder verantwoordelijkheid van de particuliere sector. Het gaat hier met name om de volgende projecten:

- de opzet van een grensoverschrijdend telecommunicatienet (circa 3 miljard Ecu);
- drie verbindingssnetten — over de weg, per spoor en over de binnenwateren (20 à 25 miljard Ecu);
- de verbinding Parijs-Brussel-Keulen met supersnelle treinen (3 miljard Ecu);
- de vaste verbinding onder het Kanaal (4 miljard Ecu).

In totaal kan op middellange termijn worden gedacht aan een over vijf à zeven jaar te verdelen investeringsvolume van 30 à 35 miljard Ecu. Bovendien kunnen op langere termijn andere projecten worden verwezenlijkt: autowegverbinding met de

Scandinavische landen via Denemarken en de zeestraten van de Oostzee, verbinding Venetië-München, getij-installaties op de Severn, een brug over de Straat van Messina, enz.

Dergelijke projecten zouden eveneens mogelijkheden scheppen voor nationale openbare investeringen op infrastructuurgebied. Bovendien bestaan er in de meeste landen investeringsmogelijkheden op terreinen als de stadsvernieuwing en milieubescherming (waterzuivering, enz.). In bepaalde regio's, met name in de nieuwe Lid-Staten, moet de infrastructuur dringend worden verbeterd. Over het geheel genomen is er derhalve geen gebrek aan investeringsprojecten met een voldoende maatschappelijke rentabiliteit. Vooruitgang bij de bevordering van deze projecten zou in aanzienlijke mate en op nuttige wijze bijdragen tot groei en werkgelegenheid.

Gezien de nauwe relaties tussen groei, werkgelegenheid en technologie hebben de meeste overheden de betekenis van een dynamisch onderzoek- en ontwikkelingsbeleid voor een krachtiger economische groei erkend. In deze dient met name te worden gewezen op de tendens tot het geven van prioriteit aan de onderzoekwerkzaamheden met betrekking tot geavanceerde technologieën ten einde de innovatie en een betere aansluiting van basisonderzoek en industrie steeds meer te bevorderen. De Europese successen bij ondernemingen als Airbus, Ariane, Jet, Esprit en Brite benadrukken de waarde en de doeltreffendheid van het O & O-potentieel van Europa. Bovendien zijn zij een voorbeeld van de verschillende financieringsmogelijkheden via Europese programma's en een financiële deelneming van het pre concurrentieel industrieel onderzoek. De Gemeenschap heeft kaderprogramma's opgesteld om een grotere efficiency van de communautaire onderzoekprogramma's te bewerkstelligen. Bovendien moet worden gewezen op het Eureka-initiatief waarin het streven van de regeringen tot uiting komt nieuwe samenwerkingsmogelijkheden op financieel en economisch gebied op het vlak van de Europese industriële samenwerking te vinden.

Naast de infrastructuurinvesteringen dient de staat een wezenlijke rol te spelen bij de verbetering van het menselijk potentieel door een beroepsopleiding en voortgezette opleiding. Ook daar zou een nauwe samenwerking tussen de overheden en de betrokken partijen het mogelijk moeten maken de passende financieringsvormen te vinden, rekening houdend met de mogelijkheden en voordelen die een ieder door een betere beroepsbekwaamheid worden geboden (zie ook punt 4.3.2).

ii) Een tweede categorie is die van *de gangbare openbare diensten, zoals gezondheidszorg en pensioenverzekering*. Uit maatschappelijk oogpunt is een hoge mate van spreiding van deze diensten gewenst. Grote beheersproblemen doen zich inderdaad voor en er moet — economisch gesproken — een redelijke discipline gehandhaafd worden, gelet op de omstandigheid dat de verzoeken om uitbreiding van deze programma's de economische capaciteit te boven kunnen gaan. Bij de organisatie van deze programma's vormt de verdeling tussen de openbare en de particuliere sector eveneens een belangrijk vraagstuk, zowel om redenen van beheersefficiency als van sociale rechtvaardigheid. De mogelijkheid van een gedeeltelijke privatisering van gezondheids- en bejaardenzorg moet echter met uiterste voorzichtigheid worden bestudeerd. Met name dient te worden aangetekend dat de overdracht van

deze sociale lasten aan particuliere verzekeringsstelsels de kosten daarvan niet noodzakelijkerwijze doet verminderen. Zo zou de vermindering van de sociale lasten gecompenseerd kunnen worden door hogere sociale zekerheidsbijdragen, die zouden worden uitgekeerd aan particuliere organismen en op dezelfde wijze worden geïnd door de werkgevers. De weerslag op de totale loonkosten en op de looneisen zou derhalve niet zeer significant zijn. Per slot van rekening moeten deze programma's op redelijk economische wijze worden beheerd, doch mogen zij niet worden ontmanteld.

iii) Een derde categorie is die van *de sociale uitkeringen die worden betaald wegens de slechte werking van het economisch stelsel*. De werkloosheidsuitkeringen zijn hier het beste voorbeeld van, althans boven een bepaald minimum werkloosheidspeil. Deze categorie „voorkoombare” overheidsuitgaven is in feite echter veel groter, omdat zij eveneens de aanvullende gezinsbijlagen ten behoeve van werklozen, de omvangrijke programma's voor vervroegde pensionering en, in talrijke landen, de invaliditeitspensioensprogramma's omvatten die zijn uitgebreid tot personen die in het geheel niet of slechts licht arbeidsongeschikt zijn. Het totaal van deze „voorkoombare” overheidsuitgaven is in de afgelopen vijftien jaar in de Gemeenschap met gemiddeld ten minste 5 % van het BBP toegenomen. In termen van een verzwarende van de sociale lasten vertegenwoordigen deze posten ongeveer 10 % van de loonkosten, hetgeen kennelijk enorm is in het licht van de discussie over het economisch gerechtvaardigde niveau van de arbeidskosten.

De tenuitvoerlegging van de Samenwerkingsstrategie zou het mogelijk moeten maken de deugdelijkheid van dergelijke programma's te heroverwegen, naarmate de werkgelegenheidsvooruitzichten verbeteren. Zo zouden — met eerbiediging van de verkregen rechten van personen die reeds vervroegd zijn gepensioneerd — in het kader van een beleid dat beoogt de deelnemingsgraad van de bevolking die binnen de produktieve leeftijdsgroep valt te verhogen en de werkloosheid weg te werken — de criteria kunnen worden heroverwogen, die gelden bij het in aanmerking komen voor bepaalde speciale vervroegde uittreidingsprogramma's. Dergelijke initiatieven zijn in talrijke landen in studie, zoals Italië en Nederland, waar vervroegde uittreidingsprogramma's ten behoeve van personen in de produktieve leeftijdsgroep zijn uitgebreid tot meer dan 10 % van de beroepsbevolking. Ook in andere landen hebben soortgelijke uitgaven tot een toeneming van de sociale heffingen geleid, die heeft bijgedragen tot een afremming van de werkgelegenheid. Een vermindering van de overheidsuitgaven en sociale heffingen in deze zin zou derhalve een integrerend deel kunnen vormen van een nieuwe „heilzame cirkel” van schepping van arbeidsplaatsen en vermindering van belastingen. Overigens kan een grotere doeltreffendheid van deze sociale uitgaven worden bereikt indien zij strekken tot verruiming van de arbeidsmogelijkheden voor degenen voor wie dergelijke programma's zijn bestemd.

Mogelijkheden voor belastingherziening. De hoofddoelstellingen van het economisch beleid ten behoeve van een herziening van niveau en structuur van de belastingheffing liggen op de vier volgende terreinen: a) de vraag naar arbeid, b) het aanbod van arbeid, c) het niveau van de besparingen en derhalve van de accumulatie van kapitaal en d) de doeltreffende bestemming van de middelen.

Belastingheffing, loonkosten en vraag naar arbeid. Het is waarschijnlijk dat een groot deel van de door de werknemers gedragen fiscale en sociale lasten doorwerkt in de loonkosten, waardoor deze kunnen worden verhoogd. Daar een dergelijke ontwikkeling in het algemeen tendert tot afremming van de vraag naar arbeid bij de bedrijven, zal de werkgelegenheid in de particuliere sector worden ontmoedigd en zal de economische groei verzwakken, zodat maatregelen ter vermindering van de bovengenoemde sociale en fiscale lasten van belang zijn.

Belastingheffing en arbeidsaanbod. Hoge marginale belastingtarieven kunnen de bereidheid tot arbeid afremmen en daardoor de grondslagen van de economische groei verzwakken.

Belastingheffing, beschikbaar inkomen en gezinsbesparingen. Ook andere factoren hebben indirecte gevolgen voor de werkgelegenheid door ontmoediging van de besparingen en derhalve van de accumulatie van kapitaal. Een zwaardere belastingheffing op de gezinsinkomens vermindert het beschikbaar inkomen daarvan en hun besparingen. Indien de staat een groter gedeelte van zijn ontvangsten, na overdrachten, consumptief aanwendt dan de gezinnen, neemt de nationale spaarquote af.

Belastingheffing en bestemming van de middelen. Indien voor talrijke inkomens- of uitgavencategorieën belastingvrijstellingen gelden, zullen zich distorsies voordoen bij de bestemming van de middelen, waarvan de gemiddelde produktiviteit zal verminderen. In dit geval zullen de in het algemeen van toepassing zijnde belastingtarieven hoger moeten zijn, hetgeen, zoals gezien, negatieve gevolgen zal hebben voor de arbeidsbereidheid, de werkgelegenheid, de besparingen en de investeringen. Uit dien hoofde moet worden nagegaan of elke bestaande belastingvrijstelling nog economisch of sociaal geheel gerechtvaardigd is, rekening houdend met het feit dat de afschaffing ervan het mogelijk zou maken de belastinggrondslag uit te breiden en de tarieven van het gemeenschappelijk stelsel naar evenredigheid te verlagen. Deze redenen hebben ten grondslag gelegen aan de recente verlaging van tarieven en vrijstellingen van de inkomstenbelasting in de Verenigde Staten.

In de Gemeenschap dienen nog verschillende plannen voor belastingherzieningen te worden genoemd.

In talrijke landen worden thans de niveaus van vennootschapsbelasting verminderd (Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Nederland, België en Luxemburg), met gedeeltelijke compensering van deze verlaging door een vermindering van de afschrijvingsmogelijkheden. Bepaalde landen zijn voornemens andere ondernemingsbelastingen te verminderen of op te heffen, die niet op de winsten geheven worden, zoals de belasting op het maatschappelijk kapitaal in Duitsland, de beroepsbelasting in Frankrijk en de handelsbelasting in Duitsland.

Wat de belasting op het inkomen van natuurlijke personen betreft zijn Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk overgegaan tot een geleidelijke vermindering van de hoge

marginale tarieven, die ten dele gefinancierd wordt door een uitbreiding van de belastinggrondslag (Verenigd Koninkrijk) en ten dele door algemene budgettaire besparingen. In Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk vormen nieuwe verminderingen van de inkomstenbelasting een der voornaamste doelstellingen van de overheid in de komende jaren.

Bij de daling van de prijzen van aardolieprodukten hebben talrijke landen de verbruiksbelastingen op aardolie verhoogd, dikwijls ten einde hun tekort te verminderen (Denemarken, Spanje, Griekenland, Italië, Ierland en Portugal).

De voorstellen van de Commissie op het gebied van de harmonisatie van de wetgevingen inzake indirecte belastingen zouden eveneens tot een wijziging van de structuur van de verplichte heffingen in bepaalde landen kunnen leiden.

Specifieke maatregelen met betrekking tot niveau en structuur van de overheidsuitgaven en de belastingen zouden sterk kunnen bijdragen tot de tenuitvoerlegging van de Samenwerkingsstrategie. Overheidsinvesteringen met een voldoende sociaal rendement zouden thans kunnen worden vergroot, hetgeen eveneens ten goede zou komen aan de ontwikkeling van het productiepotentieel en de particuliere investeringen. De sociale heffingen zouden op middellange termijn moeten worden verminderd. De verbetering van groei en werkgelegenheid kan met de daaruit resulterende toeneming van de overheidsontvangsten en besparingen bij de overdrachtsuitgaven een „heilsame cirkel” scheppen. Bij de belastinghervormingen zou men zich eveneens moeten richten op de vermindering van de tarieven van de inkomstenbelasting, op de wijziging van de structuur van de belastingheffing in een voor de werkgelegenheid gunstiger zin en op de bevordering van het nader tot elkaar brengen van de indirecte belastingen in de Gemeenschap.

TABEL 17

Ontvangsten en uitgaven van de overheid ⁽¹⁾, EUR-12

	In miljard KKS		In % van het BBP				Mutaties in %		
	1985	1986 ⁽²⁾	1984	1985	1986 ⁽²⁾	1987 ⁽²⁾	1985	1986 ⁽²⁾	1987 ⁽²⁾
Indirecte belastingen	517,3	568,3	13,5	13,3	13,4	13,5	7,4	9,9	6,8
Directe belastingen	497,0	526,9	12,7	12,8	12,5	12,4	9,7	6,0	6,2
Ontvangen sociale-zekerheidsbijdragen	589,1	631,8	15,2	15,2	14,9	14,9	8,1	7,2	6,1
Totaal belastingen en sociale-zekerheidsbijdragen	1 603,4	1 727,0	41,3	41,3	40,8	40,8	8,4	7,7	6,3
Andere lopende ontvangsten	148,4	152,4	3,7	3,8	3,6	3,3	12,3	2,7	- 3,3
Totaal lopende ontvangsten	1 751,8	1 879,4	45,0	45,1	44,4	44,1	8,7	7,3	5,6
Lopende overdrachten op kasbasis	877,8	933,4	22,8	22,6	22,1	21,7	7,5	6,3	4,4
Effectieve renten op kasbasis	198,7	217,1	4,9	5,1	5,1	5,0	12,3	9,3	2,7*
Overheidsconsumptie	722,6	770,1	18,8	18,6	18,2	18,0	7,6	6,6	5,1
Totaal lopende bestedingen	1 799,0	1 920,7	46,5	46,3	45,4	44,6	8,1	6,8	4,5
Brutobesparingen	- 47,3	- 41,2	- 1,5	- 1,2	- 1,0	- 0,5	—	—	—
Netto-kapitaaloverdrachten	45,5	41,5	1,1	1,2	1,0	0,9	17,1	- 8,8	- 4,5
Bruto-investeringen in vaste activa	107,3	114,8	2,8	2,8	2,7	2,7	7,7	7,0	6,0
Financieringscapaciteit (+) of -tekort (-)	- 200,0	- 197,5	- 5,4	- 5,1	- 4,7	- 4,1	—	—	—
p.m.: nominaal BBP	3 882,2	4 225,8	100,0	100,0	100,0	100,0	8,6	8,9	6,4

⁽¹⁾ Definitie van nationale rekeningen, met uitzondering van leningen, voorschotten en deelneming.

⁽²⁾ Vooruitzichten.

Bron: Diensten van de Commissie.

TABEL 18

Financieringstekort (-) of -capaciteit (+) van de overheid

(In % van het BBP)

	1970	1973	1981	1982	1983	1984	1985 ⁽¹⁾	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
België	- 2,2	- 3,3	- 12,6	- 11,1	- 11,7	- 9,5	- 8,4	- 8,0	- 6,2
Denemarken	4,1	5,2	- 7,1	- 9,3	- 7,3	- 4,2	- 1,9	2,8	2,8
Duitsland	0,2	1,2	- 3,9	- 3,4	- 2,5	- 1,9	- 1,1	- 0,9	- 0,7
Griekenland	—	—	- 10,6	- 9,4	- 8,9	- 10,1	- 13,9	- 10,6	- 7,1
Spanje	0,7	1,1	- 3,0	- 5,8	- 5,4	- 5,0	- 6,2	- 4,9	- 4,4
Frankrijk	0,9	0,9	- 1,8	- 2,5	- 3,2	- 2,9	- 2,6	- 2,9	- 2,6
Ierland	—	—	- 15,8	- 14,2	- 11,8	- 9,8	- 11,6	- 10,7	- 9,9
Italië	- 3,5	- 7,0	- 11,7	- 12,7	- 12,4	- 13,0	- 14,0	- 12,7	- 11,0
Luxemburg	2,7	3,3	- 2,3	- 1,3	- 0,8	1,5	4,1	3,7	2,6
Nederland	- 1,2	1,0	- 5,2	- 7,1	- 6,5	- 6,2	- 5,1	- 5,5	- 6,6
Portugal	—	—	- 10,1	- 8,8	- 7,1	- 7,7	- 11,2	- 8,0	- 7,5
Verenigd Koninkrijk	3,0	- 2,7	- 2,7	- 2,4	- 3,7	- 3,9	- 2,8	- 2,9	- 2,5
EUR-12	0,3 ⁽²⁾	1,0 ⁽²⁾	- 5,4	- 5,6	- 5,5	- 5,4	- 5,1	- 4,7	- 4,1

⁽¹⁾ Ramingen en economische vooruitzichten van de diensten van de Commissie (oktober 1986).⁽²⁾ Met uitzondering van Griekenland, Ierland en Portugal.

TABEL 19

Overheidsschuld ⁽²⁾

(In % van het BBP)

	1973	1981	1982	1983	1984	1985 ⁽¹⁾	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
België ⁽³⁾	63,2	88,1	96,1	105,1	111,6	118,3	121,9	125,6
Denemarken	5,0	43,6	52,7	62,7	67,6	66,3	62,1	57,6
Duitsland	18,6	36,4	39,5	41,7	42,0	42,7	41,9	41,7
Griekenland ⁽⁴⁾	—	33,0	36,7	41,4	49,9	56,8	58,4	61,2
Spanje	—	21,0	26,2	32,1	39,3	46,3	48,8	52,5
Frankrijk	25,1	26,0	29,1	30,7	29,3	31,8	34,0	35,0
Ierland ⁽⁴⁾	65,5	89,8	96,6	107,7	113,6	115,7	119,1	124,8
Italië	62,5	73,2	80,0	87,6	94,5	103,0	106,3	108,1
Luxemburg	20,5	14,0	14,4	14,8	14,8	14,5	13,8	12,8
Nederland ⁽⁵⁾	43,4	50,3	55,6	62,3	67,0	70,6	76,3	82,9
Portugal	—	59,0	62,2	70,9	75,7	81,2	81,5	85,2
Verenigd Koninkrijk ⁽⁵⁾	63,3	51,1	57,7	57,4	58,7	56,9	57,9	58,0
EUR-12	40,3 ⁽⁶⁾	45,0	49,8	53,5	56,0	58,9	60,3	61,8

⁽¹⁾ Ramingen en vooruitzichten van de diensten van de Commissie op basis van de economische begrotingen van oktober 1986.⁽²⁾ Totale overheid exclusief België, Griekenland, Ierland en Nederland.⁽³⁾ Totale overheid exclusief diensten voor sociale zekerheid.⁽⁴⁾ Centrale overheid.⁽⁵⁾ Nominale schuldpositie.⁽⁶⁾ Exclusief Griekenland, Spanje en Portugal.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 20

Ontwikkeling van de sociale-zekerheidsuitgaven van de overheid

(In % van het BBP)

	België	Dene- marken	Duitsland	Frankrijk	Ierland	Italië	Luxem- burg	Nederland	Verenigd Koninkrijk	EUR-8 ⁽¹⁾
<i>1970:</i>										
Ziekte	3,8	5,6	5,7	4,9	4,1	—	2,7	5,7	3,9	5,0
Invalideiteit + arbeidsongevallen	2,2	2,7	2,6	1,8	1,3	—	2,9	3,1	1,2	2,1
Pensioenen	7,1	6,9	9,4	7,5	4,6	—	7,8	7,7	6,7	7,9
Moederschap + gezin	3,5	2,7	2,1	3,1	2,3	—	1,8	2,6	1,5	2,3
Werkloosheid	0,6	0,4	0,1	0,3	0,4	—	0,0	0,6	0,3	0,3
Andere	0,0	0,1	0,3	0,0	0,1	—	0,0	0,8	0,1	0,2
Totaal	17,4	19,0	20,7	18,2	13,3	—	15,4	19,0	13,8	18,0
<i>1983:</i>										
Ziekte	6,5	7,1	7,5	6,8	8,4	5,7	11,1	8,4	4,7	6,7
Invalideiteit + arbeidsongevallen	3,3	2,6	3,1	2,3	—	5,4	—	6,4	2,2	2,9
Pensioenen	11,5	10,4	12,1	11,2	7,4	11,5	12,0	10,3	9,8	11,1
Moederschap + gezin	3,0	3,1	2,0	3,1	—	2,0	1,2	2,7	2,8	2,6
Werkloosheid	4,2	4,1	2,0	2,7	—	0,8	0,0	4,2	2,3	2,5
Andere	0,5	1,1	0,6	0,2	3,1	0,0	0,8	0,0	0,3	0,4
Totaal	29,5	30,1	27,8	27,4	23,2	25,5	25,5	32,7	23,1	27,0
<i>Groei 1970 tot en met 1983:</i>										
Ziekte	2,7	1,5	1,8	1,9	4,3	—	8,4	2,7	0,8	1,7
Invalideiteit + arbeidsongevallen	1,1	-0,1	0,5	0,5	—	—	—	3,3	1,0	0,8
Pensioenen	4,4	3,5	2,7	3,7	2,8	—	4,2	2,6	3,1	3,1
Moederschap + gezin	-0,5	0,4	-0,1	0,0	—	—	-0,6	0,1	1,3	0,2
Werkloosheid	3,6	3,7	1,9	2,4	—	—	0,0	3,6	2,0	2,3
Andere	0,5	1,0	0,3	0,2	3,0	—	0,8	-0,8	0,2	0,2
Totaal	12,1	11,1	7,1	9,2	9,9	—	10,1	13,7	9,3	9,0

⁽¹⁾ Exclusief Italië.

Bron: Eurostat, „Europees Stelsel van de statistieken van de sociale zekerheid”.

NB: De cijfers zijn niet vergelijkbaar aangezien de uitkeringen van uiteenlopende aard zijn. Het relatief gewicht van de openbare en particuliere sector bij bepaalde uitgavenposten (gezondheidszorg, pensioenvoorzieningen) loopt van land tot land aanzienlijk uiteen.

4.3. Lonen en arbeidsmarkt

4.3.1. Inkomens en loonkosten

De Samenwerkingsstrategie stelt voor dat de sociale partners tot een overeenkomst komen over een ontwikkeling van de loonkosten die samengaat met een belangrijke toename van de werkgelegenheid. Het scenario van de Samenwerkingsstrategie voorziet voor de periode 1986—1990 in een gematigde stijging van de reële lonen van 1,1 % per jaar, waarbij voor „lonen” een definitie wordt gehanteerd die ongeveer dezelfde is als die welke in het algemeen tijdens de loononderhandelingen wordt gebruikt, namelijk de lonen zonder de sociale lasten van de werkgever. Naast het effect van deze matige stijging komt dat van een zekere verlaging van de sociale bijdragen van de werknemer. In de genoemde periode zou de gemiddelde produktiviteitsverhoging per hoofd 2,3 % bedragen. Dank zij een evenredige verlaging van

de sociale lasten van de werknemers en de directe belastingen alsmede de veranderingen van de ruilvoet zou de koopkracht van het nettoloon in de periode 1986—1990 gemiddeld iets sneller kunnen stijgen.

Deze ontwikkeling van de totale loonkosten en de totale netto-looninkomens verdient de instemming van zowel de werkgevers als de werknemers, want zij zal leiden tot veel betere resultaten op het gebied van de werkgelegenheid en een rentabiliteitsverbetering in het bedrijfsleven, alsook tot een matige reële loonsverhoging voor de werknemers.

Sedert het begin van de jaren tachtig zijn in alle landen vorderingen gemaakt bij de matiging van de reële loonstijgingen in verhouding tot de produktiviteitsverhogingen. De winsten zijn daardoor verbeterd. De resultaten verschilden in de jaren 1981—1985 echter sterk van Lid-Staat tot Lid-Staat (zie tabel 21).

In 1986 zal echter een meer convergente ontwikkeling worden bereikt. De verbetering van de ruilvoet heeft landen als België, Frankrijk en Italië, die tot in 1985 minder vooruitgang hebben geboekt, in staat gesteld dit jaar een belangrijke verbetering van de rentabiliteit in het bedrijfsleven te verwezenlijken. Voor België kan dit verklaard worden door het bestaan van vrij starre indexeringsmechanismen, waardoor de vermindering van de inflatie automatisch haar terugslag heeft op de nominale lonen. In Frankrijk is in het kader van de contractuele loonpolitiek, die een aanpassing vooraf van de nominale lonen aan het streefcijfer inzake prijsstijgingen beoogt, rekening gehouden met de vermindering van de inflatie, die sneller verliep dan verwacht was.

Slechts in vijf landen — België, Griekenland, Spanje, Frankrijk en Italië — zal de stijging van de reële loonkosten per hoofd in 1987 1 % of iets minder zijn. In de laatste drie landen lijkt een lagere stijging van de reële loonkosten dan het gemiddelde van de Gemeenschap trouwens gerechtvaardigd gelet op het thans nog zwakke herstel van de werkgelegenheid en het zeer hoge peil van de werkloosheid. Dit geldt ook voor België en Portugal, waar de reële loonkosten per hoofd vermoedelijk met bijna 1 % zullen stijgen.

In de andere landen van de Gemeenschap wordt een stijging van de reële loonkosten per hoofd van 2 tot 3 % verwacht (zie tabel 22). In die landen zouden de sociale partners tijdens de loononderhandelingen rekening dienen te houden met de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid. Zo mag in de Bondsrepubliek Duitsland, met haar relatief geringe werkloosheid en vrij snelle stijging van de rentabiliteit, de ombuiging van de loonkosten minder ingrijpend zijn. In het Verenigd Koninkrijk daarentegen is het probleem van de snelle reële loonstijgingen ondanks een hoge werkloosheid bijzonder acuut.

De eis tot loonmatiging betekent voor de sociale partners een grote verantwoordelijkheid. De loonvorming vindt in ieder land volgens traditionele procedures plaats, die vaak sedert lang beproefd zijn. Zonder iets aan die procedures af te willen doen moet toch op enkele beginselen worden gewezen:

De loonovereenkomsten moeten het mogelijk maken snel, in de door de Samenwerkingsstrategie gewenste zin, rekening te houden met sterke veranderingen van de ruilvoet, die overigens moeilijk te voorspellen blijven. De sociale partners moeten zich de vraag stellen of het in dat geval nuttig is een zekere soepelheid in de nominale loonontwikkeling te behouden. Een van de mogelijkheden is de opname van vrijwaringsclausules in de sociale overeenkomsten waardoor beide partijen tot op zekere hoogte worden beschermd. Daardoor kan worden voorkomen dat het herstel van de rentabiliteit in gevaar komt wanneer de ruilvoet verslechtert of, omgekeerd, kan het herstel worden versneld met behoud

van een bevredigende reële loonontwikkeling. De inspanningen die de laatste jaren zijn gedaan om de indexeringsmechanismen te versoepelen zouden eveneens moeten worden voortgezet. Het huidige klimaat van stabiliteit zal dat ongetwijfeld vergemakkelijken.

Ook moet in ieder land een zekere soepelheid in de loonvorming op regionaal vlak in acht worden genomen. De toegenomen sociale en economische cohesie in de Gemeenschap maakt het noodzakelijk dat de regionale werkloosheidspercentages convergeren naar een lager niveau zonder een ontvolking van de armste regio's.

Tot de verwezenlijking van dit doel kan en moet worden bijgedragen door overdrachten van middelen door de Lid-Staten of de Gemeenschap. Deze kunnen echter slechts echt doeltreffend zijn als zij worden aangevuld met particulier kapitaal dat door een rentabiliteit wordt aangetrokken die ten minste even hoog is als in de meer welvarende regio's.

Ten slotte moet de gematigde verhoging van de reële loonkosten per hoofd worden veralgemeend en aan alle sectoren en ondernemingen ten goede komen.

In dit verband moeten de produktiviteitswinsten van de meest rendabele sectoren vooral worden gebruikt om het concurrentievermogen en de rentabiliteit van de economie te verbeteren en in mindere mate voor het optrekken van de lonen boven het gemiddelde in deze sectoren. Daardoor zouden de sectoren met geringere produktiviteitswinsten een grotere speelruimte krijgen, die zij dan kunnen gebruiken om werkgelegenheid te scheppen.

Het kan echter nuttig zijn in de ondernemingen een zekere conjuncturele soepelheid op loon gebied in stand te houden. Dit tegenwicht is vaak noodzakelijk voor de stabiliteit van de werkgelegenheid in tijden van conjuncturele vraag- of prijschommelingen. Een techniek die daarbij kan worden gebruikt is bij voorbeeld het verdelen van de lonen in een vast gedeelte en een aan de bedrijfswinst gekoppeld gedeelte, hetgeen overigens ook kan bijdragen tot de verbetering van de motivatie van de werknemers. Een dergelijke soepelheid kan de bestaande ondernemingen tevens de nodige speelruimte opleveren voor herstructureringsmaatregelen met behoud van een bepaald werkgelegenheidsniveau.

De hier vermelde aspecten van de loonvorming zijn vooral van belang voor de sociale partners. Dergelijke vraagstukken moeten in het kader van de sociale dialoog grondig worden onderzocht om het juiste evenwicht te bereiken tussen het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt en de bescherming van de werknemers.

De ontwikkeling van de loonkosten in de laatste jaren heeft tot een zekere verhoging van de rentabiliteit van het bedrijfsleven geleid en zal dus tot de verbetering van de werkgelegenheid bijdragen. De daling van de aardolieprijzen versterkt deze ontwikkeling. Op middellange termijn moet een consensus worden bereikt over een matige verhoging van de reële lonen die, indien mogelijk, gepaard gaat met een verlaging van de sociale bijdragen, hetgeen een duurzame gunstige invloed zou uitoefenen op de rentabiliteit en het concurrentievermogen. Om de mogelijkheden tot een snelle vermindering van de werkloosheid te vergroten moet er ook over worden gewaakt dat de loonvormingsprocedures soepel genoeg blijven, zowel met het oog op onvoorspelbare ontwikkelingen in internationaal verband als met het oog op de regionale ongelijkheden. Op het niveau van de ondernemingen kunnen mogelijkheden worden overwogen om tot een soepele loonvorming te komen waardoor de motivatie van de werknemers wordt verbeterd en de werkgelegenheid gestabiliseerd ten tijde van conjuncturele vraag- of prijschommelingen. De meer dan gemiddelde produktiviteitswinsten van de meest rendabele sectoren en ondernemingen moeten echter vooral worden gebruikt om de concurrentiepositie van de volledige economie te verbeteren en niet om de lonen in deze sectoren tot boven het gemiddelde te verhogen.

4.3.2. *Aanpassing van de arbeidsmarkt met het oog op een meer werkgelegenheidscheppende groei*

Naast de macro-economische factoren die voor de werkgelegenheid van belang zijn en die reeds zijn besproken – totale vraag, loonpeil en kosten van de sociale zekerheid – bestaan een reeks micro-economische instrumenten waarmee de geneigdheid van de economie werkgelegenheid te scheppen kan worden gestimuleerd of afgeremd. De voornaamste zijn:

- aanpassing van de arbeidstijd,
- systemen van arbeidsbescherming,
- mogelijkheden tot beroepsopleiding of herscholing,
- reglementering van de oprichting van kleine ondernemingen, de vestiging van zelfstandigen en coöperaties, en
- maatregelen om langdurig werklozen weer in het arbeidsproces op te nemen en werkgelegenheid te verschaffen aan jonge werklozen.

Op deze gebieden zijn onlangs in verschillende Lid-Statens en op het niveau van de Gemeenschap initiatieven genomen of zijn studies in uitvoering. Daarnaast is een groot aantal zeer bepaalde maatregelen ter verbetering van de arbeidsmarkt onlangs gebundeld in het Memorandum „Groeï van de werkgelegenheid in het vooruitzicht van de jaren negentig – Strategie voor de arbeidsmarkt”, dat in juni 1986 aan de Raad van Ministers van Arbeid en Sociale Zaken werd voorgelegd door de ministers van Ierland, Italië en het Verenigd Koninkrijk.

Aanpassing en vermindering van de arbeidstijd kunnen tot een meer werkgelegenheidscheppende groei leiden als zij kostenneutraal zijn. Dit kan worden bereikt door reorganisatie van het produktieproces met vermindering van de arbeidstijd doch verlenging van de machinetijd en grotere mobiliteit van de werknemers in het bedrijf. Met een dergelijke formule kan de produktiviteit van het kapitaal worden verhoogd, hetgeen de particuliere investeringen zal stimuleren. Inzet van de bestaande capaciteit om meer te produceren met een hogere bezetting is tevens een oplossing voor het tekort aan vaste activa ten opzichte van hetgeen nodig zou zijn bij een hoog werkgelegenheidsniveau.

De onzekerheden en aanpassingskosten van een arbeidsreorganisatie kunnen aanzienlijk zijn. Dit proces dient dan ook plaats te vinden op basis van samenwerking en met vermindering van iedere verhoging van de kapitaal- of arbeidskosten. In veel gevallen moet de overheid de experimenten en het uitwisselen van gegevens aanmoedigen en soms zelfs de aanpassingskosten op zich nemen. In verscheidene Lid-Statens heeft de overheid diverse middelen aangewend om de herstructurering te vergemakkelijken.

Deregulering van de systemen van arbeidsbescherming kan geen doel op zich zijn. Een algemeen wetgevend kader, zoals dat in alle Europese landen en Japan bestaat, is een garantie voor stabiele en billijke arbeidsomstandigheden. De wetgeving op de bescherming van de arbeid kan ook een integrerend deel uitmaken van een sociaal contract in de ruime zin van het woord, in het kader waarvan de samenwerking in de sociale betrekkingen gebaseerd is op de werkgelegenheidsvooruitzichten van het bedrijfsleven.

Uit de grote verscheidenheid van de systemen van arbeidsbescherming die de Gemeenschap kent en die alle in een algemeen juridisch kader zijn opgenomen blijkt hoe te beperkende reglementeringen nadelig kunnen zijn voor de schepping van werkgelegenheid in een economie. Enquêtes van de Commissie bij het bedrijfsleven hebben aan het licht gebracht dat de reglementering van het ontslaan en doen afvloeien van personeel in bepaalde landen als zeer nadelig voor de werkgelegenheid wordt beschouwd. De kosten, procedures en rechtsmiddelen op het gebied van het aanwerven en ontslaan van personeel zouden dus opnieuw moeten worden bezien zonder dat echter wordt geraakt aan de fundamentele sociale rechten. Dergelijke hervormingen moeten verenigbaar zijn met de doelstellingen die in artikel 118A van de Europese Akte zijn omschreven.

Ook de voorschriften betreffende deeltijdse arbeid en contracten voor een bepaalde duur hebben een grote invloed op het evenwicht tussen de kwaliteit en de hoeveelheid van de aangeboden betrekkingen. Overigens is het groeiende aantal aanbiedingen van dit soort werk en van personen die het willen aanvaarden bij de huidige werkgelegenheidsschaarste in de Gemeenschap voldoende groot opdat men erover zou waken dat dit type arbeidscontracten niet te streng wordt gereguleerd. Om tot een hogere participatiegraad te komen, hetgeen absoluut noodzakelijk is gelet op de komen-

de structurele problemen ten gevolge van demografische factoren, zal de Gemeenschap inderdaad gedeeltelijk moeten steunen op deze vormen van arbeidscontracten, die bijzonder goed geschikt zijn voor bepaalde groepen (bij voorbeeld als tweede betrekking in een gezin of voor oudere werknemers). Een bijkomend voordeel van deze contracten in de huidige situatie is dat de marginale kosten die uit de wetgeving en de overeenkomsten op het aanwerven van nieuwe werknemers voortvloeien, worden verminderd zonder de arbeidszekerheid van het bestaande personeel in gevaar te brengen. Ook kunnen zij bijdragen tot een meer werkgelegenheidscheppende groei. Voorzorgen moeten echter worden genomen om de risico's van arbeidsonzekerheid te beperken en de kwaliteit van dergelijke contracten te verzekeren. Deze zouden moeten voorzien in een minimale sociale bescherming en andere arbeidsvoorschriften zoals met betrekking tot de vaststelling van minimumlonen.

Onderwijs, opleiding en herscholing zijn sleutelvariabelen in het economische aanpassingsproces. Zij mogen bij de opstelling van arbeidsmarktmaatregelen niet uit het oog worden verloren wil men belangrijke knelpunten voorkomen en de sociale gevolgen van de industriële herstructureringen verzachten. De centrale betekenis die onderwijs en opleiding thans in de Lid-Staten hebben wordt onderstreept door de toenemende erkenning van het verband tussen opleiding, produktiviteit en economisch succes, alsmede door het belang dat de ondernemingen steeds meer hechten aan investeringen in opleidingen. Als instrument voor sociale aanpassing moet vooral van herscholing worden gebruik gemaakt bij bedrijfssluitingen, sectoriële inkrimpingen en nog meer in industrieel achterblijvende regio's.

De Werkgroep „Opleiding en Motivering van de Werknemers in verband met de Nieuwe Technologieën” tracht in dit verband en in het kader van de sociale dialoog op communautair vlak (Hertoginnedal) bij te dragen tot het scheppen van een gunstig klimaat. Dit is vooral van belang waar het gaat om het Programma voor de beroepsopleiding en de nieuwe informatietechnologieën (EURO-TECNET) en het besluit over de aanvaarding van het Programma tot samenwerking tussen de universiteiten en het bedrijfsleven op het gebied van de opleidingen op hoog niveau (COMETT).

Bijzondere inspanningen worden vereist om te komen tot een doelmatig beheer van de menselijke mogelijkheden op lokaal en regionaal niveau. Dit moet worden gesteund door voldoende investeringen in opleiding, gefinancierd door de particuliere en de openbare sector, om op alle niveaus tot een verhoging en modernisering van de kwalificaties te kunnen komen. Het midden- en kleinbedrijf wordt met bijzondere problemen op het gebied van opleiding en herscholing geconfronteerd (beheer, advies, toegang tot opleidingsmogelijkheden, soepelheid van de leveringen). De Lid-Staten worden verzocht positief te reageren op de voorstellen van de Commissie over een volledig gamma maatregelen op dat gebied. De behoefte aan een groter aanpassingsvermogen van het personeel in het bedrijf wijst ook op de betekenis die de verhoging van het opleidingsniveau heeft voor een betere interne mobiliteit.

Dat opleiding en kwalificatie van belang zijn voor een grotere regionale flexibiliteit van de arbeidsmarkt in de Gemeenschap is erkend door het besluit van de Raad over de overeenstemming van de beroepsopleidingskwalificaties tussen de Lid-Staten, dat met name op halfgekwalificeerde arbeidskrachten (niveau 2) van toepassing is. Het besluit vormt een aanvulling op de actie van de Gemeenschap om sneller tot de wederzijdse erkenning van diploma's en andere certificaten te komen die worden verleend ten bewijze van de afsluiting van een beroepsopleiding. Het is in de eerste plaats van belang voor de sectoren waarin de grensoverschrijdende mobiliteit reeds vaak een hoog niveau heeft bereikt. Dit vormt een etappe in de verwezenlijking van de menselijke dimensie van de interne markt.

Twee van de belangrijkste voorwaarden voor het aanpassingsvermogen van de arbeidsmarkt om de groei meer werkgelegenheidscheppend te maken zijn de reglementeringen en overeenkomsten inzake a) arbeidstijd en b) bescherming van de arbeid. De enquêtes die de Commissie onlangs ter zake heeft uitgevoerd ⁽¹⁾ hebben aangetoond dat zowel bij de werkgevers als bij de werknemers de wens bestaat dat bepaalde voorschriften betreffende de arbeidsmarkt worden versoepeld. Van deze instelling moet gebruik worden gemaakt bij de verdieping van de sociale dialoog over deze thema's.

Zoals reeds in een mededeling van de Commissie aan de Raad in 1984 (COM(84) 484 def.) werd beklemtoond, zijn de *langdurig werklozen* wellicht die laatsten die een verbetering van de algemene economische resultaten ten goede komt. Het beleid ter stimulering van de algemene economische groei en de toename van de werkgelegenheid moet worden aangevuld met bijzondere maatregelen ten behoeve van de langdurig werklozen. Daarom heeft de Commissie een aantal maatregelen voorgesteld om langdurige werkloosheid te voorkomen en tegelijkertijd personen die twaalf maanden of langer geen werk hebben gehad te reintegreren. Deze maatregelen vormen de basis van de resolutie van de Raad van december 1984 ⁽²⁾, die de verbintenis bevat het probleem aan te pakken door de verbetering van de doelmatigheid van de bestaande sociale politiek en het werkgelegenheidsbeleid in het kader van een effectieve communautaire actie ter bestrijding van de werkloosheid. Zij vormen een aanvulling op de maatregelen, vermeld in de resolutie van de Raad van januari 1984 over de jeugdwerkloosheid, waarin de Lid-Staten hun instemming betuigden met een reeks maatregelen ter bevordering van de opleiding en de aanwerving van jongeren.

Uit het Europees Sociaal Fonds en het Programma ter bestrijding van de *armoede* ⁽³⁾ zijn middelen ter beschikking gesteld voor een aantal specifieke initiatieven ten behoeve van langdurig werklozen. Verschillende Lid-Staten hebben nieuwe maatregelen ten behoeve van de langdurig werklozen

⁽¹⁾ „Problèmes de l'emploi: opinions des chefs d'entreprise et des travailleurs”, *Economie Européenne*, nr. 27, maart 1986.

⁽²⁾ Resolutie van de Raad van 19 december 1984 over de bestrijding van de langdurige werkloosheid.

⁽³⁾ COM(83) 211 def., 25 april 1983.

genomen of de bestaande maatregelen uitgebreid. Toch is het percentage van hen die een jaar of langer werkloos zijn verder toegenomen en momenteel bedraagt het ongeveer 40 % voor de Gemeenschap als geheel. Bovendien is het percentage van werklozen die twee jaar of langer geen werk hebben gehad ook aanzienlijk gestegen. Het optreden van de Gemeenschap is dus duidelijk niet toegesneden op het probleem: er is beslist een grotere politieke en financiële inspanning nodig om de doelstellingen van de resolutie van 1984 te bereiken. Gedacht kan worden aan concrete maatregelen zoals een verlaging van de sociale lasten bij de aanwerving van langdurig werklozen.

Wat de jeugdwerkloosheid betreft moet vooral worden gestreefd naar maatregelen ter vergroting van de latere aanwervingsmogelijkheden en dus minder naar maatregelen die slechts tot doel hebben de toetreding van de beroepsbevolking tot de arbeidsmarkt uit te stellen. Voorts moet bijzondere aandacht besteed worden aan de problemen van jonge werklozen die ouder zijn dan twintig jaar: velen lopen het gevaar langdurig werkloos te worden wanneer de mogelijkheden tot stages of tijdelijke arbeidsovereenkomsten uitgeput zijn.

De Commissie zal eind 1986 nagaan welke vorderingen zijn gemaakt bij de uitvoering van de acties uit de resolutie van de

Raad. Zij zal de Raad begin 1987 een verslag voorleggen in de vorm van een mededeling en daarin nieuwe acties voorstellen. Dat verslag zal worden opgesteld aan de hand van de mededelingen van de Lid-Staten en de conclusies van recente rapporten van de Commissie en andere instellingen die zich met de vermindering van de langdurige werkloosheid bezig houden.

Er zijn tal van reglementeringen en initiatieven betreffende het scheppen van werkgelegenheid die tot een meer werkgelegenheidscheppende economie kunnen leiden. Zij moeten op coherente wijze worden opgenomen in een positief macro-economisch beleid zoals beschreven in de Samenwerkingsstrategie. De Gemeenschap dient niet te streven naar een algemene deregulering van de arbeidsbescherming, maar de Lid-Staten zouden in sommige gevallen de te beperkende voorschriften kunnen aanpassen om de toename van verschillende werkgelegenheidsvormen niet af te remmen, met dien verstande wel dat de fundamentele principes van de sociale zekerheid en andere voorwaarden worden gerespecteerd. Een kostenneutrale aanpassing van de arbeidstijd kan eveneens bijdragen tot een meer werkgelegenheidscheppende groei. Ingrijpende acties zijn noodzakelijk om de langdurige werkloosheid en de jeugdwerkloosheid te doen afnemen. De maatregelen daartoe zullen binnenkort opnieuw door de Gemeenschap worden onderzocht.

TABEL 21

Reële loonkosten per eenheid produkt

	1961-1973	1975	1981	1982	1984	1985 ⁽¹⁾	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽¹⁾
België	100	110,0	115,0	112,9	111,9	110,2	106,1	104,6
Denemarken	100	104,6	100,5	99,2	96,1	94,4	92,9	93,5
Duitsland	100	105,9	103,5	102,2	98,9	97,8	96,1	95,7
Griekenland	100	90,2	106,4	106,1	107,2	109,2	101,2	98,9
Spanje	100	104,0	102,9	100,7	94,4	91,8	89,1	87,7
Frankrijk	100	105,9	108,1	107,3	105,3	104,4	102,1	100,2
Ierland	100	104,6	101,3	99,5	95,2	92,9	91,4	91,3
Italië	100	110,9	108,6	108,6	109,4	108,5	103,2	101,7
Luxemburg	100	123,4	124,9	120,4	111,2	109,3	106,4	107,5
Nederland	100	108,8	102,5	101,1	95,8	94,3	95,4	97,8
Portugal	100	136,2	116,1	108,6	100,5	96,9	92,0	90,6
Verenigd Koninkrijk	100	110,1	100,3	98,5	98,8	97,9	99,9	100,3
EUR-12	100	107,2	104,3	103,0	101,1	99,9	98,1	97,4

⁽¹⁾ Ramingen en prognoses.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

TABEL 22

Loonkosten en werkgelegenheid in 1987 ⁽¹⁾

	Werkloosheid ⁽⁶⁾	Werkgelegenheid (Mutatie in % per jaar)	Loonkosten per werknemer ⁽²⁾ (Mutatie in % per jaar)			Productiviteit totale economie	Reële loonkosten per eenheid produkt ⁽⁵⁾ (Mutatie in % per jaar)
			nominaal	reëel ⁽³⁾	reëel ⁽⁴⁾		
	1	2	3	4	5	6	7
België	13,4	-0,6	2,2	0,4	0,7	1,9	-1,4
Denemarken	7,7	0,3	5,9	2,1	3,0	1,5	0,6
Duitsland	7,7	1,0	3,2	1,8	2,1	2,2	-0,3
Griekenland	8,3	0,0	9,6	-2,4	-2,6	-0,2	-2,2
Spanje	21,5	1,2	6,3	0,2	1,0	1,8	-1,6
Frankrijk	10,7	0,3	3,0	0,3	0,7	2,2	-1,9
Ierland	18,0	0,7	6,0	2,3	2,7	2,5	-0,1
Italië	12,8	1,3	6,1	0,8	2,1	2,3	-1,5
Luxemburg	1,2	0,7	5,6	2,9	4,2	1,9	1,1
Nederland	11,1	0,9	1,7	3,4	2,7	0,9	2,4
Portugal	8,5	0,3	12,3	1,6	3,1	3,2	-1,5
Verenigd Koninkrijk	12,0	0,8	6,6	2,3	2,6	1,9	0,4
EUR-12	11,7	0,8	4,8	1,3	1,8	2,0	-0,7

⁽¹⁾ Prognoses van oktober 1986.⁽²⁾ Lonen plus sociale lasten.⁽³⁾ Uit het oogpunt van de kosten; gedefleerd met het prijsindexcijfer van het BBP.⁽⁴⁾ Uit het oogpunt van de koopkracht; gedefleerd met het prijsindexcijfer van de particuliere consumptie.⁽⁵⁾ Kolom 4 gedeeld door kolom 6.⁽⁶⁾ Geregistreerde werklozen (Eurostat-definitie) in % van de burgerlijke beroepsbevolking, behalve voor Griekenland, Spanje en Portugal, wier gegevens afkomstig zijn uit nationale enquêtes.

Bron: Eurostat en diensten van de Commissie.

4.4. Aanpassingsvermogen van de markten

In de Samenwerkingsstrategie vormt de verbetering van het aanpassingsvermogen van de markten een essentieel element voor het herstel van de concurrentiepositie van de ondernemingen en hun resultaten, vooral op het gebied van de werkgelegenheid. Een dergelijke verbetering kan ongetwijfeld op middellange termijn tot stand worden gebracht, maar de effecten zullen slechts geleidelijk zichtbaar worden. Het voorgestelde beleid kan echter ook snellere positieve effecten hebben in de mate dat het bijdraagt tot het richting geven aan en het stabiliseren van de verwachtingen van de economische subjecten. Het grote doel is de werking van de marktmechanismen te verbeteren door:

- de totstandbrenging van een ruimte zonder binnengrenzen met vrij verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal,
- de schepping, in de Lid-Staten, van gunstigere voorwaarden voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven en de bevordering van de ondernemingsgeest.

Versterking van het groeipotentieel en de daarmee samenhangende verbetering van de werkgelegenheid zijn niet mogelijk zonder structurele aanpassingen. Deze worden echter gemakkelijker in een klimaat van dynamische groei, waarin ook de sociale aspecten van het aanpassingsproces meer aandacht krijgen.

Naar de voltooiing van de interne markt. In juni 1986 wees de Europese Raad van Den Haag op de noodzaak de besluitvorming over de voltooiing van de interne markt sterk te verbeteren ten einde zowel de doelstellingen voor het lopende jaar als het einddoel in 1992 te kunnen bereiken. Er dienen belangrijke vorderingen te worden gemaakt om te kunnen overgaan van de vergesorderde Douane-unie van thans tot een *economische ruimte zonder grenzen in 1992*.

In het Witboek over de interne markt werden de verschillende actiegebieden aangegeven. De opmerkelijkste economische resultaten mogen worden verwacht van:

- de opheffing van belemmeringen voor het intracommunautaire handelsverkeer: hierbij gaat het in de eerste plaats om de afschaffing van belemmeringen aan de grenzen, waarvan het voornaamste resultaat een verlaging van de kosten van het intracommunautaire handelsverkeer zal zijn waardoor het handelsverkeer weer zal kunnen opleven dat, na een sterke groei in de periode 1958—1973 (waarin het aandeel daarvan in de totale handel van de Gemeenschap steeg van 34 tot 53 %) een fase van relatieve stagnatie heeft gekend. Voorts gaat het om de gemeenschappelijke markt van diensten, vooral van financiële, die ook onder invloed van een grotere concurrentie goedkoper (zowel de diensten zelf als de financiële bemiddeling) zullen worden voor de onderneming en voor de consument;
- meer concurrentie bij het verlenen van overheidsopdrachten: de betekenis van de overheidsopdrachten is aanzienlijk: de aankopen van goederen en diensten door de overheid (inclusief de BIVA) bedroegen in 1985 ongeveer 18 % van de totale overheidsuitgaven en 9 % van het BBP van de Gemeenschap, waarbij de aankopen van het grote aantal onder het privaatrecht vallende overheidsbedrijven buiten beschouwing zijn gelaten. Meer concurrentie bij het verlenen van overheidsopdrachten zal budgettaire besparingen opleveren, die volgens voorlopige ramingen in bepaalde sectoren aanzienlijk zullen zijn. Een bijkomend voordeel voor de leveranciers is dat zij zich meer kunnen specialiseren en profiteren van de voordelen van de productie op grotere schaal;
- de verbetering van het aanbod: met name zal de versterking van de intra-Europese concurrentie leiden tot een grotere specialisatie van de ondernemingen en bijgevolg, althans in bepaalde sectoren, tot voordelen van de productie op grotere schaal. Deze effecten zullen aan belang winnen, vooral door intensivering van de intra-Europese industriële samenwerking en een grotere concentratie en doelmatigheid van de onderzoek- en ontwikkelingsuitgaven. Voorts zullen zeer positieve effecten uitgaan van de opheffing van ongelijkheden op het gebied van technische specificaties (technische voorschriften, normen, vergunningsprocedures), middelen die nog steeds worden aangewend, zowel door de overheid als door dominerende ondernemingen, om de markten te segmenteren en aldus de concurrentie in de Gemeenschap aan banden te leggen;
- ten slotte een betere onderlinge afstemming van de stelsels van de indirecte belastingen: dit kan een belangrijk element voor de versterking van de intracommunautaire concurrentie zijn omdat daardoor een grotere doorzichtigheid van de consumptieprijs in de verschillende landen tot stand wordt gebracht. Bovendien kan dit in bepaalde gevallen en landen de mogelijkheid scheppen om een structuur van verplichte heffingen in te voeren die beter aan het aanbodbeleid (zie punt 4.2) is aangepast.

Het is moeilijk de precieze gevolgen te voorzien van een grotere economische integratie op het gebied van de productie, de produktiviteit en de werkgelegenheid. Door de

voltooiing van de interne markt zal het structurele veranderingsproces echter worden versneld. De *sociale aspecten daarvan mogen absoluut niet uit het oog worden verloren*, hetgeen ook wordt aanbevolen in artikel 118A van de Europese Akte. Bovendien moet, om sociale onrechtvaardigheden of blokkeringen te voorkomen, ervoor worden gewaakt dat de last van de aanpassing niet volledig door enkele groepen moet worden gedragen terwijl andere er voordeel van zouden hebben. Bij het economische en het sociale beleid — waarbij ook moet worden gedacht aan de thans aangewende instrumenten ter vergemakkelijking van het structurele aanpassingsproces (Sociaal Fonds, EFRO, enz.) — moet dan ook worden gezorgd voor een billijke verdeling van de kosten en de voordelen van de integratie en voor de bevordering van een grotere economische en sociale samenhang.

Bovendien moet aan de grote interne markt zijn volledige financiële dimensie worden gegeven.

Liberalisatie van het kapitaalverkeer vloeit feitelijk voort uit de algemene doelstelling een zo goed mogelijke allocatie van de middelen te verzekeren. Gesteund moet worden op een sterke convergentie van de economische en monetaire politiek, een factor van stabiliteit en vertrouwen, die bevorderlijk is voor het investeringsgedrag en een duurzame groei in de volledige Gemeenschap.

Meer specifiek zal door de liberalisatie van het kapitaalverkeer, die gepaard gaat met een vooruitgang naar de schepping van een gemeenschappelijke markt van de financiële dienstverlening, de aantrekkingskracht van de Europese financiële ruimte worden vergroot en de ontwikkeling van een volledig gamma aan de jongste technieken aangepaste instrumenten worden gestimuleerd. Door aan de spaarders een grotere verscheidenheid van beleggingsvormen te bieden, en de ondernemingen, van welke omvang dan ook, een internationale uitbreiding van hun financiering mogelijk te maken, zal de liberalisatie van het kapitaalverkeer een mobilisatie van de Europese besparingen op grotere schaal tot gevolg hebben, die dan ter beschikking van de investeringen kunnen worden gesteld waardoor met minder kosten nieuwe werkgelegenheid kan worden geschapen.

Met dit voor ogen heeft de Commissie op 21 mei 1986 een mededeling aan de Raad vastgesteld waarin zij een programma voor de liberalisatie van het kapitaalverkeer in de Gemeenschap voorstelt. Dit programma bestaat uit twee fasen.

De eerste fase is reeds ingezet. Gestreefd wordt naar een werkelijke liberalisatie in de gehele Gemeenschap van de kapitaaltransacties die onmiddellijk nodig zijn voor de goede werking van de gemeenschappelijke markt en de verbanden tussen de geld- en kapitaalmarkten.

Dit betekent in de eerste plaats dat de van de communautaire verplichtingen afwijkende regelingen geleidelijk moeten worden afgeschaft. De nog toegestane restricties — hetzij de in het Verdrag opgenomen vrijwaringsclausules zoals toegepast door Ierland, Italië en Griekenland, hetzij de tijdelijke regelingen ingevolge het Toetredingsverdrag van Spanje en Portugal — moeten geleidelijk worden opgeheven.

Dit komt vervolgens neer op een uitbreiding van de huidige liberalisatieverplichtingen. Een ontwerp-richtlijn in die zin werd in juni 1986 bij de Raad ingediend; deze betreft de uitbreiding van de liberalisatieverplichting tot lange-termijnkrediet voor commerciële transacties, de aankoop van niet ter beurze verhandelde effecten en de toelating van effecten op de nationale kapitaalmarkten.

In een tweede fase moet het principe van een volledige liberalisatie van het kapitaalverkeer, met inbegrip van financiële kredietverlening en beleggingen van monetaire aard (deposito's, effecten van de geldmarkt), worden erkend. Het tijdperk van de liberalisatie van deze verrichtingen moet rekening houden met de uiteenlopende economische situatie in de Lid-Staten en hun zeer ongelijke regimes van wisselcontrole. De Commissie zal in de loop van 1987 nieuwe voorstellen bij de Raad indienen.

De verzekering van betere voorwaarden voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven. Een groter aanpassingsvermogen van de markten aan de fluctuaties van vraag en aanbod en externe schokken houdt in dat de ondernemingen moeten kunnen genieten van een klimaat dat zowel stabiel is als bevorderlijk voor hun ontwikkeling.

De verbetering van de fiscale, financiële en reglementaire voorwaarden. Dit is een constante beleidsdoelstelling van de Commissie. Een dergelijke verbetering — meestal gebaseerd op aanbevelingen tot aanpassing aan de beste nationale praktijken in de Gemeenschap — draagt bij tot de doorzichtigheid en de harmonisatie van de activiteitsvoorwaarden voor het bedrijfsleven in de Gemeenschap en vermindert de behoefte aan willekeurige maatregelen waardoor de concurrentie kan worden vervalst. De Commissie heeft, met name naar aanleiding van haar mededeling van 1983 over fiscale en financiële maatregelen ten behoeve van de investeringen, verschillende initiatieven genomen om het fiscale (overdracht van verliezen, vermindering van het inbrengrecht), financiële (bevordering van een Europese activiteit met risicodragend kapitaal) en reglementaire klimaat (onderzoek van de invloed van communautaire en nationale voorschriften op kleine ondernemingen en coöperaties) te verbeteren. Dit beleid zal actief worden voortgezet, maar het zal des te effectiever zijn naarmate het door de Lid-Staten wordt overgenomen en versterkt door maatregelen van de overheid op centraal en regionaal vlak.

Betekenis van de concurrentie voor de versterking van het aanpassingsvermogen van de economieën in de Gemeenschap. De klemtoon die hierop wordt gelegd is voor bepaalde Lid-Staten aanleiding geweest om maatregelen te nemen waardoor de ondernemingen meer speelruimte krijgen of de mogelijkheid een soepeler en doelmatiger beheer te voeren. Daardoor is in verschillende landen een beweging op gang gekomen — in de meeste gevallen bevorderd door de desinflatie — naar meer vrijheid van de ondernemingen bij het vaststellen van hun prijzen. De meeste Lid-Staten beschouwen prijsflexibiliteit trouwens als een bijzonder belangrijk element voor de verbetering van hun groei- en werkgelegenheidsresultaten. Vooral dank zij de werking

van de concurrentie kunnen de hoger dan gemiddelde produktiviteitswinsten van de goed presterende sectoren de gehele economie ten goede komen in de vorm van een daling van de prijzen van die sectoren. De daaruit voortvloeiende vraagstijging heeft een gunstige invloed op de groei en de werkgelegenheid.

Overigens werkt hetzelfde mechanisme ook voor de minder rendabele sectoren, zodat ook deze in staat zijn nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen.

Aan de andere kant hebben de regeringen van enkele landen, ten einde een grotere economische doelmatigheid tot stand te brengen, getracht in hun economieën de bemoeiingen van de overheid terug te dringen. Of het nu gaat om deregulering op een aantal gebieden (vervoer, energie, enz.), overgang (of terugkeer) tot de particuliere sector van voorheen aan de overheid toevertrouwde taken, of een duidelijke bereidheid de omvang van de overheidsinterventies in de vorm van steunverlening te beperken, het doel blijft steeds verhoging van de economische doelmatigheid. In dit verband vereist de voltooiing van de interne markt, in zover zij meer restricties op de staatssteun inhoudt, een vergroting van de doorzichtigheid en een regelmatige beoordeling van de overheidsinterventies ten behoeve van het bedrijfsleven in al hun vormen (subsidies, fiscale uitgaven, garanties, participaties, enz.) om een beter inzicht te krijgen in de effecten en doeltreffendheid ervan voor de concurrentiepositie van de ondernemingen in de Gemeenschap.

Hoewel de verbetering van het ondernemingsklimaat en de versterking van de rol van de concurrentie op zich zelf reeds gunstig zijn voor het midden- en kleinbedrijf, is de Commissie wegens het belang van de kleine en middelgrote ondernemingen voor de werkgelegenheid voornemens een *dynamischer, meer speciaal op het midden- en kleinbedrijf en de coöperaties gericht beleid te ontwikkelen*. Zij heeft reeds een actieprogramma ⁽¹⁾ aangenomen waarmee niet alleen gunstigere voorwaarden voor de oprichting en uitbreiding van kleine en middelgrote ondernemingen worden geschapen, maar ook tegemoet wordt gekomen aan de specifieke behoeften van die ondernemingen aan kapitaal en mogelijkheden tot aanpassing en anticipatie van de afzet (flexibiliteit). De voorgestelde acties hebben vooral betrekking op opleiding (omscholing van het personeel, opleiding van bedrijfsleiders en directeurs), centralisatie van de informatie op nationaal niveau en de ontwikkeling van communautaire informatiepunten ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf, hulp ter vergemakkelijking van de afzet in derde landen, steun voor oprichting en innovatie, partnerschap tussen grote ondernemingen en het midden- en kleinbedrijf, aanpassing van de communautaire financieringsmiddelen aan de behoeften van het midden- en kleinbedrijf en ontwikkeling van een Europese activiteit met risicodragend kapitaal.

Dit actiepakket, waarover met de sociale partners (organisaties van het midden- en kleinbedrijf en vakbonden) overleg is gepleegd, moet een nieuwe impuls geven aan de ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf en de schepping van werkgelegenheid daarin en is daardoor een belangrijk ele-

⁽¹⁾ Actieprogramma voor het midden- en kleinbedrijf, COM(86) 445 van 16 juli 1985.

ment van de Samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid.

De door de Gemeenschap en de Lid-Staten overwogen maatregelen om de werking van de goederen-, diensten- en kapitaalmarkten te verbeteren zijn een belangrijk bestanddeel van de Samenwerkingsstrategie. De voornaamste maatregelen die de Commissie in haar Programma ter voltooiing van de interne markt heeft voorgesteld hebben betrekking op a) de opheffing van de technische belemmeringen voor het handelsverkeer en de kosten bij het overschrijden van de grenzen, b) de concurrentie bij het verlenen van overheidsopdrachten, c) de harmonisatie van de stelsels van indirecte belasting, en d) de liberalisatie van de kapitaalmarkt. De sociale aspecten mogen hierbij echter niet uit het oog worden verloren. Voorts heeft de Commissie voorstellen gedaan om het fiscale en juridische ondernemingsklimaat te verbeteren, waarbij zij vooral heeft gelet op de behoeften van het midden- en kleinbedrijf.

4.5. Financiering van het communautaire beleid: begroting en financiering

De structuuraanpassing en de convergentie van de economieën van de Lid-Staten vormen met de beheersing van de financiering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid de voornaamste doelstellingen van de begroting van de vergrote Gemeenschap. Overeenkomstig de Samenwerkingsstrategie kan de Gemeenschapsbegroting een grotere bijdrage leveren aan doelstellingen zoals meer werkgelegenheidscheppende groei, versterking van economische en sociale samenhang, evenwichtige integratie van de nieuwe Lid-Staten en verbetering van de interne markt. De instrumenten, waarover de Gemeenschap beschikt, dienen op een meer vindingrijke en doeltreffende wijze in deze strategie te worden ingezet.

Bovendien overweegt de Commissie, uitgaande van de conclusies van de Europese Raad van Fontainebleau, de Raad een verhoging van het maximale BTW-percentages met ingang van 1988 voor te stellen.

De EG-begroting: de preciaire toestand van de EG-begroting weerspiegelt het moeilijk te verwezenlijken evenwicht tussen de financiering van het door de Raad vastgestelde gemeenschappelijk landbouwbeleid en de ontwikkeling van de niet verplichte uitgaven, gericht op een grotere economische en sociale samenhang, waarvan het belang sedert de uitbreiding nog is toegenomen. Het vraagstuk van de landbouwuitgaven wordt verzaamd doordat deze mede worden bepaald door externe factoren. Aldus moest het door de Raad vastgestelde referentiekader van begrotingsdiscipline voor de uitgaven in 1986 wegens de daling van de landbouwprijzen en de toegenomen concurrentie van andere landbouwproducenten op de wereldmarkt worden herzien.

Als prioritaire doelstellingen heeft de Commissie in haar richtsnoeren met betrekking tot „een toekomst voor de Europese landbouw” aangegeven: de geleidelijke vermindering van het aanbod in sectoren met een overschot, de kwaliteitsverbetering van de produktie en een beter aan de

werkelijke marktomstandigheden aangepast structuurbeleid. Bovendien zal de Commissie overeenkomstig artikel 130 van de Europese Akte de werking van de Structuurfondsen, instrumenten van communautaire financiële solidariteit, rationaliseren opdat zij optimaal zouden bijdragen tot de nagestreefde economische en sociale cohesie en de vermindering van de achterstand van de achtergebleven regio's en van de regio's waar de industrie uitdooft. Dit rationalisatiebesluit past in de Samenwerkingsstrategie, die moet waarborgen dat via een dynamische groei de levensstandaard in alle Lid-Staten en regio's nader tot elkaar gebracht wordt.

Door de voortgezette begrotingsinspanning ten gunste van industrie, onderzoek en innovatie versoepelt en versnelt de structuuraanpassing en verbetert de concurrentiepositie van bedrijven. Deze uitgaven zijn van groot belang voor het welslagen van de Samenwerkingsstrategie, naarmate zij de wetenschappelijke en technologische basis van het bedrijfsleven versterken, een onderwijs creëren dat bevorderlijk is voor de penetratie van de informatietechnologieën en het vormingsproces van de gemeenschappelijke markt stimuleren door op het industriële aanbod invloed uit te oefenen.

Momenteel wordt de EG-begroting voor 1987 voorbereid. Het voorontwerp van de Commissie bedraagt 36,6 miljard Ecu en blijft dus binnen de BTW-marge van 1,4 %. Dank zij een beperkte verhoging van de uitgaven van het EOGFL, afdeling Garantie (3,8 %), die evenwel nog steeds 62,5 % van de totale uitgaven vertegenwoordigen, konden de kredieten voor structurele uitgaven in belangrijke mate worden opgetrokken.

De begroting die de Raad in eerste lezing heeft goedgekeurd bedraagt 35,9 miljard Ecu, maar bevat besnoeiingen van de kredieten voor de structuurfondsen en het onderzoek.

Financiering. Beperkte begrotingsmiddelen in samenhang met overvloedige particuliere middelen vormen de nieuwe financiële basis waarvan de Commissie is uitgegaan, waarbij zij een bijzonder accent legde op de verdere ontwikkeling van de financiering. Ten behoeve van de tenuitvoerlegging van deze activiteit is in het voorontwerp van begroting 1987 dat door de Commissie werd voorgesteld een nieuw hoofdstuk opgevoerd.

De nieuwe activiteit zou erin bestaan de markt te stimuleren instrumenten of mechanismen te creëren of te ontwikkelen waarmee de financiering kan worden vergemakkelijkt van acties of projecten waaraan de Gemeenschap bijzonder belang hecht. Het doel is de bestaande instrumenten (leningen en subsidies) zo goed mogelijk te gebruiken ten einde een katalysatoreffect te bewerkstelligen, het toepassingsgebied en de aanwending van de communautaire interventies uit te breiden en tot een soort in elkaar grijpen te komen van communautaire en particuliere financiering waardoor de markt nieuwe financieringsvormen kan bieden die zijn toegesneden op de innovatie-, technologie- en ondernemingsplannen.

Volgens de Commissie zijn er in de Gemeenschap tal van projecten waarvan de uitvoering kan worden vergemakkelijkt door de gepaste financieringsmodaliteiten ter beschikking te stellen. De Commissie heeft voor de onmiddellijke toekomst voorrang gegeven aan drie toepassingsgebieden voor haar financiering, waarvoor zij in nauwe samenwerking met de Europese Investeringsbank de ontwikkelingsmogelijkheden onderzoekt.

- projecten met een hoge technologie die zich boven in de bedrijfskolom bevinden die zich uitstrekt van het onderzoek tot de industriële toepassing. Het betreft met name projecten die de industriële toepassing zijn van door de Gemeenschap medegefinancierde onderzoekprogramma's. Omdat deze programma's het best uit eigen middelen kunnen worden gefinancierd, heeft de Commissie enkele ideeën naar voren gebracht (oprichting van particuliere investeringsmaatschappijen, gesteund door een garantiemechanisme) waarvan zij in financiële kringen de deugdelijkheid heeft laten toetsen;
- het midden- en kleinbedrijf, vooral als het innoverend is, dat met bijzondere financieringsmoeilijkheden te kampen heeft. Op dit gebied wil de Commissie een zo ruim mogelijk gamma van instrumenten tot stand brengen (risicodragend kapitaal, garantiefonds, kredietverzekering, adviesinstanties en dergelijke); de Commissie zal deze instrumenten verder ontwikkelen;

- grote infrastructuurprojecten, die moeilijk tot stand te brengen zijn en een aanzienlijke kapitaalbreng onder diverse vormen en tegen bijzondere voorwaarden vereisen. De rol van de Gemeenschap kan op dit gebied bestaan uit:
 - het verzekeren van de voorwaarden noodzakelijk voor de lancering van grote projecten („verklaring van Europees nut”, budgettaire bijstand),
 - het verbeteren van de algemene voorwaarden voor de particuliere investeerders,
 - het mobiliseren van de markt door een vernieuwde vorm van communautaire interventie (bijvoorbeeld financiering van projecten).

De uitbreiding van de Gemeenschap, de totstandbrenging van de interne markt en de noodzaak de werkloosheid te verminderen impliceren dat de structurele veranderingen in de Gemeenschap moeten worden versneld. Dit proces kan worden vergemakkelijkt door budgettaire toewijzingen vanwege de Gemeenschap. Bovendien kan volgens de Commissie daartoe worden bijgedragen door financiering van acties of projecten, waaraan de Gemeenschap een bijzonder belang hecht; de prioritaire toepassingsgebieden van deze financiering zijn: projecten met een hoge graad van technologie, innovatie in het midden- en kleinbedrijf en bepaalde grote infrastructuurprojecten.

TABEL 23

Algemene begroting van de Europese Gemeenschappen 1985—1987: Kredieten voor betalingen

	1985 ⁽¹⁾ EUR-10	1986 ⁽²⁾ EUR-12	1987 ⁽³⁾ EUR-12	1987 ⁽⁴⁾ EUR-12
<i>(In miljoen Ecu)</i>				
<i>Uitgaven:</i>				
Landbouw, afdeling Garantie	19 726	22 112	22 961	22 961
Landbouw, afdeling Oriëntatie	738	802	966	983
Visserij	82	190	221	208
Sociaal Fonds	1 413	2 533	2 589	2 499
Regionaal Fonds	1 624	2 373	2 495	2 422
Geïntegreerde mediterrane programma's	9	133	240	175
Vervoer	76	27	34	21
Energie en industrie	129	114	173	147
Onderzoek en innovatie	578	648	847	744
Voedselhulp	544	553	616	524
Ontwikkelingshulp	541	618	642	536
Overige uitgaven, inclusief terugbetalingen aan de Lid-Staten	2 763	5 071	4 892	4 726
Totaal	28 223	35 174 ⁽⁵⁾	36 676 ⁽⁶⁾	35 946

⁽¹⁾ Uitvoering.

⁽²⁾ Begroting goedgekeurd door het Parlement op 10 juli 1986.

⁽³⁾ Voorontwerp van begroting 1987, door de Commissie bij de Raad ingediend op 21 juli 1986.

⁽⁴⁾ Voorontwerp, aangenomen door de Raad op 9 september 1986.

⁽⁵⁾ De correctie van de begrotingsonevenwichtigheid ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk (2 685 miljoen Ecu) is opgenomen bij de ontvangsten.

⁽⁶⁾ De correctie van de begrotingsonevenwichtigheid ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk (2 366 miljoen Ecu) is opgenomen bij de ontvangsten.

(In miljoen Ecu)

	1985 ⁽¹⁾ EUR-10	1986 ⁽²⁾ EUR-12	1987 ⁽³⁾ EUR-12	1987 ⁽⁴⁾ EUR-12
<i>Ontvangsten:</i>				
Landbouweffingen	2 179	2 699	3 297	
Douanerechten	8 310	9 700	9 762	
Belasting over de toegevoegde waarde (BTW)	15 218	22 468	23 130	
Speciale bijdragen	1 911	211	212	
Diversen	654	96	275	
Totaal	28 272 ⁽⁷⁾	35 174 ⁽⁵⁾	36 676 ⁽⁶⁾	35 946
Maximaal BTW-percentage	1,0	1,4	1,4	
Werkelijk BTW-percentage	1,0	1,39 ⁽⁸⁾	1,38 ⁽⁹⁾	
Totale begroting in % van het BBP	0,85	1,03	1,02	

⁽¹⁾ Uitvoering.

⁽²⁾ Begroting goedgekeurd door het Parlement op 10 juli 1986.

⁽³⁾ Voorontwerp van begroting 1987, door de Commissie bij de Raad ingediend op 21 juli 1986.

⁽⁴⁾ Voorontwerp, aangenomen door de Raad op 9 september 1986.

⁽⁵⁾ De correctie van de begrotingsonevenwichtigheid ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk (2 685 miljoen Ecu) is opgenomen bij de ontvangsten.

⁽⁶⁾ De correctie van de begrotingsonevenwichtigheid ten behoeve van het Verenigd Koninkrijk (2 366 miljoen Ecu) is opgenomen bij de ontvangsten.

⁽⁷⁾ Inclusief een naar het begrotingsjaar 1986 overgedragen overschot van 49 miljoen Ecu.

⁽⁸⁾ Behalve voor de Bondsrepubliek Duitsland (1,33697) en het Verenigd Koninkrijk (0,67663).

⁽⁹⁾ Behalve voor de Bondsrepubliek Duitsland (1,3296) en het Verenigd Koninkrijk (0,8176).

Bron: 1985, jaarrekening; 1986, de op 10 juli 1986 door het Parlement goedgekeurde begroting; 1987, het door de Commissie bij de Raad op 21 juli 1986 ingediende voorontwerp van begroting, het door de Raad op 9 september 1986 goedgekeurde voorontwerp.

TABEL 24

Financiering van de investeringen van de Europese Gemeenschappen met kapitaalmarktleningen en verstrekte leningen

(In miljoen Ecu)

	1984	1985	1986
<i>Verstrekte leningen per instelling of mechanisme:</i>			
Europese Investeringsbank	5 007	5 641	
Commissie:			
Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal	825	1 010	
Euratom	186	211	
Nieuw communautair instrument	1 182	884	
Totaal	7 200	7 746	7 800 – 8 300
<i>Verstrekte leningen per sector of doelstelling:</i>			
Particulier bedrijfsleven	2 709	2 830	2 500 – 2 800
waarvan: globale leningen voor het midden- en kleinbedrijf	1 719	1 735	1 400 – 1 600
Infrastructuurwerken	2 132	2 413	2 800 – 2 900
Energie	2 359	2 503	2 500 – 2 600
Totaal	7 200	7 746	7 800 – 8 300

Bron: Commissie van de Europese Gemeenschappen „Verslag van de Commissie aan de Raad en het Europese Parlement over de leningsactiviteiten van de Gemeenschap in 1985”, COM(86) 289 def., mei 1986. Voor het jaar 1986 zijn de vermelde bedragen ramingen van de diensten van de Commissie.

4.6. Sociale dialoog

Het welslagen van de Samenwerkingsstrategie hangt af van een, vaak aanzienlijke, ombuiging van de economische gedragingen en politiek. De stijging van de werkloosheid in de jaren zeventig en de trage economische groei gingen gepaard met een toename van defensieve gedragingen, die vaak reacties waren om gewettigde posities en rechten te vrijwaren in een door de aardoliecrisis verstoorde context. In veel gevallen werd daarbij echter niet voldoende rekening gehouden met de werkloosheid, zodat het nog moeilijker werd dit probleem op te lossen.

Dit geldt voor de ondernemingen, die minder geneigd zijn te investeren als het klimaat naar hun mening onzeker is. Dit geldt voor de werknemers, die hun koopkracht en werkgelegenheid willen beschermen. En dit schijnt nu ook te gelden voor de met de economische politiek belaste autoriteiten, die door de duur en de kosten van de saneringen van het begin van de jaren tachtig beginnen te aarzelen om gebruik te maken van de speelruimte waarover zij beschikken.

Al deze gedragingen samen hebben tot de huidige onevenwichtigheden geleid. Slechts als zij ook alle samen worden omgebogen kan de Europese economie aan een nieuwe bloeitijd beginnen. De investeringsneiging van het bedrijfsleven zal toenemen als de vooruitzichten van de rentabiliteit en van de vraag beter worden. De werknemers zullen gemakkelijker instemmen met een reële loonmatiging en grotere aanpassingen op de arbeidsmarkt als daar zichtbare werkgelegenheidseffecten tegenover staan en ten volle rekening wordt gehouden met de sociale gevolgen van de maatregelen. Het gevaar dat een sterker op de groei gericht macro-economisch beleid de inflatie stimuleert en opnieuw tot externe onevenwichtigheden aanleiding geeft, zal des te kleiner zijn naarmate de interne kosten worden beheerst, de ondernemingen tegelijkertijd hun produktieve capaciteit uitbreiden en in de Gemeenschap een dynamischer klimaat tot stand wordt gebracht.

Het doel van de sociale dialoog moet dus zijn de gedragingen van alle economische subjecten tegelijkertijd om te buigen.

Het is duidelijk dat de sociale dialoog alle thema's van de Samenwerkingsstrategie, zowel de macro-economische als de micro-economische, moet omvatten. Deelnemers zijn de vertegenwoordigers van de werkgevers, de werknemers en de regeringen. Gestreefd moet worden naar een ruime consensus over de bijdrage van iedere partij aan de Samenwerkingsstrategie. Op regelmatig te houden vergaderingen — die dicht genoeg bij elkaar moeten liggen om rekening te kunnen houden met het conjunctuurverloop — zullen de deelnemers de concrete toepassing van de Samenwerkingsstrategie onderzoeken en hun acties aan de jongste ontwikkelingen aanpassen. Ook moet de sociale dialoog het op alle niveaus mogelijk maken de sociale gevolgen en de werkgelegenheidseffecten van de vereiste structurele en technologische veranderingen beter op te vangen.

In de Gemeenschap is op instigatie van de Commissie een vruchtbare dialoog tot stand gekomen met en tussen de sociale partners, vertegenwoordigd door de Unie van Industriefederaties der Europese Gemeenschap (UNICE), het Europees Centrum van Openbare Bedrijven (CEEP) en het Europees Verbond van Vakverenigingen (EVV). De werkzaamheden, onderverdeeld in twee groepen, de ene handelend over macro-economische onderwerpen, de andere over micro-economische, hebben tot een akkoord over verscheidene punten geleid. Dit akkoord kan als volgt worden samengevat:

- alle partijen — ondernemingen, werknemers en overheid — moeten de Samenwerkingsstrategie daadwerkelijk ten uitvoer leggen om de werkloosheid in de gewenste mate te doen afnemen;
- er moet een snelle herallocatie van de middelen plaatsvinden ten behoeve van arbeidscheppende investeringen, waarbij de rentabiliteit van het bedrijfsleven nog moet worden verhoogd door reële loonmatigingen en door een zo sterk mogelijke beperking van de tijd die tussen de verhoging van de rentabiliteit en de investeringsactiviteit verloopt;
- er moet een kader van monetaire stabiliteit in stand worden gehouden en de inflatie moet, waar zij nog te hoog is, worden teruggedrongen;
- onderzoek en ontwikkeling alsmede de opleiding van de werknemers moeten worden bevorderd;
- de interne markt moet snel tot stand worden gebracht met inachtneming van alle sociale aspecten daarvan;
- de investeringen van het bedrijfsleven moeten worden aangevuld met nieuwe economisch en sociaal rendabele overheidsinvesteringen.

Uiteraard waren er ook enkele meningsverschillen, met name over de rol van de overheid in het economisch leven, zowel op het vlak van haar uitgaven en ontvangsten als op dat van de marktregulering, alsook over de invloed op de werkgelegenheid van een kostenneutrale hervorming en vermindering van de arbeidstijd.

Op communautair niveau zal de Commissie de sociale dialoog blijven aanmoedigen. In haar mededeling van juli 1986 (COM(86) 364 def.) moest zij echter vaststellen dat op nationaal niveau niet voldoende voordeel wordt ontleend aan de bereidheid tot samenwerking waarvan de sociale partners op Europees niveau blijk hebben gegeven. De regeringen van alle Lid-Staten zouden concrete aansporingen moeten geven — waarbij zij met de nationale tradities rekening mogen houden maar die zij misschien ook zouden kunnen voorbijstreven — om in de nationale context tot een dialoog over alle onderwerpen van de strategie te komen en een voor de dialoog gunstig klimaat op het niveau van de bedrijfstakken en de ondernemingen te scheppen⁽¹⁾. In

⁽¹⁾ Zie artikel 3 van Richtlijn 74/121/EEG van de Raad van 18 februari 1974 over de stabiliteit, de groei en de volledige werkgelegenheid in de Gemeenschap, PB nr. L 63 van 5. 3. 1974, blz. 19.

landen waar de regering om bijzondere redenen zich niet in staat acht de sociale dialoog op gang te brengen, kunnen de sociale partners zelf het initiatief nemen; op die wijze zal ook in deze landen de dialoog over de thema's van de communautaire strategie tussen de sociale partners en — in de mate van het mogelijke — met deelname van de regering kunnen worden aangevat.

De sociale dialoog is een belangrijk element van de Samenwerkingsstrategie. Het doel ervan is in het bijzonder door het samenbrengen van vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en regeringen te komen tot de noodzakelijke ombuigingen van het gedrag van alle economische subjecten en tot een ruime consensus over de bijdrage van iedere partner. De thema's die aan de orde zouden komen moeten alle economische en sociale aspecten van de Samenwerkingsstrategie omvatten. In de Gemeenschap is op instigatie van de Commissie een vruchtbare dialoog begonnen met en tussen de sociale partners. De Commissie wil die dialoog nog verdiepen. De regeringen van de Lid-Statens zouden concrete initiatieven moeten nemen om op nationaal vlak een dialoog op gang te brengen over alle thema's van de strategie, daarbij steunende op de bereidheid tot samenwerking waarvan de sociale partners hebben blijk gegeven en rekening houdend met de in elk land bestaande bijzondere omstandigheden.

4.7. Internationale coördinatie van de economische politiek

Ruim een jaar geleden werd een proces ingezet tot correctie van de belangrijkste externe onevenwichtigheden waarvan de wereldeconomie sedert 1982 te lijden heeft. Sedert maart 1985, toen de dollar op zijn hoogtepunt stond, stemt het koersverloop van de voornaamste valuta's beter overeen met de economische basisgegevens. Dit proces werd nog gestimuleerd door de overeenkomst van de Groep van Vijf, die in september 1985 te New York besloot dat een waardevermindering van de dollar met een overeenkomstige waardeverhoging van de andere valuta's, met name de yen, noodzakelijk was om een meer solide basis te geven aan de structuur van de internationale betalingen.

Eind september 1986 waren de munten van de andere leden van de Groep van Vijf sterk ten opzichte van de dollar gestegen. De effectieve koers van de dollar was met 22 % gedaald, die van de yen daarentegen met 38 % ten opzichte van zijn gemiddeld niveau van 1985 verhoogd. De effectieve koersen van de Europese valuta's waren minder verbeterd, doordat hun buitenlandse handel voor ongeveer de helft tussen Europese landen plaatsvindt. Vermoedelijk zijn de koersen, althans die van de Ecu ten opzichte van de dollar, thans voldoende aangepast.

Als echter rekening wordt gehouden met de enorme onevenwichtigheden die zich in de loop van de jaren hebben opgestapeld, vooral in de Verenigde Staten en Japan, moeten de wisselkoersaanpassingen worden aangevuld met interne aanpassingsmaatregelen om het Amerikaanse tekort of het

Japanse overschot tot een meer aanvaardbaar peil terug te brengen. De Groep van Vijf heeft erkend dat het evenwicht moet worden hersteld, maar op dit gebied is vrijwel nog geen vooruitgang geboekt. Het Amerikaanse tekort en het Japanse overschot zullen dus in 1986 en 1987 vermoedelijk nog te hoog zijn. Het overschot van de Gemeenschap zal vermoedelijk tijdelijk iets stijgen ten opzichte van 1985, maar toch binnen redelijke grenzen blijven. De algemene verdeling van overschotten en tekorten tussen de Lid-Statens maakt evenwel aanpassingen meer noodzakelijk, ook al is het duidelijk dat de lopende rekeningen van de betalingsbalansen niet volledig in evenwicht hoeven te zijn.

De Verenigde Staten hebben herhaaldelijk bij de landen met een overschot, vooral Japan en de Bondsrepubliek Duitsland, erop aangedrongen de binnenlandse vraag te stimuleren om sneller tot een vermindering van hun overschot ten opzichte van het buitenland, en derhalve van het tekort van de Verenigde Staten, te komen. Het is echter weinig waarschijnlijk dat een snellere groei in die twee landen, die slechts 15 % van de Amerikaanse uitvoer opnemen, zal volstaan om het tekort van de Verenigde Staten te doen dalen. Als alle industrielanden, behalve de Verenigde Staten, hun binnenlandse vraag stimuleren, zal een sterkere invloed op het Amerikaanse tekort worden uitgeoefend, want dan gaat het om ongeveer 60 % van de uitvoer van de Verenigde Staten. Een snellere groei in alle industrielanden zou echter wel tot een vermindering van het Amerikaanse tekort kunnen leiden, maar zou vrijwel geen effect hebben op het overschot van Japan en de Bondsrepubliek Duitsland. Het vraagoverschot van de industrielanden in de richting van Japan en de Bondsrepubliek Duitsland zal immers een neutraliserend effect hebben op de expansie van de invoer ten gevolge van de snellere toename van de binnenlandse vraag in deze twee landen.

Om het tekort op de betalingsbalans van de Verenigde Staten tot een houdbaar peil terug te brengen, moet in dat land de binnenlandse vraag worden afgeremd, hetgeen een periode van betrekkelijk geringe groei ten opzichte van de andere industrielanden inhoudt. In tegenstelling tot de uitvoer is de Amerikaanse invoer zeer inkomenselastisch, zodat deze laatste in principe onmiddellijk op een vertraging van de binnenlandse vraag zal reageren. In tabel 25 wordt, bij de veronderstelling dat de reële wisselkoersen op het peil van midden 1986 blijven, de verdeling weergegeven van de overschotten en tekorten op de lopende verrichtingen die men mag verwachten als de Verenigde Staten een meer restrictieve begrotingspolitiek zouden voeren. Aan het einde van de jaren tachtig zou het Amerikaanse tekort dan tot ongeveer 2 % van het BBP zijn teruggedrongen, terwijl het overschot van de Gemeenschap zou verdwijnen, maar dat van Japan zou nog steeds onaantvaardbaar hoog blijven.

Een vastberaden toepassing van de Samenwerkingsstrategie in de komende vier jaren zou dus een negatief effect hebben op de betalingsbalans van de Gemeenschap. Dat kan worden aanvaard, maar het leidt niet tot een duurzaam evenwicht. Het zou vooral voordelen opleveren voor de betalingsbalans van bepaalde andere Europese landen en de ontwikke-

lingslanden. De invloed van deze ontwikkeling op het saldo van de lopende verrichtingen van de Amerikaanse betalingsbalans zou vrij gering zijn en bovendien een nog grotere vertraging bij de opslorping van het Japanse overschot tot gevolg hebben (zie tabel 26). Dit zou niet de optimale koers zijn. Een internationale dosering van maatregelen om de onevenwichtigheden tot een aanvaardbaar peil terug te brengen zou dus, naast een fase van betrekkelijk geringe groei in de Verenigde Staten en snellere groei in de Gemeenschap, een nieuwe appreciatie van de yen samen met een budgettair stimuleringsbeleid in Japan vereisen. In tabel 27 wordt de verdeling gegeven van de saldi op de lopende rekeningen die zouden ontstaan als Japan in de periode 1987—1990 begrotingsstimulansen voor een bedrag van 1 % van het BBP geeft en de effectieve koers van de yen in de jaren 1987—1988 opnieuw met 20 % stijgt. Deze dosering, met eveneens maatregelen om de goederen- en kapitaalmarkten open te stellen, zou het overschot van Japan sterk doen verminderen. Dit voorbeeld toont aan dat het totale resultaat veel groter wordt dank zij samenwerking. Het zou nog verbeterd kunnen worden met de deelname van de EVA-landen, die reeds gunstig hebben gereageerd.

De recente ontwikkelingen in de internationale productie en de wereldhandel zijn niet voordelig geweest voor de ontwikkelingslanden. De zwakke groei in de industrielanden vormt een rem voor de uitvoer van de ontwikkelingslanden en heeft de koersen van de grondstoffen doen dalen, zodat de koopkracht van de uitvoer van de ontwikkelingslanden (uitvoerontvangsten gedeфлекeerd met de invoerprijzen) dit jaar naar raming met 11 % is gedaald. Bovendien is het tekort op de lopende rekening van deze groep landen na vier jaren van gestage verbetering weer groter geworden ondanks de verlaging van de rentebetalingen op hun buitenlandse schuld. Het beste middel om hun buitenlandse positie te verbeteren ligt in de verhoging van hun uitvoer. Markten die meer openstaan voor de produkten van de ontwikkelingslanden vormen een essentiële voorwaarde voor enig herstel van de kredietwaardigheid van de ontwikkelingslanden. Bovendien moet nieuw kapitaal ter beschikking worden gesteld voor een succesvolle herstructurering en aanpassing in de schuldenlanden om een sterkere groei te verwezenlijken, zoals in het Baker-initiatief is voorgesteld. Als positief voorbeeld kunnen de recente onderhandelingen over de buitenlandse schuld en het binnenlandse aanpassingsbeleid van Mexico worden genoemd.

Een opleving van de groei in de ontwikkelingslanden is noodzakelijk om te voorkomen dat de levensstandaard er nog meer daalt en om het probleem van de schuldenlast te kunnen oplossen. Het is daarbij van essentieel belang dat de correcties van de lopende rekeningen tussen de industrielanden onderling geen remmende invloed uitoefenen op de groei in de ontwikkelingslanden. Een grotere groei in deze landen kan zelfs in belangrijke mate bijdragen tot een gestage expansie van de wereldhandel.

De gebeurtenissen van de laatste tijd hebben bewezen dat de internationale coördinatie van de economische politiek nog sterk kan worden verbeterd. De landen die aan de Topconferentie van Tokio hebben deelgenomen zijn overeengekomen dat het beste middel daartoe zou zijn een geheel van indicatoren te ontwerpen om voldoende precieze streefcijfers vast te kunnen stellen en de resultaten te volgen. Volgens dit project zouden de nationale prognoses op hun consistentie en op hun onderlinge verenigbaarheid worden gecontroleerd om mogelijke bronnen van spanningen op te sporen en corrigerende maatregelen te treffen. Vervolgens zouden met de indicatoren de resultaten van de landen worden gemeten en met de streefcijfers vergeleken om eventueel bijstuuringsmaatregelen te kunnen treffen. Een dergelijk systeem is uiteraard nog geen oplossing voor alle problemen van de internationale economische samenwerking. Voor zover dat het een meer volledige analytische basis verschaft voor de beoordeling van het beleid van de grote landen en de binnenlandse en buitenlandse gevolgen daarvan, worden de mogelijkheden vergroot om ernstige onverenigbaarheden in het beleid van de deelnemende landen, met al wat dat aan spanningen kan inhouden, te voorkomen.

Het besluit dat in september te Punta del Este is genomen om aan een nieuwe ronde multilaterale onderhandelingen in het kader van de GATT te beginnen, doet de hoop toenemen dat een einde zal komen aan de protectionistische tendensen. Dit is een essentiële voorwaarde voor de ontwikkeling van een meer open en duurzaam multilateraal handelssysteem. Bovendien wordt verwacht dat door de onderhandelingen de structuren en disciplines van de GATT, die thans door ongunstige omstandigheden verzwakt zijn, zullen worden versterkt. Van bijzondere betekenis in dit verband is de afspraak dat zal worden gepoogd de handel in landbouwprodukten in de besprekingen te betrekken. Ten slotte zal de GATT zich moeten aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen in de samenstelling van de handel. De beslissing ook de liberalisering van de dienstverlening tot onderhandelings-thema te maken is een belangrijke stap: daardoor wordt een nieuwe sector in het multilaterale handelssysteem opgenomen.

De recente ontwikkeling van de wisselkoersen hebben gunstige voorwaarden geschapen voor het corrigeren van de grote externe onevenwichtigheden die in de afgelopen jaren werden opgebouwd, maar niet in die mate dat de onevenwichtigheden volledig zullen verdwijnen. Een meer houdbare structuur van de betalingsbalanssaldi zal eerst tot stand komen als de Verenigde Staten zich budgettaire beperkingen opleggen en Japan het omgekeerde beleid voert en de yen opwaardeert. Als de economische politiek die koers volgt, kunnen de voornaamste externe onevenwichtigheden van de Verenigde Staten en Japan tegen 1990 verdwenen zijn. Een

verbetering van de groeitendens in de Gemeenschap door de tenuitvoerlegging van de Samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid, en in de EVA-landen, zal gunstige effecten hebben op de wereldhandel. Deze positieve ontwikkeling zal worden versterkt door de nieuwe ronde van

multilaterale onderhandelingen in het kader van de GATT. Dit zou een positieve invloed sorteren op de uitvoer van de ontwikkelingslanden, zodat zij meer mogelijkheden krijgen om hun externe positie op middellange termijn te verstevigen.

Lopende rekening van de betalingsbalans in de periode 1986—1990

TABEL 25

Huidig beleid en wisselkoersen van medio 1986 (referentiescenario)

(In % van het BBP)

	1985	1986	Gemiddelde 1987—1990
Verenigde Staten	- 3,0	- 2,5	- 2,2
Japan	+ 3,7	+ 4,5	+ 3,2
Europese Gemeenschap	+ 0,5	+ 1,2	+ 0,4

In dit scenario is de gemiddelde reële groei van het BBP in de periode 1986 tot eind 1990: Verenigde Staten 2,7 %, Japan 3,6 %, Europese Gemeenschap 2,6 %.

TABEL 26

Samenwerkingsstrategie (zonder bijzondere samenwerking van Japan)

(In % van het BBP)

	1985	1986	Gemiddelde 1987—1990
Verenigde Staten	- 3,0	- 2,5	- 2,0
Japan	+ 3,7	+ 4,5	+ 3,5
Europese Gemeenschap	+ 0,5	+ 1,2	- 0,1

In dit scenario is de gemiddelde reële groei van het BBP in de periode 1986 tot eind 1990: Verenigde Staten 2,8 %, Japan 3,7 %, Europese Gemeenschap 3,5 %.

TABEL 27

Samenwerkingsstrategie met expansieve begrotingspolitiek in Japan en verhoging van de effectieve koers van de yen met 20 %

(In % van het BBP)

	1985	1986	Gemiddelde 1987—1990
Verenigde Staten	- 3,0	- 2,5	- 1,7
Japan	+ 3,7	+ 4,5	+ 2,2
Europese Gemeenschap	+ 0,5	+ 1,2	+ 0,1

In dit scenario is de gemiddelde reële groei van het BBP in de periode 1986 tot eind 1990: Verenigde Staten 2,9 %, Japan 3,4 %, Europese Gemeenschap 3,6 %.

DEEL II

HET ECONOMISCH BELEID IN DE LID-STATEN

TOEPASSING VAN DE SAMENWERKINGSSTRATEGIE VOOR GROEI EN WERKGELEGENHEID
IN DE LID-STATEN IN 1987

Bij beschouwing van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de afgelopen jaren komt men noodzakelijkerwijze tot de conclusie dat een krachtige actie in *alle* Lid-Statens noodzakelijk is ter wille van een forse terugdringing van de werkloosheid. Een uitzondering vormt Luxemburg waar de werkloosheid zeer laag is. De gemiddelde werkloosheid per jaar is in 1986 slechts in vier van de twaalf landen gedaald en zal in 1987 in de helft van de landen dalen. Voor slechts twee landen (Duitsland en Nederland) strekt de daling zich uit over beide jaren. In 1986 bevond de groei van het bruto binnenlands produkt van slechts twee landen (Duitsland en Portugal) zich binnen de marge van 3 tot 3,5 %, die op middellange termijn noodzakelijk wordt geacht voor een aanzienlijke vermindering van de werkloosheid. In 1987 treedt een aanzienlijke verbetering op aangezien zich dan zes Lid-Statens in deze positie bevinden, waaronder drie met een groot relatief aandeel in het communautaire BBP (Duitsland, Spanje, Italië), terwijl de cijfers van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk slechts een kwart punt onder de benedengrens van deze marge liggen. Hoewel derhalve vooruitgang in de goede richting is geboekt, is het van buitengewoon groot belang na te gaan of en onder welke voorwaarden deze resultaten in de Lid-Statens in 1987 en de daaropvolgende jaren kunnen worden geconsolideerd en verbeterd en in hoeverre het economisch en sociaal beleid tussen de landen moet verschillen in verband met de bijzondere eisen die de economische situatie in een Lid-Staat stelt.

Het spreekt vanzelf dat, zoals reeds in het Economisch Jaarverslag 1985/1986 is gezegd, het zeer moeilijk zo niet onmogelijk is zuiver nationaal maatregelen te treffen ter verbetering van de werkgelegenheid en dat deze alleen kunnen slagen bij een intensiever sociaal overleg, zowel op het niveau van de Gemeenschap als in de Lid-Statens. De wisselwerking tussen het regeringsbeleid en de visie van de sociale partners is een essentiële voorwaarde voor het slagen van iedere actie tot herstel van de werkgelegenheid.

Het rekening houden met de bijzondere nationale economische omstandigheden betekent niet noodzakelijkerwijs dat alle in het eerste gedeelte van dit verslag aanbevolen maatregelen naar land moeten worden gedifferentieerd.

Het is wenselijk de in de punten 4.3 tot 4.6 van het eerste gedeelte gedane voorstellen homogeen en gesynchroniseerd uit te voeren.

Voor de verbetering van de werking van de markten voor goederen, diensten en kapitaal en de uitvoering van het door de Gemeenschap opgestelde Programma voor de voltooiing van een grote interne markt zullen de Lid-Statens vrijwel

dezelfde maatregelen moeten treffen. Overgangsregelingen zouden overigens slechts mogen worden ingesteld in verband met bijzondere problemen van de Lid-Statens.

Voorts is het wenselijk dat de Lid-Statens een parallel beleid voeren op de arbeidsmarkten en ten aanzien van de loonkosten (zoals matiging van het stijgingstempo van de reële lonen, uit oogpunt van kostenneutrale vermindering van de arbeidsduur, herordening van de arbeidsduur, verlaging van de sociale lasten, krachtiger stimulering van het aanstellen van arbeidskrachten, bevordering van de oprichting van particuliere bedrijven).

De stimulering van de *interne vraag*, die voor het bereiken van de doelstelling van de strategie onontbeerlijk zou kunnen worden wanneer in de loop van 1987 de stimulerende effecten van de ruilvoetwinst beginnen weg te ebbten, moet noodzakelijkerwijze worden gedifferentieerd naar de situatie in elke Lid-Staat.

Uit monetair oogpunt zal van een verdere rentedaling een zeer krachtige impuls uitgaan op de investeringsactiviteit. In landen als de Bondsrepubliek Duitsland en Nederland zijn de rentetarieven door de krachtige desinflatie reeds aanzienlijk gedaald. Een verdere geforceerde verlaging zou de stabiliteitsdoelstellingen, die inherent zijn aan een gezond monetair beleid, in gevaar brengen. In de meeste andere landen, met name in Frankrijk en Italië, kan daarentegen bij geringere inflatieverwachtingen een voortzetting van de dalingstendens worden verwacht.

Deze binnenlandse doelstellingen kunnen echter alleen worden bereikt wanneer de Lid-Statens zich gezamenlijk en in het kader van de internationale monetaire samenwerking bezighouden met de externe aspecten van deze problematiek. Naar alle waarschijnlijkheid zal de dollarkoers in 1987 onder grote druk blijven staan, gezien de behoefte aan een ingrijpende aanpassing van de betalingsbalans van de Verenigde Staten. Een extreme depreciatie van de dollar zou niet in het belang van de Gemeenschap zijn wegens de negatieve effecten daarvan op de economische groei van de Gemeenschap. Aan de aanpassingen van het monetaire beleid om een dergelijke ontwikkeling tegen te gaan worden evenwel bepaalde grenzen gesteld bij overschrijding waarvan deze „self-defeating” zouden worden.

Op grond van deze overwegingen kan worden gesteld dat in het gehele pakket van beleidsmaatregelen het monetaire beleid in bepaalde Lid-Statens nog een stimulerend effect kan hebben op de groei, doch dat zijn betekenis in dit opzicht in andere Lid-Statens zeer beperkt is.

Op het gebied van de openbare financiën bestaat er een nog groter verschil in beleidsruimte. In de Bondsrepubliek Duitsland en Luxemburg is de begrotingssituatie voldoende ontspannen om een zekere ruimte te laten aan de overheid; in het Verenigd Koninkrijk heeft de regering in haar verklaring van afgelopen herfst voorzien in een verhoging van de openbare uitgaven van ongeveer 4,75 miljard pond in 1987/1988. Dit brengt met zich dat de voor 1987/1988 voorziene openbare uitgaven in reële termen ongeveer 2% hoger zullen liggen dan het geraamde resultaat van 1986/1987. In Frankrijk zal in 1987 een belangrijke belastingvermindering plaatsvinden en zijn voor 1988 verdere verlichtingen aangekondigd, terwijl het begrotingstekort in beide jaren zal worden verminderd. Daarentegen vereist de staat van de openbare financiën en vooral het hoge niveau van de overheidsschuld de voortzetting van de sanering in België, Griekenland, Ierland, Italië en Portugal. In een derde groep landen (Denemarken, Spanje en Nederland) zijn de begrotingsmoeilijkheden minder ernstig, doch bepaalde aspecten

van de vooruitzichten voor 1987 beperken de macro-economische beleidsruimte.

Bijgevolg zijn alleen de landen die tot een zeer kleine groep behoren in staat in het algemeen invloed uit te oefenen op de vraag- en aanbodomstandigheden. Wel zullen alle Lid-Staten door structurele veranderingen in openbare ontvangsten en uitgaven gunstiger constellaties kunnen scheppen voor de ontwikkeling van de werkgelegenheid.

Desalniettemin kan worden voorzien dat in de loop van 1987 de beleidsruimte van een toenemend aantal landen groter zal worden en dat in landen waar een dergelijke beleidsruimte reeds bestaat krachtiger kan worden ingegrepen. Dit zal uiteraard het geval zijn wanneer, zoals verwacht, de verbetering van de fundamentele voorwaarden voor het economisch evenwicht die reeds in 1986 is ingetreden zich in 1987 nog verder zal voortzetten.

BELGIË

In België zal de economische groei in 1986 vermoedelijk aanzienlijk groter zijn dan in de periode 1981—1985, waarbij de tempoversnelling niet alleen kan worden toegeschreven aan de val van de olieprijsen doch eveneens aan de vertraging bij de opstelling van het nieuwe programma tot sanering van de begroting. Het reële beschikbaar inkomen van de gezinshuishoudingen zal evenals het particuliere verbruik met meer dan 2,5% kunnen toenemen nadat deze gedurende verscheidene jaren op vrijwel gelijk niveau waren gebleven. Voorts zullen de bedrijfsinvesteringen krachtig kunnen toenemen onder invloed van de verbetering van de winstmarges. Daarentegen zal de groei in 1987 ongetwijfeld worden geremd door de matiging van de gezinsinkomens als gevolg van het in het voorjaar van 1986 aangenomen programma tot sanering van de begroting. De economische groei zal derhalve meer het werk zijn van de bedrijfsinvesteringen en de uitvoer. De prijsstijging zal vermoedelijk zeer zwak blijven na de belangrijke vertraging van het inflatietempo in 1986 (van 4,9 tot 1,3%). De lopende rekening van de betalingsbalans zal in de beide beschouwde jaren een ruim overschot vertonen. Het financieringstekort van de overheid daarentegen zal in 1986 slechts een zeer geringe verbetering vertonen, doch daarna in 1987 met 1,5 à 2 procentpunten van het BBP kunnen dalen. De maatregelen tot sanering van de openbare financiën zouden een ongunstig effect kunnen hebben op de werkgelegenheid in de overheidssector, die grotendeels zal moeten worden gecompenseerd door een toeneming in de particuliere sector, met name op grond van de tussen de sociale partners gesloten overeenkomsten. Voor de jaren 1986 en 1987 te zamen zal de totale werkgelegenheid en de werkloosheid nauwelijks enige wijziging ondergaan.

De inkomensontwikkeling in 1986 en 1987 past in de lijn van het sedert 1982 gevoerde beleid dat tot nu toe is gericht op een gematigde ontwikkeling van de reële lonen tot behoud van het na 1982 bereikte concurrentievermogen en ter

bevordering van de verdeling van de werkgelegenheid. De bereiking van deze doelstellingen zal in 1986 worden vergemakkelijkt door de vertraging van het inflatietempo dat door het stelsel van indexering snel heeft geleid tot vermindering van het stijgingstempo van de nominale lonen. De loononderhandelingen met betrekking tot de jaren na 1986 verlopen binnen het beperkende kader van de bevoegdheden waarover de regering beschikt om het concurrentievermogen in stand te houden. Wanneer de sectoriële loonovereenkomsten te sterk afwijken van de algemene aanbevelingen die zijn opgenomen in het in september 1986 gesloten nationale akkoord tussen de sociale partners en die verenigbaar zijn met de handhaving van dit concurrentievermogen en de bevordering van de werkgelegenheid, in hoofdzaak voor de jongeren, kan gebruik worden gemaakt van de wettelijke beperkingsbevoegdheden. De vertraagde stijging van de lonen heeft geleid tot een daling van de reële loonkosten per eenheid produkt van bijna 9% tussen 1981 en 1986. De rentabiliteit van de ondernemingen is parallel daaraan gestegen en hun financiële situatie is verbeterd. Bovendien werd besloten tot een verdere verlaging van de vennootschapsbelasting waarbij het maximale belastingpercentage zal worden teruggebracht van 45% tot 43% in 1988. Het monetair beleid ten slotte is erop gericht om op korte termijn de rentevoet zoveel te verlagen als verenigbaar is met de handhaving van een stabiele wisselkoers met het resultaat dat de rente voor investeringskredieten sedert april 1986 is gedaald tot 8,25% tegenover 12,75% begin 1985. Toch moest tot 1986 worden gewacht totdat deze verbeterde omstandigheden hebben geleid tot een aanmerkelijke groei van de bedrijfsinvesteringen aangezien de onzekerheid omtrent de ontwikkeling van de gezinsinkomens als gevolg van de maatregelen ter sanering van de begroting vermoedelijk de tenuitvoerlegging van nieuwe projecten heeft geremd. Zo zal ook de flexibiliteit op het gebied van de arbeidstijd binnenkort worden vergroot door de wettelijke bekrachtiging van de met de sociale partners

overeengekomen algemene invoering van een grotere arbeidstijdflexibiliteit, waardoor een betere aanpassing van de ondernemingen aan de schommelingen van de vraag mogelijk zal worden zodra de nieuwe loonovereenkomsten in werking zullen zijn getreden.

Daarentegen bevinden de openbare financiën zich in een zodanige staat dat de enige prioriteit een strikte en snelle sanering is ter verbreking van de spiraal „rentelasten-schulden”. De Belgische regering heeft in het voorjaar het in haar regeringsverklaring van december 1985 aangekondigde programma ter sanering van de begroting opgesteld volgens hetwelk het netto door de Schatkist te financieren saldo zal worden teruggebracht tot 8 % van het BNP in 1987 en tot 7 % in 1989, terwijl dit nog 11,5 % in 1985 bedroeg. De maatregel heeft in hoofdzaak betrekking op de besnoeiing van de uitgaven. Het programma van belastingverlichting voor natuurlijke personen, waartoe reeds eerder was besloten, werd gehandhaafd en iedere verzwarende van de belastingheffing op aardolieprodukten werd verworpen. Het geheel van maatregelen zou tijdelijk kunnen ingaan tegen de recente gunstige ontwikkeling van de werkgelegenheid en de binnenlandse vraag. Desalniettemin maakt de val van de aardolieprijzen het de Belgische economie mogelijk gedurende de periode van interne aanpassing een betrekkelijk gunstige groei te handhaven.

De toestand van de openbare financiën beperkt noodzakelijkerwijze de mogelijkheden tot ondersteuning van de vraag via de begroting. Evenals vroeger zou prioriteit moeten worden gegeven aan het herstel van het evenwicht van de openbare financiën en de uitschakeling van de starheden aan de kant van het aanbod, waarna pas een krachtiger en duurzame groei mogelijk wordt. Ook de tenuitvoerlegging van een monetair beleid dat is gericht op een zo groot mogelijke verlaging van de rentetarieven als verenigbaar is met de handhaving van de pariteit van de frank in het EMS

wordt sterk beïnvloed door de vermindering van het financieringstekort van de overheid.

Het enorme gebrek aan begrotingsevenwicht impliceert dat de doelstelling van de regering met betrekking tot het netto te financieren saldo daadwerkelijk en binnen de gestelde termijn moet worden bereikt en wel te meer daar de internationale context in verscheidene opzichten betrekkelijk gunstig is en de besnoeiing van de overheidsuitgaven in 1986 en 1987 door de daling van de rentetarieven wordt vergemakkelijkt. Vóór het aflopen van de bijzondere volmachten zullen eventueel nieuwe corrigerende maatregelen moeten worden getroffen ter waarborging van de bereiking van de doelstelling (een netto door de Schatkist te financieren saldo van 8 % van het BBP in 1987) en dit ter vermindering van elke ontsparing die zou kunnen volgen uit een te zwak rendement van de getroffen maatregelen of uit een minder gunstige ontwikkeling van de exogene factoren. De enige op korte termijn beschikbare beleidsruimte op het gebied van de begrotingspolitiek heeft betrekking op de structuur van de ontvangsten die beter kan worden afgestemd op het doen ontstaan van een meer arbeidscheppende groei. Eén van de mogelijkheden is de compensatie van een verlichting van de premiedruk op de lonen door verhoging van de indirecte belastingen in het algemeen of van de belastingheffing op aardolieprodukten in het bijzonder.

Het is wenselijk een mogelijkheid te behouden tot inperking van de loonontwikkeling na afloop van de bijzondere machten op dit terrein, gezien de noodzaak voor de Belgische economie gedurende de periode van interne aanpassing concurrentiekrachtig te blijven ten opzichte van de buitenlandse vraag. De handhaving van een politiek van algemene loonbeperking gedurende een lange periode zou desalniettemin thans in beperkte gevallen een zekere versoepeling wettigen als reactie op de signalen van de arbeidsmarkt wanneer zich knelpunten voordoen die moeilijk kunnen worden weggewonnen door maatregelen op het gebied van de beroepsmobiliteit.

TABEL 28

België: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	9,2	10,0	3,4	8,7	6,3	6,8	6,7	6,7	3,1
{ reëel	4,9	2,5	-1,5	1,5	-0,1	1,4	1,5	2,0	1,3
{ deflator	4,1	7,5	5,0	7,1	6,3	5,5	5,1	4,6	1,8
Particulier verbruik, deflator	3,7	7,8	8,1	7,4	7,5	5,9	4,8	1,3	1,5
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	:	:	-18,1	-0,3	-3,6	4,4	3,8	7,0	6,9
{ overheid	:	:	-6,3	-8,9	-7,6	-8,8	-13,2	-6,4	-9,8
{ totaal	5,1	1,9	-16,3	-1,7	-3,9	1,0	1,2	5,3	5,0
waarvan: bouw	:	:	-22,9	-5,4	-5,1	-4,2	-0,4	2,1	2,2
installaties	:	:	3,6	8,0	-9,5	9,9	3,6	9,5	8,4
Binnenlandse vraag in constante prijzen	:	:	-4,1	0,3	-2,5	1,7	1,3	3,0	1,3
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	-0,8	-2,6	-0,3	-0,8	-0,5	-1,4
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	8,9	11,6	6,4	8,1	6,4	6,8	4,5	2,5	2,2
{ reëel A ⁽⁴⁾	4,6	3,8	1,4	1,0	0,0	1,4	-0,6	-2,0	0,4
{ B ⁽⁴⁾	5,1	3,5	-1,5	0,7	-1,0	0,8	-0,3	1,2	0,7
Productiviteit ⁽⁵⁾	4,3	2,4	0,5	2,9	0,9	1,4	1,0	1,7	1,9
Reële loonkosten per eenheid produkt	0,3	1,4	0,9	-1,8	-0,9	0,0	-1,6	-3,6	-1,5
Concurrentievermogen ⁽⁶⁾	-0,2	1,5	-8,2	-11,5	-2,3	0,1	1,8	2,9	-0,6
Werkgelegenheid	0,6	0,1	-2,1	-1,3	-1,6	0,2	0,5	0,3	-0,6
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁷⁾	2,2	6,8	11,1	13,0	14,3	14,4	13,7	12,9	13,4
Saldo lopende rekening in % van het BBP	1,0	-1,4	-4,6	-3,3	-0,6	-0,4	0,4	2,3	2,8
Rente kapitaalmarkt	6,5	9,4	13,8	13,5	11,8	12,0	10,6	8,0	7,2
Liquiditeitsmassa ⁽⁸⁾	10,1	11,2	10,0	7,5	7,0	6,1	6,7	5,8	4,0
Financieringsbehoefte of capaciteit van de overheid in % van het BBP	-1,9	-5,8	-12,6	-11,1	-11,7	-9,5	-8,4	-8,0	-6,2
Overheidsschuld in % van het BBP	:	64,8	88,2	95,9	105,1	110,7	117,4	120,6	125,7
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	4,4	8,0	9,3	9,4	9,9	10,6	10,6	10,7

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁷⁾ Definitie Eurostat.⁽⁸⁾ Jaarultimo.

DENEMARKEN

In *Denemarken* deed zich de laatste jaren in belangrijke opzichten een aanzienlijke economische vooruitgang voor: zowel in 1984 als in 1985 groeide het BBP in hoog tempo met respectievelijk 3,9 % en 3,8 %; tegelijkertijd is de werkgelegenheid gestegen met respectievelijk 2,4 % en 3,1 % en, hoewel de toeneming van het arbeidsaanbod snel heeft gereageerd op die van de vraag is de werkloosheid gedaald van het recordcijfer van 10,2 % in 1983 tot 8,2 % eind 1985. Deze ontwikkeling werd gesteund door een krachtig herstel van de investeringen in vaste activa als gevolg van een aanmerkelijke verbetering van de rentabiliteit die op zich zelf samenhangt met het stringente loonbeleid van het begin van de jaren tachtig.

De forse toeneming van de werkgelegenheid sinds 1983 — ongeveer 2 % per jaar — is het meest opmerkelijke resultaat van het sedert 1982 gevolgde beleid en stemt zeer goed overeen met de Samenwerkingsstrategie voor groei die door de Raad in 1985 werd vastgesteld. Dit beleid was in hoofdzaak gericht op de stimulering van het aanbod door de groei van de reële en nominale lonen te beperken, de overheidsuitgaven te besnoeien en door zich aan te sluiten bij de doelstelling van interne en externe stabiliteit van de munt binnen het EMS. Als gevolg daarvan zijn de reële lonen tussen 1983 en 1985 gedaald en vervolgens weinig gestegen dank zij gematigde collectieve arbeidsovereenkomsten en de opheffing van de indexering. De hieruit voortgevloeide toeneming van de rentabiliteit was één van de impulsen voor de particuliere investeringen. Anderzijds kon het financieringsstekort van de overheid, dank zij een stringente beperking van de overheidsuitgaven en een geringe stijging van de ontvangsten, worden verlaagd van 9,3 % van het BBP in 1982 tot 1,9 % in 1985, terwijl in 1986 een overschot van ongeveer 3 % werd geregistreerd. De besnoeiing van de begroting heeft de ruimte voor de ontwikkeling van de bedrijfssector vergroot. Doordat het accent werd gelegd op de inkomens en de overheidsfinanciën behoeft het monetair beleid niet als enige de last van de stabilisatie te dragen en bijgevolg zijn de rentetarieven aanzienlijk gedaald.

Ondanks deze belangrijke begrotingscorrectie is het tekort op de lopende rekening tussen 1983 en 1985 aanzienlijk toegenomen, zowel onder invloed van een verslechtering van de handelsbalans en een aanzienlijke toeneming van de netto-rentelasten als gevolg van het gezamenlijke effect van de stijging van de dollarkoers tot medio 1985 waardoor het in nationale munt uitgedrukte bedrag van de schuld groter is geworden, als van de voortdurende toeneming van de schuld zelf. Terwijl in 1985 het tekort op de handelsbalans met 4,4 punten van het BBP daalde ten opzichte van 1979, bedraagt het tekort op de lopende rekening nog 4,4 %, dit wil zeggen weinig minder dan de 4,7 % van 1979 en aanzienlijk meer dan de 3,3 % van 1984.

In 1986 bleef de binnenlandse vraag in het eerste halfjaar aanzienlijk stijgen en overtrof het potentiële aanbod

opnieuw. Deze krachtige stijgingstendens kan in hoofdzaak worden toegeschreven aan een daling van de besparingen van de gezinnen die eveneens een groter gebruik van leningen hebben gemaakt. Ondanks de overheidsmaatregelen van december 1985 en maart 1986, die verdere verslechtering beoogden te voorkomen, bleef de betalingsbalans verslechteren. Desalniettemin is als gevolg van deze maatregelen de vraag van de gezinshuishoudingen gestabiliseerd en vertoont de activiteit in de bouwnijverheid, hoewel nog steeds intensief, tekenen van verzwakking. De overige particuliere investeringen vertoonden een matige stijging met uitzondering van enkele sectoren zoals energie en scheepsbouw. Hoewel de handelsbalans in de loop van het jaar zal verbeteren blijft de rente op de buitenlandse schuld hoog en het tekort op de lopende rekening zal voor geheel 1986 niet dalen. De groei van het reële BBP, die als gevolg van de restrictieve maatregelen is teruggelopen tot ongeveer 3 %, heeft een ongunstig effect gehad op de schepping van werkgelegenheid zodat de werkloosheid op ongeveer 7 3/4 % is gebleven. De stijging van de consumptieprijzen zal vermoedelijk 3,5 % bedragen tegenover 5 % in 1985 ondanks de verhoging van de indirecte belastingen.

In oktober 1986 werden nieuwe maatregelen getroffen ter vergroting van de gezinsbesparingen en ontmoediging van het consumptief krediet. Deze omvatten een verkorting van de aflossingsvrije periode voor nieuwe bouwleningen, hogere zegelrechten op documenten met betrekking tot leningen en een bijzondere belasting op de rente van aan particulieren verstrekte consumptieve leningen. De voornaamste gebeurtenissen die de economische ontwikkeling in het komende jaar zullen beïnvloeden zijn de invoering per 1 januari 1987 van de eind 1986 goedgekeurde belastinghervorming en de in maart 1987 te sluiten loonovereenkomsten. Het hoofddoel van de belastinghervorming is de toeneming van de besparingen door de gezinshuishoudingen. Zij zou een zekere stimulans kunnen vormen voor de consumptieve vraag van de gezinnen in 1987 door een deel van de door hun gedragen druk van de directe belastingen over te hevelen naar het bedrijfsleven en andere instellingen, inclusief die zonder winst oogmerk die thans van belasting zijn vrijgesteld. Dit effect wordt evenwel gecompenseerd door de verhoging van de heffingen van de lagere overheden, alsmede door de in oktober 1986 getroffen maatregelen. De vermindering van de arbeidsduur, die wordt gecompenseerd door een dienovereenkomstige verhoging van de uurlonen, en de voorgenomen uitbreiding van de uitkeringen wegens ziekte zullen leiden tot een loonsstijging per werknemer van meer dan 3 % begin 1987, hetgeen de voor nieuwe verhogingen bij de tweejarige loonovereenkomsten voor maart 1987 beschikbare marge beperkt. Na de krachtige stijging van 1984—1986 zullen de installatie-investeringen aanzienlijk minder krachtig zijn in 1987, vooral in de energiesector. Over het geheel genomen zal de groei aanzienlijk geringer zijn dan in 1986 en sterker afhankelijk zijn van externe factoren. De werkloosheid zal iets hoger zijn dan het waarschijnlijke niveau voor 1986. Gemiddeld zouden de consumptieprijzen met 3,5 à 4 % kunnen stijgen, hetgeen ongeveer even sterk is als in 1986 toen zich de effecten deden gevoelen van de belastingverhoging voor energie ter wegneming van het effect van de

lagere olieprijsen en van de dollarkoers op de koopkracht van gezinshuishoudingen ⁽¹⁾. De lopende rekening van de betalingsbalans zal een aanmerkelijke verbetering vertonen.

De in 1986 waargenomen loondrift als gevolg van sectorieel gebrek aan evenwicht van de arbeidsmarkt en de verwachte produktiviteitsstijging maken voortzetting van de matigingstendens in de loonovereenkomsten wenselijk door met name de verlichting van de inkomstenbelasting voor 1987 in aanmerking te nemen.

Afgezien van de netto-rentebetalingen wordt het tekort op de lopende rekening in hoofdzaak veroorzaakt door een vraagoverschot en niet zozeer door een wijziging van het prijsconcurrentievermogen. De recente verzwakking van de Deense kroon in het EMS wijst er evenwel op dat de ruimte van de autoriteiten nauw blijft en dat er bij het monetair beleid rekening moet worden gehouden met de vereisten voortvloeiend uit buitenlandse financiering. Voorts zijn de maatregelen ter bevordering van het sparen door gezinshuishoudingen en de vermindering van hun schuldenlast in het kader van de in oktober getroffen maatregelen van kardinale betekenis. De uitbreiding van de pensioenregelingen, die zijn gebaseerd op vrijwillige bijdragen, tot een groter deel van de bevolking, eventueel in het kader van de loonovereenkomsten, zouden hiertoe eveneens een nuttige bijdrage kunnen leveren. Op korte termijn zal het extern tekort iets geringer worden, terwijl op langere termijn een toegenomen besparing in staat zal stellen tot financiering van een groter investeringsvolume en verbetering van het groeipotentieel zonder het externe evenwicht in gevaar te brengen.

⁽¹⁾ Bij de ramingen in deze tekst is rekening gehouden met de effecten van de in oktober getroffen maatregelen, terwijl het niet mogelijk was de overeenkomstige herzieningen in de cijfers van tabel 29 aan te brengen.

Eveneens is het geboden de economische structuren aan te passen aan de wijzigingen van het internationale klimaat. Er zijn reeds maatregelen genomen en andere nog in voorbereiding ter uitbreiding van de beroepsopleiding en het onderzoek op die terreinen waar dergelijke maatregelen bijzonder doeltreffend lijken te zijn. De mogelijkheden tot wijziging van de huidige arbeidsorganisatie, versoepeling van de reglementering daarvan en verhoging van het aanpassingsvermogen van de markt zouden moeten worden onderzocht en met de sociale partners worden besproken.

Als gevolg van de vroegere tekorten is de bruto buitenlandse schuld thans bijna 40 % van het BBP, welk percentage vrijwel gelijkelijk wordt gedeeld tussen overheidsschuld en particuliere schuld. Bij een gemiddelde toeneming van het nominale BBP van 6 % in de komende jaren zou de verhouding tussen de buitenlandse schuld en het BBP stabiel kunnen blijven met een lopend tekort van 2,5 % van het BBP. Bij een geringer tekort zal deze verhouding kleiner worden. Als eerste etappe lijkt het urgent reeds in 1988 het tekort terug te brengen tot een met de stabiliteit van de relatieve schuldenlast verenigbaar niveau, hetgeen op korte termijn amper zou kunnen worden bereikt zonder een voortdurend strikt begrotingsbeleid overeenkomstig de officiële doelstellingen. Een extra verlaging van het betalingsbalanstekort zou in de komende jaren deze last kunnen verlichten. Voor 1987 zal het financieringsoverschot van de gehele overheid dat impliciet in de ontwerp-begroting is opgenomen, ten opzichte van 1986 ongewijzigd blijven, dit wil zeggen ongeveer 3 % van het BBP en overeenkomen met een gering overschot op de begroting van de centrale overheid. Gezien de betalingsbalansmoeilijkheden en de noodzaak een evenwichtige economische ontwikkeling te verzekeren zou deze doelstelling kunnen worden bereikt door de zeer strikte toepassing van het op nulgroei van de overheidsuitgaven gerichte beleid dat in de afgelopen jaren is gevoerd.

TABEL 29

Denemarken: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt	11,7	11,7	9,1	14,4	10,4	9,9	9,5	7,8	5,5
{ nominaal	:	1,6	-0,9	3,0	2,0	3,4	3,8	2,9	1,8
{ reëel	:	9,9	10,1	11,3	8,1	5,8	5,4	4,8	3,7
{ deflator	:								
Particulier verbruik, deflator	6,6	10,1	12,0	10,8	7,2	6,6	5,0	3,3	2,8
Investerings in vaste activa, volume	:	-5,1	-19,7	10,9	4,0	12,4	15,9	10,7	-1,3
{ privé	:	-2,2	-17,0	-9,4	-15,4	1,7	5,4	2,4	2,1
{ overheid	:	-3,1	-19,2	7,1	0,9	11,0	14,6	9,8	-0,9
{ totaal	:	-4,9	-21,7	-1,3	1,1	7,2	13,1	6,3	-0,7
{ waarvan: bouw	:	0,7	-15,0	20,1	0,6	15,8	16,5	13,7	-1,2
{ installaties	:								
Binnenlandse vraag in constante prijzen	:	0,6	-4,1	3,5	0,9	4,0	5,3	4,1	1,8
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	2,7	-0,3	2,6	3,3	-0,7	-1,5
Loonsom per werknemer	10,7	11,7	9,2	12,1	7,9	5,4	4,4	4,0	5,9
{ nominaal	3,4	1,6	-0,8	1,4	-0,2	-0,3	-1,0	-0,7	2,1
{ reëel A ⁽⁴⁾	3,8	0,8	-2,5	1,6	0,6	-1,1	-0,6	0,7	3,0
{ B ⁽⁴⁾									
Productiviteit ⁽⁵⁾	3,2	1,2	0,4	2,7	1,6	1,2	0,7	0,0	1,5
Reële loonkosten per eenheid produkt	0,2	0,4	-0,9	-1,3	-1,8	-1,5	-1,7	-0,7	0,6
Concurrentievermogen ⁽⁶⁾	1,7	-0,3	-7,5	-3,2	-0,5	-3,5	0,9	3,8	0,6
Werkgelegenheid	1,1	0,4	-1,3	0,3	0,5	2,4	3,1	1,9	0,3
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁷⁾	1,1	5,5	8,9	9,5	10,2	9,8	8,7	7,5	7,6
Saldo lopende rekening in % van het BBP	-2,1	-3,5	-3,0	-4,2	-2,2	-3,3	-4,4	-4,1	-3,6
Rente kapitaalmarkt	9,0	16,0	19,3	20,5	14,4	14,0	11,6	10,4	10,5
Liquiditeitenmassa ⁽⁸⁾	10,6	11,7	9,1	11,4	25,5	17,0	15,8	7,7	2,9
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	2,0	-0,6	-7,1	-9,3	-7,3	-4,2	-1,9	2,8	2,8
Overheidsschuld in % van het BBP	:	19,2	43,6	53,0	62,8	67,7	66,4	61,1	57,1
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	2,2	5,3	6,0	8,1	9,6	9,8	8,8	8,0

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986 waarbij geen rekening is gehouden met de effecten van de aan het einde van deze maand getroffen maatregelen, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁷⁾ Definitie Eurostat.⁽⁸⁾ Jaarultimo.

BONDSREPUBLIEK DUITSLAND

In de *Bondsrepubliek Duitsland* is het herstel in 1986 zijn vierde jaar ingetreden. Aan het begin van het jaar werd de groei evenwel ongunstig beïnvloed door verschillende uitzonderlijke factoren, zoals de strenge winter, de onzekerheid omtrent de toekomstige ontwikkeling van de dollarkoers en de olieprijs en het bijzonder geringe aantal werkbare dagen. Ondanks het herstel van de activiteit met ingang van het tweede kwartaal zal de reële groei voor 1986, iets groter dan 3 %, wat lager liggen dan aan het begin van het jaar nog werd voorzien. De groei werd in hoofdzaak bepaald door het particulier verbruik en de bedrijfsinvesteringen. Het particulier verbruik werd gestimuleerd door de loonsstijging die, gezien de feitelijke prijsstabiliteit in 1986, heeft geleid tot de krachtigste volumestijging van de consumptieve bestedingen sedert 1971. Overigens werden de investeringen gestimuleerd door de vergroting van de binnenlandse afzetmogelijkheden en door een nieuwe stijging van de winsten als gevolg van de gunstige ruilvoet. Het zwakke stijgingstempo van het uitvoervolume en de forse toename van het invoervolume — welke verschijnselen zich voordeden sedert eind 1985 — hebben evenwel geleid tot een aanmerkelijke verslechtering — met 1,4 % van het BBP — van de reële buitenlandse positie, hetgeen evenwel geen belemmering vormde voor een recordoverschot op de lopende rekening van de betalingsbalans van bijna 6,3 miljard DM als gevolg van de aanzienlijke verbetering van de ruilvoet.

Hoewel het effect van uitzonderlijke factoren die in 1986 de binnenlandse vraag hebben gestimuleerd wegebt zal deze in 1987 nog op eigen kracht toenemen terwijl de uitvoermogelijkheden in het bijzonder binnen het EMS-gebied opnieuw enigszins zullen verbeteren. Het herstel zal zich derhalve in het vijfde achtereenvolgende jaar voortzetten. De groei van het reële BBP zal aldus 3 1/4 % kunnen bedragen. Aangezien de ruilvoet vrijwel ongewijzigd zal blijven zullen de prijzen de ontwikkeling van het binnenlandse kostenpeil volgen en opnieuw een matige stijging vertonen. Het saldo van de lopende rekening zal aanzienlijk teruglopen, tot 44 miljard DM, dit wil zeggen 2,1 % van het BBP.

Naar alle waarschijnlijkheid zal de werkgelegenheid in 1986 toenemen met 280 000 eenheden en in 1987 met nog 250 000. Hoewel in vroegere conjuncturele herstelperioden de toeneming van de werkgelegenheid zich vooral situeerde in de dienstensector begint deze zich nu ook in de huidige fase voor te doen in de verwerkende industrie met groeicijfers van respectievelijk 1 1/2 en 1 %. Ondanks het grote aantal maatregelen ter bevordering van de doorstroming op de arbeidsmarkt zal het aantal werklozen in 1986 slechts met 80 000 teruglopen en in 1987 met iets meer dan 90 000, hetgeen aanzienlijk minder snel is dan de toeneming van de werkgelegenheid aangezien de meeste geschapen arbeidsplaatsen worden ingenomen door werkzoekenden die voor het eerst hun intrede doen op de arbeidsmarkt.

Hoewel in de afgelopen jaren de economische situatie in de Bondsrepubliek Duitsland steeds gunstiger is geweest dan in de naburige Europese landen heeft het werkloosheidsprobleem niets van zijn scherpte verloren. Het is dan ook van het

grootste belang een vastberaden actie te ondernemen ter oplossing van dit probleem. In de voorgaande jaren hebben de sociale partners reeds bij de onderhandelingen over de collectieve arbeidsovereenkomsten rekening gehouden met de gewijzigde verhoudingen op de arbeidsmarkt; deze hebben geleid tot een verlaging van het loonaandeel tussen 1981 en 1985 met meer dan 4 procentpunten. Onder de gunstige invloed van de verbetering van de ruilvoet zal deze tendens zich in 1986 nog voortzetten, hoewel in de collectieve overeenkomsten uiteraard niet anticipatief met de onverwacht gunstige ontwikkeling van het binnenlands prijspeil in 1986 rekening kon worden gehouden.

De matige stijging van de reële lonen heeft in de afgelopen jaren krachtig bijgedragen tot verbetering van de winsten van het bedrijfsleven en bijgevolg tot verhoging van de rentabiliteit van de investeringen. Deze verbetering van het investeringsklimaat heeft reeds geleid tot een aanzienlijke toeneming van de bedrijfsinvesteringen, die in de laatste tijd ook vaker in uitbreiding van de productiecapaciteiten uitmonden zodat zich recent weer een krachtige groei voordeed in de bouwinvesteringen exclusief woningbouw.

De investeringen in woningen vertonen een minder gunstige ontwikkeling onder invloed van de afnemende bevolking en de dispariteit tussen de ontwikkeling van de bouwkosten en van de inkomens die de vertragingstrend van de vraag krachtig hebben versterkt. De toekomst van de sector zal worden bepaald door zijn vermogen de kostenstijging beneden de algemene stijging van het prijsniveau te houden. Bovendien zal de ombuiging van de investeringen in de woningbouw naar een betere instandhouding van het woningbestand en een hogere kwaliteit daarvan in de toekomst de mogelijkheid tot het scheppen van werkgelegenheid vergroten.

De crisis in de bouw werd in de afgelopen jaren verergerd door de vermindering van de overheidsinvesteringen. De vooruitgang bij de consolidatie van de begroting werd namelijk eveneens bereikt ten nadele van deze categorie van vooral op gemeentelijk niveau verrichte investeringen. Sedert 1985 evenwel zijn de overheidsinvesteringen weer beginnen te stijgen. In 1986 bedroeg de nominale stijging daarvan 6 %. De investeringen met betrekking tot de infrastructuur, de milieubescherming en de stadsvernieuwing werden aangemoedigd door nieuwe maatregelen waarvan eveneens de particuliere investeringen hebben geprofiteerd. De eerste fase van de belastinghervorming en de geringe verlaging met 0,1 % van de werkloosheidspremies, tenslotte, hebben eveneens een bijdrage geleverd tot de verbetering van de aanbodomstandigheden terwijl zij tegelijkertijd de vraag ondersteunden. Bovendien houden de financieringsprogramma's op middellange termijn van de lagere overheden tot 1990 een nominale groei in van 4 à 5 % van hun investeringen. Daarmee zullen de overheidsinvesteringen, in tegenstelling tot de afgelopen jaren, opnieuw in een zelfde tempo als de algemene economische groei toenemen.

Het monetair beleid bleef gericht op stabiliteit waardoor het inflatiepercentage nog is teruggelopen en de markttendens volgend zijn de debetrentetarieven tot een historisch mini-

mum gedaald. Tot dusverre werd deze ontwikkeling bevorderd door externe invloeden. In 1986 heeft de groei van het „centrale-bankgeld” de bovengrens van de vastgestelde marge voortdurend overschreden, hetgeen de Bundesbank heeft genoopt tot een gereserveerde houding ten aanzien van iedere verdere verlaging van de geldmarktrente.

In het bedrijfsleven zijn de aanbodomstandigheden verbeterd. Het proces van differentiatie van de lonen op basis van de beroepskwalificaties is weliswaar niet overal voortgeschreden, doch in veel sectoren werden verminderingen van de arbeidstijd overeengekomen terwijl steeds talrijkere mogelijkheden werden geschapen tot herordening van de arbeidstijd met als doel een verbetering van de werkgelegenheids-situatie. Gezien de inmiddels gebleken klaarblijkelijke schaarste aan gekwalificeerde arbeidskrachten is het aange-wezen dat de ondernemers zich nog intenser bezighouden met opleiding en omscholing.

Over het geheel genomen beginnen de door het monetair beleid, begrotingsbeleid en inkomensbeleid getroffen maatregelen tot schepping van een heilzame omgeving voor een meer arbeidschepende groei vrucht te dragen. Daar komt bij dat de binnenlandse vraag onder de gunstige invloed van de verbetering van de ruilvoet krachtiger is geworden. Gezien de geleidelijke wegebbing van de effecten van de positieve olieschok evenwel zal het economisch beleid in de toekomst opnieuw het bewijs moeten leveren dat dit in staat is een duurzame en bevredigende groei te verzekeren.

Door het begrotingsbeleid van de afgelopen jaren kon het overheidstekort zodanig worden verminderd dat de inkomstenbelasting in twee etappes, in 1986 en 1988, kon worden verlaagd zonder de reeds bereikte sanering in gevaar te brengen. In feite is het tekort van de centrale overheid (bond en deelstaten) in 1986 nog iets verder teruggelopen. Het voor 1987 verwachte tekort (bijna 2% van het BBP) kan in verband met de huidige groeivoorzichten als redelijk worden beschouwd. Gezien met name de gevaren die de ontwikkeling van de buitenlandse vraag voor de economische bedrijvigheid zou kunnen hebben zou het begrotingsbeleid desalniettemin in staat moeten zijn snel te reageren op iedere aanmerkelijke verzwakking van de totale vraag.

De tweede etappe van de belastinghervorming die in 1988 een belastingverlichting voor de gezinshuishoudingen betekent van bijna 10 miljard DM zal wegens de daarmee samenhangende geringere belastingprogressiviteit een stimulans vormen tot prestatie en terzelfder tijd de vraag ondersteunen. De voor de volgende regering aangekondigde belastinghervorming zal eveneens bijdragen tot verhoging van de prestatieeigening en aldus de groeifactoren bevorderen. Zij zal daarin des te beter slagen naarmate de concrete

modaliteiten van de hervorming sneller worden vastgelegd. Wanneer tegelijkertijd de onontbeerlijke uitgavenbezuinigingen zouden worden vastgesteld zou veel gemakkelijker het reeds herhaaldelijk aangekondigde project van systematische ontmanteling van de subsidies aan het bedrijfsleven kunnen worden gerealiseerd. Bovendien zou kunnen worden overwogen al naar de beschikbare capaciteiten de uitgaven voor rendabele overheidsinvesteringen te verhogen tot boven de huidige kredieten. Tenslotte zou een verlaging van de sociale premies die aan het Bonds-bureau voor Arbeid worden overgemaakt kunnen worden overwogen. De desbetreffende begroting vertoont immers sedert verscheidene jaren een overschot, dat in de toekomst met het teruglopen van de werkloosheid nog groter zal worden.

Ook het loonbeleid moet zijn bijdrage leveren tot de ondersteuning van de werkgelegenheid, hetgeen des te gemakkelijker is naarmate de vraagvooruitzichten zekerder zijn. De toeneming van de reële lonen per hoofd moet lager blijven dan die van de algemene produktiviteit. Te dien aanzien moeten de sociale partners inzien dat, in tegenstelling met hetgeen zich uitzonderlijk in 1986 heeft voorgedaan, de ruilvoet niet opnieuw in 1987 een voor verdeling in aanmerking komende meerwaarde zal opleveren en dat het geboden is de aanmerkelijke vermindering van het concurrentievermogen, als gevolg van de appreciatie van de mark ten opzichte van de dollar, voor zover mogelijk niet in de exportprijzen door te berekenen, hetgeen uiteraard schadelijk is voor de rentabiliteit van de ondernemingen.

De huidige doelstelling van het monetair beleid, namelijk de financiering op middellange termijn van een bevredigende groei van het produktiepotentieel met behoud van de prijzenstabiliteit, moet worden voortgezet. Onder voorwaarde dat de loonkosten niet aanzetten tot prijsstijging zou een dergelijk beleid ruimte moeten bieden tot een verdere marktconforme verlaging van de toonaangevende rentetarieven. Indien daarentegen een daling van deze rentetarieven op korte termijn om externe redenen noodzakelijk zou worden, zou dit een ongunstige invloed kunnen hebben op de renteanticipaties op de kapitaalmarkt, gezien het tempo van de monetaire expansie.

Ter verbetering van de aanbodomstandigheden op het micro-economische vlak, werden in het verleden reeds een groot aantal maatregelen getroffen die zowel betrekking hebben op de markten van de goederen als van de produktiefactoren. De administratieve belemmeringen en in vele sectoren de buitensporige staatsbemoeienis blijven evenwel een belemmering vormen voor een doeltreffender allocatie van de produktiefactoren. Een krachtiger beleid zal nodig zijn ter wegneming van deze belemmeringen.

TABEL 30

Bondsrepubliek Duitsland: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	8,9	7,1	4,2	3,7	4,8	4,7	4,9	7,1	4,6
{ reëel	4,4	2,2	0,2	-0,6	1,5	2,7	2,6	3,1	3,2
{ deflator	4,4	4,8	4,0	4,4	3,3	1,9	2,2	3,9	1,4
Particulier verbruik, deflator	3,5	4,8	6,2	4,8	3,2	2,5	2,1	0,0	1,1
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	3,7	0,9	-3,9	-4,5	5,1	1,2	-0,3	7,1	5,5
{ overheid	5,9	0,3	-9,7	-9,3	-8,6	-2,1	-0,4	5,0	4,8
{ totaal	4,0	0,8	-4,8	-5,3	3,2	0,8	-0,3	3,5	5,5
waarvan: bouw	3,5	-0,3	-5,1	-4,3	1,7	1,6	-6,2	0,7	3,5
installaties	5,2	3,0	-4,3	-6,7	5,6	-0,5	9,4	7,5	8,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen	4,5	2,3	-2,7	-2,0	2,3	1,9	1,5	4,8	4,2
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	-3,4	1,5	0,2	-0,9	2,0	0,7
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	9,2	7,4	5,2	4,1	3,8	3,4	3,0	4,0	3,2
{ reëel A ⁽⁴⁾	4,6	2,5	1,2	-0,3	0,5	1,4	0,8	0,1	1,8
{ B ⁽⁴⁾	5,5	2,5	-0,9	-0,7	0,6	0,9	0,9	4,0	2,1
Productiviteit ⁽⁵⁾	4,1	2,5	0,9	1,1	3,0	2,6	1,9	1,9	2,2
Reële loonkosten per eenheid produkt ⁽⁶⁾	0,5	0,0	0,3	-1,4	-2,4	-1,1	-1,0	-1,8	-0,4
Rentabiliteit ⁽⁷⁾	:	:	:	4,2	11,2	4,4	6,4	12,6	2,9
idem (1961/1973 = 100)	100	70,9	70,9	73,9	82,2	85,8	91,3	102,8	105,8
Concurrentievermogen ⁽⁸⁾	:	:	:	2,5	1,5	-2,0	-2,5	5,4	1,8
Werkgelegenheid	0,2	-0,3	-0,7	-1,7	-1,5	0,1	0,7	1,1	1,0
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁹⁾	0,8	3,6	4,8	6,9	8,4	8,4	8,4	8,1	7,7
Saldo lopende rekening in % van het BBP	0,7	0,4	-0,8	0,5	0,6	1,0	2,2	3,2	2,1
Rente kapitaalmarkt	7,2	7,8	10,4	9,0	7,9	7,8	6,9	5,6	5,1
Liquiditeitsmassa ⁽¹⁰⁾	10,9	8,5	5,0	7,1	5,3	4,7	5,0	5,6	5,4
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	0,3	-2,9	-3,7	-3,3	-2,5	-1,9	-1,1	-0,9	-0,7
Overheidsschuld in % van het BBP	17,7	27,7	36,4	39,5	41,0	41,9	42,5	41,6	41,3
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	0,9	1,6	2,3	2,8	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Verhouding tussen de reële loonsom per werknemer en de productiviteit.⁽⁷⁾ Netto-exploitatatieoverschot op de nettovoorraad kapitaalgoederen tegen vervangingswaarde.⁽⁸⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel.

Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.

⁽⁹⁾ Definitie Eurostat.⁽¹⁰⁾ M3; jaartultimo.

GRIEKENLAND

In *Griekenland* betekenen de stabilisatiemaatregelen van oktober 1985 tot herstel van de voorwaarden voor een duurzame groei en een toekomstige economische convergentie met de rest van de Gemeenschap een ommekeer in een economisch beleid dat het gebrek aan evenwicht steeds groter heeft laten worden. In 1985 was het netto-financieringstekort van de overheid gestegen tot ongeveer 18 % van het BBP en bedroeg het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans 3,3 miljard US-dollar, dit wil zeggen 10 % van het BBP. Gezien deze situatie heeft de regering in oktober 1985 een rigoureuus herstelplan opgezet, dat onder meer een devaluatie van de drachme met 15 % inhield en een verplicht renteloos deposito instelde voor een deel van de invoer. Dit tweejarplan is gericht op een krachtige vertraging van het stijgingstempo van de loonkosten, een aanzienlijke vermindering van het financieringstekort van de overheid en een krachtige beperking van de monetaire expansie. In haar poging tot herstel van de betalingsbalans werd de regering gesteund door een communautaire lening waarvan de eerste tranche onmiddellijk werd overgemaakt en de tweede tranche begin 1987 zal worden verstrekt.

Het loonbeleid berust thans op de aanpassing van de lonen niet meer aan het prijsstijgingstempo uit het verleden, maar aan een geprogrammeerde stijging die de invloed van het invoerprijspeil uitsluit. Bij vastberaden toepassing zou dit in 1986 leiden tot een daling van de reële lonen met meer dan 7 % en zal de stijging van de loonkosten per eenheid produkt in de verwerkende industrie worden beperkt tot een jaargemiddelde van 13 % tegenover 20,5 % in 1985. Deze ontwikkeling zal, te zamen met een desinflatoire wisselkoerspolitiek die het verschil in de loonkosten per eenheid produkt en niet in de detailhandelsprijzen compenseert en met een matige aanpassing van de door de Staat vastgelegde prijzen in 1986, in staat stellen de stijging van de consumptieprijzen te vertragen van 25 % eind 1985 tot 16 % eind 1986. Wegens het hoge peil eind 1985 komt deze laatste vertraging evenwel nog niet volledig tot uiting in het jaargemiddelde, dat in 1986 22,5 % zou kunnen bedragen tegenover 19,3 % in 1985 ⁽¹⁾.

Op het gebied van de overheidsfinanciën, waar het accent sterker wordt gelegd op de verhoging van de ontvangsten dan op het afremmen van de uitgaven, zal het financieringstekort van de overheid in 1986 ongeveer 14 % van het BBP bedragen, dit wil zeggen 4 procentpunten lager dan in 1985, hetgeen weliswaar in overeenstemming is met het besluit van de Raad tot verlening van de communautaire lening, doch aanzienlijk geringer is dan bij de indiening van de begroting was voorzien. Bovendien kan een aanzienlijk deel van deze verbetering — ongeveer 2,5 procentpunten — worden toegeschreven aan de prijsdaling van aardolie welke de regering grotendeels heeft gecompenseerd door een verhoging van de belastingheffing op aardolie. Op monetair gebied dreigt de doelstelling van de binnenlandse algemene kredietbeperking te worden overschreden, niet alleen wegens de

teleurstellende resultaten van de plaatsing van staatsobligaties bij het publiek doch eveneens omdat de groeimarge voor de kredietverlening aan de particuliere sector te ruim was berekend gezien de daadwerkelijke ontwikkeling van het begrotingstekort.

Andere factoren hebben bijgedragen tot de vertraging van de aanpassing van de vraag. Na vele jaren van stijging reageerde het verbruik slechts zeer traag op de stabilisatiemaatregelen, getuigend van een fundamentele inertie in de hand gewerkt door de schaduw economie. Daar komt bij de anticipatie op een nieuwe devaluatie in de eerste maanden, die nog werd versterkt door de hoge liquiditeit van de economie waartoe in het eerste halfjaar de overschrijding van de voor de binnenlandse kredietbeperking gestelde normen heeft bijgedragen. Derhalve heeft de binnenlandse vraag voor geheel 1986 slechts een zeer geringe daling vertoond die in hoofdzaak kan worden toegeschreven aan het teruglopen van de overheidsinvesteringen terwijl het particuliere verbruik nauwelijks verschilt van dat van het voorafgaande jaar. Zo is de invoer niet in de verwachte mate vertraagd, terwijl de uitvoerontwikkeling minder krachtig was dan voorzien. Over het geheel genomen vertoonde het BBP in 1986 nog een geringe groei. De trage verbetering van de reële handelsbalans, die eveneens kan worden toegeschreven aan een tijdelijk ongunstige exportstructuur en de matige resultaten van het toeristenverkeer, heeft te zamen met het ongunstige effect dat de devaluatie aanvankelijk op de ruilvoet heeft uitgeoefend, ertoe geleid dat de lopende rekening van de betalingsbalans ondanks een aanzienlijke verbetering in het tweede halfjaar in 1986 een tekort zal vertonen tussen 4,5 en 5 % van het BBP, hetgeen iets groter is dan het gestelde doel van 1,7 miljard US-dollar.

Deze ontwikkelingen nopen tot de vastberaden voortzetting van het herstelprogramma in 1987.

Het loonbeleid zal zorg moeten dragen voor een matige stijging van de nominale lonen op basis van een medio 1987 tot 10 % teruggebracht inflatiepercentage — afgezien van het effect van de invoering van de BTW — en door rigoureuze toepassing van het eind 1985 goedgekeurde indexeringsstelsel. De deflatoire effecten van het loonbeleid zullen in 1987 desalniettemin beperkt zijn, zodat het hoofdaccent van het stabilisatiebeleid zal moeten worden gelegd op het budgettaire en monetair beleid.

De sanering van de overheidsfinanciën zal streng moeten worden voortgezet ten einde het netto-financieringstekort van de overheid in 1987 terug te dringen tot een niveau dat verenigbaar is met de begrotingsdoelstelling van het herstelprogramma. Gezien de toename van de rentelasten impliceert deze doelstelling een zeer strikt beheer van de andere uitgaven, met name voor de overheidsconsumptie. Bovendien zullen de overdrachten aan bedrijven aanzienlijk moeten worden verlaagd, onder meer door verlaging van de uitvoersteun, van de landbouwsubsidies en van de financiële bijstand aan in moeilijkheden verkerende bedrijven. De noodzakelijke verhoging van de ontvangsten zal grotendeels

⁽¹⁾ In november 1986 heeft de regering de prijzen tot eind januari 1987 bevroren ter vermindering van een buitensporige prijsstijging als gevolg van de invoering van de BTW.

voortvloeiën uit de verruiming van de belastinggrondslag, de intensievere bestrijding van fraude alsmede de grotere toestrooming van middelen door de invoering van de BTW per 1 januari 1987.

Het strikte beheer van de overheidsfinanciën zou gepaard moeten gaan met een kredietexpansie aan de particuliere sector die wederom beneden het op 12 % geraamde groeitempo van het nominale BBP moet blijven. Te dien einde zal het rentebeleid in 1987 krachtiger moeten worden: de ontwikkeling van de reële rentetarieven naar positieve waarden als weerspiegeling van de schaarste aan kapitaal zal moeten aanhouden, terwijl het streven naar meer eenheid in de rentevoeten voor kredieten, die reeds in 1986 is ingezet, moet worden voortgezet. Bovendien zal de plaatsing van staatsobligaties op middellange termijn bij het publiek moeten worden bevorderd. Een dergelijk beleid leidt tot een rationelere allocatie van de financieringsmiddelen, zal de besparingen aanmoedigen alsmede de toestrooming van kapitaal uit het buitenland, en tegelijkertijd rechtstreeks de inflatie afzwakken.

Dit stabilisatiebeleid, dat onontbeerlijk is voor het herstel van de macro-economische evenwichten, is evenwel niet voldoende voor een duurzame economische ontwikkeling, die alleen kan voortkomen uit het verrichten van investeringen ter versterking en ter modernisering van het productieapparaat van het land. Alleen op deze wijze kan het concurrentievermogen van de economie zodanig worden verbeterd dat de betalingsbalansmoeilijkheden duurzaam worden overwonnen en tegelijkertijd de werkgelegenheid voldoende stijgt om de werkloosheid terug te dringen. In dit verband is het noodzakelijk niet alleen voort te gaan op de weg naar een vrije prijs- en winstvorming doch eveneens naar de liberalisatie van de arbeidsmarkt.

De uitvoering van het bovenbeschreven beleid zal in 1987 de in de tweede helft van 1986 bereikte resultaten moeten consolideren en met name het betalingsbalanstekort en de inflatie verder moeten verminderen. De vermindering van het reële beschikbare inkomen van de gezinshuishoudingen en het restrictieve begrotingsbeleid zullen leiden tot beperking van het verbruik, terwijl de bedrijfsinvesteringen in antwoord op de verwachte verbetering van de rentabiliteit van de ondernemingen zouden moeten herleven zonder dat dit evenwel leidt tot verhoging van de totale installatie-investeringen wegens de op de overheidsbedrijven rustende begrotingsbeperkingen. De aldus bewerkstelligde teruggang van de binnenlandse vraag zal moeten leiden tot een verdere vermindering van de invoer, terwijl de uitvoer krachtig zal moeten blijven door een betrekkelijk gunstige economische omgeving. Over het geheel genomen zou het BBP over geheel 1987 een geringe volumedaling kunnen vertonen. Vermits deze vooruitzichten niet op verbetering van de werkgelegenheid wijzen, zou de werkloosheid nog kunnen toenemen. Indien daarentegen de aardolieprijzen op het niveau voor 1986 zullen blijven zou het tekort op de lopende rekening kunnen worden teruggebracht tot 1,3 miljard US-dollar, dit wil zeggen 3,5 % van het BBP hetgeen toch nog hoog is.

Om deze redenen zou het programma tot herstel van de grote economische evenwichten in 1987 rigoureus moeten worden toegepast. Op langere termijn zou een aanpassingsbeleid moeten worden gevoerd dat is gebaseerd op herstructureringsmaatregelen en wordt begeleid door een voorzichtig monetair en budgettair beleid.

Alleen onder deze voorwaarden zal de Griekse economie haar concurrentievermogen terugwinnen en een duurzame expansie kennen.

TABEL 31

Griekenland: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

		[Jaarlijkse mutaties in %]								
		1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 (1)	1987 (2)
Bruto binnen-lands produkt	nominaal	12,5	19,8	19,6	24,5	20,3	23,0	19,6	23,2	12,1
	reëel	7,6	3,4	-0,3	-0,2	0,3	2,6	2,1	0,5	-0,2
	deflator	4,5	15,8	20,0	24,7	19,9	19,9	17,1	22,6	12,3
Particulier verbruik, deflator		3,6	16,0	23,3	21,2	18,6	18,0	18,4	22,5	12,5
Investerings in vaste activa, volume	privé	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	overheid	:	:	:	:	:	:	:	:	:
	totaal	10,0	-1,0	-7,5	-1,9	-1,9	-4,7	3,4	-3,0	0,5
waarvan: bouw		:	:	-7,7	-13,2	3,9	-7,7	2,6	2,0	1,6
installaties		:	:	-7,1	14,1	-8,2	-0,9	4,4	-9,0	-1,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen		:	:	:	2,9	-0,7	0,8	4,9	-0,8	-1,2
Verschil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap (3)		:	:	:	2,6	-1,4	-1,0	2,8	-6,1	-4,5
Loonsom per werknemer	nominaal	10,2	21,1	23,4	25,4	21,8	22,6	20,4	13,6	9,6
	reëel A (4)	5,5	4,6	2,9	0,5	1,5	2,3	2,8	-7,3	-2,4
	B (4)	6,5	4,5	0,1	3,4	2,7	3,9	1,7	-7,2	-2,6
Productiviteit (5)		8,2	2,7	-5,0	0,9	-0,1	2,9	1,0	0,0	-0,2
Reële loonkosten per eenheid produkt		:	:	:	-0,3	1,6	-0,6	1,9	-7,3	-2,3
Concurrentievermogen (6)		2,6	0,0	3,5	9,0	-3,4	1,4	-2,8	-16,0	-2,9
Werkgelegenheid		-0,6	0,8	0,1	-1,3	-1,0	-0,2	1,1	0,5	0,0
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking (7)		:	:	:	:	7,9	8,1	7,8	7,6	8,3
Saldo lopende rekening in % van het BBP		-2,9	-2,2	-0,2	-3,8	-4,7	-4,1	-8,4	-5,8	-3,7
Rente kapitaalmarkt		:	11,3	17,7	15,4	18,2	18,5	15,6	14,0	14,5
Liquiditeitenmassa (8)		18,2	23,7	34,7	29,0	20,3	29,4	26,7	19,0	14,9
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP		:	:	-10,6	-9,4	-8,9	-10,1	-13,9	-10,6	-7,1
Overheidsschuld in % van het BBP		:	:	33,0	36,7	41,4	47,5	54,8	55,0	56,5
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP		:	1,7	3,2	2,6	3,4	4,6	5,5	6,0	6,1

(1) Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.

(2) Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.

(3) Verschil in procentpunten.

(4) A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.

(5) Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.

(6) Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.

(7) Definitie Eurostat.

(8) Jaarultimo.

SPANJE

In *Spanje* is het tempo van de economische groei in 1986 aanzienlijk toegenomen; de volumegroei van het bruto binnenlands produkt kon onder invloed van een krachtig herstel van de binnenlandse vraag stijgen tot ongeveer 3 %. Het particulier verbruik is niet alleen toegenomen door een zekere verbetering van de reële lonen doch eveneens, voor de eerste keer sedert de eerste olieprijschok, door een aanmerkelijk herstel van de werkgelegenheid en een ommekeer van de voortdurende stijgingstendens van de werkloosheid. De bruto-investeringen in vaste activa werden gunstig beïnvloed door de verbetering van de winsten, betere afzetvooruitzichten en de modernisatiedrang van de industrie in verband met de uitbreiding van de Gemeenschap. Door de zwakke exportmarkten en de grote toeneming van het invoervolume, met name van industrieproducten, heeft de handels- en dienstenbalans de reële groei zeer ongunstig beïnvloed. Desalniettemin is het overschot van de lopende rekening van de betalingsbalans aanzienlijk toegenomen wegens de zeer grote verbetering van de ruilvoet als gevolg van de prijsval van grondstoffen en energieprodukten. De aan het begin van het jaar als gevolg van de invoering van de BTW geconstateerde versnelde prijsstijging en het omhoog schieten van de prijzen van voedingsmiddelen in het midden van het jaar hebben het desinflatieproces in 1986 niet fundamenteel aangetast. Op jaarbasis is evenwel het inflatieverschil tussen Spanje en de andere Lid-Staten aanzienlijk.

In 1987 zal de volumegroei van het BBP ongeveer even groot zijn als in 1986, dit wil zeggen ongeveer 3 %. Dank zij het verwachte herstel van de groei van de markten van derde landen zal de uitvoer krachtiger worden en bijdragen tot de handhaving van een groot overschot op de handels- en dienstenbalans. De binnenlandse vraag zal door dezelfde gunstige factoren worden gestimuleerd als in 1986; het verbruik, zowel van particulieren als van de overheid, zal zich echter iets minder snel ontwikkelen dan in het voorafgaande jaar. Het prijsstijgingstempo zal aanmerkelijk teruglopen, doch nog boven het communautaire gemiddelde blijven. De totale werkgelegenheid zal in 1987 een verdere verbetering ondergaan onder invloed van een gunstig economisch klimaat. De werkloosheid echter zal zeer hoog blijven (21,5 % van de actieve beroepsbevolking), met name omdat de beroepsbevolking in snel tempo zal toenemen (met meer dan 1 % per jaar).

Het sedert 1983 gevoerde economisch beleid past naar beleidsvoornemens en in vele andere opzichten bij de krachtlijnen van de „samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid” die in het najaar van 1985 door de Gemeenschap werd vastgesteld, terwijl ook de sociale dialoog goed op gang is gekomen. In het bijzonder wordt beoogd door een passende matiging van de groei van de reële lonen de werkgelegenheidscheppende investeringen te stimuleren met behoud van een voldoende groei van de binnenlandse vraag en de handhaving van het concurrentievermogen van de Spaanse economie. Behalve ter bestrijding van de werkloosheid — die nog aanzienlijk groter is dan in de andere

Lid-Staten — is dit beleid eveneens bedoeld als antwoord op de door de toetreding tot de Gemeenschap gestelde eisen.

De ongebreidelde ontwikkeling van de loonkosten sedert de eerste olieprijschok werd in de afgelopen jaren gevolgd door een gematigder ontwikkeling. In het kader van het in oktober 1984 gesloten sociaal en economisch akkoord werd de doelstelling van de handhaving van de koopkracht van de werknemers in 1985 en 1986 voortgezet. Het akkoord bepaalde de vaststelling van de nominale loonsverhogingen op grond van het streefcijfer voor de inflatie. Doordat deze verhogingen echter gepaard gingen met een aanzienlijke „wage drift” werd het verdragingsproces van de nominale loonsverhogingen per hoofd van de afgelopen jaren, in 1986 onderbroken.

Aanzienlijke vooruitgang werd geboekt bij het herstel van de fundamentele evenwichtsvoorwaarden. Voor de eerste keer sedert vele jaren daalde het stijgingstempo van de consumptieprijzen in 1985 tot beneden de tien. De tendensen tot vermindering van de inflatie werden in 1986 gunstig beïnvloed door de daling van het invoerprijspeil als gevolg van de prijsval van aardolie en grondstoffen, doch de invoering van de BTW en de prijsstijging van voedingsmiddelen hebben in tegengestelde zin gewerkt. De stijging van de nominale loonkosten per eenheid produkt is overigens enigszins in tempo toegenomen wegens een vertraging van de produktiviteitsstijging, hetgeen onder meer heeft bijgedragen tot nog immer krachtige prijsstijgingen in de dienstensector. De lopende rekening van de betalingsbalans, die tot 1983 nog een tekort opleverde, vertoonde vervolgens toenemende overschotten, mede onder invloed van de voortdurende vergroting van het overschot wegens dienstverlening en vooral toerisme.

Door de verbetering van het economisch klimaat is de winstpositie van het bedrijfsleven, die aan het begin van de jaren tachtig tot een betrekkelijk laag niveau was gedaald, verbeterd en wel te meer naarmate deze werd gesteund door belastingfaciliteiten op grond waarvan in de jaren 1985 en 1986 investeringen volledig konden worden afgeschreven. Dit beantwoordt in hoofdzaak aan het streven naar rationalisatie en, tot voor kort, naar energiebesparing. De aanzienlijke toestroming van buitenlandse investeringen, die zich in de laatste jaren zeer sterk heeft ontwikkeld, hield in 1986 krachtig aan, met name onder invloed van de gunstige vooruitzichten die door de toetreding worden geboden.

De maatregelen tot terugdringing van het financieringstekort van de overheid, dat in 1985 was opgelopen tot 6,2 % van het BBP, zullen dit in 1986 ondanks de betrekkelijk snelle toeneming van het tekort van de lagere overheden terugbrengen tot minder dan 5 %. Bij de belastingontvangsten schijnt het effect van de invoering van de BTW eerder positief dan neutraal te hebben gewerkt, terwijl ongeveer twee derde van de daling van de olieprijs werd wegbelast. Aan de kant van de uitgaven hebben vooral de geringere stijging van de rentelasten en de stabilisatie van de kapitaalsoverdrachten in 1986 bijgedragen tot vermindering van het tekort. Het monetair beleid zal ongetwijfeld in staat zijn gemiddeld voor 1986 de doelstelling van vertraging van de groei van de liquiditeiten-

massa te bereiken. De vrijere ontwikkeling in het eerste halfjaar noopte tot een stringenter monetair beleid en heeft geleid tot stijging van de rentetarieven, die hun dalingstendens pas na juli weer hebben voortgezet. Hoewel de rentetarieven nominaal nog betrekkelijk hoog zijn, zijn deze reëel aanzienlijk lager dan het communautaire gemiddelde. Het wisselkoersbeleid is gericht op een stabilisatie van de nominale effectieve wisselkoers van de peseta ten opzichte van de partners in de Gemeenschap, hetgeen wegens een snellere stijging van het binnenlandse prijspeil in 1986 heeft geleid tot een gering verlies aan concurrentievermogen.

Het actieve beleid tot aanpassing van de aanbodfactoren werd sedert 1983 geïntensiveerd. Dit beleid, dat de voornaamste economische domeinen raakt, werd in maart 1986 nog verscherpt door maatregelen ter stimulering van besparingen en investeringen, de deregularisering van de economie en de vergroting van de flexibiliteit van de arbeidsmarkt.

De consolidatie van de reeds bereikte aanzienlijke resultaten bij het herstel van de belangrijkste evenwichten en de voortzetting van een krachtig aanpassingsbeleid zijn onontbeerlijk voor een duurzaam herstel van de werkgelegenheid en een geleidelijke opheffing van de werkloosheid. De beleidsvoornemens van de na de laatste verkiezingen gevormde regering gaan volledig in deze richting.

Wegens het bijzonder grote gebrek aan evenwicht tussen vraag en aanbod van arbeidskrachten zal in het kader van de verlenging van het economisch en sociaal akkoord moeten worden blijven gestreefd naar een strikte beheersing van de reële loonkosten per werknemer. Dit is onontbeerlijk voor een economie die wordt gekarakteriseerd door een aanmerkelijke ontmanteling van zijn „beschermingsgraad” en door een groot aantal kwetsbare middelgrote en kleine bedrijven, wil zij haar concurrentievermogen behouden, het proces van inflatievermindering voortzetten en zorgdragen voor een harmonieuze integratie in de grote gemeenschappelijke markt.

Op het gebied van het economisch beleid zou het begrotingsbeleid voor 1987 in overeenstemming moeten blijven met de door de autoriteiten vastgestelde doelstellingen voor de middellange termijn. Verdere vooruitgang bij de inning van de BTW alsmede bij de bestrijding van belastingontwijking zal vermoedelijk tot een betrekkelijk krachtige groei van de begrotingsmiddelen leiden. Anderzijds zou het beleid tot matiging van de huishoudelijke uitgaven moeten worden voortgezet, met name voor het doen ontstaan van beleidsruimte voor een krachtiger ontwikkeling van de overheidsinvesteringen. Een vermindering van het financieringstekort van de overheid tot ongeveer 4 % van het BBP in 1987 is dringend noodzakelijk. Deze vermindering zal trouwens de taak van het monetair beleid verlichten en in het bijzonder een daling van de rentetarieven bevorderen, waardoor een verdere verlaging van de buitenlandse schuld mogelijk wordt.

TABEL 32

Spanje: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt	14,8	20,0	14,1	14,7	14,6	13,9	11,3	15,1	9,3
{ nominaal									
{ reëel	7,2	1,8	0,4	0,9	2,5	2,3	2,1	2,9	3,0
{ deflator	7,1	17,8	13,6	13,7	11,9	11,3	9,0	11,8	6,1
Particulier verbruik, deflator	6,7	18,2	14,9	13,9	12,5	19,8	8,4	8,6	5,3
Investerings in vaste activa, volume	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ privé									
{ overheid	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ totaal	:	-2,0	1,2	-2,5	-1,0	-3,0	5,4	7,2	7,0
waarvan: bouw	:	-2,2	-2,0	1,5	:	:	1,5	6,0	5,8
installaties	:	-1,7	5,2	-7,1	:	:	12,0	9,0	8,8
Binnenlandse vraag in constante prijzen	7,8	2,2	-1,5	0,5	0,8	-0,9	2,4	4,9	3,9
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Loonsom per werknemer	14,7	22,3	16,3	12,8	13,5	13,0	9,5	9,7	6,3
{ nominaal									
{ reëel A ⁽⁴⁾	7,2	3,9	2,3	-0,7	1,5	1,2	0,5	-1,9	0,2
{ B ⁽⁴⁾	7,6	3,9	1,0	-1,2	1,1	1,7	1,1	1,0	0,9
Productiviteit ⁽⁵⁾	6,4	3,9	3,3	1,4	2,9	6,6	3,4	1,0	1,8
Reële loonkosten per eenheid produkt	0,8	0,0	-1,0	-2,1	-1,4	-5,1	-2,8	-2,9	-1,6
Concurrentievermogen ⁽⁶⁾	:	:	:	-0,5	-10,9	3,1	0,3	-0,2	-0,5
Werkgelegenheid	:	(-1,9)	(-2,8)	-1,0	-0,7	-2,9	-1,2	1,8	1,2
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁷⁾	:	(7,1)	14,4	16,2	17,7	20,7	22,1	21,7	21,5
Saldo lopende rekening in % van het BBP	:	-1,7	-2,4	-2,3	-1,4	1,3	1,7	3,5	3,7
Rente kapitaalmarkt	:	:	15,8	16,0	16,9	16,5	13,4	11,6	10,6
Liquiditeitenmassa ⁽⁸⁾	:	17,6	17,0	16,6	16,0	13,2	12,9	11,0	8,0
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	:	-0,9	-3,0	-5,3	-5,3	-5,0	-6,2	-4,9	-4,4
Overheidsschuld in % van het BBP	:	13,8	21,0	26,2	32,1	39,3	46,3	49,0	52,7
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	0,6	0,7	1,0	1,3	2,1	3,5	3,4	3,3

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁷⁾ Definitie Eurostat.⁽⁸⁾ Jaarultimo.

FRANKRIJK

In *Frankrijk* waren de consumptieve bestedingen door de gezinshuishoudingen in 1986 groter dan in 1985, dank zij een aanzienlijk snellere toeneming van de koopkracht die onder meer samenhangt met de bij de desinflatie geboekte vooruitgang. Onder invloed van de verbetering van de financiële situatie van het bedrijfsleven bleef het herstel van de investeringen aanhouden en strekte dit zich nu ook uit tot de handel en de dienstensector. De binnenlandse vraag was derhalve krachtiger dan in de voorgaande jaren. Het gevolg daarvan is een hoog invoerniveau waartegenover de uitvoer slechts een geringe stijging vertoonde en leidde tot een verder verlies aan marktaandeel. Gezien de normale vertragingen heeft de monetaire herschikking van april in 1986 de verslechteringstendens van de reële betalingsbalans slechts in zeer beperkte mate kunnen indammen. De omvang van de ruilvoetwinst heeft evenwel een aanzienlijke verbetering van de nominale handelsbalans mogelijk gemaakt. Anderzijds heeft de daling van de loonkosten en de krachtige daling van de energie- en grondstoffenprijzen geleid tot aanzienlijke vooruitgang bij de desinflatie, waarbij de stijging van de consumptieprijzen voor het gehele jaar gemiddeld 2,4 % bedroeg. In dit verband zal de groei van het reële BBP 2,3 % kunnen bereiken en de werkgelegenheid in het bedrijfsleven een zeer geringe stijging vertonen die evenwel onvoldoende is om de stijgingstendens van de werkloosheid om te buigen.

In 1987 zal de binnenlandse vraag een overeenkomstig verloop vertonen als in 1986 mits de aanhoudende verbetering van de financiële toestand van het bedrijfsleven tot het verder aantrekken van de investeringen zal leiden. Verder zal het effect van de verbetering van het concurrentievermogen als gevolg van de monetaire herschikking van 1986 na verloop van tijd de ongunstige invloed van de buitenlandse handel op de groei kunnen verminderen. Over het geheel genomen zal de groei van het BBP 2,5 % kunnen bedragen, hetgeen wel zou kunnen leiden tot een iets grotere toeneming van de werkgelegenheid doch nog niet tot een vermindering van de werkloosheid. De stijging van de consumptieprijzen zal nog iets teruglopen en de handelsbalans zal een gestage verbetering blijven vertonen.

De saneringsmaatregelen, die sedert 1983 getroffen zijn, en de verbetering van de ruilvoet hebben derhalve wel geleid tot een aanzienlijke versnelling van de groei, doch nog niet tot een begin van het gehoopte herstel van de situatie op de arbeidsmarkt. Hoewel de tewerkgestelde beroepsbevolking een geringe stijging begint te vertonen schoten de sociale maatregelen ter bestrijding van de werkloosheid tekort om de natuurlijke groei van de beroepsbevolking te compenseren zodat het werkloosheidspercentage nog enigszins is gestegen.

Verontrust door de onvoldoende resultaten die op het gebied van de werkgelegenheid zijn behaald heeft de nieuwe, op grond van de verkiezingen van 16 maart 1986 tot stand gekomen, regering een pakket van sociale maatregelen getroffen of in voorbereiding ter stimulering van de tewerkstelling. Zo is zij onder meer overgegaan tot verscheidene

wijzigingen van de arbeidswetgeving ten einde er de ondernemingen door flexibeler arbeidsvoorwaarden toe aan te zetten personeel aan te werven. In vervolg op de reeds aan het einde van de vorige regeringsperiode in de reglementering van de arbeidsduur aangebrachte wijzigingen zijn thans maatregelen genomen ter vergemakkelijking van het ontslag van personeel, waardoor met ingang van 1 januari 1987 de voorafgaande machtiging van de overheid zal verdwijnen. Thans worden met de sociale partners onderhandelingen gevoerd over nieuwe ontslagprocedures. Andere maatregelen, die via ministeriële besluiten worden genomen, beogen de uitbreiding van de werkingssfeer van arbeidscontracten voor een bepaalde tijd, deeltijdarbeid en intermitterende arbeid. Tenslotte worden de reeds door de vorige regering getroffen sociale maatregelen inzake werkloosheid aangevuld met een regeling, ingesteld via de gewijzigde begroting van juni 1986, ten einde de ondernemingen rechtstreeks te stimuleren jongeren van 16 tot 25 jaar in dienst te nemen door tijdelijke verlichting van de sociale bijdragen, terwijl andere maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid in voorbereiding zijn.

Het herstel van de werkgelegenheid berust evenwel fundamenteel op het concurrentievermogen van de economie en de rentabiliteit van het bedrijfsleven. Zij zijn namelijk bepalend voor de versterking van het herstel van de investeringen voor de uitbreiding van de productiecapaciteiten. De jarenlange onvoldoende investeringen in de marktgerichte bedrijven, de gebrekkige verdeling daarvan over de sectoren, het langzaam op gang komende herstel en de hoofdzakelijke gerichtheid op rationalisatie hebben namelijk het productieapparaat ongeschikt gemaakt om afdoende te reageren op een veranderende en tegelijkertijd een versnellende vraag. De regering beoogt derhalve directe of indirecte steun te verlenen aan de pogingen die het bedrijfsleven nog moet doen om aan deze prioritaire eis te voldoen.

Derhalve werd het beleid, gericht op een vrijere prijsvorming door het bedrijfsleven, op wegneming van de deviezenmoeilijkheden en op vergemakkelijking van de bedrijfsfinanciering, krachtig voortgezet. Sedert de herfst van 1985 zijn een aantal maatregelen getroffen die eind 1986 hebben geleid tot een vrijwel volledig vrije prijsvorming voor en handelsmarges in de industrie en volledig vrije prijzen en marges in de dienstensector. De deviezencontrole werd vrijwel geheel opgeheven, zowel voor ondernemingen als voor particulieren. Voorts werden belangrijke hervormingen aangebracht in de functionering van de kapitaalmarkt, zoals de openstelling van de geldmarkt voor niet-financiële makelaars en herstel van de concurrentie tussen financiële bemiddelende instellingen door de opheffing van bepaalde voorrechten op het gebied van de vergaring van besparingen, door de opheffing van de kredietbeperking en overschakeling naar de regeling van de liquiditeit door middel van rentevoeten en door de geleidelijke liberalisatie van de banktarieven. Dit pakket van versoepelende maatregelen beoogt een heilzamer klimaat te scheppen voor het ondernemersinitiatief door het bedrijfsleven in staat te stellen zich gemakkelijker aan de markttendensen aan te passen.

Het in de overheidssector gevolgde loonbeleid en de loonontwikkeling in de particuliere sector zullen nog steeds het stempel dragen van grote matiging, hetgeen overigens een beperkte stijging van de koopkracht van de lonen impliceert. Deze ontwikkelingen zullen een versterking van het concurrentievermogen mogelijk maken en zullen de investeringsactiviteit van de ondernemingen voldoende verruimen opdat de ontwikkeling van de productiecapaciteiten geleidelijk in tempo zou kunnen toenemen.

Het beleid op het gebied van de openbare financiën zal in dezelfde richting gaan, daar het zowel is gericht op de verlichting van de premiedruk op het bedrijfsleven als op de reductie van het begrotingstekort. Weliswaar worden de reeds aangebrachte of voorgenomen verlichtingen van de directe belastingen ten dele gecompenseerd door de verhoging van bepaalde heffingen ten einde een gebrek aan evenwicht bij de sociale zekerheid te voorkomen, doch de getroffen maatregelen zouden over het geheel genomen voor de gezinshuishoudingen neutraal en voor het bedrijfsleven gunstig moeten zijn, niet alleen wegens de lastenverlaging waaruit zij rechtstreeks profijt trekken doch ook ingevolge het stimulerend effect dat ervan op het aanbod van kapitaal op de kapitaalmarkt uitgaat. Ook al zouden evenwichtseisen kunnen leiden tot een verdere besnoeiing van de uitgaven en in dit kader tot de opheffing van bepaalde subsidies, dan nog

zouden de bedrijven daartegenover een groter voordeel moeten halen uit de daling van de rentevoeten die door de verkleining van het tekort wordt bevorderd. Door op deze wijze het netto-financieringstekort van de centrale overheid te verminderen en de financieringsbehoefte van de gehele overheid terug te brengen tot ongeveer 2,6% van het BBP, streeft het begrotingsbeleid voor 1987 naar sanering, waarbij tevens de ontwikkeling van de productiecapaciteiten en de werkgelegenheid wordt bevorderd.

Het monetair beleid bleef zeer voorzichtig; desalniettemin kon een aanzienlijke daling van de nominale rentevoeten plaatsvinden. De instroom van kapitaal, die de monetaire herschikking van april 1986 heeft gevolgd, heeft geleid tot de vervroegde terugbetaling van bepaalde buitenlandse schulden. Een en ander heeft, te zamen met andere neutralisatiemechanismen, geleid tot de handhaving van de groei van de liquiditeitenmassa rond het streefcijfer van 5%, hetgeen aanzienlijk traag is in verhouding tot de groeicijfers van het nominale BBP. Dezelfde voorzichtigheid zou ook in 1987 moeten worden betracht ten einde de op het gebied van de desinflatie reeds grotendeels bereikte resultaten te consolideren. Wanneer de internationale context zich hiervoor leent zou dit geen verdere verlaging van de rentevoeten behoeven uit te sluiten, hetgeen normaliter zou uitmonden in de verbetering van het financieel evenwicht van zowel de ondernemingen als van de Staat.

TABEL 33

Frankrijk: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in ‰)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	10,7	13,9	12,3	14,7	10,3	8,7	7,2	6,9	5,3
{ reëel	5,6	2,8	0,5	1,8	0,7	1,3	1,4	2,2	2,5
{ deflator	4,9	10,8	11,8	12,6	9,5	7,3	5,8	4,6	2,7
Particulier verbruik, deflator	4,7	10,8	12,8	11,2	9,5	7,3	5,5	2,5	2,3
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	7,7	1,5	-1,0	-0,4	-2,2	-2,0	2,8	5,7	6,2
{ overheid	3,2	0,3	-1,4	9,7	-3,0	2,3	2,2	2,8	2,4
{ totaal	7,6	1,3	-1,1	0,7	-2,3	-2,2	3,1	5,3	5,7
waarvan: bouw	:	0,3	-2,1	-3,5	-3,5	-4,4	-0,6	1,0	3,0
installaties	:	1,8	-1,6	6,7	-1,6	-1,5	5,1	6,9	6,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen	5,8	2,9	-0,4	3,8	-0,2	0,6	2,1	3,6	2,9
Verskil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	1,1	0,8	1,4	3,0	-1,1	-1,2	0,1	0,2	0,6
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	9,9	14,7	14,3	13,7	10,7	7,8	6,7	4,5	3,0
{ reëel A ⁽⁴⁾	4,8	3,6	2,2	1,0	1,1	0,5	0,9	-0,1	0,3
{ B ⁽⁴⁾	5,1	3,5	1,3	2,3	1,1	0,5	1,2	2,0	0,7
Productiviteit ⁽⁵⁾	4,8	2,5	1,0	1,7	1,2	2,4	1,7	2,1	2,2
Reële loonkosten per eenheid produkt	0,0	1,1	1,6	-0,7	-0,1	-1,8	-0,6	-2,2	-1,9
Rentabiliteit ⁽⁶⁾	:	:	:	-1,5	5,5	5,0	5,7	14,0	9,9
idem (1961/1973 = 100)	100	57,8	46,3	45,6	48,1	50,5	53,4	60,9	66,9
Concurrentievermogen ⁽⁷⁾	-0,8	0,9	-5,3	-2,2	-1,0	-0,1	3,0	-0,2	-2,3
Werkgelegenheid	0,6	0,2	-0,7	0,1	-0,6	-1,0	-0,3	0,1	0,3
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁸⁾	1,1	5,0	7,7	8,7	8,8	9,9	10,3	10,5	10,7
Saldo lopende rekening in % van het BBP	0,2	-0,7	-1,4	-3,0	-1,7	-0,9	-0,8	0,1	0,4
Rente kapitaalmarkt	7,0	11,1	16,3	16,0	14,4	13,4	11,9	9,5	7,5
Liquiditeitsmassa ⁽⁹⁾	13,7	13,6	10,4	10,8	11,2	8,3	5,6	4,8	4,5
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	0,5	-0,8	-1,8	-2,5	-3,2	-2,9	-2,6	-2,9	-2,6
Overheidsschuld in % van het BBP	:	25,4	26,0	29,1	30,7	32,9	35,2	36,9	39,2
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	1,3	2,1	2,2	2,6	2,8	2,8	2,9	2,9

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verskil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Netto-exploitatieoverschot op de nettovoorraad kapitaalgoederen tegen vervangingswaarde.⁽⁷⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁸⁾ Definitie Eurostat.⁽⁹⁾ Jaarultimo.

IERLAND

In *Ierland* zijn de economische vooruitzichten voor de nabije toekomst aanzienlijk verbeterd. Gunstige externe factoren hebben het lopende herstel behoorlijk versterkt. Het particulier verbruik begon in 1985/1986 weer te groeien, hetgeen evenwel moet worden beoordeeld in het licht van de krachtige daling in de eerste helft van het decennium. De totale investeringen zijn echter nog niet gestabiliseerd, doch zij zouden in 1987 sterker kunnen worden, in het bijzonder doordat het dalings tempo van de overheidsinvesteringen afneemt. Tot dusverre evenwel heeft de bouwnijverheid amper tekenen van herstel vertoond. De uitrustingsinvesteringen in de particuliere sector daarentegen, die zijn teruggelopen na in 1984/1985 de top van hun vervangingscyclus te hebben bereikt, zouden in 1987 weer een gunstiger ontwikkeling kunnen vertonen. Na een zeer snelle stijging in de afgelopen jaren blijft het uitvoervolume stijgen, zij het in matiger tempo, terwijl de invoerontwikkeling, die tot dusverre zeer onregelmatig verliep, geacht mag worden de invloed te zullen ondergaan van het aantrekken van de finale vraag. Een en ander verklaart dat in 1987, wanneer de gunstige effecten van de inzakking van de olieprijs begin 1986 zich volledig zullen doen gevoelen, het reële BBP op basis van het huidige beleid meer dan 3 % zal groeien en de prijsstijging ongeveer 3 % zal bereiken, hetgeen het laagste cijfer is sedert 1966, terwijl de lopende rekening van de betalingsbalans nog een gering tekort zal vertonen. Aan de passiefzijde van dit overzicht moet evenwel de betrekkelijk langzame ontwikkeling worden opgemerkt bij de verlaging van het overheidstekort en de nog steeds zorgwekkende toestand op de arbeidsmarkt. In 1986 is het dalings tempo van de werkgelegenheid kleiner geworden en is de werkloosheid gestabiliseerd.

De toenemende netto-emigratie en de vermindering van de bedrijvigheid hebben, althans tijdelijk, de toeneming van de beroepsbevolking tot staan gebracht en de werkloosheid gestabiliseerd op ongeveer 18 %. In de loop van het jaar dat in april 1986 eindigt zijn 30 000 personen geëmigreerd, hetgeen voor de eerste keer sinds een kwarteeuw heeft geleid tot een geringe inkrimping van de bevolking. Op middellange termijn evenwel zouden de demografische factoren kunnen leiden tot een gemiddelde stijging van het arbeidsaanbod met 0,5 %. Ter wille van een snelle vermindering van de werkloosheid is het derhalve noodzakelijk dat de werkgelegenheid in een aanzienlijk sneller tempo toeneemt. In laatste instantie kan het nodige accres alleen worden bereikt wanneer het economisch potentieel voor schepping van werkgelegenheid krachtig wordt gestimuleerd. Dit impliceert een doeltreffend macro-economisch beleid dat in het bijzonder in gericht op de wegneming van de moeilijkheden die zijn ontstaan door de omvang van het overheidstekort, de matiging van het stijgingstempo van de reële lonen en het bieden van grotere soepelheid en doeltreffendheid aan de functionering van de markten. De programma's voor beroepsopleiding en de schepping van extra arbeidsplaatsen, die onlangs zijn uitgebreid, moeten op hun beurt een belangrijke rol spelen. Het programma voor sociale arbeidsplaatsen, dat begin 1985 werd gelanceerd en aan 10 000 langdurig werklozen de mogelijkheid biedt te worden betrokken bij de uitvoering van werken die meestal door de lokale autoriteiten worden

georganiseerd, heeft na een zeer langzame start medio 1986 het gestelde deelnemingspercentage bereikt. Andere programma's, met name die welke beogen bijstand te bieden aan werklozen bij de oprichting van hun eigen onderneming en waarbij subsidie wordt verleend aan de uitbreiding van personeel, werden eveneens met succes bekroond, althans gezien naar het aantal personen dat hiervan gebruikt heeft gemaakt.

Het zeer open karakter van de economie noopt tot een loonbeleid dat niet alleen is gericht op de verbetering van de rentabiliteitsvooruitzichten van de investeringen en op de afremming van de investeringsactiviteit ter besparing van arbeidskrachten, doch eveneens op de handhaving van het concurrentievermogen. De recente verslechtering daarvan ingevolge de zwakte van het pond sterling heeft in augustus 1986 gedwongen tot een devaluatie van het Ierse pond binnen het EMS met 8 %. Gegeven deze diverse uitgangspunten is de recente loonontwikkeling in *Ierland* evenwel zeer zorgwekkend. Voor het gehele land zijn de reële lonen per werknemer, gemeten op basis van het prijsindexcijfer van het gezinsverbruik, aan het begin van de jaren tachtig na een periode van krachtige stijging enigszins gedaald. Vervolgens zijn zij opnieuw gestegen en zowel in 1986 als in 1987 zouden deze nog met 3 % kunnen toenemen (dit wil zeggen respectievelijk 1 1/4 en 2 3/4 %, gemeten op basis van het prijsindexcijfer van het BBP); het betrekkelijk hoge stijgingspercentage van 1987 vloeit ten dele voort uit het in de overheids sfeer geldende loonakkoord dat een reële verhoging van 3 % bevat. De toeneming van de reële lonen was in de verwerkende industrie in het algemeen sterker dan in de economie als geheel. Hoewel de diversiteit van de bedragen en termijnen in de loononderhandelingen de zwakste bedrijven een zekere beleidsruimte heeft gelaten, ondervinden deze niet in mindere mate het effect van de loonontwikkeling in de beschutte sector van de economie waar minder strenge eisen worden gesteld aan de reële kosten.

Een van de bijzondere kenmerken van de Ierse economie is de overheersende positie van de uitvoer door filialen van buitenlandse ondernemingen die in het algemeen zijn gespecialiseerd in activiteiten op het gebied van de geavanceerde technologie. Zonder afbreuk te doen aan de betekenis van de buitenlandse vestigingen beoogt het huidige beleid een beter evenwicht tot stand te brengen tussen productie en werkgelegenheid door nationale ondernemingen aan te moedigen zich sterker toe te leggen op de uitvoer en daarmee verwante activiteiten, hetgeen van hen meer investeringen vereist. In dit opzicht zijn, gezien de beperkingen van de overheidsuitgaven en in het bijzonder de toenemende selectiviteit van de steunverlening, de investeringen thans in grotere mate dan vroeger afhankelijk van het rentabiliteitsniveau van de ondernemingen. Daarbij komt het feit dat het hoge reële renteniveau het fiscale voordeel dat zij hadden door leningen te sluiten bij de banken meer dan compenseert. Hoewel de winsten in recente jaren in het algemeen beter worden, betekenen de grotere winsten van de buitenlandse bedrijven dat die van talrijke nationale bedrijven weinig bevredigend zijn geweest. De algemene verbetering van de winsten als

gevolg van de daling van de olieprijs zal onder deze omstandigheden kunnen bijdragen tot de consolidatie van de financiële toestand van de ondernemingen alvorens nieuwe investeringen te verrichten. Aangezien het recente herstel van de installatie-investeringen sterker voortvloeit uit een streven naar vervanging of grotere produktiviteit dan uit de wenselijke uitbreiding van de produktiecapaciteiten van de nationale bedrijven, zouden de investeringen in de verwerkende industrie derhalve aanzienlijk beneden het niveau blijven dat vereist is ter verzekering van een jaargroei van 7% van de produktie zoals gepland in het Witboek van 1984 over het industriebeleid.

Hoewel de lopende economische verbetering een beter evenwicht tussen investeringen en produktie en een herstel van de groei van de werkgelegenheid kan bevorderen, zullen nog steeds krachtige maatregelen noodzakelijk zijn ter bereiking van een gematigde inkomensstijging. In dit verband moeten de recente richtsnoeren van de regering met betrekking tot de nieuwe loonovereenkomsten gunstig worden beoordeeld. Het is niet minder essentieel het herstel van de overheidsrekeningen in sneller tempo voort te zetten. Een aanzienlijke vermindering op middellange termijn van het Schatkisttekort is het enige middel om de toeneming van de overheidsschuld terug te dringen en terzelfder tijd bij te dragen tot de daling van de reële rentevoeten, zodat een zekere belastingverlichting en meer in het bijzonder de schepping van een heilzamer klimaat voor een gezonde groei van produktie en werkgelegenheid mogelijk wordt. Het

macro-economisch beleid op middellange termijn ⁽¹⁾ zal het tekort in 1987 moeten terugbrengen tot net onder 10% van het BNP, dit wil zeggen 8 1/2 % van het BBP. Het is echter waarschijnlijk dat in 1986 de doelstelling van een tekort van 10 3/4 % van het BBP met één punt zal worden overschreden. Hoewel deze overschrijding ten dele kan worden toegeschreven aan uitzonderlijke factoren zijn er hieronder een aantal, met name de invloed op jaarbasis van de in 1986 ingevoerde verlichting van de inkomstenbelasting en het huidige loonakkoord in de overheidssfeer, die een last leggen op de schikbare beleidsruimte om tot de voor 1987 geplande aanpassing te komen. De autoriteiten zouden er desalniettemin naar moeten streven het gestelde doel te bereiken en in ieder geval het Schatkisttekort te verminderen met 1 1/2 punt van het BBP ten opzichte van de voor 1986 voorziene 12%. Overigens is het van even groot belang dat de autoriteiten bij de uitstippeling van het begrotingsbeleid voor 1987 voldoende rekening houden met de vooruitzichten op middellange termijn door met name begrotingsverplichtingen te vermijden die de aanpassingsmogelijkheden in 1988 en later zullen verkleinen en dat zij reeds nu besluiten de tendens van de uitgaven in de nabije toekomst naar beneden om te buigen, zelfs indien het effect daarvan zich pas na 1987 zal doen gevoelen. Deze besnoeiingen moeten evenwel belangrijker zijn dan iedere vermindering van de belastingen of belastingfaciliteiten, terwijl tevens bij iedere expansie van de overheidsinvesteringen rekening moet worden gehouden met de beperkingen voor de totale middelen.

⁽¹⁾ Uiteengezet in het overheidsdocument „Building on Reality”.

TABEL 34

Ierland: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt ⁽³⁾ {									
nominaal	12,0	19,4	21,3	17,3	9,1	10,8	7,1	7,6	6,8
reëel	5,4	2,7	3,4	1,4	-1,9	4,2	2,0	1,8	3,1
deflator	6,4	16,2	17,4	15,7	11,3	6,3	5,0	5,6	3,6
Particulier verbruik, deflator	6,3	16,2	19,6	15,9	10,0	7,5	4,2	3,7	3,2
Investerings in vaste activa, volume {									
privé	:	:	:	:	:	:	4,7	4,0	8,3
overheid	:	:	:	:	:	:	-5,2	-7,6	-3,7
totaal	9,3	4,1	7,3	-5,5	-9,3	-2,7	-0,3	-1,6	2,9
waarvan: bouw	8,0	3,6	6,6	-4,8	-12,2	-13,5	-7,5	-4,5	1,3
installaties	11,2	4,6	8,1	-6,3	-6,1	8,1	5,5	0,5	4,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen	5,4	2,2	3,0	-2,9	-4,1	1,0	-0,4	1,5	2,5
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽⁴⁾	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Loonsom per werknemer {									
nominaal	11,5	19,6	18,3	15,3	11,1	12,3	7,3	6,9	6,0
reëel A ⁽⁵⁾	4,1	3,8	0,8	-0,3	-0,2	5,7	2,2	1,3	2,3
B ⁽⁵⁾	5,2	3,0	-1,1	-0,5	1,0	4,5	3,0	3,1	2,7
Productiviteit ⁽⁶⁾	4,1	2,5	4,0	1,9	0,0	6,2	4,6	2,9	2,5
Reële loonkosten per eenheid produkt ⁽⁷⁾	1,0	2,0	-3,1	-2,2	-0,2	-0,5	-2,3	-1,6	-0,1
Concurrentievermogen ⁽⁸⁾	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Werkgelegenheid	0,2	1,1	-0,7	0,5	-2,0	-1,9	-2,5	-1,1	0,7
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁹⁾	4,7	8,1	10,2	12,2	15,0	16,6	18,0	18,4	18,0
Saldo lopende rekening in % van het BBP	-4,7	-7,4	-14,0	-9,9	-6,4	-5,5	-3,2	-1,3	-1,3
Rente kapitaalmarkt	7,2	14,2	17,3	17,0	13,9	14,6	12,7	9,8	8,8
Liquiditeitsmassa ⁽¹⁰⁾	12,1	19,5	17,4	13,0	5,6	10,1	5,3	5,4	7,3
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	:	-10,1	-13,2	-13,8	-11,8	-9,8	-11,6	-10,7	-9,8
Overheidsschuld in % van het BBP ⁽¹¹⁾	:	76,2	89,8	96,2	108,3	114,9	118,2	121,5	125,1
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP ⁽¹¹⁾	:	5,4	7,0	8,6	9,1	9,7	10,6	10,0	9,6

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ In marktprijzen.⁽⁴⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁵⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁶⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁷⁾ Verhouding tussen de reële loonsom per werknemer en de productiviteit.⁽⁸⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁹⁾ Definitie Eurostat.⁽¹⁰⁾ M3; jaartultimo.⁽¹¹⁾ Dit cijfer heeft betrekking op de schuld van de Schatkist.

ITALIË

In Italië hebben de maatregelen tot opheffing van een gedeelte van de automatismen bij de loonaanpassingen en de belastingmaatregelen die onder meer een evenwichtiger verdeling van de directe belasting over loontrekkenden en zelfstandigen beogen, in het begin van het jaar geleid tot afremming van het gezinsverbruik. Deze tijdelijke vertragsfactor van de activiteit werd evenwel gecompenseerd door de krachtige uitvoer. Vervolgens is het stijgingstempo van de binnenlandse vraag groter geworden onder invloed van het effect van de sterke daling van het invoerprijspeil op de koopkracht van gezinnen en de winsten van ondernemingen, terwijl de uitvoer krachtig bleef. Over het geheel genomen zal het reële BBP in 1986 met 2,6 % kunnen groeien, hetgeen een stijging van de werkgelegenheid met zich brengt van 0,5 %. Deze versnelling ging hand in hand met een gevoelige vertraging van het inflatietempo, waarbij het prijsindexcijfer van het gezinsverbruik op jaarbasis daalde van 9,4 % in 1985 tot 6,2 % in 1986. Terzelfder tijd en ondanks de grote elasticiteit van de invoer vond een krachtig herstel plaats van de handelsbalans als gevolg van de aanzienlijke verbetering van de ruilvoet. Zo zal de lopende rekening van de betalingsbalans in 1986 een overschot vertonen van ongeveer 1,2 % van het BBP tegenover een tekort van 1 % in 1985.

In 1987 zal de consumptieve vraag worden gestimuleerd door de inwerkingtreding van nieuwe collectieve arbeids-overeenkomsten die vermoedelijk eind 1986 zullen worden gesloten en door de nog steeds snelle stijging van de niet-looninkomens, terwijl de investeringsactiviteit van het bedrijfsleven nog zal toenemen. De buitenlandse vraag zal krachtig blijven. Derhalve kan voor het volgende jaar een grotere vraag en een stijgingstempo van het reële BBP van ongeveer 3,5 % worden verwacht, hetgeen naar alle waarschijnlijkheid zal leiden tot een aanzienlijke vermindering van het overschot op de goederen- en dienstenbalans. De inflatie zal beneden de 4 % komen, waarmee het laagste tempo is bereikt sedert het einde van de jaren zestig.

In deze economische constellatie zijn verdere maatregelen tot vermindering van de structurele onevenwichtigheden op het gebied van de werkgelegenheid en de openbare financiën noodzakelijk om de voorwaarden voor een regelmatige en duurzame groei te scheppen. Deze beide problemen staan niet onafhankelijk van elkaar aangezien het nog grote beroep op middelen door de overheidssector de vooruitgang remt van de produktieve sector naar een grotere efficiency en naar een hoger werkgelegenheidsniveau.

Hoewel het hierboven beschreven conjunctuurklimaat, op korte termijn, gunstig had moeten zijn voor een geleidelijke verbetering van de arbeidsmarkt en een vermindering van de werkloosheid, heeft dit in 1986 nog geen concrete gevolgen gehad. De ondernemingen zijn namelijk begonnen de gedeeltelijk werklozen weer volledig in te schakelen en gebruik te maken van de toegestane marges voor overuren alvorens nieuwe werknemers aan te werven. Bovendien heeft de verbetering van de werkgelegenheidsvooruitzichten een stijging van de deelnemingsgraad als gevolg gehad. Zo bedraagt het werkloosheidspercentage, waarvoor de verwachte daling nog niet is ingetreden, thans 10,6.

Deze weinig bevredigende ontwikkeling weerspiegelt nog niet de door de overheid in de laatste drie jaar ter hervorming van de arbeidsmarkt getroffen maatregelen. Sedert 1984 namelijk zijn de ondernemingen min of meer vrij om uit de werkzoekenden die op de plaatsingslijsten voorkomen een keuze te maken op grond van hun beroepskwaliteiten in plaats van verplicht te zijn zich te houden aan de volgorde van inschrijving op de lijsten. Voorts werd getracht arbeidscontracten voor een bepaalde tijd en opleidingscontracten voor jonge werknemers af te sluiten, evenwel met beperkt succes. Bovendien heeft het Ministerie van Arbeid een belangrijk programma opgesteld om op middellange termijn de arbeidsmarkt te hervormen door een structuurwijziging en het mogelijk maken van een grotere flexibiliteit. Dit heeft geleid tot de goedkeuring van een noodprogramma voor de aanstelling van 40 000 jongeren in twee jaar bij de overheid en de semi-overheid waarvoor steun door de Staat wordt verleend. Voorts heeft de regering eind september besloten kredieten te voorzien voor infrastructuurwerken en wederopbouw in het zuiden van Italië waardoor voor 200 000 personen tijdelijke arbeidsplaatsen moeten worden geschapen.

Eind 1985 werd na bemiddeling van de regering het loonindexeringsstelsel ingrijpend gewijzigd door een stilzwijgende overeenkomst voor een duur van vier jaar; thans compenseert de indexering slechts ongeveer de helft van de inflatie. In een rustig sociaal klimaat kon in mei in de industrie een raamovereenkomst worden gesloten waarbij de geschillen zijn bijgelegd over de in 1985 niet betaalde decimalen van de glijdende loonschaal⁽¹⁾ en het beginsel werd vastgelegd maatregelen te treffen ter bevordering van de aanwerving van jongeren, een groep waarvoor het werkloosheidspercentage in Italië bijzonder hoog is. Het sluiten van driejarige collectieve arbeidsovereenkomsten in de industrie vormt de goedkeuring van de in mei in een kalmer klimaat dan gewoonlijk gesloten overeenkomst waarbij alleen de arbeidsduurvermindering nog een ernstig probleem vormt.

De sociale dialoog heeft derhalve een duidelijke afzwakking van de stijging van de produktiekosten mogelijk gemaakt, welke nog zal worden versterkt door de krachtige daling van de invoerprijzen en die zich geleidelijk zal uitspreiden van de sectoren die nauw verbonden zijn aan de invoer van aardolie tot de sectoren die daarvan onafhankelijker zijn.

De op het gebied van de inflatiebestrijding bereikte vooruitgang alsmede de voorzienbare tempoversnelling van de bedrijvigheid zullen in 1987 leiden tot een spontane stabilisatie van de druk van het overheidstekort op de kapitaalmarkt. Dit tekort zal evenwel op een nog te hoog niveau blijven waardoor een prioritair probleem zal blijven bestaan, hetgeen een rechtvaardiging is voor de vastbeslotenheid van de regering het aandeel van het tekort dat de rentelasten

(¹) Het Italiaanse werkgeversverbond en werknemersorganisaties verschillen van mening over de interpretatie van een bepaling van de paritaire overeenkomsten van 1983 waarbij voor het eerst het loonindexeringsstelsel was gewijzigd, doch waarin niet duidelijk was bepaald of de fracties van een indexpunt zullen worden weggelaten of dat pas later ermee rekening zal worden gehouden.

overschrijdt geleidelijk weg te werken. De conjunctuur in 1987 biedt een zeer gunstige gelegenheid om een concrete stap in de in het saneringsplan van de minister van de Schatkist gegeven richting te zetten. Om dit resultaat te waarborgen werd in juni een nieuwe begrotingsprocedure aangenomen. Volgens deze zal het parlement elk jaar vóór eind juli het driejarige economisch-financiële programma goedkeuren dat de voornaamste macro-economische doeleinden en de grote begrotingsaggregaten bevat. De parlementaire discussie in het najaar zou zich derhalve binnen dit kader kunnen afspelen, waarbij een vrijwaringsclausule het mogelijk maakt de kredieten te blokkeren ten belope van de besparingen die zijn voorzien bij wetten die nog niet zijn goedgekeurd. Het door de drie bevoegde ministeries (Schatkist, Financiën, Begroting) opgestelde document, dat door het parlement wegens de regeringsscrisis met een aanzienlijke vertraging is goedgekeurd, bepaalt een macro-economisch kader voor 1987 dat dicht ligt bij de ramingen van de diensten van de Commissie en dat het voornemen inhoudt het financieringstekort van de Schatkist terug te brengen tot beneden het voor 1986 gestelde doel, en dit te verlagen tot 100 000 miljard lire en 12,2% van het BBP tegenover 110 000 miljard lire en 14,6% van het BBP in 1986. De verwezenlijking van deze doelstelling bij een ten opzichte van 1986 vrijwel ongewijzigde belastingdruk veronderstelt, overeenkomstig het door de regering geuite voornemen, een verdere accentverschuiving van de belastingheffing naar de indirecte belastingen alsmede een strikte beperking van de stijging van de lopende uitgaven tot het inflatietempo en van de kapitaaluitgaven tot het groeitempo van het nominale BBP.

Het monetair beleid is gericht op een geleidelijke vermindering van de rentetarieven voor zover verenigbaar met de effectieve verzwakking van de inflatiefactoren. De drie achtereenvolgende verlagingen van het disconto, namelijk in maart, april en mei 1986, waren wegens de daling van de

internationale rentevoeten toch iets groter dan de vermindering van het inflatietempo. Deze ontwikkeling zal zelfs in de toekomst duidelijker kunnen worden door de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van het aangekondigde begrotingsbeleid. In het streven naar de verdediging van de positie van de lire op de wisselmarkten is de regering eveneens overgegaan tot een voorzichtig doch resoluut liberalisatiebeleid van het kapitaalverkeer.

De boven geschetste hoofdlijnen van het economisch beleid laten reeds de eerste tekenen zien van een aanmerkelijk herstel van de fundamentele evenwichten, waarvan met name de stabiliteit van de koers van de lire in het EMS getuigt. Het is noodzakelijk op deze weg verder te gaan en met name het stringente begrotingsbeleid voort te zetten door het treffen van alle noodzakelijke maatregelen tot het daadwerkelijk beperken van het Schatkist tekort tot 100 000 miljard lire zoals in de begroting voor 1987 is beoogd.

Overigens wijst de teleurstellende ontwikkeling van de werkgelegenheid erop dat de aanpassing van het reële loonniveau aan de produktiviteit blijkbaar nog niet voldoende is en dat de produktieve basis zich nog niet in het gewenste tempo ontwikkelt. Deze tekortkomingen, die in het noorden en het midden van het land geringer worden, blijven in het zuiden nog zeer sterk. Derhalve zou deze toestand, afgezien van de voortzetting van een voorzichtig loonbeleid, ertoe kunnen leiden om zonder wijziging van het algemene evenwicht van de overheidsfinanciën de ontvangsten zodanig te moduleren dat de premiedruk in het zuiden wordt vermindert. In dezelfde geest dragen de verbetering van de financiële structuur van de ondernemingen, die met name is verkregen door het beleggen in aandelen van besparingen aan te moedigen, en de voortzetting van de sanering van de verliesgevende overheidsbedrijven ertoe bij het concurrentievermogen van de economie te verbeteren en bijgevolg de groei van de werkgelegenheid op een stabielere basis te grondvesten.

TABEL 35

Italië: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

[Jaarlijkse mutaties in %]

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	11,0	20,9	18,5	17,2	14,6	13,6	11,3	12,7	9,1
{ reëel	5,3	2,8	0,2	-0,5	-0,4	2,6	2,3	2,8	3,6
{ deflator	5,4	17,6	18,3	17,8	15,0	10,7	8,8	9,7	5,3
Particulier verbruik, deflator	4,9	17,3	19,2	17,0	15,1	11,1	9,4	6,2	4,0
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ overheid	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ totaal	5,7	0,9	0,6	-5,2	-3,8	4,1	4,1	4,6	7,2
waarvan: bouw	6,6	-0,2	0,5	-3,2	-2,0	-0,4	-1,7	1,9	2,4
installaties	5,0	2,2	1,8	-6,8	-5,7	10,1	9,9	7,1	11,3
Binnenlandse vraag in constante prijzen	5,3	2,5	-2,2	-0,3	-2,0	3,3	2,4	3,6	5,1
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	0,6	0,4	0,4	-1,0	-3,2	1,9	0,2	-2,0	1,6
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	11,6	20,2	21,9	17,2	16,5	12,0	10,0	6,7	6,1
{ reëel A ⁽⁴⁾	5,9	2,2	3,0	-0,4	1,2	1,1	1,1	-2,7	0,8
{ B ⁽⁴⁾	6,5	2,3	2,3	0,2	1,2	0,8	0,5	0,4	2,1
Productiviteit ⁽⁵⁾	5,7	2,2	-0,3	-0,4	-0,5	2,2	1,8	2,3	2,3
Reële loonkosten per eenheid produkt	:	:	:	0,0	1,8	-1,0	-0,8	-4,9	-1,5
Rentabiliteit ⁽⁶⁾	:	:	:	-8,6	-28,5	21,0	7,9	40,8	10,4
idem (1961/1973 = 100)	100	51,7	51,1	46,7	33,4	40,4	43,6	61,4	67,8
Concurrentievermogen ⁽⁷⁾	-0,3	-0,1	-0,7	2,2	11,3	3,7	-0,5	0,8	1,9
Werkgelegenheid	-0,4	0,8	0,5	-0,1	0,1	0,4	0,5	0,5	1,3
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁸⁾	5,2	5,9	8,0	9,7	10,9	11,9	12,9	13,4	12,8
Saldo lopende rekening in % van het BBP	1,5	-0,5	-2,3	-1,6	0,2	-0,8	-1,1	1,2	0,9
Rente kapitaalmarkt	6,9	13,3	20,6	20,9	18,0	14,9	13,0	10,6	8,7
Liquiditeitsmassa ⁽⁹⁾	14,7	21,5	15,9	17,2	13,2	12,1	11,1	7,5	7,5
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	-3,3	-9,0	-11,7	-12,7	-12,4	-13,0	-14,0	-12,7	-11,0
Overheidsschuld in % van het BBP	44,8	67,7	70,2	76,6	84,3	91,1	99,5	103,1	106,8
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	1,8	4,9	7,2	8,5	9,0	9,6	9,3	9,6	8,8

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Netto-exploitatieoverschot op de nettovoorraad kapitaalgoederen tegen vervangingswaarde.⁽⁷⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁸⁾ Definitie Eurostat.⁽⁹⁾ Jaarultimo.

LUXEMBURG

In *Luxemburg* bleef de economische bedrijvigheid in 1986 op een hoog niveau dank zij de krachtige binnenlandse vraag waarvan het gezinsverbruik, dat werd gestimuleerd door de stijging van het beschikbare inkomen van de gezinnen, de stuwkracht vormde. De totale uitvoer is minder snel gestegen dan het voorgaande jaar onder invloed van een lichte daling van de afzet van ijzer- en staalprodukten. Over het geheel genomen bedroeg de groei van het bruto binnenlands produkt ongeveer 2,5 %. De inflatie is aanzienlijk verzwakt en de werkloosheid is enigszins teruggelopen.

In 1987 zal het bruto binnenlands produkt in vrijwel hetzelfde tempo toenemen als in 1986. Een stabilisatie van de afzet van ijzer- en staalprodukten en de nog krachtige stijging van de leveringen van andere produkten zullen bijdragen tot een snellere groei van de totale uitvoer. Daarentegen kan de toeneming van de bedrijfsinvesteringen iets afzwakken. Het stijgingstempo van het prijsindexcijfer van het gezinsverbruik zou iets kunnen toenemen wegens een sterke stijging van de loonkosten in de dienstensector en de grote invloed van de buitenlandse inflatie op deze zeer open economie. Op de arbeidsmarkt zal de toeneming van het aantal werknemers evenals het vorige jaar gepaard gaan met een vermindering van het aantal werklozen en een sterke daling van het aantal in het kader van specifieke programma's tewerkgestelde personen.

De meeste aspecten van het door de regering gevolgde economisch beleid zijn verenigbaar met de richtsnoeren van de samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid. Het begrotingsbeleid heeft hiertoe bijgedragen door vraagstimulerende maatregelen. De na de herstructurering van de ijzer- en staalindustrie beschikbaar gekomen beleidsmarge werd in 1986 ten dele gebruikt voor de vermindering van de inkomstenbelasting en zal in 1987 worden gebruikt voor een verdere verlichting van de belastingdruk, zowel voor gezinnen als voor ondernemingen. Bovendien zullen de reserves van de investeringsfondsen van de overheid kunnen worden verhoogd ten behoeve van de financiering van hun programma's op middellange termijn. De inspanningen tot diversificatie van de Luxemburgse economie werden voortgezet door selectieve maatregelen ten voordele van nieuwe ondernemingen.

Op het gebied van de loonontwikkeling heeft de sedert eind 1984 begonnen inhaalbeweging geleid tot stijgingen in 1986 en 1987 die de vroeger gedane inleveringen compenseren. De stijging van de reële loonsom per hoofd zou de groei van de arbeidsproduktiviteit kunnen overtreffen. Zelfs indien dit op korte termijn een gunstig effect heeft op de binnenlandse vraag blijft het gevaar bestaan dat het concurrentievermogen van de ondernemingen wordt aangetast, rationalisatie-investeringen worden gestimuleerd die niet gunstig zijn voor de schepping van bijkomende arbeidsplaatsen en de industriële diversificatie wordt afgeremd. Bijgevolg zullen de komende loononderhandelingen van bijzonder grote betekenis zijn.

De opname van jongeren op de arbeidsmarkt zal extra maatregelen vragen op het gebied van de aanpassing van de beroepsopleiding aan de behoefte van het bedrijfsleven aan gekwalificeerde arbeidskrachten ter vermindering van het blijvend bestaan van een harde kern van jonge werklozen terwijl er voor nieuwe arbeidsplaatsen buitenlandse arbeidskrachten moeten worden aangetrokken. De aanpassing van de arbeidsduur in functie van de behoeften van de bedrijven wordt in het raam van de internationale concurrentie steeds wenselijker. Een soepeler wetgeving zal voor de sociale partners de mogelijkheid moeten openen op bedrijfsniveau onderhandelingen te voeren over de invoering van een grotere flexibiliteit bij de organisatie van de arbeidsduur.

Als gevolg van de geringe toeneming van de belastingontvangsten, hetgeen ten dele kan worden toegeschreven aan de verlaging van de directe belastingen, en een aanhoudende stijging van de uitgaven, in het bijzonder voor bezoldigingen en overdrachten, daalt de financieringscapaciteit van de overheid in 1986 en 1987. Hoewel de reserves van de investeringsfondsen toereikend zullen zijn voor de financiering van projecten voor de opbouw van een behoorlijke infrastructuur, zowel op het gebied van de traditionele overheidsinvesteringen als op dat van de telecommunicatie en de elektronische gegevensverwerking, zal een zekere voorzichtigheid bij het beheer van de andere uitgaven moeten worden nagestreefd ter handhaving van het begrotingsevenwicht van de centrale overheid en om zich aldus te verzekeren van een zekere beleidsmarge voor de toekomst.

TABEL 36

Luxemburg: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	8,6	8,5	9,8	10,3	9,4	12,4	7,7	8,0	5,3
{ reëel	4,1	1,5	-0,1	0,9	1,6	5,3	2,2	2,4	2,6
{ deflator	4,4	6,6	9,9	9,4	7,7	6,7	5,4	5,4	2,6
Particulier verbruik, deflator	3,1	7,5	8,6	10,6	8,0	6,4	4,0	0,5	1,3
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	:	:	-7,7	-0,7	-5,2	-0,2	2,5	3,0	2,1
{ overheid	:	:	-1,4	0,6	2,3	-4,9	-0,5	3,0	1,1
{ totaal	5,1	-0,3	-6,2	-0,4	-3,3	-1,4	1,7	3,0	1,9
waarvan: bouw	:	:	-2,5	1,1	-1,4	-3,1	0,7	2,1	0,8
Installaties	:	:	-13,2	-3,7	-7,5	2,5	4,0	5,0	4,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen	:	:	1,8	-0,2	0,4	0,2	1,8	3,0	3,0
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	0,4	0,4	-0,9	0,2	-0,8	-0,4
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	7,3	11,1	8,8	7,2	7,6	6,8	4,5	4,2	5,6
{ reëel A ⁽⁴⁾	3,0	4,3	0,6	-2,5	-0,6	0,2	-0,8	-1,2	2,9
{ B ⁽⁴⁾	4,2	3,5	0,1	-3,1	0,4	0,4	0,5	3,7	4,2
Productiviteit ⁽⁵⁾	3,1	0,9	-1,7	1,1	2,8	4,9	0,8	1,6	1,9
Reële loonkosten per eenheid produkt	-0,1	3,4	2,3	-3,6	-3,3	-4,5	-1,6	-2,8	1,0
Werkgelegenheid	1,0	0,8	0,4	-0,4	-0,1	0,6	1,4	0,8	0,7
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁶⁾	0,0	0,4	1,0	1,3	1,6	1,7	1,6	1,3	1,2
Saldo lopende rekening in % van het BBP	6,7	20,1	19,0	25,0	28,2	30,2	29,6	31,5	30,7
Rente kapitaalmarkt	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Liquiditeitenmassa ⁽⁷⁾	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	2,0	2,9	-3,1	-2,3	-0,6	1,5	4,1	3,7	2,6
Overheidsschuld in % van het BBP	:	15,9	14,0	14,4	14,8	14,7	14,3	14,0	14,0
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	0,8	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Definitie Eurostat.⁽⁷⁾ Jaarultimo.

NEDERLAND

In *Nederland* werd de economische ontwikkeling in 1986 gekenmerkt door een minder snelle stijging van het uitvoervolume door het teruglopen van de uitvoer van aardgas. Daarentegen heeft de verbetering van de koopkracht van gezinnen — als resultaat van de verlaging van de sociale premies en de vermindering van de inflatie als gevolg van een verbetering van de ruilvoet waarbij de stijging van de nominale lonen grotendeels eerder was overeengekomen — geleid tot een forse toeneming van het gezinsverbruik. De groei van de bedrijfsinvesteringen was nog krachtig, doch de vraag naar woningen en de overheidsinvesteringen zijn zwak gebleven. Over het geheel genomen is de groei van het bruto binnenlands produkt met 1,6 % nauwelijks lager dan in het voorafgaande jaar, maar afgezien van de energiesector is de produktie in de bedrijven met 2,7 % gestegen. Het inflatietempo is nul geworden en de rentetarieven zijn met bijna één procentpunt gedaald. De minder gunstige ontwikkeling van de handels- en overdrachtenbalans heeft geleid tot een geringe vermindering van het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans ondanks de ruilvoetverbetering met 2,6 %, terwijl de aanpassing van de exportprijzen van aardgas de val van de olieprijs slechts met een belangrijke vertraging heeft gevolgd.

In 1987 zal het groeitempo van het bruto binnenlands produkt vrijwel niet toenemen en ongeveer 1,8 % bedragen. De uitvoer zal in totaal aanzienlijk sneller stijgen, terwijl de volumedaling van de uitvoer van aardgas aanzienlijk minder zal zijn dan in 1986. De daling van de olieprijs in 1986 zal, gezien de vertraging waarmee deze doorwerkt op het prijsniveau van aardgas, in 1987 tot een inkomensherverdeling leiden — ongeveer 3 % van het BBP — ten voordele van gezinnen, de bedrijven en het buitenland en ten nadele van de staatsbegroting. Ondanks de genomen maatregelen ten aanzien van de uitgaven en ontvangsten ter voorkoming van een te grote toeneming van het overheidstekort die een vertragend effect zullen hebben op het gezinsverbruik, zou de binnenlandse vraag in totaal even snel kunnen stijgen als in 1986. De verbetering van de rentabiliteit van de ondernemingen en de stijging van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit zullen de bedrijfsinvesteringen verder stimuleren terwijl de activiteit in de woningbouwsector ongetwijfeld enigszins zal verbeteren, maar de overheidsinvesteringen zullen opnieuw teruglopen. Het algemene prijsniveau zou ten opzichte van 1986 lager kunnen zijn. De verslechtering van de ruilvoet met meer dan 1 % kan leiden tot een vermindering van het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans. Door de toeneming van de industriële produktie en door een aanpassing van de arbeidstijd zal de werkgelegenheid toenemen; niettegenstaande een daling van de werkloosheid zal deze nog steeds zeer hoog blijven (11,1 %).

Het economisch beleid van de afgelopen jaren, dat steunt op het regeerakkoord van het najaar van 1982, berust op richtsnoeren die vooruitliepen op bepaalde krachtlijnen van de samenwerkingsstrategie voor groei en werkgelegenheid. Zij betroffen verbetering van de werking van de arbeidsmarkt, loonmatiging en herstel van het begrotingsevenwicht. De maatregelen tot verbetering van het aanpassingsvermo-

gen van de arbeidsmarkt hadden vooral betrekking op de decentralisatie van de loononderhandelingen, de bevestiging van de minimumlonen, de vermindering van de arbeidsduur, de uitbreiding van de mogelijkheden tot deeltijdwerk en vervroegde uittreding. De aanbodcapaciteit werd eveneens gunstig beïnvloed door het in twee etappes verlagen van de vennootschapsbelasting. De stijging van de reële lonen was in de afgelopen jaren gematigd; het beleid van gedecentraliseerde onderhandelingen heeft op bevredigende wijze gefunctioneerd, terwijl de regering niet rechtstreeks in de opstelling van de arbeidsovereenkomsten heeft ingegrepen. In de overheidssector werd het nominale bezoldigingsniveau bevroren terwijl de regering thans zeer strenge beperkingen oplegt aan de loononderhandelingen in deze sector waar rekening moet worden gehouden met de eisen van het begrotingsbeleid. Dit loonbeleid heeft in 1984/1985 geleid tot een minder sterke groei van het gezinsverbruik; in 1986 zal de verlaging van het werknemersaandeel in de sociale bijdragen leiden tot een verbetering van de reële koopkracht van gezinnen, die overigens voordeel halen uit de terugdringing van de inflatie. De daling van de rentetarieven heeft het stimulerende effect uitgaande van de verbetering van de rentabiliteit van de ondernemingen op de investeringen versterkt.

Het beleid van de centrale bank, dat in het bijzonder is gericht op de handhaving van de koers van de gulden ten opzichte van de Duitse mark binnen het EMS, heeft ertoe bijgedragen dat de inflatie is teruggebracht tot een zeer gering niveau en heeft het mogelijk gemaakt de internationale tendens van rentedaling te volgen. Op de geld- en kapitaalmarkten konden liberalisatiemaatregelen worden getroffen ten einde buitenlandse bankinstellingen gemakkelijker toegang tot de Nederlandse markt te verlenen en Nederlandse ondernemingen in staat te stellen nieuwe financieringsinstrumenten te gebruiken. Het begrotingsbeleid heeft prioriteit moeten geven aan de vermindering van het tekort van de overheidssector op middellange termijn ten einde de uitvoering van de begroting beter te beheersen en de structurele sanering van de economie te bevorderen, hetgeen weinig ruimte heeft gelaten voor de ondersteuning van de economische groei op korte termijn. Ondanks de in 1985 bereikte aanzienlijke daling van het tekort heeft de ontwikkeling op de energiemarkt het begrotingsprobleem verscherpt. Ter beperking van de grote toeneming van het tekort in 1987 moest worden overgegaan tot besnoeiing van de uitgaven en verhoging van de indirecte belastingen, terwijl een krachtige ondersteuning van de vraag door middel van de staatsbegroting vrijwel onmogelijk is.

Het economisch beleid van de nieuwe regering is gericht op de verlaging van het begrotingstekort, stabilisatie — zo niet vermindering — van de belasting- en premiedruk, handhaving van de koopkracht en terugdringen van de werkloosheid. Door de aanzienlijke werkloosheid is het noodzakelijk bovenal voort te gaan met het zoeken naar de middelen tot vergroting van de werkgelegenheid en tevens de reeds genomen maatregelen te verlengen, zelfs indien sommige daarvan, zoals de vermindering van de arbeidsduur, nog niet hebben geleid tot het verwachte compenserende aantal

aanwervingen. Het is derhalve van het grootste belang ervoor zorg te dragen dat de overeenkomst tussen de sociale partners en het regeerakkoord, die beide erop gericht zijn aan jonge werklozen een beroepsopleiding of een stagemogelijkheid te geven, zo snel mogelijk worden uitgevoerd. De zich in bepaalde sectoren van de arbeidsmarkt voordoende knelpunten beklemtonen overigens de noodzaak de beroepskwalificatie te verbeteren.

De gedecentraliseerde loononderhandelingen blijken verenigbaar met de handhaving van het concurrentievermogen van de bedrijven. Zo zou ook het niet-ingrijpen van de overheid in de loononderhandelingen geen invloed mogen hebben op de ontwikkeling van de overheidsuitgaven aangezien de band tussen de aanpassingen van de lonen in de overheidssector en van de sociale overdrachten en die van de lonen in de privésector werd verbroken en het herstel ervan niet voorzien is. De overheidssector zal ongetwijfeld niet volledig kunnen ontsnappen aan een zekere loonmodulering, althans voor bepaalde categorieën, ten einde gekwalificeerd personeel te kunnen aantrekken waaraan reeds een gebrek bestaat.

De belangrijke terugval van de aardgasontvangsten met ingang van 1987 vergroot de moeilijkheden bij de verminde-

ring van het tekort op de rijksbegroting, dat volgens het regeerakkoord tot $5\frac{1}{4}\%$ van het netto nationaal inkomen in 1990 zal moeten worden teruggebracht en dat in 1986 nog 6,7% bedroeg. Een verhoging van het netto-financierstekort voor de gehele overheid (afgezien van vervroegde terugbetalingen van leningen voor de sociale woningbouw), dat in 1987 meer dan 8% van het netto nationaal inkomen zal bedragen, waarvan 7,9% voor het rijk, is onvermijdelijk. Dit resultaat vereist reeds de uitvoering van een uitgebreid programma voor compensatie van de inkomensderving als gevolg van de prijsontwikkeling van koolwaterstoffen, zowel door besnoeiing op de uitgaven als door de nieuwe ontvangsten. In 1987 zal de overheidsschuld nog met meer dan 7% van het BBP stijgen en het is derhalve geboden het stringente begrotingsbeleid te handhaven ten einde het netto-financierstekort van het Rijk te houden binnen de door de begroting gestelde grenzen en de nodige voorwaarden te scheppen voor verlaging in de volgende jaren.

Dit richtsnoer loopt geenszins vooruit op het herstructureeringsbeleid van de overheidsuitgaven en, voor zover mogelijk, van de overheidsontvangsten ter stimulering van de ontwikkeling van de privésector, een beleid dat directe maatregelen inhoudt ten gunste van de werkgelegenheid en dat reeds bevredigende resultaten heeft opgeleverd.

TABEL 37

Nederland: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	11,3	9,6	4,8	4,5	3,0	4,9	4,2	2,0	0,1
{ reëel	5,3	2,4	-0,7	-1,4	1,4	2,4	1,7	1,6	1,8
{ deflator	6,0	7,1	5,5	6,0	1,6	2,5	2,4	0,4	-1,7
Particulier verbruik, deflator	5,2	7,3	6,3	5,3	2,7	2,5	2,6	0,0	-1,0
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	:	:	-11,5	-3,5	3,3	3,7	5,2	6,2	3,7
{ overheid	:	:	-4,6	-7,1	-4,6	7,6	-4,3	0,4	-3,1
{ totaal	6,3	-0,2	-10,4	-4,1	2,1	4,3	3,7	5,4	2,8
waarvan: bouw	:	:	-10,8	-6,4	-3,4	2,5	-3,3	4,1	2,4
installaties	:	:	-9,6	0,2	10,0	7,0	13,7	7,0	3,3
Binnenlandse vraag in constante prijzen	:	:	-4,6	-0,9	1,5	1,4	2,2	2,3	2,4
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	-1,2	-0,2	-0,7	0,7	-1,5	-1,4
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	11,4	9,5	3,5	5,8	3,2	0,8	1,4	2,1	1,7
{ reëel A ⁽⁴⁾	5,0	2,2	-1,9	-0,3	1,5	-1,7	-1,0	1,7	3,4
{ B ⁽⁴⁾	6,0	2,0	-2,7	0,5	0,4	-1,7	-1,2	2,1	2,7
Productiviteit ⁽⁵⁾	3,9	2,1	0,8	1,1	3,0	2,2	0,6	0,5	0,9
Reële loonkosten per eenheid produkt	1,1	0,1	-2,7	-1,4	-1,5	-3,8	-2,6	1,2	2,5
Concurrentievermogen ⁽⁶⁾	2,7	0,7	-9,7	2,5	-2,7	-6,2	-3,9	4,4	0,6
Werkgelegenheid	0,9	0,3	-1,5	-2,5	-1,9	-0,4	1,1	1,1	0,8
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁷⁾	1,3	5,3	8,6	11,6	14,0	14,3	13,1	12,0	11,1
Saldo lopende rekening in % van het BBP	0,5	0,8	2,2	3,2	2,9	4,1	4,3	3,9	2,8
Rente kapitaalmarkt	5,9	9,4	12,2	10,5	8,8	8,6	7,8	6,8	6,1
Liquiditeitsmassa ⁽⁸⁾	10,3	9,6	5,3	7,6	10,5	7,7	10,5	5,1	3,5
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	-0,4	-2,5	-5,5	-6,6	-5,9	-6,2	-5,1	-5,5	-6,6
Overheidsschuld in % van het BBP	:	41,7	50,3	55,6	62,3	66,3	70,0	75,5	82,6
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	3,1	4,4	4,7	5,3	5,6	6,0	6,4	6,4

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ Verschil in procentpunten.⁽⁴⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁵⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁶⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁷⁾ Definitie Eurostat.⁽⁸⁾ Jaarultimo.

PORTUGAL

De *Portugese* economie, die wegens de grote afhankelijkheid van ingevoerde energie bijzonder veel profijt heeft getrokken van de inzakking van de olieprijs, heeft haar expansie in 1986 in een hoger tempo voortgezet dan het communautair gemiddelde. De volumegroei van het BBP wordt geraamd op bijna 4 % en ligt vrij dicht bij dat van 1985. Terzelfder tijd wordt de grootste stuwkracht voor de groei verplaatst van de uitvoer naar de binnenlandse vraag. Na enkele jaren zijn de reële lonen een krachtiger inhaalbeweging begonnen dan voorzien, met name omdat de inflatie, die nog aanzienlijk boven het communautair gemiddelde blijft, aanmerkelijk lager is uitgevallen dan aanvankelijk werd verwacht. Het gezinsverbruik heeft daaruit stevige impulsen ontvangen. De investeringen in vaste activa, die tot 1985 sterk waren teruggelopen, vertonen een herstel dank zij de verbetering van de financiële positie van de ondernemingen en het steeds grotere effect van de stimuleringsmaatregelen ten behoeve van produktieve investeringen en woningbouw alsmede door het programma van overheidsinvesteringen. Het groeitempo van de uitvoer liep terug, vooral wegens een aarzende ontwikkeling van de afzet naar derde landen. Door de krachtige verbetering van de ruilvoet evenwel bereikte het betalingsbalansoverschot een recordniveau (5,4 % van het BBP). De daling van de werkgelegenheid is tot staan gekomen en het werkloosheidspercentage is voor het eerst sedert vele jaren iets gedaald.

In 1987 zal het particulier verbruik iets minder krachtig zijn, doch het groeitempo van de investeringen in vaste activa zou kunnen aantrekken onder invloed van de daling van de rentevoeten en de krachtige ontwikkeling van de overheidsinvesteringen. Het groeitempo van het reële BBP zal iets minder krachtig zijn dan in 1986 en ongeveer 3,5 % bedragen. De ontwikkeling van de buitenlandse markten van Portugal maakt een matig herstel van de uitvoer mogelijk; ondanks een zekere verslechtering zal de lopende rekening van de betalingsbalans een groot overschot blijven vertonen. De desinflatie zal voortgaan doch de stijging van de consumptieprijs (+ 9 %) zal nog aanmerkelijk boven het communautair gemiddelde uitgaan. De werkgelegenheid zal profijt trekken van de gunstige conjunctuur. De geregistreerde werkloosheid zal echter slechts langzaam dalen (van 8,6 % van de actieve beroepsbevolking in 1986 tot 8,5 % in 1987), met name wegens een verdere toeneming van de bevolking in de produktieve leeftijd.

Op het gebied van de loonontwikkeling in 1986 heeft de regering een verhoging van 16,5 % goedgekeurd voor de ambtenaren en van 17 % voor de particuliere sector aanbevolen. De collectieve onderhandelingen zijn oorspronkelijk uitgekomen op soms nog grotere verhogingen, vooral bij de overheidsbedrijven. De vooruitzichten voor geringere inflatie zijn evenwel beter geworden (op jaarbasis 12 % tegenover 14 %), zodat de autoriteiten hun loonbeleid naar beneden hebben herzien en het stijgingstempo van de nominale lonen per hoofd kleiner wordt. Over het geheel genomen zijn de nominale loonkosten aanzienlijk sterker gestegen dan het communautair gemiddelde. Het loonaandeel in het nationale inkomen evenwel is teruggelopen, hoewel de reële lonen naar koopkracht (gedefleerd met het prijsindexcijfer van de consumptieprijs) zijn gestegen.

De investeringen in vaste activa hebben zich gunstig ontwikkeld. Na een gecumuleerde volumedaling van 25,5 % in de voorafgaande drie jaar is het investeringsvolume in 1986 met ongeveer 8 % gestegen, terwijl voor 1987 een zelfde en wellicht hoger percentage wordt verwacht.

De omvang en de snelle groei van de overheidsschuld (47,4 % van het BBP in 1980 en 81,2 % in 1985) hebben de autoriteiten onder meer genoopt om voor 1986 het financieringstekort van de overheid aanmerkelijk te verlagen. In het verleden was het begrotingsbeleid gericht op de korte termijn, hetgeen verstoringen heeft veroorzaakt in de allocatie van de produktiefactoren, met name door niet-rendabele overheidsbedrijven te ondersteunen waardoor een verdringingseffect ten nadele van het particuliere bedrijfsleven wordt uitgeoefend. Thans zijn de autoriteiten voornemens een sanering op middellange termijn uit te voeren die in het bijzonder is gebaseerd op een grotere doorzichtigheid van de rekeningen van de centrale overheid, een poging tot beheersing van de overheidsuitgaven, de invoering van een nieuw stelsel van belastingfaciliteiten voor investeringen en de dekking van het financieringstekort door een groter beroep op de kapitaalmarkt.

Ondanks bepaalde bij de modernisering van de financieringscircuits geconstateerde vooruitgang blijft deze ontoereikend voor de ondersteuning van een voldoende ontwikkeling van langdurige besparingen en risicodragend kapitaal. Dit draagt bij tot het blijven bestaan van zeer hoge rentevoeten, met name wegens de krachtige vraag naar financieringsmiddelen door de overheid en de overheidsbedrijven, het gebrek aan stabiliteit van de escudokoers en de anticipatie op een krachtige inflatie.

De voornaamste uitdaging van de Portugese economie is uit de vicieuze cirkel te komen van afwisseling van fasen van afremming en stimulering, hetgeen de economische ontwikkeling in het afgelopen decennium zeer sterk heeft beïnvloed, om zich nu te werpen op fundamentele problemen en in het bijzonder op de modernisering van het productieapparaat waarvan de urgentie door de toetreding van het land tot de Gemeenschap groter is geworden. Bij gebrek aan voldoende investeringen is de structuur van de uitvoer nauwelijks gediversifieerd terwijl ieder herstel van de binnenlandse vraag snel stuit op de betalingsbalansmoeilijkheden. De regering, die in het najaar van 1985 in functie is getreden, heeft zich nu juist als prioritair doel gesteld het herstel van de investeringen en de verbetering van de voorwaarden voor de economische groei door sanering van de overheidsfinanciën, de wegneming van het verschil in inflatie met de rest van de Gemeenschap en, op micro-economisch terrein, de versnelde aanpassing van de markten.

In 1987 zal het terugdringen van de fundamentele onevenwichtigheden van de economie aanzienlijke vooruitgang moeten vertonen. Daartoe moet het financieringstekort van de overheid, een doorslaggevende strategische variabele, aanzienlijk verlaagd worden. De matiging van de huishoudelijke uitgaven en de beperking van de subsidies aan de overheidsbedrijven zullen moeten worden gehandhaafd. Het

spreekt vanzelf dat de maatregelen tegen belastingontwijking en fraude moeten worden voortgezet. Dit zou in staat moeten stellen het netto-financieringstekort van de centrale overheid tot beneden 8 à 8,5 % van het BBP terug te brengen. Dit beleid zou met name in staat stellen de noodzakelijke vertraging van de binnenlandse kredietverlening te verzekeren en gunstig in te werken op de stabilisatietendensen van de wisselkoers van de escudo. Deze voorwaarden zijn onont-

beerlijk voor de verwezenlijking van een ambitieuze doelstelling op het gebied van de prijsstijging (minder dan 10 %), een daarmee in overeenstemming zijnde ontwikkeling van de reële lonen, overeenkomstig de geest van het in juni gesloten tripartite akkoord, met een verbetering van het concurrentievermogen van de Portugese economie en daardoor geschikt voor de inpassing, onder goede voorwaarden, in de grote gemeenschappelijke markt.

TABEL 38

Portugal: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt									
{ nominaal	11,2	23,2	18,7	26,1	23,7	23,4	25,9	23,8	14,4
{ reëel	6,9	3,3	0,4	3,5	-0,3	-1,7	3,7	3,8	3,5
{ deflator	4,0	19,8	18,2	21,8	24,1	25,6	21,3	19,2	10,5
Particulier verbruik, deflator	3,4	21,4	20,0	22,5	25,5	29,3	19,3	11,8	9,0
Investerings- in vaste activa, volume									
{ privé	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ overheid	:	:	:	:	:	:	:	:	:
{ totaal	8,0	5,4	4,6	2,9	-7,5	-18,0	-1,8	7,8	8,5
waarvan: bouw	:	:	4,4	2,0	-3,0	-13,5	-4,0	6,1	8,5
installaties	:	:	4,8	4,0	-13,1	-23,0	1,0	10,0	8,6
Binnenlandse vraag in constante prijzen	7,5	2,9	2,9	3,4	-7,0	-7,0	0,6	6,7	4,8
Verskil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽³⁾	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	12,0	25,2	20,6	18,5	21,6	19,8	22,0	17,1	12,3
{ reëel A ⁽⁴⁾	7,8	4,5	3,5	-2,7	-2,0	-4,6	0,5	-1,8	1,6
{ B ⁽⁴⁾	8,4	2,8	3,2	-3,3	-3,1	-7,4	2,2	4,7	3,0
Productiviteit ⁽⁵⁾	7,4	3,4	-0,2	4,0	1,4	-0,4	4,2	3,5	3,2
Reële loonkosten per eenheid produkt	0,4	1,1	3,7	6,4	-3,4	-4,2	-3,6	-5,1	-1,6
Concurrentievermogen ⁽⁶⁾	:	:	:	-5,7	-8,4	-1,5	0,4	-1,1	-2,9
Werkgelegenheid	-0,5	-0,1	0,6	-0,5	-1,7	-1,3	-0,5	0,5	0,6
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁷⁾	:	:	:	:	7,9	8,5	8,7	8,6	8,5
Saldo lopende rekening in % van het BBP	0,7	-6,2	-11,7	-13,5	-7,2	-3,0	1,8	5,4	4,2
Rente kapitaalmarkt	6,5	16,4	22,6	25,2	30,3	32,5	25,4	19,5	16,5
Liquideitenmassa ⁽⁸⁾	:	:	23,8	24,6	16,3	24,5	28,5	26,0	16,0
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	:	:	-10,1	-8,8	-7,1	-7,7	-11,2	-8,0	-7,5
Overheidsschuld in % van het BBP	:	:	59,0	62,2	70,9	75,7	81,2	83,5	88,0
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	:	5,4	5,5	6,4	7,1	7,7	9,7	9,3

(1) Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.

(2) Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.

(3) Verschil in procentpunten.

(4) A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.

(5) Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.

(6) Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.

(7) Definitie Eurostat.

(8) Jaarultimo.

VERENIGD KONINKRIJK

In het *Verenigd Koninkrijk* is de groei van de economische bedrijvigheid na een vertraging aan het einde van 1985 en in de eerste helft van 1986 opnieuw licht versneld. De stijging van het BBP in volume zal in 1986 waarschijnlijk 2 1/4 % bedragen, terwijl voor 1987 een iets grotere toeneming wordt verwacht (2 3/4 %). In deze twee jaren is de belangrijkste bijdrage tot de groei afkomstig van het gezinsverbruik, waarvan de verhoging voortspuit uit de aanhoudende stijging van de looninkomens gekoppeld aan een verdere afzwakking van de inflatie in 1986 en aan nieuwe verlagingen van de inkomstenbelasting. De overige componenten van de vraag zijn weinig dynamisch ofschoon een lichte versnelling van de groei van de uitvoer en de investeringen in 1987 wordt verwacht.

De geraamde groei van het BBP is voldoende om een nieuwe stijging van de werkgelegenheid toe te laten, maar aangezien het slechts nieuwkomers betreft die als zelfstandigen beginnen of een deeltijdbaan bezetten, is de groei nog niet sterk genoeg om de werkloosheid te doen dalen. Tussen maart 1983 en maart 1986 is de totale werkgelegenheid met ongeveer 1 miljoen eenheden gestegen terwijl het aantal werklozen met meer dan 150 000 toenam. Het deelnemingspercentage vertoont zodoende een stijging van 3 procentpunten; een dergelijke trend zal zich echter in de komende jaren niet handhaven. De toeneming van de werkgelegenheid bestond uit een half miljoen zelfstandigen en meer dan 550 000 vrouwen met deeltijdbanen. Het aantal voltijdwerknemers nam af.

De forse daling van de prijs van ruwe aardolie heeft in het Verenigd Koninkrijk, dat een belangrijke producent van deze grondstof is, andere uitwerkingen gehad dan in de meeste Lid-Staten van de Gemeenschap. Hoewel evenals elders de prijzen van energieproducten voor industrieel en gezinsverbruik zijn gedaald, onderging de economie als geheel ongunstige effecten van de verslechtering van haar ruilvoet waarbij zich nog, in het begin van 1986 en opnieuw in de zomer daarna, een neerwaartse ontwikkeling van de wisselkoers van het pond sterling voegde, vooral ten opzichte van de andere Europese munten. De financiële toestand van de niet-aardolieondernemingen is aanmerkelijk verbeterd maar globaal liepen de ondernemingswinsten terug onder invloed van de winstverslechtering in de aardoliesector.

De daling van de uitvoerprijzen van aardolie heeft het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans doen wegmelden en voor 1987 wordt een tekort van 0,6 procentpunt van het BBP verwacht. De begrotingsontvangsten afkomstig uit de aardolie zijn eveneens gedaald, namelijk met ongeveer de helft tot 5 miljard pond sterling voor het begrotingsjaar 1986/1987, doch de ontwikkeling van de overige belastingontvangsten, die gunstiger was dan verwacht, heeft de invloed van de daling van de aardoliebaten op de totale ontvangsten beperkt. De stijgingspercentages van de liquiditeitenmassa lopen sterk uiteen naar gelang van de gebruikte definitie, waarbij de groei van de liquiditeitenmassa volgens de ruimste definitie het vastgestelde streefcijfer ruimschoots overtrof. Hoewel de rentevoeten de internationale dalingstendens hebben gevolgd, bleven zij reëel hoog,

ten dele wellicht wegens de risicopremie inherent aan de onzekerheden in verband met de toekomstige ontwikkeling van de inflatie en de wisselkoersen.

De matiging van de loonsverhogingen, zowel nominaal als reëel, is een van de sleutels tot de verbetering van de werkgelegenheidsvooruitzichten. Na in het begin van de jaren tachtig een sterke vertraging te hebben ondergaan, bedraagt de stijging van de nominale lonen sinds het midden van 1982 gemiddeld 7 1/2 % per jaar, terwijl de stijging van de deflator van het gezinsverbruik ongeveer 5 % of zelfs lager was. Wegens de daling van de prijs van energie en grondstoffen is deze stijging in 1986 wat geringer, namelijk ongeveer 4 % (volgens de index van de detailhandelsprijzen 3 %), zonder dat deze afzwakking tot dusver een noemenswaardige invloed heeft gehad op de arbeidsovereenkomsten. Aangezien de andere industrielanden wat betreft de terugdringing van de inflatie betere resultaten hebben bereikt, is de concurrentiekracht van de Britse economie opnieuw verzwakt. Hoewel deze vermindering door de aanpassing van de wisselkoers in 1986 meer dan gecompenseerd werd, is deze aanhoudende zwakte een bedreiging voor de werkgelegenheid.

Ondanks de voortdurende stijging van de reële lonen is de rentabiliteit van de ondernemingen duidelijk verbeterd, dank zij, in de eerste drie jaren van het herstel, een stijging van de produktiviteit die de toeneming van de reële lonen overtreft, en vervolgens het teruglopen van de niet-loonkosten. Volgens een studie van de Bank van Engeland is de rentabiliteit vóór belasting van de industriële en handelsondernemingen opgelopen van 6 % in 1981 tot 12 1/2 % in 1985. In 1986 zal deze waarschijnlijk afnemen door de daling van de winsten van de aardoliemaatschappijen, maar over het geheel genomen zullen de winsten van de ondernemingen van de andere sectoren gestegen zijn. Na een dieptepunt van 3 % in 1981 was de rentabiliteit in 1985 reeds weer tot 8 % opgelopen.

Ondanks deze rentabiliteitsverbetering vertoonde de groei van de bedrijfsinvesteringen in de laatste twee jaren een vertraging, waarschijnlijk toe te schrijven aan hun betrekkelijk sterke stijging in de jaren 1982 – 1984 en aan de recente verhoging van de reële rentevoeten. De wijzigingen aangebracht in de vennootschapsbelastingen, gericht op vermindering van de scheefftrekkingen tussen de diverse soorten investeringen, tussen de financieringsbronnen, alsmede tussen het kapitaal in zijn geheel genomen en de arbeid, hebben eveneens invloed gehad op de ontwikkeling van de investeringen. De belastingwijziging bestond in een verlaging van het belastingtarief van 50 % tot 35 % in drie etappes, vergezeld van een geleidelijke afschaffing van de bestaande mogelijkheden van versnelde afschrijving. In de loop van de laatste jaren ging het hoge peil van de investeringen in de dienstensector hand in hand met een aanmerkelijke groei van de werkgelegenheid, ook al bestaat een groot deel van de nieuwe arbeidsplaatsen uit deeltijdbanen, terwijl in de verwerkende industrie het meer bescheiden herstel van de investeringen niet voldoende is geweest om een omslag van de tendens tot vermindering van de tewerkstelling teweeg te brengen.

Op het gebied van de matiging van de loonstijging dient snel vooruitgang te worden geboekt. Het afsluiten van arbeids-overeenkomsten die minder grote loonstijgingen inhouden zou de inflatie terugdringen, de concurrentiekracht van de bedrijven verbeteren, de rentabiliteit van de ondernemingen verder verhogen en toelaten zowel de nominale als de reële rentevoeten te verlagen. De uitbreidingsinvesteringen zouden aantrekkelijker worden en de groei zou gepaard kunnen gaan met meer werkgelegenheid. Nu is, ondanks het hoge peil van de werkloosheid, de huidige functionering van de arbeidsmarkt zodanig dat er nauwelijks een vertraging van de loonstijgingen wordt waargenomen. De regering heeft zich ingespannen om de flexibiliteit van de arbeidsmarkt en, in het bijzonder, van het proces van loonbepaling te vergroten door de mogelijkheid voor de paritaire comités minimumlonen voor de jongeren vast te stellen te verkleinen en door voorstellen te doen inzake een vorm van winstdeelneming die daarin bestaat dat een deel van de brutoverdiensten wordt gekoppeld aan de ondernemingswinst. Gelet op de door de overheden verkondigde doelstelling om elk te kort schieten van de vraag in de Britse economie te voorkomen, kunnen contacten tussen de regering en de vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers bijdragen tot een sterker besef onder de belanghebbende partijen van het belang van loonmatiging voor de schepping van werkgelegenheid.

In de laatste jaren werd het accent van het begrotingsbeleid gelegd op vermindering van het tekort in percent van het BBP, op terugdringing van de groei van de uitgaven en op verlaging van de tarieven en hervorming van de belastingen met als doel de ondernemingsgeest en de werkgelegenheid te stimuleren. Vgkr het in maart 1986 eindigende begrotingsjaar is het netto-financieringstekort van de overheidssector uitgekomen op 1,7% van het BBP, dit wil zeggen iets beneden de raming, en bedroegen de overheidsuitgaven 44,5% van het BBP, dit wil zeggen twee procentpunten onder het percentage van 1984/1985. In hoofdlijnen is het begrotingsbeleid voor het lopende jaar opgenomen in het in maart 1986 neergelegde budget ongewijzigd gebleven, afgezien van een lichte verhoging van het netto-financieringstekort van de overheidssector tot 1,9% van het BBP. Ondanks de forse daling van de aardolieontvangsten heeft de regering ook in deze begroting een nieuwe vermindering van de inkomstenbelasting met een procentpunt van het basistarief kunnen opnemen, hetgeen heeft bijgedragen tot een verkleining van de kloof tussen de loonkosten voor de werkgever en het netto-inkomen ontvangen door de werknemer. Zoals vroeger hebben sommige uitgaven in de loop van het jaar de ramingen overschreden, maar de invloed ervan op het netto-financieringstekort werd ruimschoots gecompenseerd door de versnelling van het privatiseringsprogramma.

Voor de verklaring van afgelopen herfst deden de begrotings-vooruitzichten voor 1987 denken dat de regering in het kader van haar financiële strategie op middellange termijn opnieuw over een bepaalde manoeuvreerruimte zou beschikken om de belastingdruk te verminderen of de uitgaven uit hoofde van het begrotingsjaar 1987/1988 te verhogen. Deze situatie is nu achterhaald door het feit dat de regering in haar verklaring van afgelopen herfst een verhoging van de openbare uitgaven van ongeveer 4,75 miljard pond in 1987/1988 heeft aange-

kondigd. Dit betekent dat de openbare uitgaven in 1987/1988 in reële termen ongeveer 2% hoger zullen zijn dan het geraamde resultaat van 1986/1987. Als de productie zou groeien in een tempo dat lager is dan dat van de stijging van de potentiële productie (ongeveer 2¼%), zou het nuttig kunnen blijken een zekere verhoging van het netto-financieringstekort van de overheidssector toe te laten tot boven de 7 miljard pond sterling (1,7% van het BBP) die zijn opgenomen in de financiële strategie op middellange termijn, mits de inflatie geen tendens tot wederopleving vertoont. Er mag echter geen automatisch verband bestaan tussen het passende peil van het netto-financieringstekort van de overheidssector en de stand van de conjunctuur. Elke versoepeling ten opzichte van de financiële strategie op middellange termijn moet noodzakelijkerwijs gepaard gaan met een beperking van de groei van de reële lonen en met het vervolgen van een stringent monetair beleid, ten einde te vermijden dat de vicieuze cirkel van loonsverhogingen en prijs- en kostenstijgingen ernstiger wordt met het risico van een nieuwe depreciatie van het pond sterling. Een dergelijke versoepeling moet eveneens worden onderzocht in het kader van een op communautair niveau overeengekomen actie.

De regering heeft zich verplicht de budgettaire armslag te gebruiken, althans ten dele, in de vorm van een nieuwe verlichting van de inkomensbelasting met het doel de ondernemingsgeest te stimuleren en het beschikbare inkomen te verhogen. Aangezien het reële gezinsinkomen in 1987 vermoedelijk sterk zal blijven stijgen, zou een meer evenwichtige groei kunnen worden bereikt wanneer gebruik wordt gemaakt van een deel van de bovenvermelde marge om andere vraagcomponenten dan het gezinsverbruik te ondersteunen. Onderzoek ware wenselijk naar de mogelijkheden voor aanvullende overheidsinvesteringen op het gebied van de infrastructuur, die een aanvaardbare rentabiliteit bieden en die op korte termijn een grotere invloed zouden kunnen uitoefenen op de werkgelegenheid dan die van belastingverlagingen, terwijl zij terzelfder tijd ook zouden bijdragen tot een verhoging van het produktiepotentieel.

De regering heeft haar programma van specifieke maatregelen tot verbetering van het aanbod en tot stimulering van de ondernemersgeest voortgezet. Het programma van privatisering van de overheidsondernemingen werd verder uitgevoerd en diverse ontwikkelingen dragen bij tot het ontstaan van een meer op concurrentie geschoeide markt van financiële diensten. In de loop van de zomer zijn nieuwe voorstellen gedaan in het kader van de voortzetting van het programma van „deregulering” ter verlichting van de op de ondernemingen drukkende lasten. De voorstellen behelzen bepalingen tot het vereenvoudigen van de fiscale en boekhoudkundige regels voor de kleine ondernemingen en het vergemakkelijken van het verkrijgen van de vergunningen vereist voor de wijziging van de bestemming van gebouwen alsmede tot wijziging van het arbeidsrecht in bepaalde omstandigheden. Het programma tot deregulering vult overigens andere maatregelen aan die strekken tot oprichten en uitbreiding van bedrijven en bevat bijzondere voordelen voor zelfstandigen en kleine ondernemingen die een belangrijke rol spelen bij de schepping van werkgelegenheid.

TABEL 39

Verenigd Koninkrijk: Voornaamste economische grootheden, 1961—1987

(Jaarlijkse mutaties in %)

	1961/ 1973	1974/ 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986 ⁽¹⁾	1987 ⁽²⁾
Bruto binnen-lands produkt ⁽³⁾									
{ nominaal	8,4	17,7	10,2	8,8	9,0	6,3	9,8	6,3	7,0
{ reëel	3,1	1,0	-1,2	1,0	3,8	2,2	3,7	2,3	2,7
{ deflator	5,1	16,5	11,5	7,9	4,9	4,1	5,8	3,9	4,2
Particulier verbruik, deflator	4,8	15,7	11,4	8,7	5,0	4,8	5,3	4,0	3,9
Investerings in vaste activa, volume									
{ privé	:	1,6	-7,0	5,6	2,4	8,7	2,5	0,8	4,1
{ overheid	:	-10,6	-26,2	-6,6	36,6	11,8	-2,8	10,2	-0,8
{ totaal	4,6	-0,6	-9,5	4,3	5,7	9,1	1,8	1,9	3,5
waarvan: bouw	:	-2,0	-8,4	6,4	6,7	8,3	-3,1	2,8	3,0
installaties	:	1,6	-10,7	1,8	4,5	10,1	7,8	0,9	4,0
Binnenlandse vraag in constante prijzen	3,2	0,3	-1,7	2,2	4,7	2,8	2,8	3,2	3,2
Vershil ten opzichte van de partners van de Gemeenschap ⁽⁴⁾	:	:	:	2,6	4,4	0,8	0,4	-0,8	-0,3
Loonsom per werknemer									
{ nominaal	8,3	17,5	13,2	9,1	9,2	5,5	7,3	7,5	6,6
{ reëel A ⁽⁵⁾	3,1	0,9	1,2	1,5	4,0	1,1	1,3	3,5	2,3
{ B ⁽⁵⁾	3,3	1,5	1,5	0,5	3,9	0,4	2,0	3,4	2,6
Productiviteit ⁽⁶⁾	:	:	:	3,3	4,7	0,2	2,4	1,4	1,9
Reële loonkosten per eenheid produkt	:	:	:	-1,7	-0,6	1,0	-1,1	2,1	0,4
Rentabiliteit ⁽⁷⁾	:	-4,4	1,5	4,8	9,4	-3,8	3,2	-7,1	-0,6
idem (1961/1973 = 100)	100	69,0	62,1	65,1	71,2	68,5	70,7	65,7	65,3
Concurrentievermogen ⁽⁸⁾	-1,5	4,0	2,1	-3,7	-5,4	1,4	1,7	-9,2	-2,1
Werkgelegenheid	0,2	0,1	-3,9	-1,4	-0,8	1,5	1,3	0,8	0,8
Aantal geregistreerde werklozen in % van de burgerlijke beroepsbevolking ⁽⁹⁾	2,1	4,5	9,2	10,6	11,6	11,8	12,0	12,0	12,0
Saldo lopende rekening in % van het BBP	-0,0	-0,8	2,4	1,4	1,0	0,4	1,0	-0,1	-0,6
Rente kapitaalmarkt	7,6	13,7	14,8	12,7	10,8	10,7	10,6	9,5	9,5
Liquiditeitenmassa ⁽¹⁰⁾	9,4	11,9	13,7	8,9	10,3	9,8	13,4	15,4	8,0
Financieringsbehoefte of -capaciteit van de overheid in % van het BBP	-0,7	-3,9	-2,8	-2,3	-3,7	-3,9	-2,8	-2,9	-2,5
Overheidsschuld in % van het BBP ⁽¹¹⁾	:	56,6	51,1	57,8	57,5	59,2	57,8	59,0	57,8
Rentelast overheidsschuld in % van het BBP	:	4,4	5,0	5,1	4,7	4,9	5,0	4,8	4,6

⁽¹⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986.⁽²⁾ Ramingen van de diensten van de Commissie, oktober 1986, op basis van het huidige beleid.⁽³⁾ In marktprijzen.⁽⁴⁾ Vershil in procentpunten.⁽⁵⁾ A: deflator van het BBP; B: deflator van het particulier verbruik.⁽⁶⁾ Bruto toegevoegde waarde per werkzaam persoon in de economie als geheel.⁽⁷⁾ Netto-exploitatieoverschot op de nettovoorraad kapitaalgoederen tegen vervangingswaarde.⁽⁸⁾ Reële effectieve wisselkoers (ten opzichte van negentien andere industrielanden), op basis van de loonkosten per eenheid produkt in de economie als geheel. Positief cijfer = verlies aan concurrentievermogen.⁽⁹⁾ Definitie Eurostat.⁽¹⁰⁾ Sterling M3; jaartultimo.⁽¹¹⁾ Nominale bruto-overheidsschuld.